T.C. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI | ORTAÖĞRETİM | DERS KİTABI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

11

CEM
CEM WEB OFSET SANAYİ ve TİCARET ANONİM ŞİRKETİ

ORTAÖĞRETİM

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

11. SINIF

DERS KİTABI

EFSUN TÜRKOĞLU

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının **01.08.2022** tarihli ve **57** sayılı kararıyla **2023 - 2024** öğretim yılından itibaren **5 (beş)** yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

CEM WEB OFSET SAN. VE TİC. AŞ.
Ostim OSB Mah. Alınteri Bulvarı No.: 29
Ostim / ANKARA
Tel.: (0312) 385 37 27 • Belgeç: (0312) 385 16 17

Editör

GÜLAY ARIK

Görsel Tasarım Uzmanı

GÜLŞAH BOSTAN

Program Geliştirme Uzmanı

MUSTAFA BULUCU

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

PROF. DR. DEVRİM ALICI

Rehberlik Uzmanı

EMRAH EVREN

ISBN

978-625-99139-0-2

Baskı Yeri

Cem Web Ofset AŞ, ANKARA

Baskı Yılı

2023

Bu kitabın her hakkı © **CEM WEB OFSET SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİ**'ne aittir. Fikir Eserleri Kanunu gereğince tamamı veya bir kısmı yayıncının izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz ve basılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

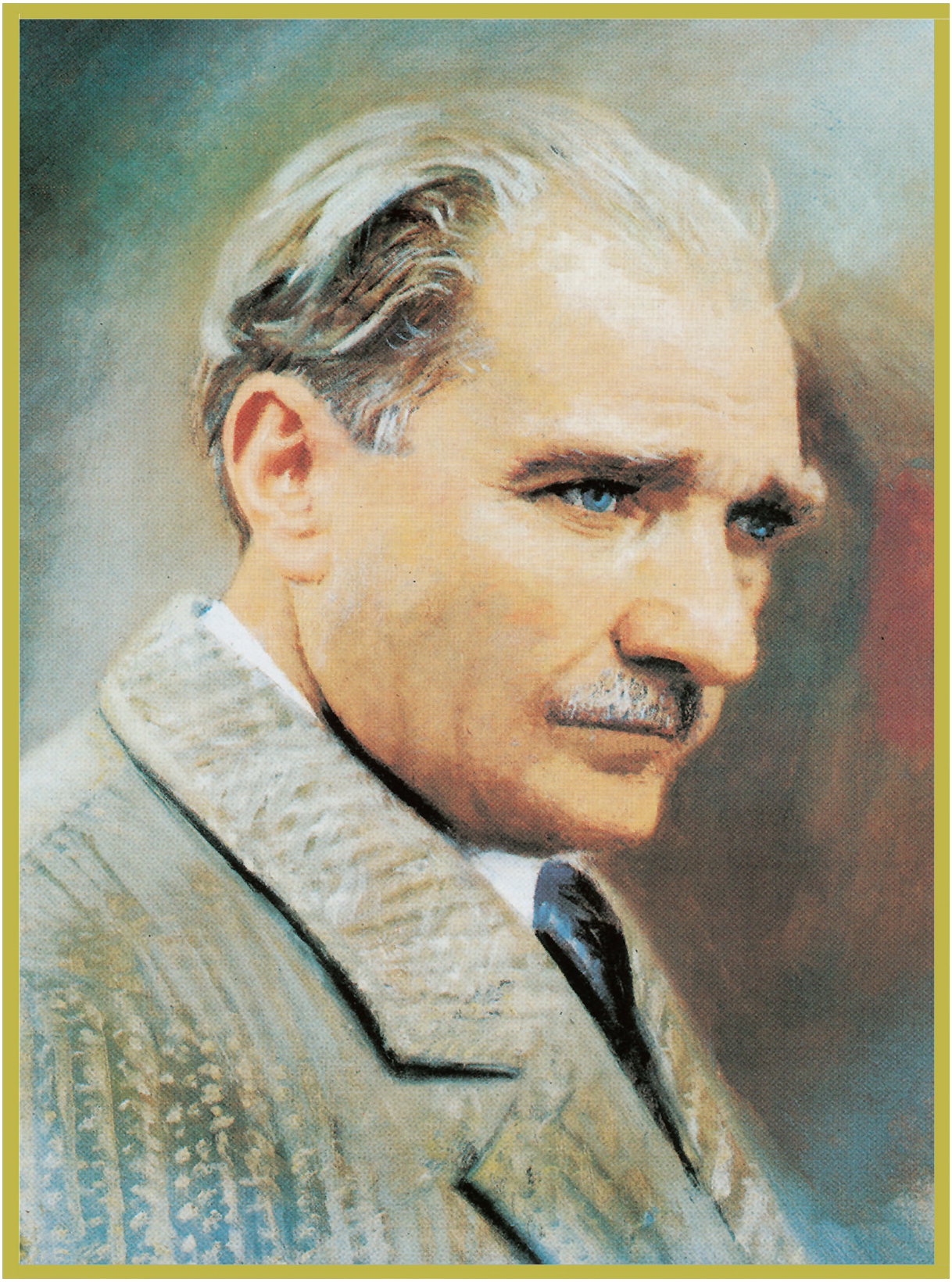

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

KİTABIN TANITIMI 9

1. ÜNİTE: GİRİŞ 11
OKUMA 12
1. Metin: ÇALIKUŞU 12
2. Metin: İLÂHÎ 19
DİL BİLGİSİ 21
YAZMA 22
SÖZLÜ İLETİŞİM 22
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 23

2. ÜNİTE: HİKÂYE 29
OKUMA 30
1. Metin: TESTİ 30
2. Metin: HASTA 36
3. Metin: ELLİ KURUŞ 39
4. Metin: HİÇBİR ŞEY BİLMİYORMUŞUM 45
5. Metin: DÖNÜŞ 50
DİL BİLGİSİ 55
YAZMA 56
SÖZLÜ İLETİŞİM 56
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 57

3. ÜNİTE: ŞİİR 63
OKUMA 64
1. Metin: MURABBA 64
2. Metin: MAKBER 68
3. Metin: YAĞMUR 72
4. Metin: ELHÂN-I ŞİTÂ 76
5. Metin: O BELDE 81
6. Metin: AÇIK DENİZ 86
7. Metin: BENİM ŞİİRLERİM 89
8. Metin: KÜFE 91
9. Metin: ÖĞÜT 95
10. Metin: MENİM ANAM 98
11. Metin: HEYDER BABA'YA SELAM 101
DİL BİLGİSİ 103
YAZMA 103
SÖZLÜ İLETİŞİM 103
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 104

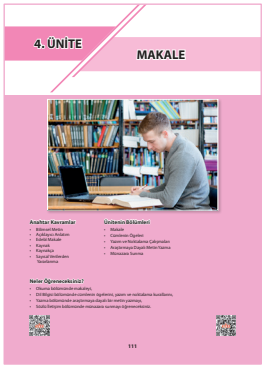

4. ÜNİTE: MAKALE 111
OKUMA 112
1. Metin: MAVİ IŞIĞIN KARANLIK YÜZÜ 112
2. Metin: BİLİŞİM DÜNYASININ DİLİ: SANAL ORTAM TÜRKÇESİ 117
3. Metin: İYİ YAZI, KÖTÜ YAZI 120
DİL BİLGİSİ 123
YAZMA 123
SÖZLÜ İLETİŞİM 126
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 127

5. ÜNİTE: SOHBET VE FIKRA 135
OKUMA 136
1. Metin: RAMAZAN SOHBETLERİ 136
2. Metin: ÇOCUKLARIN ANA VE BABALARINDAN BEKLEDİKLERİ 140
3. Metin: BASİT BİR MESELE 144
4. Metin: DİL BAYRAMI 147
DİL BİLGİSİ 151
YAZMA 152
SÖZLÜ İLETİŞİM 152
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 153

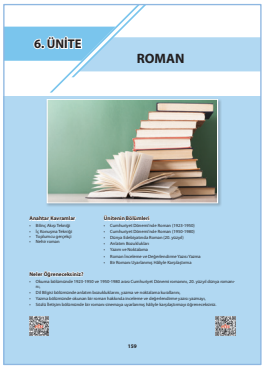

6. ÜNİTE: ROMAN 159
OKUMA 160
1. Metin: SİNEKLİ BAKKAL 160
2. Metin: FATİH-HARBİYE 165
3. Metin: DEVLET ANA 172
4. Metin: ÖLMEZ OTU 178
5. Metin: FARELER VE İNSANLAR 183
DİL BİLGİSİ 189
YAZMA 190
SÖZLÜ İLETİŞİM 190
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 191

7. ÜNİTE: TİYATRO 199
OKUMA 200
1. Metin: KOÇYİĞİT KÖROĞLU 200
2. Metin: PAYDOS 207
3. Metin: KAHVEDE ŞENLİK VAR 211
4. Metin: CİMRİ 218
DİL BİLGİSİ 224
YAZMA 224
SÖZLÜ İLETİŞİM 224
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 225

8. ÜNİTE: ELEŞTİRİ 233
OKUMA 234
1. Metin: BİRAZ DAHA HAKİKAT 234
2. Metin: TÜRK İSTİKLÂL MARŞI 238
3. Metin: E. CANSEVER'İN HAKLI HAKSIZ ÖFKESİ 243
DİL BİLGİSİ 246
YAZMA 246
SÖZLÜ İLETİŞİM 246
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 247

9. ÜNİTE: MÜLAKAT / RÖPORTAJ 253
OKUMA 254
1. Metin: AHMET HAŞİM 254
2. Metin: CENGİZ AYTMATOV İLE DİL VE EDEBİYAT ÜZERİNE SÖYLEŞİ 260
3. Metin: SU 264
DİL BİLGİSİ 269
YAZMA 270
SÖZLÜ İLETİŞİM 270
ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI 271

TERİMLER VE KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ 277
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ 283
KAYNAKÇA 286
GÖRSEL KAYNAKÇA 287
CEVAP ANAHTARI 287
TÜRKİYE HARİTASI 288
TÜRK DÜNYASI HARİTASI 289

KİTABIN TANITIMI

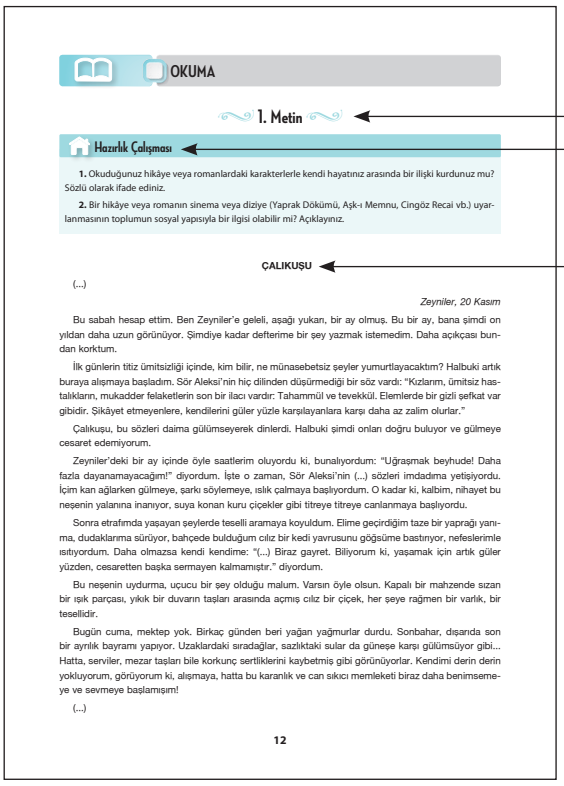

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Okuduğunuz hikâye veya romanlardaki karakterlerle kendi hayatınız arasında bir ilişki kurdunuz mu? Sözlü olarak ifade ediniz.

2. Bir hikâye veya romanın sinema veya diziye (Yaprak Dökümü, Aşk-ı Memnu, Cingöz Recai vb.) uyarlanmasının toplumun sosyal yapısıyla bir ilgisi olabilir mi? Açıklayınız.

ÇALIKUŞU

(...)

Zeyniler, 20 Kasım

Bu sabah hesap ettim. Ben Zeyniler'e geleli, aşağı yukarı, bir ay olmuş. Bu bir ay, bana şimdi on yıldan daha uzun görünüyor. Şimdiye kadar defterime bir şey yazmak istemedim. Daha açıkçası bundan korktum.

İlk günlerin titiz ümitsizliği içinde, kim bilir, ne münasebetsiz şeyler yumurtlayacaktım? Halbuki artık buraya alışmaya başladım. Sör Aleksi'nin hiç dilinden düşürmediği bir söz vardı: "Kızlarım, ümitsiz hastalıkların, mukadder felaketlerin son bir ilacı vardır: Tahammül ve tevekkül. Elemlerde bir gizli şefkat var gibidir. Şikâyet etmeyenlere, kendilerini güler yüzle karşılayanlara karşı daha az zalim olurlar."

Çalkuşu, bu sözleri daima gülümseyerek dinlerdi. Halbuki şimdi onları doğru buluyor ve gülmeye cesaret edemiyorum.

Zeyniler'deki bir ay içinde öyle saatlerim oluyordu ki, bunalıyordum: "Uğraşmak beyhude! Daha fazla dayanamayacağım!" diyordum. İşte o zaman, Sör Aleksi'nin (...) sözleri imdadıma yetişiyordu. İçim kan ağlarken gülmeye, şarkı söylemeye, ıslık çalmaya başlıyordum. O kadar ki, kalbim, nihayet bu neşenin yalanına inanıyor, suya konan kuru çiçekler gibi titreye titreye canlanmaya başlıyordu.

Sonra etrafımda yaşayan şeylerde teselli aramaya koyuldum. Elime geçirdiğim taze bir yaprağı yanıma, dudaklarıma sürüyor, bahçede bulduğum cılız bir kedi yavrusunu göğsüme bastırıyor, nefeslerimle ısıtıyordum. Daha olmazsa kendi kendime: "(...) Biraz gayret. Biliyorum ki, yaşamak için artık güler yüzden, cesaretten başka sermayen kalmamıştır." diyordum.

Bu neşenin uydurma, uçucu bir şey olduğu malum. Varsın öyle olsun. Kapalı bir mahzende sızan bir ışık parçası, yıkık bir duvarın taşları arasında açmış cılız bir çiçek, her şeye rağmen bir varlık, bir tesellidir.

Bugün cuma, mektep yok. Birkaç günden beri yağan yağmurlar durdu. Sonbahar, dışarıda son bir ayrılık bayramı yapıyor. Uzaklardaki sıradağlar, sazlıktaki sular da güneşe karşı gülümsüyor gibi... Hatta, serviler, mezar taşları bile korkunç sertliklerini kaybetmiş gibi görünüyorlar. Kendimi derin derin yokluyorum, görüyorum ki, alışmaya, hatta bu karanlık ve can sıkıcı memleketi biraz daha benimsemeye ve sevmeye başlamışım!

(...)

12

Bu bölüm, işlenecek metnin sırasını gösterir.

Bu bölüm, işlenecek metne dikkat çekmek ve okuma çalışmalarıyla ulaşılacak bilgi ve becerilere yönelik olarak öğrencilerde bir beklenti ve merak oluşturmak amacıyla yapılacak çalışmaları kapsar.

Bu bölüm, işlenecek metinleri gösterir. Seçilen metinlerde yazarın tercihi veya döneme özgü dilin standart dışı kullanımlarına sadık kalınmış, yazım ve noktalama açısından alıntı metinlerin aslına sadık kalınmıştır.

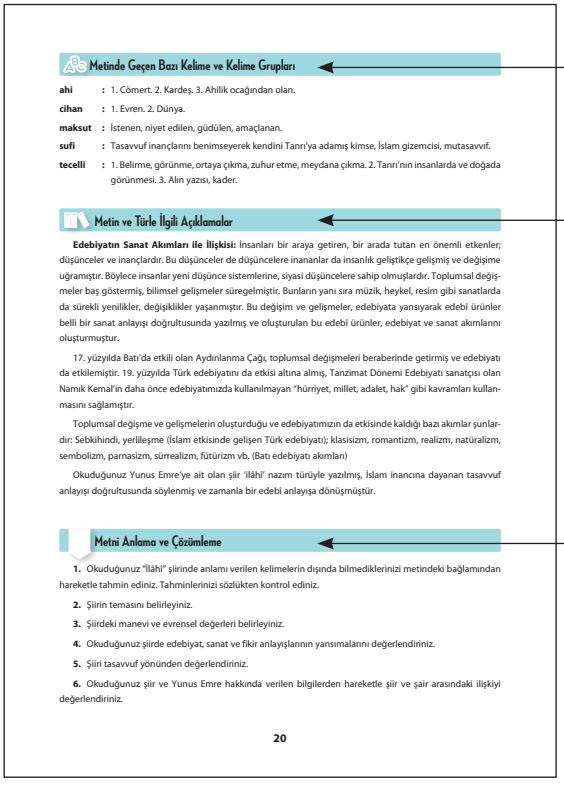

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ahi : 1. Cömert. 2. Kardeş. 3. Ahilik ocağından olan.

cihan : 1. Evren. 2. Dünya.

maksut : İstenen, niyet edilen, güdülen, amaçlanan.

sufi : Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adamış kimse, İslam gizemcisi, mutasavvıf.

tecelli : 1. Belirme, görünme, ortaya çıkma, zuhur etme, meydana çıkma. 2. Tanrı'nın insanlarda ve doğada görünmesi. 3. Alın yazısı, kader.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebiyatın Sanat Akımları ile İlişkisi: İnsanları bir araya getiren, bir arada tutan en önemli etkenler; düşünceler ve inançlardır. Bu düşünceler de düşüncelere inananlar da insanlık geliştikçe gelişmiş ve değişime uğramıştır. Böylece insanlar yeni düşünce sistemlerine, siyasi düşüncelere sahip olmuşlardır. Toplumsal değişmeler baş göstermiş, bilimsel gelişmeler süregelmiştir. Bunların yanı sıra müzik, heykel, resim gibi sanatlarda da sürekli yenilikler, değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişim ve gelişmeler, edebiyata yansıyarak edebî ürünler belli bir sanat anlayışı doğrultusunda yazılmış ve oluşturulan bu edebî ürünler, edebiyat ve sanat akımlarını oluşturmuştur.

17. yüzyılda Batı'da etkili olan Aydınlanma Çağı, toplumsal değişmeleri beraberinde getirmiş ve edebiyatı da etkilemiştir. 19. yüzyılda Türk edebiyatını da etkisi altına almış, Tanzimat Dönemi Edebiyatı sanatçısı olan Namık Kemal'in daha önce edebiyatımızda kullanılmayan "hürriyet, millet, adalet, hak" gibi kavramları kullanmasını sağlamıştır.

Toplumsal değişme ve gelişmelerin oluşturduğu ve edebiyatımızın da etkisinde kaldığı bazı akımlar şunlardır: Sebkihindi, yerlileşme (İslam etkisinde gelişen Türk edebiyatı); klasisizm, romantizm, realizm, natüralizm, sembolizm, parnasizm, sürrealizm, fütürizm vb. (Batı edebiyatı akımları)

Okuduğunuz Yunus Emre'ye ait olan şiir 'ilâhî' nazım türüyle yazılmış, İslam inancına dayanan tasavvuf anlayışı doğrultusunda söylenmiş ve zamanla bir edebî anlayışa dönüşmüştür.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "İlâhî" şiirinde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Şiirdeki manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.

4. Okuduğunuz şiirde edebiyat, sanat ve fikir anlayışlarının yansımalarını değerlendiriniz.

5. Şiiri tasavvuf yönünden değerlendiriniz.

6. Okuduğunuz şiir ve Yunus Emre hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ve şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

20

Bu bölüm, metinde geçen bazı kelime ve kelime gruplarının anlamlarını gösterir.

Bu bölüm, metin ve metin türü ile ilgili temel bilgileri metne atıflar yaparak açıklar.

Bu bölüm, kazanımlar çerçevesinde metne yönelik soruları içerir.

Bu bölüm, okuma bölümündeki metnin uygun bölümü/bölümleri üzerinde yapılan dil bilgisi uygunlamalarını içerir.

Bu bölüm, ünitelerdeki bilgilerle ilgili ilişki kurularak yapılan yazma çalışmalarını içerir. Yazma çalışmaları deftere veya bir kâğıda yapılır.

Bu bölüm, öğretim programlarının perspektifini ve kazanımlarını yansıtan soru ve etkinlikleri içerir.

Bu bölüm, ünitede belirtilen konu ve türlerle ilgili sözlü iletişim çalışmalarını içerir.

DİL BİLGİSİ

1. **"**Benim Şiirlerim" adlı şiirden alınan bentlerdeki cümleleri örnekteki gibi öğelerine ayırınız.

Örnek: Sizler (özne) gidin, (yüklem) bal verecek yeni açmış gül (belirtisiz nesne) bulun. (yüklem)

Not: Yukarıdaki cümle, yapısına göre sıralı bir cümledir. Sıralı cümlelerde birden fazla yüklem karşımıza çıkabilir.

"Varın sizler, onlar ile korularda el ele
Gezin, gülün, bir çift bülbül aşkı ile yaşayın;
Yalnız kendi, yalnız kendi rûhunuzu okşayın!

Zavallı ben, elimdeki şu üç telli saz ile
Milletimin felâketli hayatını söyleyim;
Dertlilerin gözyaşını çevrem ile sileyim!.."

2. Okuduğunuz "Benim Şiirlerim" şiirinden alınan aşağıdaki dörtlüklerde günümüzdeki yazımından farklı olarak yazılan kelimeleri belirleyerek günümüz yazımlarını tahtaya yazınız.

Sen kalbsizsin; hani senin gençliğinin hayâtı?
Aşklarını mı? Bir nefesle solabilen bu şeyler,
Bir yanar-dağ ateşiyle kömür gibi karardı;
Şimdi ise yerlerinde bir sıtmalı yel eser.

Evet, benim her şi'rimde yılan dişli diken var;
Sizler gidin, bal verecek yeni açmış gül bulun.
Belki benim acı sesim kulakları tırmalar,
Sizler gidin, genç kızların türküsüyle şen olun!

YAZMA

ETKİNLİK

Okuma bölümünde incelediğiniz şiirlerden birinin özelliklerine uygun bir şiir yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

ETKİNLİK

Beğendiğiniz, kendinize yakın bulduğunuz bir şiir anlayışı ile ilgili konuşma yapınız. Konuşmanızı, kitabın 285. sayfasındaki Ek-4 Konuşma Becerilerini Değerlendirme Ölçütü'ne göre değerlendiriniz.

ETKİNLİK

Aşağıda verilen bentlerden yararlanarak sembolizm ve parnasizm akımlarının incelediğiniz "Yağmur", "Elhân-ı Şitâ" şiirlerine etkisini değerlendiriniz. Ulaştığınız sonuçları sözlü olarak ifade ediniz.

YAĞMUR

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Olur dembedem nevha-ger, nağme-sâz
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler...

Sokaklarda seyläbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

ELHÂN-I ŞİTÂ

Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş;
Eşini gâib eyleyen bir kuş
gibi kar
Geçen eyyâm-ı nevbaharı arar...
Ey kulûbun sürûd-ı şeydâsı
Ey kebûterlerin neşîdeleri,
O bahârın bu işte ferdâsı:
Kapladı bir derin süküta yeri
karlar

ETKİNLİK

İncelediğiniz "Yağmur" ve "Elhân-ı Şitâ" şiirlerinin yazıldıkları dönemle ilişkilerini ve sonraki döneme etkilerini değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

CENAP ŞAHABETTİN (1870-1934)

Servetifünun Dönemi sanatçısıdır. İlk yazdığı şiirlerde Muallim Naci'nin etkisiyle divan şiirinin etkisi vardır. Sonrasında ise Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'in etkisiyle Batı tarzı şiire yöneldi. Servetifünun dergisinde şiirleri yayımlanan Cenap Şahabettin, dönemin önemli isimlerinden oldu. Şiirlerinde sembolizmin etkisiyle ahenk ve müzik önemli rol oynadı. Oldukça ağır ve süslü bir dil, kapalı bir anlatım tercih etti. Mecaz, benzetme, imge ve söz oyunlarına sıkça yer verdi. Serbest müstezat ve sone nazım şekillerini kullandı. Düzyazılarında güçlü bir üslubu benimseyen sanatçının Tamat adlı şiir kitabı; Hac Yolunda, Avrupa Mektupları, Âfâk-ı Irak adlı düzyazıları; Körebe, Yalan adlı oyunları vardır.

Bu bölüm; metin yazarının veya şairinin hayatını, edebî kişiliğini ve önemli eserlerini içerir.

Bu bölüm, her ünitenin sonunda ünitede kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik soruları içerir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıda verilen şiiri okuyunuz. Şiirin altında verilen soruları cevaplayınız.

FETİH MARŞI

Yelkenler biçilecek, yelkenler dikilecek;
Dağlardan çekdiriler, kalyonlar çekilecek..
Kerpetenlerle sürün dişleri sökülecek!
Yürü: hâlâ ne diye oyunda, oynaştasın?
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Sen de geçebilirsin yardan, anadan, serden..
Senin de destanını okuyalım ezberden...
Haberin yok gibidir taşıdığın değerden...
Elde sensin, dilde sen; gönüldesin baştasın...
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Yüzüne çarpmak gerek zamânenin fendini!
Göster: kabaran sular nasıl yıkar bendini!
Küçük görme, hor görme-delikanlım-kendini!
Şu kırık âbideyi yükseltecek taştasın;
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Bu kitaplar Fâtih'tir, Selim'dir, Süleyman'dır;
Şu mihrab Sinânüddin, şu minâre Sinan'dır;
Haydi artık, uyuyan destanını uyandır!
Bilmem, neden gündelik işlerle telâştasın...
Kızım, sen de Fâtih'ler doğuracak yaştasın!

F. Zonaro'nun Osmanlı Donanmasının Haliç'e İndirilmesi adlı tablosu / Millî Saraylar Müzesi

Delikanlım, işâret aldığın gün atandan
Yürüyeceksin... millet yürüyecek arkandan!
Sana selam getirdim Ulubatlı Hasan'dan...
Sen ki burçlara bayrak olacak kumaştasın;
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Bırak; bozuk saatler yalan, yanlış işlesin!
Çelebiler çekilip haremlerde kışlasın!
Yürü aslanım, fetih hazırlığı başlasın...
Yürü, -hâlâ-ne diye, kendinle savaştasın?
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Arif Nihat ASYA
Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor

1. ÜNİTE

GİRİŞ

Anahtar Kavramlar

- Edebiyat
- Toplum
- Edebî Akım
- Sunum

Ünitenin Bölümleri

- Edebiyat ve Toplum İlişkisi
- Edebiyatın Sanat Akımları ile İlişkisi
- Yazım-Noktalama
- Yazma Çalışması
- Sunum

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde edebiyatın toplumla ve sanat akımlarıyla ilişkisini,
- Dil Bilgisi bölümünde metinler üzerinde yazım ve noktalama konusunu,
- Yazma bölümünde duygu ve düşünceleri doğru ve etkili bir biçimde yazılı olarak ifade etmeyi,
- Sözlü İletişim bölümünde verilen konuyla ilgili sunum yapmayı öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Okuduğunuz hikâye veya romanlardaki karakterlerle kendi hayatınız arasında bir ilişki kurdunuz mu? Sözlü olarak ifade ediniz.

2. Bir hikâye veya romanın sinema veya diziye (Yaprak Dökümü, Aşk-ı Memnu, Cingöz Recai vb.) uyarlanmasının toplumun sosyal yapısıyla bir ilgisi olabilir mi? Açıklayınız.

ÇALIKUŞU

(...)

Zeyniler, 20 Kasım

Bu sabah hesap ettim. Ben Zeyniler'e geleli, aşağı yukarı, bir ay olmuş. Bu bir ay, bana şimdi on yıldan daha uzun görünüyor. Şimdiye kadar defterime bir şey yazmak istemedim. Daha açıkçası bundan korktum.

İlk günlerin titiz ümitsizliği içinde, kim bilir, ne münasebetsiz şeyler yumurtlayacaktım? Halbuki artık buraya alışmaya başladım. Sör Aleksi'nin hiç dilinden düşürmediği bir söz vardı: "Kızlarım, ümitsiz hastalıkların, mukadder felaketlerin son bir ilacı vardır: Tahammül ve tevekkül. Elemlerde bir gizli şefkat var gibidir. Şikâyet etmeyenlere, kendilerini güler yüzle karşılayanlara karşı daha az zalim olurlar."

Çalıkuşu, bu sözleri daima gülümseyerek dinlerdi. Halbuki şimdi onları doğru buluyor ve gülmeye cesaret edemiyorum.

Zeyniler'deki bir ay içinde öyle saatlerim oluyordu ki, bunalıyordum: "Uğraşmak beyhude! Daha fazla dayanamayacağım!" diyordum. İşte o zaman, Sör Aleksi'nin (...) sözleri imdadıma yetişiyordu. İçim kan ağlarken gülmeye, şarkı söylemeye, ıslık çalmaya başlıyordum. O kadar ki, kalbim, nihayet bu neşenin yalanına inanıyor, suya konan kuru çiçekler gibi titreye titreye canlanmaya başlıyordu.

Sonra etrafımda yaşayan şeylerde teselli aramaya koyuldum. Elime geçirdiğim taze bir yaprağı yanıma, dudaklarıma sürüyor, bahçede bulduğum cılız bir kedi yavrusunu göğsüme bastırıyor, nefeslerimle ısıtıyordum. Daha olmazsa kendi kendime: "(...) Biraz gayret. Biliyorum ki, yaşamak için artık güler yüzden, cesaretten başka sermayen kalmamıştır." diyordum.

Bu neşenin uydurma, uçucu bir şey olduğu malum. Varsın öyle olsun. Kapalı bir mahzende sızan bir ışık parçası, yıkık bir duvarın taşları arasında açmış cılız bir çiçek, her şeye rağmen bir varlık, bir tesellidir.

Bugün cuma, mektep yok. Birkaç günden beri yağan yağmurlar durdu. Sonbahar, dışarıda son bir ayrılık bayramı yapıyor. Uzaklardaki sıradağlar, sazlıktaki sular da güneşe karşı gülümsüyor gibi... Hatta, serviler, mezar taşları bile korkunç sertliklerini kaybetmiş gibi görünüyorlar. Kendimi derin derin yokluyorum, görüyorum ki, alışmaya, hatta bu karanlık ve can sıkıcı memleketi biraz daha benimsemeye ve sevmeye başlamışım!

(...)

Geldiğimin ertesi sabahı derse başlamıştım. Bu ilk gün, hayatımın en unutulmaz bir günü olarak yaşayacaktır.

Maarif Müdürünün, büyük fedakârlıklarla yenileştirdiği dershaneyi şimdi, sabahleyin, daha iyi gördüm. Burası, herhalde eski ahır olacaktı. Yalnız, altına tahta döşemişler, pencereleri genişleterek, cam çerçeve taktırmışlardı.

Ocak bacaları gibi kapkara görünen duvar kaplamalarında tepe aşağı takılmış bir harita ile bir iskelet levhası, bir çiftlik ve yılan resmi sarkıyordu. Bunlar da herhalde yeni ders aletleri olacaktı.

Dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde -ahır zamanından kalma- bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak bir nevi dolap haline getirmişlerdi.

Çocuklar, yemeklerini, kitaplarını, mektebe yakılmak için kırlardan getirdikleri çalı çırpıyı buraya saklarlarmış.

Hatice Hanım, bu dolabın başka bir vazifesi olduğunu da söyledi. Öteden beri dayakla uslanmayan yaramazları bunun içine hapsederek adam edermiş. Muhtarın, Vehbi isminde bir küçük oğlu varmış ki, hemen bütün zamanını bu sandığın içinde geçirirmiş. Bu çocuk, bir yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden dolaba girer, tabuttaki cenaze gibi sırtüstü yatar ve yine kendi eliyle kapağı kaparmış.

Ben, hayretle:

— Muhtar Efendi buna bir şey demiyor mu? diye sordum.

Hatice Hanım, başını salladı:

— Muhtar, memnun oluyor. Aferin sana Hatice Hanım. İyi ki aklıma getirdin. Bizim evde de bir dolap var. İnşallah, hınzırı yaramazlık ettiği zaman ben de onun içine kapatayım, diyor.

— Güzel terbiye usulü! Mektepte erkek çocuk da var mı?

— E, var iki, üç tane. Büyücekleri Garipler köyündeki erkek mektebine gönderiyoruz.

— Garipler köyü nerede?

— Şu karşı ağaran kayaların ardında.

— Yazık değil mi çocuklara, karda, kışta oraya kadar nasıl gidip geliyorlar?

— Onlar yola alışıktır, yağmursuz havalarda bir saate bile kalmadan giderler. Sadece yağmurlu, çamurlu, karlı havalarda biraz zorluk çekiyorlar.

— Peki, niçin onları da burada okutmuyoruz?

— Kadın, erkek bir arada okur mu?

— Onları erkekten mi sayacağız?

— Elbette kızım, on ikişer, on üçer yaşında koca delikanlılar.

Hatice Hanım, biraz durdu, dilinin altında bir şey vardı ki, söylemeye çekiniyordu. Nihayet cesaret etti:

— Hele şimdi hiç caiz olmaz!

— Neden?

— Sen pek gencecik bir hocanımsın da ondan, kızım.

(...)

Büyük fedakârlıklarla meydana gelen levazımdan mühim bir kısmı da beş tane eski biçimli hantal mektep sırasıydı. Fakat tuhafı şu ki, bunları kullanmaya lüzum görmeyerek dershanenin bir köşesine atıvermişlerdi.

— Niye böyle yaptınız, Hatice Hanım? dedim.

— Ben yapmadım, eski hocanım yaptı kızım, dedi. Çocuklar, böyle yerlere oturmaya alışmışlardır. Minare gibi şeyin üstünde adamın zihnine ders girer mi? Hocanım müfettiş falan gelir diye büsbütün atmaya da korktu. Çocuklar, mektebe geldikleri vakit evvela oraya oturtuyoruz. Sonra ders okuyacakları zaman şuradaki hasırın üstüne indiririz.

İhtiyar kadına, bana yardım etmesini söyleyerek hasırı kaldırdım. Yerleri temizledikten sonra, sıraları dizerek bir sınıf haline getirdim.

Hatice Hanımın çehresinden memnun olmadığı anlaşılıyordu, fakat bana karşı koymaya cesaret edemiyor, ne dersem yapıyordu. Ben, ellerim toz toprak içinde bu işleri bitirmeye çalışırken talebelerim de birer birer sökün etmeye başlamışlardı.

Zavallıların kıyafetleri öyle sefil ve perişandı ki, hemen hiçbirisinde çorap, potin yoktu. Başları, eski püskü bez parçalarıyla sımsıkı kundaklanmış, çıplak ayaklarındaki nalınları şakırdata şakırdata dershanenin kapısına kadar geliyorlar, orada nalınlarını çıkartarak yan yana diziliyorlardı.

Çocuklar, beni görünce birdenbire ürkmüşlerdi. Utana utana kapıdan bakıyorlar, kendilerini çağırdığım zaman kollarıyla yüzlerini kapıyorlar, yahut kapının arkasına saklanıyorlardı. O kadar ki, bazılarını bileklerinden tutarak yarı zorla sınıfa sokmaya mecbur oldum.

Yanıma geldikleri zaman gözlerini sımsıkı yumarak öyle bir el öpüşleri vardı ki, gülmemek için kendimi zor zaptediyordum.

Besbelli, köyün bir âdeti olan bu öpücüklerden her biri gülünç bir ahenkle şaklıyor ve elimin üzerinde hafif ıslaklık bırakıyordu. Yavrucukları kendime ısındırmak için her birine bir iki hoş kelime söylüyordum. Fakat onlara, mümkün olduğu kadar tatlı bir sesle sorduğum sualleri -insanı mahçup edecek kadar inatçı bir sükûnetle- cevapsız bırakıyorlar, yalnız birçok naz ve niyazdan sonra adlarını söylemeye razı oluyorlardı.

Bedri Rahmi EYÜBOĞLU'na ait bir tablo, 1937

"Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe, Zehra, Ayşe."

Aman yarabbi! Bu köyde ne çok Ayşe ve Zehra vardı. Hiç de gülecek halde olmamama rağmen, aklıma tuhaf şeyler geliyordu: Mesela bir müfettiş gelse de talebelerimi tanıtmamı istese: "Dokuz Ayşe ile on iki Zehra var!" diye çabucak işin içinden çıkacaktım. Sonra, kolaylık olmak için, Ayşeleri dershanenin bir tarafına, Zehraları öteki tarafına oturtmak, bahçede top oynatırken (çünkü teneffüslerde bu çocukları muhakkak eğlendirecektim) Ayşeler bu yana, Zehralar bu yana, diye gruplar yapmak mümkündü.

Kendimi tutamayarak, gizli gizli eğlenmeye başlamıştım. Yeni gelen kız çocuklarına: "Kızım, sen Zehra mısın, yoksa Ayşe mi?" diye soruyor ve çok kere umduğum cevabı alıyordum.

Yumruk yüzlü bir küçük kız, hepsinden cesur çıktı. Kara gözlerini yüzüme kaldırarak: "Sen ne biliyorsun benim adımı?" diye hayret etti.

Talebelerimi birer birer sıralara oturtuyor, yerlerini bellemelerini tembih ediyordum. Zavallıların hali görülecek şeydi. Bir türlü sıralara yerleşmesini beceremiyorlar, ağaç dalına yahut asma çardağına oturmuş gibi garip vaziyetler alıyorlardı.

Yanlarından ayrıldığım zaman göz ucuyla bana bakıyorlar, tuhaf bir surette sallanan kirli bacaklarını -kabuğuna çekilen kaplumbağalar gibi- yavaş yavaş çekerek altlarına alıyorlar. Ne yapalım, yavaş yavaş alışacağız.

Bir şey pek tuhafıma gitmişti. Utana sıkıla yanıma gelen, gözlerini kapayarak el öpen, köylü gelini gibi nazlı ağızlardan bir kelime alınabilen bu çocuklar, kitaplarını açar açmaz dik bir sesle bağıra bağıra okuyorlardı. Sınıf kalabalıklaştıkça gürültü artmaya, başımı iyiden iyiye sersemletmeye başlamıştı.

Hatice Hanıma:

— Her zaman böyle bağıra çağıra mı çalışırlar? Buna dayanılır mı? diye sordum.

O, biraz hayretle yüzüme baktı.

— Elbette kızım! Mektep bu. Keser vurmadan ağaç yontulur mu? Ne kadar ses çıkarırlarsa, ders o kadar zihinlerinde yer eder, diye cevap verdi.

(...)

Reşat Nuri GÜNTEKİN

Çalıkuşu

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

hantal : Kocaman, iri, kaba.

levazım : Değişik iş kollarında gerekli olan şeyler, araç ve gereçler.

mahzen : Yapılarda yer altı deposu.

mukadder : Yazgıda var olan, yazgı ile ilgili olan, alında yazılı olan.

potin : Koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.

sökün etmek : Birçok kişinin veya şeyin birbiri ardından gelmesi, görünmesi.

sükûnet : 1. Durgunluk, dinginlik, hareketsizlik, sessizlik. 2. Huzur, rahat, sükûn. 3. Dinme, yatışma.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebiyat ve Toplum İlişkisi: Edebiyat ve toplum, karşılıklı olarak birbirlerini etkiler. Yazar ve şairler, edebî ürünlerini oluştururken toplumun sosyal veya siyasi olaylarının etkisinde kalır. Toplum bireyleri de edebî ürünlerin etkisinde kalır. Edebî ürünler; toplum bireylerinin inançlarını, duygu ve düşüncelerini ortaya koyarak onlara yön verebilir. Bu bağlamda Mevlâna, Yunus Emre, Namık Kemal, Mehmet Âkif Ersoy gibi sanatçılarımızın toplum ve toplum bireylerinin üzerindeki etkisi yadsınamaz. Bir toplumun, milletin edebiyat tarihini öğrenmek; o toplumun toplumsal hayatıyla ilgili fikir edinmeyi, bilinçlendirmeyi sağlayacaktır. Bu nedenle birçok dönemde edebiyat, halkı bilinçlendirmenin bir aracı olarak görülmüştür.

Toplumda yaşanan değişmelerin, gelişmelerin; sosyal, siyasi ve ekonomik olayların edebiyatı etkilememesi mümkün değildir. Bu çerçevede düşünüldüğünde Türklerin, İslamiyeti kabulünün edebiyatımızdaki yansımasının ne kadar büyük olduğu görülür: devlet yapısı, sosyal ve kültürel yapı, aile yapısı vb. Daha sonra da 19. yüzyılda bu kez Batı kültür ve medeniyetiyle tanışmak, edebiyatımızı yine büyük bir değişimle karşılaştırmıştır. Çünkü toplum yapısı yine değişmiştir. 6. ünitede bir bölümünü okuyacağınız "Fatih-Harbiye" romanında Doğu ile Batı kültürünün çatıştığı görülmektedir. Yine Reşat Nuri Güntekin'in "Yaprak Dökümü" adlı romanında da aynı çatışma ele alınmıştır. Romanlardaki bilgiler, gerçeği bire bir yansıtmasa da bu bilgilerin, ait olduğu toplumla ilgili az çok bir fikir sunduğu gerçektir.

Toplumun tabii üyesi olan ve toplumdaki değişmelere bizzat tanık olan yazar ve şairler, yazdıkları eserlerdeki olay ve karakterleri de bu toplumun içinden seçerler. Bu da bize gösterir ki toplumun edebiyatı etkilediği gibi edebiyat da toplumu etkiler.

Bir bölümünü okuduğunuz "Çalıkuşu" romanı da toplumu etkilemesi açısından önemlidir. İstanbul'dan Anadolu'ya giden bir öğretmenin anlatıldığı bu roman yayımlandıktan sonra İstanbul'dan birçok kadın, roman kahramanı Feride gibi Anadolu'ya öğretmen olarak gitmiştir. Böylece Kurtuluş Savaşı sonrasındaki toplumun durumuna ayna tutan bu edebî ürün, toplumu etkilemiştir. Bu durum, bizi ilk cümlemize götürür: Edebiyat ve toplum birbirini karşılıklı olarak etkiler.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. a) Okuduğunuz "Çalıkuşu" metninde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

Sör Aleksi'nin hiç dilinden düşürmediği bir söz vardı: "Kızlarım, ümitsiz hastalıkların, mukadder felaketlerin son bir ilacı vardır: Tahammül ve tevekkül. Elemlerde bir gizli şefkat var gibidir. Şikâyet etmeyenlere, kendilerini güler yüzle karşılayanlara karşı daha az zalim olurlar."

b) Metinden alınan yukarıdaki parçada geçen "tahammül" ve "tevekkül" kavramlarını araştırarak bunların önemini açıklayınız. Bu sözcüklerin "sabır" kavramı ile ilişkisini değerlendiriniz.

2. Okuduğunuz metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

3. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

4. a) Okuduğunuz metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları ve metnin dönemin gerçekliğiyle ilişkisini açıklayınız.

b) Metinde içeriğin doğal, toplumsal ve bireysel gerçeklikle ilişkisini değerlendiriniz.

5. Okuduğunuz metin ve Reşat Nuri Güntekin hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

"Maarif Müdürünün, büyük fedakârlıklarla yenileştirdiği dershaneyi şimdi, sabahleyin, daha iyi gördüm. Burası, herhalde eski ahır olacaktı. Yalnız, altına tahta döşemişler, pencereleri genişleterek, cam çerçeve taktırmışlardı."

"Büyük fedakârlıklarla meydana gelen levazımdan mühim bir kısmı da beş tane eski biçimli hantal mektep sırasıydı."

"İhtiyar kadına, bana yardım etmesini söyleyerek hasırı kaldırdım. Yerleri temizledikten sonra, sıraları dizerek bir sınıf haline getirdim."

Özellikle Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ülkemiz ve halkımız büyük zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu mücadele sırasında halk sürekli birbiriyle yardımlaşmış, iş birliği yapmış ve birbirlerine fedakârlıklarda bulunmuştur. Okuduğunuz metinden alınan yukarıdaki cümleler de bize bu durumu göstermektedir.

Okuduğunuz metinden alınan bölümleri ve yukarıdaki bilgileri göz önünde bulundurarak halkımızın ülkemiz için ne tür fedakârlıkları, yardımları, iş birlikleri olmuştur? Açıklayınız.

Yazarın Biyografisi

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889-1956)

Yazar, Galatasaray Lisesinde okuduktan sonra yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde yaptı. Edebiyat öğretmenliği, Millî Eğitim müfettişliği ve Çanakkale milletvekilliği görevlerinde bulundu.

Yazın dünyasına tiyatro eleştirileri ve oyun yazarlığı ile girdi. Sonrasında roman yazmaya başlayan yazar, "Çalıkuşu" romanıyla kısa zamanda büyük bir üne kavuştu. "Çalıkuşu" romanı, ilk önce "İstanbul Kızı" adıyla dört perdelik oyun olarak yazıldı; sahneleme imkânı olmayınca romana dönüştürüldü. "Çalıkuşu", Anadolu'ya yönelmenin görüldüğü ilk eserlerimizdendir. Reşat Nuri; romanlarında insanı, Anadolu insanını, Anadolu'yu, insan-çevre ilişkisini ele aldı. Kahramanlarının dış görünümünden çok psikolojik özelliklerini aktardı. Birçok çağdaşı gibi Atatürk inkılaplarını, Batılılaşmayı, aile ilişkilerini de eserlerinde ele aldı. Canlı diyaloglar, sade bir Türkçe, anlaşılır olay örgüleriyle yazdığı eserlerinde; acıma ve sevme duygularını ön plana çıkararak okuma zevki aşılamakta büyük rol oynadı.

Yazarın Acımak, Yaprak Dökümü, Dudaktan Kalbe romanları dizilere uyarlandı.

Yazarın Çalıkuşu, Damga, Dudaktan Kalbe, Akşam Güneşi, Bir Kadın Düşmanı, Yeşil Gece, Acımak, Yaprak Dökümü, Kavak Yelleri, Son Sığınak adlı romanları; Eski Ahbap, Tanrı Misafiri, Sönmüş Yıldızlar, Leylâ ile Mecnun, Olağan İşler adlı hikâyeleri; Hançer, Eski Rüya, Balıkesir Muhasebecisi, Tanrı Dağı Ziyafeti adlı oyunları vardır.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen metni okuyunuz.

EDEBİYAT AKIMLARI

(...)

Edebî akım; belli bir çağda, ortak bir estetik, düşünce ve sanat amacı etrafında toplanan yazıcı ve şairlerin üslûp, duygu ve fikir bakımlarından birbirlerini az çok andıran eserler vermeleri ile ortaya çıkar. Bunlar iyice kökleşmiş bir edebiyat ve sanat anlayışını yıkacak görüşler ileri sürer ve kendi getirdikleri "idea"ya uygun eserler yazarlar. Çok defa bir edebiyat çığırını açanlar, iki üç büyük sanatçıdan ibarettir. Ancak bunlar, dehâlarının gölgesinde bütün bir edebiyat zümresini toplar ve yaşadıkları çağı temsil etmiş olurlar.

Edebiyat akımı, esasen biraz yeni çeşni getirmek ve toplumla birlikte değişmek ihtiyacından doğar. Üslûp ve estetikteki bu değişmenin sebebi, sonradan gelen kuşakların, duygu, düşünce ve isteklerinin bir öncekine uymamasıdır. Nitekim, bir dönemi hayran bırakan eserlerin sonra gelenlere bazen hiçbir şey söylemediği, bunlardan bıkılmaya başlandığı görülüyor. Onun için yeni yetişen sanatçılar, hem eskileri taklitten sakınmak hem de çağdaşlarının duygularını cevaplandırmak için yeni ufuklar arıyorlar. Cenap Şahabeddin'in deyişiyle: "İnsan yeni keşfettiği manzaraları tasvir için yeni cümleler, yeni üslûplar, yeni hayâller aramağa mecburdur."

Edebiyat akımları, kendiliğinden ve ansızın ortaya çıkmış değillerdir.

Toplumdaki siyasî ve sosyal değişmeler, yeni çıkan ilim ve felsefe görüşleri, resim, musikî gibi başka güzel sanatlardaki yenilikler, edebî akımların doğmasına sebep olmuştur. Bunlar okuyucudaki değer hükümlerini değiştirerek sanatçıları yeni bakış ve yeni buluşlara zorlamıştır.

Sanattaki, teknikteki, felsefedeki değişmeler nasıl topluluğu değiştiriyorsa, bizzat topluluğun kendisi de başka cemiyetlerin tesiri veya beliren ihtiyaçların baskısı ile bunları değiştirmektedir. Kısacası sanat akımları, tarih sayfası içinde dünya insanlığının ve onu meydana getiren toplulukların bir zaman kesimi içindeki manevî aynalarıdır.

Nitekim, edebiyattan başka güzel sanatlarda da (resim, musikî, mimarlık, raks) yeni akımlar görülmektedir. Bir çağda herhangi bir sanat kolunda doğan akımlar, öbürlerini de etkiler. Söz gelişi, yeni musikî çığırının şiirde ve resimde izleri görülür. Yeni bir resim akımı, edebiyattaki anlayışları da az çok değiştirebilir.

Edebî akım; filozof, şair ve yazarların sanat üzerinde düşünerek eser vermeye başladıkları yakın çağların verimidir. Tam anlamıyla edebî akımlar; 17. yüzyılda, Avrupa'da bilhassa Fransa'da görülmeye başlamıştır.

Türk edebiyatında, bütün şartları ile akımların gelişmiş olduğu söylenemez. Ancak, Tanzimat'tan önceki eski edebiyatımızda tasavvuf, Türkî-i Basit, Sebk-i Hindî ve yerlileşme gibi fikir ve sanat görüşleri ve üslûp toplulukları birer edebî akım gibi ele alınabilir.

(...)

Ahmet KABAKLI

Türk Edebiyatı I

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Okuduğunuz metinden hareketle edebiyatın sanat akımları ile ilişkisini tartışınız.

2. Metne göre Tanzimat'tan önce edebiyatımızda yer alan ve edebî akım olarak değerlendirilebilecek fikir ve sanat görüşleri ile üslup toplulukları hangileridir?

İLÂHÎ

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni

Aşkın âşıklar öldürür
Aşk denizine daldırır
Tecellî ile doldurur
Bana seni gerek seni

Aşkın şarâbından içem
Mecnûn olup dağa düşem
Sensin dün ü gün endişem
Bana seni gerek seni

Sûfilere sohbet gerek
Ahîlere ahret gerek
Mecnûnlara leylâ gerek
Bana seni gerek seni

Eğer beni öldüreler
Külüm göğe savuralar
Toprağım anda çağıra
Bana seni gerek seni

Yûnus'durur benim adım
Gün geldikçe artar odum
İki cihanda maksûdum
Bana seni gerek seni

Yunus Emre
Yunus Emre Gül Deste
Haz. Sevgi GÖKDEMİR, Ayvaz GÖKDEMİR
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ahi : 1. Cömert. 2. Kardeş. 3. Ahilik ocağından olan.

cihan : 1. Evren. 2. Dünya.

maksut : İstenen, niyet edilen, güdülen, amaçlanan.

sufi : Tasavvuf inançlarını benimseyerek kendini Tanrı'ya adamış kimse, İslam gizemcisi, mutasavvıf.

tecelli : 1. Belirme, görünme, ortaya çıkma, zuhur etme, meydana çıkma. 2. Tanrı'nın insanlarda ve doğada görünmesi. 3. Alın yazısı, kader.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Edebiyatın Sanat Akımları ile İlişkisi: İnsanları bir araya getiren, bir arada tutan en önemli etkenler; düşünceler ve inançlardır. Bu düşünceler de düşüncelere inananlar da insanlık geliştikçe gelişmiş ve değişime uğramıştır. Böylece insanlar yeni düşünce sistemlerine, siyasi düşüncelere sahip olmuşlardır. Toplumsal değişmeler baş göstermiş, bilimsel gelişmeler süregelmiştir. Bunların yanı sıra müzik, heykel, resim gibi sanatlarda da sürekli yenilikler, değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişim ve gelişmeler, edebiyata yansıyarak edebî ürünler belli bir sanat anlayışı doğrultusunda yazılmış ve oluşturulan bu edebî ürünler, edebiyat ve sanat akımlarını oluşturmuştur.

17. yüzyılda Batı'da etkili olan Aydınlanma Çağı, toplumsal değişmeleri beraberinde getirmiş ve edebiyatı da etkilemiştir. 19. yüzyılda Türk edebiyatını da etkisi altına almış, Tanzimat Dönemi Edebiyatı sanatçısı olan Namık Kemal'in daha önce edebiyatımızda kullanılmayan "hürriyet, millet, adalet, hak" gibi kavramları kullanmasını sağlamıştır.

Toplumsal değişme ve gelişmelerin oluşturduğu ve edebiyatımızın da etkisinde kaldığı bazı akımlar şunlardır: Sebkihindi, yerlileşme (İslam etkisinde gelişen Türk edebiyatı); klasisizm, romantizm, realizm, natüralizm, sembolizm, parnasizm, sürrealizm, fütürizm vb. (Batı edebiyatı akımları)

Okuduğunuz Yunus Emre'ye ait olan şiir 'ilâhî' nazım türüyle yazılmış, İslam inancına dayanan tasavvuf anlayışı doğrultusunda söylenmiş ve zamanla bir edebî anlayışa dönüşmüştür.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "İlâhî" şiirinde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Şiirdeki manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.

4. Okuduğunuz şiirde edebiyat, sanat ve fikir anlayışlarının yansımalarını değerlendiriniz.

5. Şiiri tasavvuf yönünden değerlendiriniz.

6. Okuduğunuz şiir ve Yunus Emre hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ve şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

YUNUS EMRE (13. YÜZYIL)

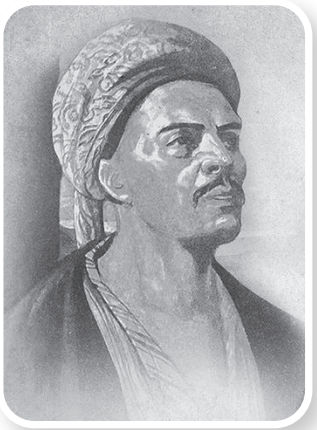

Yunus Emre (Temsilî)

Hayatı ile ilgili çok fazla bilgi olmayan şairin Taptuk Emre dergâhında yetiştiği biliniyor. Dinî-tasavvufi halk edebiyatının en büyük şairlerinden olan Yunus Emre, derin bir hoşgörüye sahipti. İyi bir gözlem gücüyle yazdığı şiirlerinde din, tasavvuf ve hoşgörü konularını işledi. Şiirlerinde konuşma dilini kullandı, Arapça ve Farsça sözcüklere de yer verdi. Şiirlerinde hem aruz hem de hece ölçüsü kullandı. Divan edebiyatına özgü olan musammat gazel, musammat kaside gibi nazım şekillerini hece ölçüsüyle; gazel, mesnevi gibi nazım şekillerini aruz ölçüsüyle yazdı.

Şairin Risâlet'ün-Nushiye (573 beyitten oluşan bir mesnevidir.), Divan (Sağlığında düzenlenen bir divan değildir.) adlı eserleri vardır.

DİL BİLGİSİ

1. Okuduğunuz "Çalıkuşu" metninden alınan aşağıdaki cümlede kullanılan kısa çizginin (-) görevini belirleyiniz. Kısa çizginin kullanıldığı diğer durumları da açıklayarak bu durumlara örnekler veriniz. Örneklerinizi noktalı alana yazınız.

"Yanlarından ayrıldığım zaman göz ucuyla bana bakıyorlar, tuhaf bir surette sallanan kirli bacaklarını -kabuğuna çekilen kaplumbağalar gibi- yavaş yavaş çekerek altlarına alıyorlar. Ne yapalım, yavaş yavaş alışacağız."

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Okuduğunuz metinlerde geçen "şikâyet, sükûnet, âşık" kelimelerinde bulunan düzeltme işaretinin (^) görevi nedir? Düzeltme işareti, kullanıldığı harflerin nasıl okunmasını sağlar? Sizler de düzeltme işaretinin kullanıldığı kelimeleri belirleyerek kelimelerinizi aşağıdaki noktalı alana yazınız. Bu kelimeler üzerinde telaffuz çalışması yapınız.

.....

.....

.....

.....

.....

YAZMA

Okuma çalışmasında okuduğunuz metinlerden hareketle edebiyat ve toplum ilişkisi üzerine -aşağıda verilen aşamalara da dikkat ederek- defterinize kısa bir yazı yazınız.

- Yazacağınız metnin türünü belirleyiniz.
- Yazacağınız metnin konusuna göre hazırlık yapınız. (Hazırlık sırasında; konuyla ilgili okuma ve araştırma yapmalı, yazınızda kullanacağınız bilgi, gözlem, düşünce, duygu, izlenim ve deneyimlerinizle ilgili notlar çıkarmalı, görsel ve işitsel dokümanlar bulmalısınız. Genel ağı etkin kullanmalısınız, kaynak kullanırken veya alıntı yaparken hukuki ve etik sorumlulukları unutmamalısınız. Konunuzu bu aşamada sınırlamanız önemlidir.)
- Yazacağınız metni planlayınız.
- Türüne özgü yapı özelliklerine uygun yazınız.
- Türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazınız.
- İyi bir anlatımda bulunması gereken özelliklere dikkat ederek yazınız. (İyi bir anlatımın açıklık, duruluk, akıcılık ve yalınlık gibi özellikler taşıması gerektiğini unutmayınız.)
- Yazınızda basit, birleşik, sıralı, bağlı, kurallı, devrik, eksiltili cümleler; isim ve fiil cümlesi gibi farklı cümle yapıları / türleri kullanınız.
- Yazınızın türü ve içeriğine göre resim, fotoğraf, grafik, ses ve görüntü kayıtları vb. unsurları metni tamamlayıcı veya destekleyici unsurlar olarak kullanabilirsiniz.
- Yazdığınız metni dil bilgisi, yazım ve noktalama; açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık; anlam bağlantıları, tutarlılık, denge ve akış bakımından değerlendiriniz. Metnin içerik ve üslubunu / anlatımını tür özellikleri bakımından gözden geçiriniz. Ayrıca yazınızın okunaklılığını ve sayfa düzenini de gözden geçiriniz.
- Yazdığınız metni paylaşınız ama unutmayınız ki bu metnin hukuki ve ahlaki sorumluluğu sizindir.

SÖZLÜ İLETİŞİM

Sanat akımlarının edebiyat, resim, müzik ve mimari gibi farklı sanat dallarına nasıl yansıdığı üzerine bir sunum yapınız.

Sunumunuzu görsel ve işitsel ögelerle desteklemeyi unutmayınız.
Sunumunuzu hazırlarken EBA portalından faydalanabilirsiniz.
Sunumunuzu hazırlarken aşağıdaki aşamaları uygulayınız.
- Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapınız.
- Konunuza uygun bir sunu hazırlayınız.
- Sunumunuzu planlayınız.
- Planınıza uygun konuşma kartları hazırlayınız.
- Sunumunuzda yararlanacağınız araçları hazırlayınız.
- Prova yapınız.

Sunumunuzu yaparken aşağıdaki hususlara dikkat ediniz.
- Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşunuz.
- Konuşurken gereksiz ses ve kelimelerden kaçınınız.
- Beden dilini doğru ve etkili bir biçimde kullanınız.
- Konuşmanıza etkili bir başlangıç yapınız.
- Konuşmanızın içeriğini deyim, atasözü, vecize, terim, alıntı, kısa hikâye, anı, şiir, fıkra, söz sanatları, istatistiklerden yararlanma vb. unsurlardan uygun olanlarıyla zenginleştirebilirsiniz.
- Önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanınız.
- Konuşmanızı etkili bir biçimde sonlandırınız.
- Süreyi verimli kullanınız.
- Teknolojik araçları etkili bir biçimde kullanınız.

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metnin altında verilen soruları cevaplayınız.

EDEBİYATTA DEĞİŞME VE EDEBİYAT AKIMI OLGUSU

(...)

Her edebiyat akımı, belli bir dünya görüşü, güzellik, sanat ve edebiyat anlayışı çerçevesinde hayat bulur. Dolayısıyla yine her edebiyat akımı, buna paralel olarak şekillenen kurallar, değerler veya kabuller manzumesine (manifesto, bildiri, beyannâme) sahiptir. Mesela Victor Hugo'nun (Viktır Hügo) *"Cromwell (Kıromvel) Ön Sözü"* romantizmin; Emile Zola'nın (Emil Zola) *"Deneysel Roman"* adlı eseri natüralizmin; Jean Moreas'ın (Jan Morias) Figaro'da yayımlanan *"Sembolizmin Bildirgesi"* sembolizmin manifestosudur. Bizim edebiyatımızda ise Fecr-i Âtî mensuplarının Servet-i Fünûn mecmuasında yayımlanan *"Beyannâme"*leri ile Garipçilerin *"Garip Ön Sözü"*, buna örnek gösterilebilir.

Edebî akımların sahip oldukları dünya görüşleri, güzellik, sanat ve edebiyat anlayışlarını içeren kurallar manzumesi, başlangıçta çoğu zaman yazılı değildir. Söz konusu kurallar manzumesi, kimi zaman belli bir olgunlaşmadan sonra yazılı hâle getirilir, kimi zaman da buna hiç ihtiyaç duyulmaz. Bu arada az da olsa önce prensipleri belirlenmiş, daha sonra da bu prensipleri uygulamaya konulmuş akımlar da vardır. Sanatkârlar, ya prensip ve ilkeleri belirlenmiş ve bu doğrultuda eserler vermiş / vermekte olan mevcut edebî akım oluştururlar ya da herhangi bir akıma katılmadıkları gibi, yeni bir akım oluşturma iddiasında bulunmadan da eserlerini verebilirler.

Hangi biçimde olursa olsun, sanatkârın şu veya bu edebî akıma bağlılığı yüzde yüz bir kesinlik arz etmez. Söz konusu bağlılığı, genel ilkeler çerçevesinde ve onun şahsîliğini inkâr etmeyecek seviyede düşünmek gerekir. Zira sanatkâr, ilgi, yakınlık veya bağlılık duyduğu akımın prensiplerinden birçoğuna uyduğu hâlde bazılarına veya yazılarına uyduğu hâlde birçoğuna uymayabilir. Üstelik sanatkârın uyduğu prensipleri, bir başka sanatkâra göre daha farklı bir biçimde yorumlaması ve uygulaması da her zaman mümkündür. Aynı durum, millî edebiyatlar için de geçerlidir. Yani Fransız romantizmi ile İngiliz romantizmi veya Rus realizmi ile Alman realizmi, birtakım farklılıklar taşıyabilir. Unutulmamalıdır ki, sanat bir mizaç meselesidir ve her edebî eser ferdî ve orijinaldir. Ayrıca bir dil sanatı olan edebiyat, malzemesi itibarıyla millî bir sanattır.

(...)

Prof. Dr. İsmail ÇETİŞLİ
Edebiyat Sanatı ve Bilimi
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Okuduğunuz metinden hareketle romantizm, natüralizm ve sembolizm akımlarının manifestosu sayılan eserler hangileridir? Bu eserleri ve yazarları noktalı alanlara yazınız.

....

....

....

....

2. Okuduğunuz metinden hareketle sanatçıların edebî akımlara bağlılığını değerlendiriniz.

3. Metinde geçen romantizm, natüralizm, sembolizm akımlarının edebiyatımızdaki önemli temsilcilerini araştırarak noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Edebî ürünler, toplumdaki değişmelerin etkisinde kalınarak oluşturulabilir.

(....) Tanzimat Dönemi Edebiyatı'nda edebî ürünler, Batı kültürünün etkisiyle oluşturulmuştur.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- 17. yüzyılda Batı'da etkili olan ....., toplumsal değişmeleri beraberinde getirmiş ve edebiyatı da etkilemiştir.
- Yunus Emre, şiirlerini ..... anlayışıyla söylemiştir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi edebiyatın en az etkilendiği alandır?

A) Dil B) Din C) Resim

D) Tarih E) Toplumun sosyal yapısı

2. Bir toplumu derinden etkileyen savaş, göç, ekonomik bunalım, din ve kültür değişimi gibi olaylar edebiyatın konusudur.

Bu duruma göre aşağıdakilerden hangisi böyle bir toplumsal olay üzerine yazılmış bir eser değildir?

A) Divan-ı Hikmet

B) Fatih-Harbiye

C) Göç Destanı

D) Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat

E) Yaban

3. Edebî akımlar, yazar ve şairleri müşterek değerleri etrafında bir araya getiren ve onların pek çok esere hayat vermelerine imkân hazırlayan birer edebiyat iklimidir. Dolayısıyla edebiyat akımları, edebî eserlerden de ayrı düşünülemez. Hiç şüphesiz bütün bunların tamamı; yani edebî eser, edebiyat teorisi, edebiyat tenkidi ve edebî akım edebiyat tarihi denilen bütünü oluşturur. Aslında her edebiyat akımı, genel bir estetik ve sanat görüşü veya hareketinin bir parçası; daha doğrusu edebiyat sanatını ilgilendiren yönüdür. Bu sebeple bizim edebiyat akımı olarak bildiğimiz realizm, romantizm, parnasizm vb. akımları sadece edebiyatla sınırlamak yanlıştır. Söz konusu akımlar, çoğu zaman güzel sanatların bütün kollarını (mimari, heykel, resim, musiki vb.) kapsar.

Bu parçada edebî akımlarla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?

A) Edebî akımlar, yazar ve şairleri ortak değerler etrafında bir araya getirir.

B) Edebî akımlar; edebî eser, edebî eleştiri ve edebiyat teorisi ile birlikte edebiyat tarihini oluşturur.

C) Edebî akımlar; edebiyat ile birlikte mimari, heykel, resim, musiki vb. güzel sanatların kollarını da kapsar.

D) Edebî akımlar, sanat görüşü veya hareketinin bir parçasıdır.

E) Edebî akımlar, edebiyat ürünlerinden ayrı düşünülmelidirler.

4. Aşağıdaki edebiyat - toplum ilişkisi ile ilgili verilen yargılardan hangisi yanlıştır?

A) Sanatçılar, edebî ürünlerini oluştururken toplumun sosyal ve siyasi olaylarından etkilenir.

B) Edebî eserler; toplum bireylerinin duygu ve düşüncelerini ortaya koyarak onlara yön verebilir.

C) Bir toplumun edebiyat tarihini öğrenmek, o toplumun sosyal hayatıyla ilgili bilinçlenmeyi sağlayacaktır.

D) Toplumdaki gelişmelere, değişmelere bizzat tanık olan sanatçılar; bu değişmeleri, gelişmeleri topluma aktarırlar.

E) Edebî eserler, toplumu etkilerken toplum, edebî eserleri etkilemez.

5. Aşağıdakilerden hangisi edebiyatımıza Batı edebiyatından giren edebî akımlardandır?

A) Hikemî B) Realizm C) Sebkihindi

D) Tasavvuf E) Yerlileşme

6. Aşağıdakilerden hangisinde kısa çizgi (-) yanlış kullanılmıştır?

A) Küçük bir sürü -dört inekle birkaç koyun- köye giren geniş yolun ağzında durmuştu.

B) Türkçe Ural-Altay dil grubu içerisindedir.

C) Buraya on-on beş yıl önce taşınmışlar.

D) Bugün hava -2°C olacakmış.

E) Fiil yapan eklerimizden bazıları şunlardır: -n, -l, -dır...

7. Sanatkâr, (I) dış dünyayı, (II) insanı, (III) olayları algılama, (IV) duyma, (V) anlama ve yargılama hususlarında son derece hassas bir insandır.

Bu parçadaki numaralanmış virgüllerden (,) hangisi yanlış kullanılmıştır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

8. Edebiyatın, duygu ve düşünceleri okuyucu ve topluma aktarma işlevi; özellikle sanatta toplumculuğu, idalistliği (I), ahlakçılığı ve didaktikliği (II) esas alan sanatkarlarda (III) çok daha önceliklidir. O kadar ki onlar, zaman zaman sanatı ikinci plana itip eserlerini "güdümlü" veya "idolojik" (IV) hale (V) düşürürler.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı doğrudur?

A) I B) II C) III D) IV E) V

9. Aşağıdakilerden hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı yanlıştır?

A) Millî değerlerimize gereken önemi vermeliyiz.

B) Tarihî eserlerimizin korunması gerekiyor.

C) Edebi eserlerde toplumsal konulara da yer verilir.

D) Kitabında felsefi bilgilere yer vermiş.

E) İlmî tartışmalar bizi geliştirecektir.

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

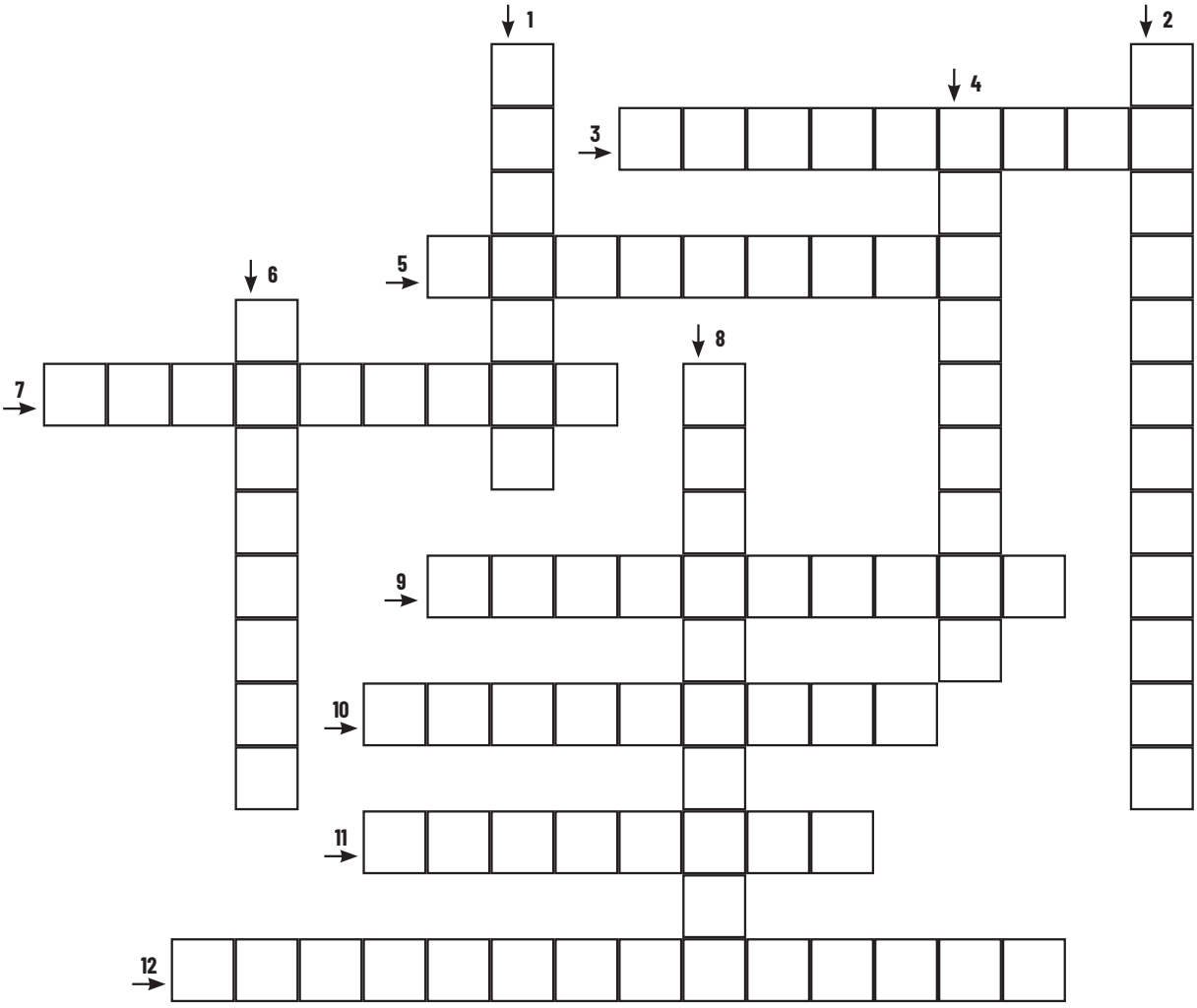

1. Gerçekleri olduğu gibi yansıtmaya çalışan sanat akımı, gerçekçilik.
2. Doğayı, gerçekte olduğu gibi bütün ayrıntılarına bağlı kalarak değil, ondan edinilen izlenimin ölçüsüne göre anlatan, doğrudan doğruya gerçeği, nesneyi değil de onun sanatçıda uyandırdığı duyumları veren sanat akımı, izlenimcilik.
3. "Sanat sanat içindir" ilkesini benimseyen, genellikle şiirde kendini gösteren duygunun yerini düşüncelerin aldığı bir edebiyat akımı.
4. Sanat eserinin değerini, gerçeğin olduğu gibi aktarılmasında değil, duygu ve düşüncelerin, işaret ve biçimlerin uygunluk içinde düzenlenişinde gören, ayrıca kelimelerin müzik ve simge değerine dayanılarak en anlatılmaz duygu inceliklerinin bile sezdirilebileceğini savunan edebiyat ve sanat akımı, simgecilik.
5. Eski Yunan, Roma sanatından, edebiyatından kaynaklanan, XVII. yüzyılda Fransa'dan yayılan sanat ve edebiyat akımı.
6. İstanbul'dan Anadolu'ya giden bir öğretmeni anlatan ve toplumu derinden etkileyen roman.
7. XVIII. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole aşırı yer veren sanat akımı.
8. Aklın, geleneklerin, alışkanlıkların denetiminden uzak bilinçaltı gerçeklerini yansıtan yani bilinen gerçekle bağını kesip kendince bir gerçek yaratmak amacını güden edebiyat ve sanat akımı, gerçeküstücülük.
9. Gerçeğin doğaya uygun biçimde yansıtılmasını amaçlayan sanat akımı, doğalcılık.
10. Belirli üslup, düşünce ve ilkeler çevresinde oluşmuş ve ortak özellikler taşıyan edebî eserler, bu eserlerin ve yazarlarının ait olduğu anlayış.
11. İtalyan şairi Marinetti'nin 1909 yılında yayımladığı bildiri ile ortaya çıkan, yeni hayatı övme, geleneksel edebî kuralları yıkma amacını güden ve Dadacılık, gerçeküstücülük vb. akımlara öncülük etmiş olan edebiyat akımı, gelecekçilik.
12. 17. yüzyılda Batı'da etkili olan hatta 19. yüzyılda Türk edebiyatını da etkisi altına alan, toplumsal değişmeleri beraberinde getiren tarihsel dönem.

E. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

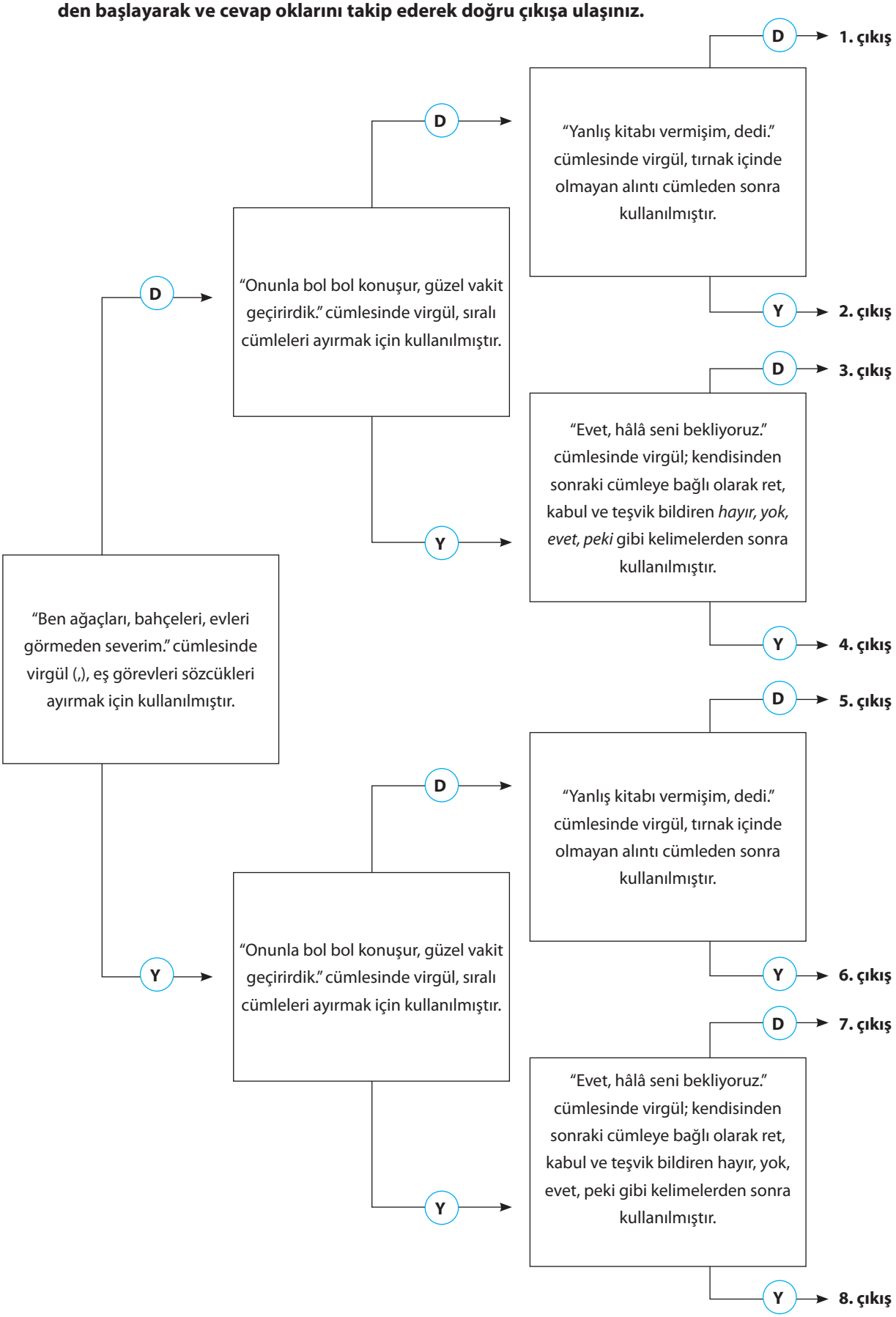

2. ÜNİTE

HİKÂYE

Anahtar Kavramlar

- Hikâye
- Anlatım Tekniği
- Anlatım Biçimi
- Bakış Açısı

Ünitenin Bölümleri

- Cumhuriyet Dönemi'nde Hikâye (1923-940)
- Cumhuriyet Dönemi'nde Hikâye (1940-1960)
- Cümlenin Ögeleri
- Hikâye Yazma
- Hikâye Yorumlama

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde Cumhuriyet Dönemi'nde hikâye türünün gelişimini,
- Dil bilgisi bölümünde cümlenin ögelerini,
- Yazma bölümünde hikâye yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde hikâye yorumlamayı öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

"Her insandan en az bir hikâye çıkar." sözüyle ne anlatılmak istendiğini sözlü olarak ifade ediniz.

TESTİ

O gün şehre inecektim.

Oturduğum yayla Akdeniz'e bakan yüksek bir sırtta idi; kenarı fıstık çamlarıyla süslenmiş bir ufacık, akçıl, kayalık Lübnan köyü... Bu koyu nefti, terütaze, cilalı ve tombul fıstıklar, dağların çıplak, sıcak karnı altında -siyah, hür ve kabarık- nü tablolardaki bir tutam gölge kadar göz alır, göze batar, kuytuluk tesiri yapardı.

Ucuzluğuna bakarak dört kişilik otomobilerde yer bulmayı tercih ederdik. Dediğim gün şoförün yanına yerleşmek imtiyazı, çok şükür bana müyesser oldu. Şükrettiğimin sebebini şimdi anlayacaksınız. Zaten ne olsa şoförün yanı iyidir; arka tarafta üç kişi, haşır neşir olsunlar. Siz önde, kaptan mevkiinde gibisinizdir; onlara eliniz, eteğiniz sürünmez, tenezzül edip başınızı bile çevirmeyebilirsiniz. Bu vaziyet bana hapishanedeki siyasi ve adi mahkûmları hatırlatır: Bir dam altında, bir yolun yolcusu oldukları halde, gene birbirlerine ne kadar uzaktırlar...

Uğradığımız ikinci köyün pınarlı kahvesinde bizi telaşlı bir kalabalık durdurdu. Arkada boş kalan yere, ortaya, iki eliyle gırtlağını tutan bir genç adam bindirdiler. Her dağlı Lübnan genci gibi siyahça fesinde hünüz kalıpçının sıcağı ve fırçası sezilen, lacivert kostümlü biri... Bu adam konuşamıyordu. "Ga! Ga! Ga!" diye tek hecelerle bir şeyler anlatmak istiyordu.

İlk önce, aklıma onun bir deli olması ihtimali geldi. Belki de arkadakiler de aynı şeyi düşünmüş olacaklar ki hep bir ağızdan sorduk:

"Nesi var?"

Birçok ses cevap verdi, anlamak kabil mi? (...) Cevap vermek hususunda bile birbirlerini geçmek istediler, mallarını beğendirmek isteyen ayak satıcısı gibi bi lafazanlık, bir ağız kalabalığı ki... Neden sonra işi öğrendik: Gırtlağını iç tarafından bir eşek arısı sokmuş.

"Bu arıyı nasıl yutmuş?"

"Su içerken!"

Lübnan'ın yabancısı olan sanır ki bardaktaki arıyı görmemiş, yutuvermiş. Hayır, böyle değil! Lübnan köylerinde suyun içiliş şekli bizimkine benzemez: İlk gittiğiniz zaman bir yerde, bir kır kahvesinde veya köylü evinde su istediniz mi, önünüze minimini bir toprak testi getirirler, kenarında ufacık, tenasüpsüz emziği olan bir akçıl testi... Sakın bardak beklemeyiniz, bardak kullanılmaz. Fakat testiye de dudak dokundurmak ayıptır, yasaktır. O halde? O halde siz bu testiyi sağ elinizle yukarıya, başınızı geçecek bir yüksekliğe kaldıracaksınız, ağzını havaya açacaksınız ve uzaktan hesaplı şekilde suyu gırtlağınıza dökeceksiniz!

Yapılır iş mi bu? Alışkanları “lık lık! lık lık!” öyle kolay içerler ki... Dökülen su, yanında hava payı olan bir huni imiş gibi ağızlarından geçer ve boğazlarında düğümlenmeden midelerine zahmetsizce iner, Beyrut'ta, ikinci derecedeki lokanta masalarında, böyle su içmeye alışmışlara mahsus testilere rast gelirsiniz, sızan suları altlarındaki kaselere birikmiş sıram sıram testiler...

Acemisi bunu kullanamaz: Yukarıdan tazyikle gelen su ağzında kalır, bir türlü gırtlak boğumlarından geçemez, taşar, göğsünüzden aşağı inip gömleğinizi sırsıklam bırakır. İçtiğiniz farz edelim. Ya suyun lezzeti? Bunu, dilinize ve damağınıza dokunmadığı için duyamazsınız. Hintyağı ve karlsbat tuzu için fena şekil değil!

Dudak, dokundurduğunuz testiyi hemen kırarlar. Zahir, hastalık geçer korkusuyla... Bardak kullanmamak da gene bu korkudan, biraz da su kıtlığı çekilen o fakir, taşlık yerlerde su ve para tasarrufundan dolayı olacak.

İşte otomobile bindirdikleri genç, anlattığım şekilde su içerken, testinin içine girmiş olan kocaman bir eşek arısı, tazyikle emziğin dar ağzından fırlamış, gelip gırtlağa, belki de gırtlağın son boğmağına yapışmış. Yapışmış ve sokmuş. Arı çıkmış ama iğnesi ve zehiri içeride... Ekmek, bal, yoğurt, çiğ kıyma, falan filan yutturmuşlar faydası yok... Acı artıyor ve fenası, gırtlak şişiyor, örtülüyor.

Acele şehre, doktora gidecek.

“Eh,” dedik, “elbette orada bir çaresini bulurlar” ve yola düzüldük. Bir aralık arkamdakilerde konuşma sesleri fazla yükseldi, döndüm: Hasta ağzını havaya kaldırmış, bir karış açık, tıpkı hayalî bir testiden su içiyormuş gibi yutkunmaya çalışıyor, belli ki yutkunamıyor.

Yanındakiler:

“Nefes alamıyor!” dediler.

Evet, nefes alamıyordu; boğulacaktı, boğulmak üzere idi. Şoföre:

“Çabuk! Çabuk!” diye bağırdık. (...), yokuşlar eğri, büğrü, dimdik ve minare boyu uçurumlarla dolu... Bunu düşününce kendi emrimizden kendimiz ürktük; bu sefer de:

“Yavaş,” diye haykırıştık.

Ben yarım yamalak Arapçamı bırakıp Türkçe söylüyordum, o kadar telaşa düşmüş, yerimi, yanımdakileri unutmuştum.

Hastanın demin kıpkızıl olan yüzü morarıyor, gözleri büyüyor, dikleşiyordu; burun delikleri de ağzı gibi açılmıştı, gerilmişti, kurumuştu. Yanındakiler kravatını, gömleğinin düğmelerini çözmüşlerdi, göğsü sık sık kabarıp iniyordu. Yani bütün bir boğulma manzarası...

Nihayet çehre çivitle boyanmış, şiş, alçılı, korkunç, başı belirsiz bir aktar maskesine döndü; eğreti bir şey oldu. Asıl yüzü, biraz evvel kanı işleyen, damarları atan, adalesi oynayan yüze yabancılığını yadırganlığını görüyordum. Bana öyle geliyor ki maskenin altında rahat, canlı, genç çehre, hâlâ vardır, saklıdır, şöyle açıvermek kabil olsa.

Şüphe yok, hasta Beyrut'u bulamayacaktı.

Yol üstü, büyükçe bir köyde, bir doktor tabelasına rastlayınca durduk. Hemen atladım; ben atladım. Zira arkadakiler artık yarı katılaşmış olan vücudu kollarından bırakmıyorlardı.

Kapıyı çaldım, arkasında bir bekliyormuş gibi çarçabuk açıldı, bir papaz, uzun boylu, simsiyah vakarlı bir papaz göründü sordum:

“Doktor burada mı?”

Ağır ağır, kilise sesiyle cevap verdi:

“Burada idi... Biraz evvel Allah'ın davetine icabet etti.

Ruhu istirahatte olsun, amin!”

Bütün tüylerim ürperdi, elimle arabayı ve arabadakini gösterebildim.

“Rahat etmesine dua edeceğim birisi de orada!” der gibi... Sonra önüme, ardıma, yanıma bakmadan koşmaya başladım. Öyle sanıyorum ki, ben de gırtlağımda bir arı iğnesi ve yüzümde o çivit renkli maskeyi taşıyordum; ben de korkunç ve yarı ölüyüm.

Fakat, tuhafı, akşamüzeri aynı köyden ve aynı kahvenin önünden yüreğim atarak neşesiz eve dönerken baktım, sabahleyin ölüsünü taşıdığımız yaşta bir genç, toprak testisini havaya kaldırmış, ağzını bir karış açmış. “Lık lık! Lık lık!” keyifle, korkusuz, düşüncesiz su içiyor.

(...)

Şişli, 1939

Refik Halit KARAY

Gurbet Hikâyeleri

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

akçıl : Rengi atmış, ağarmış

çivit : Eskiden çivit otundan, bugün yapay yollarla elde edilen, mavi renkli, sarılığını gidermek için çamaşırın son suyuna karıştırılan toz boya

eğreti : 1. Belirli bir süre sonra kaldırılacak olan, geçici, muvakkat. 2. İyi yerleşmemiş, yerini bulmamış olan

fes : Şapka yerine kullanılan, kırmızı, kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü olan, silindir biçiminde başlık

gırtlak : Soluk borusunun üst bölümü, ümük, imik, hançere.

lafazan : Geveze.

tazyik : 1. Sıkıştırma, darlaştırma. 2. Basınç.

tenasüp : Orantı, uygunluk.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Hikâye (1923-1940): Modern hikâyeciliğin ilk ürünleri, Tanzimat'tan itibaren verilmiş ve böylece hikâyeciliğimiz günden güne büyük çapta gelişim göstermiştir. Millî Edebiyat Dönemi'nde Ömer Seyfettin ile hız kazanan Türk hikâyeciliği; artık bizzat yaşanılan hayata dayalı gözlemlere, deneyimlere yaslanmış bir gerçekçiliğe sahip olmuştur. Memduh Şevket Esendal ve Sait Faik Abasıyanık ile hikâyenin temeli olan "olay"ın dışına çıkmaya başlamıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Millî Edebiyat Dönemi'nden tanıdığımız ve daha çok romanlarıyla ön plana çıkan Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin hikâyeler de yazmış ve yazdıkları hikâyelerde daha çok millî duyguları, Anadolu insanı ve coğrafyasını, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Millî Mücadele ve 1. Dünya Savaşı gibi konuları ele almışlardır.

Cumhuriyet Dönemi Türk hikâyeciliğinde klasik hikâye tarzı olan Maupassant (Maposan) tarzı hikâye ile birlikte Memduh Şevket Esendal ve Sait Faik Abasıyanık'ın öncülük ettiği durum hikâyesi yani Çehov tarzı hikâye de önemli bir yere sahiptir.

Cumhuriyet Dönemi Türk hikâyeciliğinde edebî dil kullanan yazarlar olduğu gibi gündelik konuşma dilini tercih eden yazarlarımız da olmuş hatta konuşma dili daha ağır basmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde 1940 öncesinde Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay, Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esendal, Sadri Ertem, Sabahattin Ali gibi önemli yazarlarımız hikâye türünde eser vermiştir.

Okuduğunuz hikâye, Refik Halit Karay'ın "Gurbet Hikâyeleri" adlı hikâye kitabından alınmıştır. Bu kitapta yer alan hikâyeler, konularını yazarın Beyrut ve Halep'te geçirdiği yıllardan almıştır. Yazar; hikâyelerinin çoğunda vatanına, sevdiklerine duyduğu özlemi ve vatanınından, sevdiklerinden uzak kalmanın acısını dile getirmiştir. Bu hikâyelerinde Refik Halit Karay'ın Türkçeyi ne kadar güzel kullandığını da görürüz.

"Testi" adlı hikâye, Refik Halit Karay'ın diğer hikâyeleri gibi bir olay hikâyesidir. Hikâye, diğer olay hikâyeleri gibi bir olay merkezinde gelişmiş ve giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşmuştur. Hikâyede kişiler yüzeysel olarak verilmiş, kişilerin ayrıntılı tahlilleri yapılmamıştır.

Uzun yıllar yurt dışında kalmak zorunda kalan yazar; hikâyede Lübnanlı bir gencin arı sokması nedeniyle rahatsızlanması, bir Türk'ün genci doktora yetiştirme çabası ve gencin ölmesi anlatılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Testi" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu aşağıdaki tabloya yazınız.

Tema	.....
Konu	....

3. Okuduğunuz metindeki açık ve örtük iletileri belirleyerek metni yorumlayınız.

4. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

6. Metnin olay örgüsünü belirleyerek kronolojik sırayla tahtaya yazınız.

7. Metindeki kahramanların özelliklerini aşağıda verilen ölçütlere göre belirleyiniz ve ölçütlerin karşısına yazınız.

	Anlatıcı	**Lübnan Genci**
Karakter mi? / Tip mi?	....	....
Fiziksel Özellikleri	....	....
Psikolojik Özellikleri	....	....
Toplumsal Statüleri	....	....

8. Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

9. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

10. **a)** Okuduğunuz metindeki anlatıcı ve bakış açısını belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

b) Seçilen anlatıcı ve bakış açısının metindeki işlevini açıklayınız.

11. **a)** Okuduğunuz "Eskici" adlı hikâye bir olay hikâyesidir. Önceki bilgileriniz ve okuduğunuz hikâyeden hareketle olay hikâyesi türünün özelliklerini belirleyerek defterinize yazınız.

b) Olay hikâyesinin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli temsilcilerini araştırarak defterinize yazınız.

12. **a)** Okuduğunuz metinde dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları ve / veya metnin dönemin gerçekliğiyle ilişkisini değerlendiriniz.

b) Metinde içeriğin genel anlamda doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle ilişkisi var mıdır? Açıklayınız.

c) Metinde vatanseverlik değeri nasıl ele alınmıştır? Açıklayınız.

13. Okuduğunuz metin ve Refik Halit Karay hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

REFİK HALİT KARAY (1888-1965)

İstanbul'da doğan sanatçı, ortaöğrenimini Galatasaray Lisesinde yaptı. Hukuk öğrenimini yarıda kesip gazeteciliğe başladı. 1909'da Fecriati Topluluğu'na katılan yazar, "Kirpi" takma adıyla "Kalem" dergisinde yazdığı yazılarla ünlendi. "Aydede" adlı gülmece dergisini çıkardı.

Refik Halit Karay; Sinop, Çorum, Ankara ve Bilecik'te çeşitli kesimlerden Anadolu insanını anlattığı hikâyelerini "Memleket Hikâyeleri" adlı kitabında topladı. Beyrut ve Halep'te ise yurt özlemini anlattığı hikâyelerini "Gurbet Hikâyeleri" adlı kitabında topladı. Eserlerinde Türkçeyi çok iyi kullanan yazar, İstanbul Türkçesinin en güzel örneklerini verdi. Eserleri akıcı ve sürükleyicidir. Eserlerinde önemli sosyal ve siyasi değişmeler, vatan özlemi, Anadolu'nun sosyal hayatı gibi birçok konuyu ele aldı.

Yazarın Bir Avuç Saçma, Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri adlı hikâyeleri; Yezidin Kızı, Çete, Sürgün, Anahtar, Nilgün, Sonuncu Kadeh, Bugünün Saraylısı, Kadınlar Tekkesi, Yer Altında Dünya Var adlı romanları; Kirpinin Dedikleri, Guguklu Saat adlı gülmece türünde eserleri vardır.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Hastalandığınız zaman aileniz ve yakınlarınızın size yaklaşımı değişiyor mu? Sizin onlara karşı tutumunuz nasıl oluyor? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Hasta ziyaretinde bulunduğunuzda nelere dikkat edersiniz? Açıklayınız.

HASTA

Maliye Veznesi'nden Tevfik Efendi, banka önünde Vezne arabasından inerken, nasıl oldu ise, ayak bileğini incitmiş, iki gündür hasta, evde yatıyor. Komşuları hatır sormaya geliyorlar. İki gündür evde yaşayış değişmiş, herkesten sıcak bir sevgi görüyor. Karısı, sanki o eski karısı değil, tanıdıkları eski tanıdıkları değil. Hepsi değişmişler, hepsinde, yalan da olsa, tatlı bir sokulganlık, bir yaltaklık var. İki gündür; tavuk suyuna çorba pişiyor, ılhamur kaynatılıyor, ayağını sedef yağı ile ovup üstüne sıcak tülbent koyuyorlar. Havacıva muşambası yapıp sarıyorlar. Komşular içinde öyleleri var ki, sabahleyin işlerine giderken uğramışlardı, akşamüstü gene uğruyorlar. "Bize bir hizmet varsa, yapalım." diyorlar. Herkes, her şey tatlı, ılık, yumuşak!

Tevfik Efendi yatağa uzanmış, bu tatlı yaşayışı sanki yudum yudum içiyor, inleyerek, gözlerini bayıltarak nasıl düştüğünü anlatıyor:

— Innh, kaderde bu da varmış... Innh... Dedim ya olacak olduynan oluyor... Yer düz, güzel yaya kaldırım, bizim Vezne arabası durdu, ben de indim. Düşmedim, kimse bana dokunmadı, atlar ürkmedi, araba kımıldamadı, dedim ya, hiç. Bu ayağımı yere koydum, vay efendim sen misin koyan! Nasıl ezildi. Innh... Ne ise bizi oradan kaldırdılar, eczaneye. Ayak olmuş bir kütük! Ya acısı... Innh... Ayakkabıyı çıkaracak oldular, ben dokundurmuyorum ki adamlar çıkarsınlar. Neyse çıkardılar. O aralık açıkgözün biri de ayağımdan çıkan potini almış savuşmuş. Eczacılar o kadar aradılar, bulamadılar. Tek kunduranın da çalındığını yeni gördüm. Innh...

— Canım, senin canın sağ olsun. Kunduranın lakırdısı mı olur!

— Hay, hay. Uzatmayalım, bizi arabaya koyup daireye götürdüler. Kim gördü ise şaştı. Innh... İnanır mısınız belim, elim, kolum, ensem her yerim ağrıyor. Innh...

— A, elbette! Sen bir ayak deyip geçme, binbir damarı var. Her biri bir yana bağlı. Adamın budunda bir çıban çıkıyor da, bir hafta baş ağrısından kurtulamıyor. Benim kendi başımdan geçti. Kolay mı? Neyse bununla geçmiş olsun. Damar damara binmiştir. Taze inek mayısı olsa da sıcak sıcak üstüne vurulsa, birebir yahut çiğ bal sürmeli. Üstüne de bolca karabiber kirli yapağı sarmalı. İki günde ne varsa çeker, alır.

Yoklayıcıları ile konuştukça, Tevfik Efendi açılıyor, inlemesi kesiliyor, artık gözlerini süzmesi, burnundan soluması kalmıyor. Kahveler içiliyor, konuşuluyor sonra misafirler giderken Tevfik Efendi yeniden hasta. İnliyor, göz süzüyor, burnundan soluyarak konuşuyordu.

— Innh, eksik olmayınız, size de rahatsızlık oldu... Innh...

Yataktan doğrulmak ister, arkadaşları bırakmazlar, selamlaşırlar, çıkıp giderler. Tevfik Efendi yeniden yumuşak yatağa uzanır.

Biraz sonra karısı gelir.

— Nasılsın? Biraz rahat ettin mi? İstersen tülbendi gene ıslatalım? Şahver Hanım, erkek incir yaprağı diyor. İşletir, ufunetini alır, diyor.

— Bilmem, sen bilirsin! Hem zonkluyor hem ateş gibi yanıyor. Yorgan bile ağır geliyor. Ne zor şeymiş...

— Geçer, bir şeyciğin kalmaz, inşallah!

Yorgan açılır, ayağın yanına bir yastık konur, gene yorgan örtülür. Biraz sonra bacanağı gelir. Tevfik Efendi yeniden başlar:

— Innh... dedim ya! Olacak olduynan oluyor! Yer düz, güzel yaya kaldırım, bizim Vezne arabası durdu, ben de indim... Innh, atlar ürkmedi, kimse bana dokunmadı, düşmedim, ayağımı yere kor komaz, vay efendim sen misin koyan...

Yatak yumuşak, oda ılık, yaşayış tatlı, herkes sevimli, yalnız ne kadar yazık ki çok sürmüyor! On gün sonra gelen giden seyrekleşti. Karısı da tavuk suyuna çorbayı pişirmez oldu:

— Sen pek gayretsiz oldun. İnan olsun ben senden daha hastayım. Yatsam, yatacağım. Bak bugün gene başım çatlıyor, ayakta zorla geziyorum, demeğe başladı.

Tevfik Efendi'nin bileğinde şişlik kalmamışsa da daha ağrısı varmış. Bir sargı, üstüne bir çorap daha üstüne de bir terlik, eline de bir baston aldı, sokağa çıktı. Haber alamamış, alıp da gelememiş olanlar rast geldikçe soruyor, o da nazlarını yapıyor, anlatıyor, kırıtıyor, dinleyenler de:

— Vah, vah, geçmiş olsun, büyük kaza geçirmişsin, diyorlardı.

Tevfik Efendi, eşe tanışa biraz da böylece nazlandıktan sonra bir gün kalemine gidip, işine başladı.

Bütün arkadaşları,

— Acele ettin, dediler. Birkaç gün daha çıkmamalıydın.

Dedi ki:

— Doğru söylüyorsunuz, bizim evden de çıkma, dediler, dediler ama, doğrusu dayanamadım. Yatak güç... Çıktım işte!

Memduh Şevket ESENDAL
Mendil Altında
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

mayıs : Taze sığır gübresi.

ufunet : 1. Pis koku 2. İrin, cerahat.

yapağı : İlkbaharda kırkılan koyun tüyü.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz "Hasta" adlı hikâye, 1940 öncesinde hikâye yazan "Cumhuriyet Dönemi yazarı Memduh Şevket Esendal'a aittir. Yazar, edebiyatımızda yeni bir hikâye tarzı olan durum hikâyesinin başarılı örneklerini vermiştir. Okuyucuda merak duygusu uyandırmamış, günlük yaşamda her an karşılaşabileceğimiz bir konuyu, konuşma dilinin doğallığı içinde işlemiştir. Hikâyeyi sonuca ulaştırmadan bitirmiştir. Yazar, arabadan inerken ayağını inciten ve bunun sonucunda karşılaştığı ilgiden hoşnut olan Tevfik Efendi'nin durumu ile ilgili gelişmeleri gerçekçi bir tutumla anlatmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Hasta" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyerek metni yorumlayınız.

4. a) Okuduğunuz "Hasta" adlı hikâye bir durum hikâyesi örneğidir. Önceki bilgileriniz ve okuduğunuz hikâyeden hareketle durum hikâyesi türünün özelliklerini belirleyerek defterinize yazınız.

b) Durum hikâyesinin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli temsilcilerini araştırarak defterinize yazınız.

5. Okuduğunuz metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

6. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

7. a) Okuduğunuz metindeki kahramanların özelliklerini belirleyiniz.

b) Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

c) Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirleyiniz.

8. a) Okuduğunuz metinde millî, manevi ve evrensel değerler işlenmiş midir? Belirleyiniz.

b) Metinde içeriğin genel anlamda doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle ilişkisini inceleyiniz.

9. Okuduğunuz metin ve Memduh Şevket Esendal hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

10. Okuduğunuz metnin bağlı olduğu edebî dönemi, akımı ve geleneği değerlendirerek metinde görülen edebî, felsefi ve estetik anlayışın "Testi" adlı metin ve metnin yazarı ile etkileşimlerinin olup olmadığını belirleyiniz.

Yazarın Biyografisi

MEMDUH ŞEVKET ESENDAL (1883-1952)

Çorlu'da doğan sanatçı, düzenli bir eğitim görmedi. Kendi kendini yetiştirdi. Müfettişlik, elçilik, öğretmenlik ve milletvekilliği yaptı. Halk ve Meslek gazetelerini çıkardı. İlk hikâyesini 1916 yılında yazdığı hâlde 1925'te yayımladı.

Daha çok yazdığı kısa hikâyelerle tanınan yazar, günlük hayatta karşılaşabileceğimiz sıradan olay ve kişileri yalın bir dille anlattı. Aile ilişkileri, ev içi yaşam, kahve ve mahalle ortamı gibi temalarda yazdı. Köylü ve şehirlinin sıkıntılarını, acılarını okuyucuyu umutsuzluğa düşürmeden işledi. Hikâyelerinin temelinde insan sevgisi yer aldı. Kendine özgü tarzı ile Türk edebiyatında yeni bir hikâye tarzının kurucusu oldu. Türk edebiyatında öncüsü olduğu bu hikâye tarzı, Rus yazar Çehov'un geliştirdiği durum (kesit) hikâyesidir.

Yazarın Ayaşlı ve Kiracıları, Vassaf Bey, Miras adlı romanları; Otlakçı, Mendil Altında, İhtiyar Çilingir adlı hikâyeleri vardır.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. "Toplumcu gerçekçi" hikâye anlayışını ve edebiyatımızda bu anlayış ile yazan sanatçılarımızı araştırınız.

2. Çevrenizde maddi imkânsızlıklardan dolayı küçük yaşta çalışmak zorunda olan çocuklar var mı? Bu çocuklar için toplum ve devlete düşen görevler nelerdir? Açıklayınız.

ELLİ KURUŞ

İster lapa lapa kar, ister şarıl şarıl yağmur yağsın, isterse de bütün gecenin ayazından karlar dona kesmiş olsun, sabahın beş buçuğunda karanlıkları ürperten sesiyle sokağa girerdi:

"Gazete, havadis!"

Sabahın dördünde yazı makinemin başına geçtiğim için, bu ses, bu kara, yağmura, ayaza kafa tutan bu canlı, bu pırıl pırıl ses beni yazı makinemin başında bulurdu. Gazete paralarını akşamdan masamın kıyısına koyduğum için, bekletmez, koyardım sokak kapısına. Gazetelerimi önceden hazırlamış olurdu. Uzatır, paraları alır, saymaya filan lüzum görmeden cebine atar, donmuş burnu buhar kazanı gibi tüterek uzaklaşırken, canlı, yaşam dolu sesiyle sokağı gene neşelendirirdi:

"Gazete, havadiis!"

Anlattığına göre, gazetelerden birinde tahsildarlık yaparken kötü bir kadının ardında evini, İstanbul'u bırakıp İzmir'e mi ne giden babasına annesi ilkin çok kızmışsa da, sonraları, "Ne yapalım? Bizden daha

iyisini bulmuş olacak. Uğurlar olsun!" deyip kolları sıvamış. Karaköy'deki bir eczaneye girmiş. Görevi, boş ilaç şişelerini uzun tel saplı fırçalarla yıkamakmış. Bir, beş, on, yüz, bin şişe değilmiş ki, belki on binler, belki de yüz binlerce. İsteyeni olsa haminnesi hemen evlendirecekmiş onu, ama yokmuş isteyeni. Bir gün kendi kendine, "Şimdi herkes güzel kadın alıyor," demiş. "Benim gibi kara kuruyu kim ne yapsın?"

Haminnesi Tahtakale'de, tuzcuda çalışıyormuş. Annesinin eczaneden kazandığıyla kıt kanaat geçiniyorlarmış ama, şu son zamlar olmasa. Çaresiz, okulu beşten bırakıp annesiyle haminnesinin kazançlarına bir şeyler katabilmek, hiç olmazsa üç yaş küçüğüyle kendisinin okul masraflarını çıkarabilmek yolunu tutmuş, gazete satıcılığına başlamış.

"Okumak istiyorum ağabey. İlk'i, sonra orta'yı daha sonra da liseyi bitireceğim. Liseyi belki de yatılı sınavını kazanıp parasız okurum. Ama mutlaka okuyacağım. Kardeşim de... Babamıza benzemeyeceğiz hiç. Kardeşim diyor ki, o zaman babam ihtiyar olur. Saçı sakalı ak pak, elleri titreye titreye gelir. Yalvarır. Acır mıyız?"

Mevsim bahara dönmüştü ama gene de çok soğuktu.

"Sen ne karşılık verdin kardeşine?"

Omuz silkti:

"Acımak lazım ama olmaz ki. Baba. Anneme sordum, canı çıksın, dedi. Haminnem ateş püskürdü. Fakat olmaz, dedim kardeşime. Annemle haminnemden habersiz..."

Sabahın erken saatinde kalkıp koşuyormuş gazete bayiine. Bayi ana baba günü. Kendi gibi o kadar çok okullu çocuk varmış ki, bayi gazetelerini nazla veriyormuş. Daha kötüsü de, gazeteleri alırken bayiye kapora vermek!

"Babamın bir arkadaşı vardı, Sabri Bey Amca, ona gittim. Annem duysa öldürürdü. Hele haminnem! Ona da içerliyorum, varsa rahmetli kocası, yoksa rahmetli kocası. Kocası, yani dedem, polis miymiş Atatürk devrinde, komiser mi? Karakalem bir resmi var haminnemde, kırpık bıyıklarıyla iriyarı bir adam. Babam zayıftı. Güya torunlar çokluk dedelerine çekerlermiş. Nerdee? Benim de, Şadan'ın da bileklerimiz ipince. İnsan bol bol yemezse, değil mi ağabey?"

Karne zamanı birkaç gün gelmedi. Meraklanmıştım. Sınavlar sırasında olduğu için, belki de sınava hazırlanıyor demiştim. İyi düşünmüşüm. Geldi pırıl pırıl sesiyle, öksürüyordu:

"Kusura bakmayın ağabeyciğim. Dersleri hazırlıyordum. Gece yarılarına kadara çalışıp, sabahleyin de erkenden uyanmak fena yordu. İki gün aksattım. Dilber Hanım öksürük için bir ilaç yazdırdı ama, nerdee?"

"Niçin?"

"Beş yüz otuz kuruş be ağabeyciğim!"

Aklıma bir şey geldi:

"Ben sana bu parayı versem?"

İçlere çökük gözleri, fırlak elmacık kemikleri, solgun derisinin donukluğuyla yüzüme öyle bir baktı ki:

"Öksürük ilacını al diye..."

"Anladım ama, siz benim neyimsiniz? Karşılığında benden ne isteyeceksiniz?"

Kötüye yormuş olmasından korkmuştum.

O, “Babamın arkadaşı da bana para vermişti. Bayiye yatırdıydım. Sonra kazanıp götürdüm, almadı. Sende kalsın, dedi yanağımı makasladı da paralarını suratına fırlatıp...”

“Ben o maksatla vermek istemiyorum ki...”

“Belli olmaz. Babamın arkadaşı da sonradan o maksatla değil yavrum, dedi. Ben senin baba dostunum. Bir daha evinin önünden geçmedim. Eski bayi de. Ne kötü insanlar var şu dünyada... Haminnem, aman yavrum, kendinize dikkat edin, diyor. Pöh... Onun demesine ne lüzum var? Çocuk muyum ben?”

Ona, gerekli beş yüz otuz kuruşu bir şartla vereceğimi söyledim:

“Şartım şu: Bunu, bana verdiğin gazetelerle ağır ağır ödersin. Oldu mu?”

Az önce öfkeden değişen hırçın yüzü yumuşamış, durulmuş, çocuksu hâlini almıştı:

“Şimdi oldu,” dedi. “Demek siz...”

“Ben ne babanızın arkadaşı ne de bayiyim. Benimki yardım. Bakıyorum okuma hırsı var içinde. Okuyup adam olma hırsı. Hoşuma gitti. Mesele bu...”

Gözlerini yüzüme çevirdi:

“Doktor olacağım ağabey!” dedi. “Bizim mahalledeki kör, topal, inmeli sızılıları tedavi edeceğim, hem de parasız!”

Parayı verdim. Aldı. Yıldırım gibi uzaklaştı. Sokağın başından sesi geldi.

“Gazete, havadiiis!”

Günler geçiyor, her sabah saat gibi geliyor, gazetelerimi verdikten sonra ekliyordu:

“Üç lira kaldı borcum ağabey!”

Sonraları borcu iki liraya indi, bir liraya, daha sonra da elli kuruşa. En son gün gelir, iki gazetemi verirse borcunu ödemiş oluyordu ki, gelmedi. Şaştım. Neden gelmemişti? Elli kuruşumun üstüne yatabileceği aklımın kıyısından bile geçmiyordu. Sakın herhangi bir trafik kazasında...

(...)

Günler günleri, günler haftaları, haftalar da ayları kovaladı.

Unutmuştum.

Bir başka çocuk getiriyordu gazetemi. Bu, ondan da cılız, ondan da üfürsen uçacak gibiydi. Onun da bir başka hikâyesi vardı çocuk omuzlarında taşıdığı.

Karların savrulduğu bir kış sabahıydı.

Yazı makinemin başına geçmiştim.

Şimdiye kadar hiç işitmediğim cılız bir çocuk sesi:

“Gazete, havadiiis!”

O muydu? Fakat hayır, olamazdı. Pek cılızdı. Penceremin önünde durmuş, ısrarla vızıldayıp duruyordu:

“Gazete, havadiiis!”

Aşağı indim. Her günkü satıcıdan almıştım oysa gazetemi. Kapıyı açtım: Kısa pantalonlu, minnacık bir çocuk. Savrulan karlarla ıslanmış gazeteleriyle titreyip duruyordu.

“Ağabeyim, kusura bakmasın, dedi amca!”

“Ne bu?”

"Elli kuruş borcu kalmış size de..."

"Kendisi nerede?"

Ağlamadı, hıçkırmadı. Taş gibi, "Öldü," dedi. "Dün Edirnekapı'ya gömdük."

Elli kuruşu uzattı. Sonra çekip giderken:

"Gazete, havadis!"

Orhan Kemal

Elli Kuruş

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

haminne : Ailedeki en yaşlı kadın.

havadis : Olay, haber.

tahsildar : Bir kuruluşun alınacak paralarını toplayan kimse.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Hikâye (1940-1960): 1940'tan sonra Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Kemal Tahir, Samim Kocagöz, Talip Apaydın, Kemal Bilbaşar, Fakir Bayburt gibi yazarlarımız gerek köylülerin gerekse büyük şehirlerde yaşayan işçilerin yaşam mücadelerini kaleme alarak okuyucuya ulaştırmak istemişlerdir.

1940'ların ikinci yarısından sonra bireyin iç dünyasına ve geçmişe dönüş, 2. Dünya Savaşı'nın topluma etkisi, demokratikleşme sürecinin etkileri gibi konular da hikâyelerimizde yerini alır. Bunlarla beraber edebiyatımızda ve hikâyelerimizde din ve geleneğe dönüş, bireyin kendisi ile mücadelesi, kadın hakları, inanma isteği, parçalanmış aileler vb. konular da ele alınmıştır.

Bu nedenle bu dönemde toplumcu gerçekçi, bireyin iç dünyasını esas alan, millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan ve modernist hikâyeler yazılmıştır. Orhan Kemal, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Samim Kocagöz, Fakir Baykurt, Haldun Taner, Tarık Buğra, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Sevinç Çokum bu dönemde hikâye yazan önemli yazarlarımız arasındadır.

Toplumcu Gerçekçi Hikâye: 1930'dan sonra Sadri Ertem, Sabahattin Ali gibi yazarlarımızla, hikâyelerimize yeni bir gerçekçilik anlayışının hâkim olmaya başladığını görürüz: Toplumcu gerçekçilik. Toplumcu gerçekçiliği ele alan yazarlar, toplumun gerçeklerini açık bir şekilde yansıtmışlardır. Hikâyelerinde; ağa-köylü, patron-işçi, güçlü-zayıf, zengin-fakir, öğretmen-imam gibi çatışmalar ve köyden kente göç ve sorunları, dar gelirli insanların sorunları, geçim sıkıntısı gibi temel sorunları işlemişlerdir.

Okuduğunuz "Elli Kuruş" adlı hikâyede yazar, bir babanın evini terk etmesi sonucu geride kalan çocukların yaşadıkları geçim sıkıntısını anlatmaktadır. Gazeteci çocuk, beşinci sınıfa giderken okulunu bırakıp evin geçimini sağlamak zorunda kalmıştır. Yazar, hikâyesinde betimlemelerden çok konuşmalara yer vermiştir. Bu konuşmalar hikâyeye hareketlilik, canlılık kazandırmıştır.

Orhan Kemal; edebiyatı sadece sanat için kullanmamış, toplumsal sıkıntıları edebiyat aracılığıyla anlatmaya çalışmıştır. Bu nedenle toplumcu gerçekçi anlayışa sahip önemli yazarlarımızdandır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Elli Kuruş" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metinde verilen açık ve örtük iletileri belirleyerek metni yorumlayınız.

4. a) Okuduğunuz "Elli Kuruş" adlı hikâyede yazar, toplumun alt tabakalarında hayatını zorluklar içinde kazanan insanları işlemiştir. Bu tip sosyal konulara sıkça değinen Orhan Kemal, toplumcu gerçekçi bir anlayışa sahiptir. Bu hikâye ve bilgilerden hareketle toplumcu gerçekçi hikâye tarzının özelliklerini belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları maddeler hâlinde tahtaya yazınız.

b) Toplumcu gerçekçi hikâyenin ortaya çıkması ve çeşitlenmesinde etkili olan unsurları belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları sözlü olarak ifade ediniz.

c) Toplumcu gerçekçi hikâyenin edebiyat tarihi içindeki gelişimini sınıfta tartışınız.

ç) Toplumcu gerçekçi anlayışla yazan diğer yazarlarımızı belirleyerek defterinize yazınız.

5. Okuduğunuz metinde başvurulan anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

6. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

7. a) Okuduğunuz metinde, metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları ve metnin dönemin gerçekliğiyle ilişkisini değerlendiriniz.

b) Metinde içeriğin genel anlamda doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle ilişkisini inceleyiniz.

8. Okuduğunuz metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları sözlü olarak ifade ediniz.

9. a) Okuduğunuz metnin olay örgüsünü belirleyerek kronolojik sıra ile maddeler hâlinde tahtaya yazınız.

b) Metindeki kahramanları ve bu kahramanların özelliklerini belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Kahramanlar	Özellikleri
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

c) Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

10. Okuduğunuz metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

11. Metinde anlatıcı ve bakış açısını, bunların işlevlerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

12. Okuduğunuz metin ve Orhan Kemal hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

ORHAN KEMAL (1914-1970)

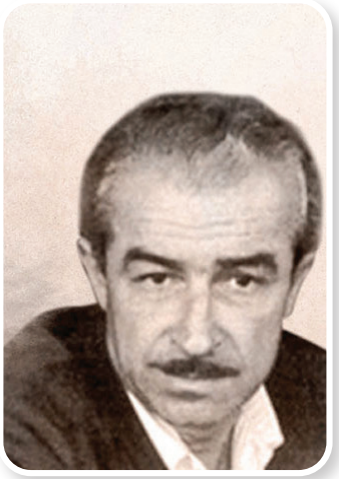

Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü olan yazar, Adana'da doğdu. Babasının Suriye'ye gitmesiyle öğrenimini yarım bırakmak zorunda kaldı. Bir süre babasıyla yurt dışında yaşadı. Adana'ya geri döndüğünde işçilik, kâtiplik, dokumacılık yaparak geçimini sağladı. 1950'de İstanbul'a giden yazar, hayatını yazılarıyla kazanmaya başladı.

Eserlerinde günlük hayatın çeşitli yönlerini işledi. Hikâye ve romanlarının kahramanlarını işçiler, dilenciler, emekliler, köylüler gibi yoksul insanlardan seçti. Bu insanların sorunlarını yansıtarak sosyal gerçekçi bir tutumdan yana oldu. Adana'nın tarlaları, fabrikaları, işçi çevreleri ve İstanbul'un yoksul semtleri yazarın eserlerinde mekân olarak yer aldı. Yazarın eserleri; güçlü gözlemleri, yalın dili ve özgün anlatımıyla dikkat çekti.

Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var, El Kızı, Murtaza, Sokaklardan Bir Kız gibi bazı romanları sinemaya uyarlanmış; Hanımın Çiftliği adlı romanı ise dizi olarak yayımlanmıştır.

Yazarın Ekmek Kavgası, Çamaşırcının Kızı, Grev, Arka Sokak, Kardeş Payı, Önce Ekmek adlı hikâyeleri; Baba Evi, Avare Yıllar, Cemile, Bereketli Topraklar Üzerinde, Vukuat Var, El Kızı, Hanımın Çiftliği, Murtaza, Eskici ve Oğulları, Gurbet Kuşları, Sokakların Çocuğu, Kanlı Topraklar, Kaçak, Sokaklardan Bir Kız adlı romanları vardır.

4. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Bireyin iç dünyasını yansıtan anlayışı ve bu anlayışla yazan yazarları araştırınız. Araştırma sonucunda edindiğiniz bilgileri sınıfta paylaşınız.

2. Psikolojiyi araştırınız. Edebî eserlerde psikolojiden nasıl yararlanıldığını değerlendiriniz.

HİÇBİR ŞEY BİLMİYORMUŞUM

Bu ağaç, bütün kış penceremin önünde, reçine yeşili etlice yaprakları ile çırpınıp durmuştu. Şimdi de, baharın başladığı bu günlerde, yapraklarını döktü, incecik dallarının uçlarında kişniş üzümlerininkine benzer salkımlar verdi.

Ben ne bu ağacın, ne bu salkımların, ne de bu salkımları telâşa, sevince, hattâ neşeye varan bir istekle, şakıya şakıya yiyen kuşların adını biliyorum. Bu kuşlara belki serçe, belki de üveyik derler. Kimbilir, belki de şimdiye kadar hiç işitmediğim bir kelimedir isimleri. Bunlar acaba, bütün kış ve bütün sene burada mı idiler, yoksa uzun bir yolculuktan ve başka bir iklimden yeni mi döndüler? Böyle de olabilir; çünkü "göçebe kuşlar" denildiğini işitmişliğim var: Onlar Güneş'i kovalarlarmış.

Ama benim gün ve güneş üzerine de, aylar ve mevsimler üzerine de bir bilgim yok. Günler uzaldı, geceler kısaldı derler; Kasım yüz, gerisi düz derler; dokuz iyi gitmezse otuzu gözle derler.

Ben bunların hiçbirini bilmiyorum. Günler ne zaman uzalır veya kısalır, ne zaman geceyle eşitleşir, kasım kaç gündür? Bilmiyorum. Dokuz'un veya otuz'u gözlemenin anlamı nedir, bilmiyorum.

Ben -değil bunları- tuzlu bademin veya sakız leblebisinin mâcerasını bile bilmezdim. Bunları da, pastalar, çikolatalar gibi, insanların yaptığı şeyler sanırdım. Oysa, pastaların bile, çikolataların bile bir hayat macerası varmış. Ben bütün bunları ve badem ağaçlarının hayatını, nohut tarlalarını bir sarışın kızdan öğrendim... geçen yaz... ve otuz yedi yaşımda.

O bana, bir gezintimizde;

— "Badem en erken çiçek açan ağaçtır, demişti; çiçekleri pespembe olur" demişti.

Bademler çok erken açar, baharı müjdelerlermiş. Ama çok zaman karda kalır, kavrulurlarmış. **(Bazı sanat ve düşünce adamlarını hatırlamıştık.)**

Ben hâlâ badem ağacı görmüş değilim. Görsem de tanımam. Bana o gösterecekti. Çiçek açmalarını bekliyorduk.

Sonra, gene bu sarışın, bana demişti ki:

— “Kakao ağaçları vardır. Onlar da, işte şu çınarlar, şu ardıçlar gibidir.”

Ve ben, çınar ağaçlarını, ardıçları, meşeleri, erik ağaçlarını görmüş, yalnız ağaç demekle hiçbir şey denilmediğini öğrenmiştim: Cevizler başka türlü, meşeler başka türlü kabuk bağlıyor, başka türlü dal, budak salıyordu. Yaprakları bile... yapraklarının yeşili bile ayrı ayrıydı ve bir ceviz ağacı bir başka ceviz ağacına bir Bandırmalının bir Akşehirliye benzediği kadar benziyordu. O sarışın; **ağaçlara da isim takılmalı** derdi.

Sarışına göre her şeyin aslında bir hayat mâcerası vardı. O, bir gün, bana;

— “Bu masayı demek yeni aldın. Kim bilir, o belki de, daha geçen yaz bir çay kıyısında, bir fasulye tarlasının ortasında kocaman, yüksek ve yayvan bir ağaçtı: Yaprakları vardı; üstünde ağaçkakanlar, sarıasmalar yuva kurmuştu. Öğle güneşlerinde mahmurlaşıyor, yapraklarını bırakıyor, ikindi serinliklerinde de geriliyordu.” demişti.

Gene bu sarışına göre vitrinler, hele kürkçü vitrinleri...

Ama ben hiçbir şey bilmiyordum ki... Bilseydim bilgi ve isimler, meselâ sansar, meselâ vizon veya arjante çağrışımlarımı iklim iklim dolaştırabilir, çeşitli yaşayışlara ulaştırır, bana ormanları, bozkırları, gölleri, ırmakları düşündürebilirdi.

Bezler, kadifeler, kanepe örtüleri, üstümdeki her şey -gömleğim, kravatım, yakamdaki kola-ayakkabılarım... evet, özellikle de ayakkabılarım!

Sarışından önce ben, kösele diyor, belki de, Fransız köselesi iyidir diyordum. Macar derisi diyordum, vidala, rugan, podösüet diyordum. Ama keçicikleri, mandaları aklıma bile getirmiyordum. (Mandaların gözleri bir şâir, hattâ kara sevda basmış bir genç kız gözlerinden de tatlı, mahzun bakarmış)

Sonra kumaşlar... ya kumaşlar! Ben onların isimlerini, ütü tutup tutmayanlarını bilirdim, ama bir iplik kırıntısından otlara, iklimlere, koyunların, keçilerin cinslerine gidemezdim. Nereden gidecektim ki?

Bütün bunlar bir yana, ev nedir? ben bunu bile bilmiyordum: Mutfağı bilmiyordum, misafir odasını bilmiyordum, odunluğu, tuzu-tuzu bile-bilmiyordum. Bende bir çocuk taraf olduğunu söylerdi; ama ben çocuk nedir, çocukluk nedir, bilmiyordum.

(...)

O olmasaydı-ben-nasıl olur da özlemin, düşünmenin, fark etmenin, görmekten bile, elde etmekten bile tatlı olduğunu, dolgun ve sağlam olduğunu öğrenebilirdim hem de beş duygu çapında?

Sarışın bana çok şey öğretti; beni hayatla buluşturdu. O gelinceye kadar ben hiçbir şey bilmiyormuşum. Ondan önce, meğer ben, topu topu üç, beş yüz kelime ile yaşarmışım. O bana renk renk kelimeler öğretti. Hayatı, Allah'ı ve kaderi, alınyazısını öğretti diyorum size!

Lâkin gene de benim bilemediğim bir şeyler var: Ben, meselâ, ve hâlâ nasıl tanışılır, nasıl kaynaşılır, nasıl hoşlanılır, bilmiyorum. Aşk, nasıl olur da-bir patlama gibi-iki hayata birden ve hiç düşünülmezken, aynı kuvvetle, aynı tarzda hükmeder, bilmiyorum. Ve, dizlerinin dibinde ağlayan, ölümü senden, yalvara yalvara, istiyen... nasıl olur da, bir gün, bırakır, gider... bilmiyorum.

Kasım, 1950

Tarık BUĞRA

Yarın Diye Bir Şey Yoktur

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

podösüet : 1. Süet. 2. Süetten yapılan.

rugan : Ayakkabı, çanta vb. yapımında kullanılan parlak deri.

vidala : Çanta ve ayakkabı yapılan tabaklanmış dana derisi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Bireyin İç Dünyasını Yansıtan Hikâyeler: Bireyin gerçekliğini farklı bakış açılarıyla anlatmak, modern hayatın birey üzerindeki etkilerini aktarmak amacıyla yazılan bu tür hikâyelerde psikoloji biliminden yararlanılır. Bireyin iç çatışmaları, ruhsal durumu ve psikolojik çözümlemeleri üzerinde durulur. Bu nedenle iç monolog, bilinç akışı gibi anlatım tekniklerinden sıkça yararlanılır. Sanatsal hatta şiirsel bir anlatım ağır basar. Bireyin toplumdan uzaklaşması ve toplumla hesaplaşması, yalnızlığı, bireysel sorgulamaları, bunalımı gibi temalar ağırlıklı olarak kullanılır. Olay, mekân ve zaman bireyin üzerindeki etkisiyle birlikte verilir. Tarık Buğra, Mustafa Kutlu, Ahmet Hamdi Tanpınar, Selim İleri gibi yazarlarımız bu anlayışla hikâyeler yazmışlardır.

Daha çok durum hikâyesi yazan Tarık Buğra'nın bu hikâyesi de bir durum hikâyesi örneğidir. Yazar hikâyesinde gözlemlerinden çok gözlemlerinin üzerinde bıraktığı izlenimlere yer vermiştir. Bireyin iç dünyasında yaşadığı çatışmaların, dış dünya ile olan çatışmalarından daha önemli olduğunu düşündüğü için hikâyesinde bireyin iç çatışmalarını daha yoğun işlemiştir. Bu nedenle okuduğunuz hikâyede iç konuşmalar ve iç çözümlemeler ağır basar. Yazar, bu hikâyede aşkı arayan bir bireyin yaşadığı çaresizliği, uğradığı hayal kırıklığını dile getirir. Tarık Buğra'nın hikâyelerinde göze çarpan toplumun sosyolojik yapısı değil bireyin psikolojik durumudur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Hiçbir Şey Bilmiyormuşum" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. a) Okuduğunuz metin ve yaptığınız araştırmadan hareketle bireyin iç dünyasını yansıtan hikâyenin özelliklerini belirleyiniz.

b) Bireyin iç dünyasını yansıtan hikâye yazarlarımızı belirleyiniz.

4. Okuduğunuz metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

5. Metindeki kahramanları ve bu kahramanların özelliklerini belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Kahramanlar	Özellikleri
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

6. Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

7. a) Okuduğunuz metnin anlatıcı ve bakış açısını belirleyiniz.

b) Belirlediğiniz bakış açısının özelliklerini açıklayınız.

8. Okuduğunuz metin ve Tarık Buğra hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

TARIK BUĞRA (1918-1994)

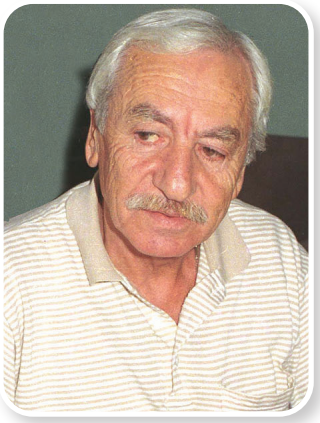

Tıp, hukuk, Türk dili ve edebiyatı gibi birkaç alanda üniversite eğitimi alan sanatçı; bu alanlardan hiçbirinden mezun olmadı. Gazetecilik mesleğini seçerek dergi ve gazetelerde köşe yazıları yazdı. Hikâyeler de kaleme alan sanatçı, 1963'te yazdığı "Küçük Ağa" romanı ile ün kazandı. Türk tarihini, Anadolu halkını, onların geleneklerini, din ve yurt sevgisini, Kurtuluş Savaşı'nı işleyen Tarık Buğra; bireyin iç dünyasına da yönelerek bireyin bunalımlarını kaleme aldı. Eserlerinde ayrıntıya girmeyerek gözlem gücünü ortaya koydu. Yoğun ve şiirsel bir anlatımı tercih etti.

Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanı sinemaya uyarlanmış, İbiş'in Rüyası dizi olarak yayımlanmıştır.

Yazarın Yarın Diye Bir Şey Yoktur, Oğlumuz, İki Uyku Arasında, adlı hikâyeleri; Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da, Firavun İmanı, Siyah Kehribar, Osmancık, Gençliğim Eyvah, Yalnızlar, Dönemeçte, Yağmur Beklerken adlı romanları; biş'in Rüyası, Ayakta Durmak İstiyorum, Üç Oyun adlı oyunları vardır.

5. Metin

Hazırlık Çalışması

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU

(...)

"Büyük Peygamber'in iki sözü benim sanat anlayışıma ışık tuttu ve sanat yolumu çizdi: Birincisi yatıştıran yalan, fitne koparan doğrudan evlâdır. İkincisi bir olaya dayalı sözdür: Büyük Peygamber, ashabıyla birlikte, hava almak için Mekke dışında gezerken taaffün etmiş bir köpek leşine rastlamıştır. Kokudan burunlarını tutan ashabına gülerek bakan Hz. Muhammed, köpeğin bir sıra beyaz dişlerini göstererek: "Ne güzel!.." buyurmuşlar, "Bakınız, inci gibi dişleri var..."

"Bir dünya yaratacak güçte büyük olan bu sözü ilk duyduğumda tüylerim ürpermişti, unutamam. Çirkini, kötüyü, sefili göstermek ucuz ve kolaydır. Pahalı ve zor olan o çirkinlik, o kötülük ve sefalet içinde var olan ve gizlenen güzeli ve güzelliği görebilmektedir.

Çıkış noktalarım bunlardır. Buradan insana gittim. Bizde, eşref'ül-mahlûkat olan, Rönesansın temelini teşkil eden; Hümanizmin çekirdeği bulunan insana. Ve gördüm ki yeryüzü ve insan bir içli ve büyük sevgi esası üzerine bina edilmiştir. Sevgi'yi çıkarınca nizam birden yıkılır, anarşi doğar ve kaos hâli teşekkül eder. En sevmediğim ve en nefret ettiğim şey de anarşi kaos hâlidir. Bununla beraber insanların birbirlerini sevmesi de yetmez; insanların yaşamayı, otu, toprağı, göğü velhasıl atom çekirdeğinden büyük boşluğa kadar olan her şeyi ve bütün bu nizamın düzenleyicisini de (tamamlayıcısını da) sevmesi gerekir. Bu sevgi bitmez, ama başladığı yer vardır. Başladığı yer de benim insanlarımdır; kanımdan olan, dilimi konuşan, ülkümü benimseyen ve bayrağımın altında benim gibi huzur duyabilen insanlara sevgim, buradan güç ve ışık alır, öteki insanlara varır. Bunun için 1952-1953 yıllarında çıkan bir üniversite dergisinde, benimle röportaj yapan bir arkadaşa, sorunca, şöyle cevap vermiştim: "Hümanizme giden yol, milliyetten geçer!" O zaman çocuktum, şimdi emekliyorum. Yarın yürüyebilsem yine bu söz beni ısıtacak."

(...)

Ahmet KABAKLI
Türk Edebiyatı-V
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. a) Yukarıda Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun sanat anlayışıyla ilgili görüşlerinin aktarıldığı bir metin verilmiştir. Bu metinden hareketle Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun sanat anlayışı ile iyi ve güzele olan yaklaşımını değerlendiriniz.

b) Mustafa Necati Sepetçioğlu, yukarıdaki metinde yer alan sözlerinde sevgiyi nasıl yorumlamıştır? Sizin bu konudaki düşünceleriniz nelerdir? Sözlü olarak ifade ediniz.

2. Köy veya kasaba hayatını anlatan hikâyeleri araştırınız ve bu hikâyelerde köy veya kasaba hayatlarının nasıl anlatıldığını değerlendiriniz.

DÖNÜŞ

Nasıl oldu? Ne yaptılar? Nerden buldular bu kadar parayı? Kimse bilmedi. Kimi "Belediyede memurken çalıp çırptı.. yığdı bir kenara. Sonra da..." dedi ve çok şey bilip de saklayan -neme lâzım benim- deyip kendine fazilet payı çıkaran insanların o esrarlı sessizliği içinde sustu. Kimi "hayır" dedi "o namuslu adamdır. Babasından kalanlarla oldu bu işler." Fakat böyle söyleyenler de kendi sözlerine pek inanamadılar. Bir kısmı mahallelinin tesirinde kaldılar. O bir kısım mahalleli diyordu ki: "Neydi onun babası? Hiç... kötü bir köy imamıydı. Bir köy imamı ne bırakacak oğluna? Cerre çıktığı zaman toplayacağı birkaç ölçek buğdayla, bir-kaç yüz lira fıtra zekat parası. Eee.. bununla?.."

Doğrusunu söylemek lâzım gelirse o kötü köy imamı faziletli adamdı. Namuslu adamdı. İsterse köyde kocaman tarlaları olabilirdi. Fakat istemedi. Köylülerin bağışlarını dine uydurdu, kitaba uydurdu, geri çevirdi. Yalnız senelik çalışmasının karşılığı olan buğdayla parayı almamazlık etmedi. Eh bu kadarı da hakkıydı. Onun da çoluğu çocuğu vardı. O çoluk çocuğun da boğazı vardı, üstü vardı, başı vardı. Yoksa o kötü köy imamı hak uğruna, köylü için, bedava da çalışabilirdi. Çalışmıştı da. İşte o, mahallenin diline düşen adama babasından kalan bunlardı.

Fakat buna rağmen Zilenin Minare-i Sağır mahallesinden Celile Hanımla Abdürrezzak Efendi, derme-çatma evceğizlerinde gözlerini kapadılar, Harbiyede on daireli güzel bir apartımanın dördüncü katında açtılar. Her şey bir rüya sessizliğinde ve bir masal hızında oldu. Abdürrezzak Efendi "İşte hanım" dedi "artık bağ işiydi, tarla işiydi yok! Otur oturabildiğin, yat yatabildiğin kadar. Canın mı sıkıldı? Alırsın oğlunu bir yanına, kızını öteki yanına... gezersin. Bana gelince... Ya size uyarım, yoksa bir iş tutarım. Ama bu yaştan sonra da bir iş tutmak...

Hele bunlar sonraki iş. Şimdi kiracılarla görüşüp apartımanın yeni sahibini onlara tanıtmalı."

Abdürrezzak Efendi kiracılara kendini tanıttı. Boş vakitlerinde, Hazret-i Hamza ve Ömer İbn Hattab adlı eserleri gazetelerde tefrika edilen bir muharrirle sohbet etti. Cuma namazlarını Eyüpte kıldı. Öğle namazları için Şişli, Süleymaniye, Bayazıd; ikindi namazları için Sultanahmed, Şehzade, Fatih Camilerini tercih etti. Kiracılar bu kendi halinde, bu halim selim, gaddar olmayan ev sahiplerine hayret ettiler ve Abdürrezzak Efendi hoşlarına gitti.

Süleymaniye Camii-İstanbul

Fatih Camii-İstanbul

Celile Hanım da memnundu. Bazan bir kiracı hanımı kabul ediyor, bazan bir başka kiracı hanımın davetine gidiyordu. Geziyor, tozuyor eve döndüğü zaman bulaşıkları yıkanmış, yemeği hazırlanmış, eşyaları pırıl pırıl buluyordu. O zaman günlük gezmelerin yorgunluğu her tarafına hafif, tatlı bir melodi

ahengiyle yayılıyor “oh” diyordu. “Böyle yaşamayı seveyim. Hanımlık bu!”

Ve akşam Abdürrezzak Efendi geliyordu. Güzel Sanatlar Akademisine devam eden büyük oğlu geliyordu. Sofra, yeni bir sıcaklıkla ılık, yeni bir ışıkla aydınlık sofra öylesine güzelleşiyordu ki küçük kız kendisini tutamıyor, kalkıp annesini ve babasını öpüyordu. O zaman Güzel Sanatlar Akademisindeki ağabesi kaşlarını çatıyor “hani bize?” diyordu. “Annenle babana var da ağabeyine yok mu?” Ve kız onu da öpüyordu gülerek. Sonra hep beraber gülüyorlardı. Ve Celile Hanım...

Celile Hanım tabak değiştirirken “bugün Boğaza gittik.” diyordu “Lâmia Hanımla beraber-Lâmia Hanım yandaki dairede kiracıydı-Her tarafı güzel Boğazın Abdürrezzak Efendi ama...”

Celile Hanım en çok Emirgân’ı beğenirdi. Oraya “Celile Hanım Emirgân’da çay içmeden edemez. Muhakkak her ikindi gidecek.” desinler diye değil de içinden gelen bir hisle, sadece sevdiği için giderdi. Sonra Bebeğin Hisarlarını beğenirdi. Rumeli Hisarı hoşuna giderdi. Küçüksuya bayılırdı. Ve akşamları, hoşuna giden yerleri uzun uzun anlatmaktan kimse Celile Hanımı menedemezdi. Bu böylece, biri yaz, biri güz, biri de kış olmak üzere üç mevsim boyunca devam etti.

Bahar başlarındaydı. Bir akşam yemeğinde masanın etrafındaydılar. Susuyorlardı. Pencerelerde iyi ve güzel bir akşam vardı. Abdürrezzak Efendi birdenbire içinden, ta yüreğinin başından gelen bir iç çekişle “ah” dedi. Celile Hanım bir tuhaf oldu. Dalgındı. Sesi ve hareketleri, rüyadaki müphem sesler ve müphem hareketler gibiydi. “Bu ah neyin nesi?” dedi. Abdürrezzak Efendi çatalını bıraktı. Bir yudum su içti. Hareketlerinde bir isteksizlik, ellerinde bir titreklik vardı. “Hiç” dedi. Sesi de titriyordu. “Tarlalar!” Gözleri süzüldü. “Tarlalar şimdi yemyeşildir.” Ne olduğunu pek anlayamadıkları bir eziklikle, meyvelerin yüküne dayanamayarak eğilmiş dallara benzediler.

Ve bu bahar akşamının getirdiği iç ezikliğini öteki akşamlar devam ettirdi. Artık tarlalar, bağlar, bağların yemyeşil ağaçları, ağaçların kırmızı mor pıtır pıtır kirazları, vişneleri yorgun gözlerinde bir arzuyla yanıyordu.

Celile Hanım evden çıkamaz olmuştu. En sevdiği yerler bir buğday, bir arpa tarlası kadar güzel değildi. Denizi görmeğe dayanamıyor, şehrin gürültüsü canını sıkıyordu. Komşularının radyoları.. geç vakitlere kadar susmayan hoparlörler, sabahın erken saatlerindeki satıcıların geçim derdi ve yaşayabilme endişesiyle titreyen gür, cılız ve korkak sesleri, tramvay gürültüleri...

Celile Hanım sinirlerine hakim olamıyordu. Sararmıştı. Zayıflamağa başlamıştı.

Abdürrezzak Efendi bir akşam “adam sen de” dedi. “Sanki dönüp de ne yapacağız. Mektebi ayağımızda medresesi ayağımızda. Oraya gidince bu sefer de oğlanı düşüneceğiz. Sonra.. dönersek kızı da okutamayız.” Bu Abdürrezzak Efendinin esas fikri değildi. Değildi de kendisini aldatmak için, karısını aldatmak için ve böylece bir teselli yolu bulmak içindi bu sözler. Yoksa Celile Hanım da biliyordu ki yeni fidanlar, genç körpe ağaçlar kocasının gözlerinde tütüyor. Ve Abdürrezzak Efendi bir buçuk aydan beri o muharririn yanına değil, bahçelere, şehrin dışındaki bahçıvanlara gidiyor.

Bir başka akşam, insanların üzerine bir uyuşukluk, bir çaresizlik çöktüğü birçok akşamların birinde ve hafif bir aydınlık altında yine tarlalardan ağaçlardan bahsettiler. Memleketlerinden bahsettiler. Zilenin, Minare-i Sağır mahallesinin o daracık, o eciş bücüş, o çıkmaz sokağından bahsettiler. Küçük kız “Yine o, kapımızın önündeki elektrik lambası öyle yanar değil mi?” diye sordu. Gözlerini yarı kapamış, boynunu bükmüştü. Güzel Sanatlardaki oğlu “kadınlar toplanmış, açık hava kahvesine dönmüştür bizim kapımız” dedi. Celile Hanım “yaa!” diye içini çekti. “Aşık gelini gelmiştir. Hacer Sadiyeyi çağırmıştır. (...)” Burada tuhaf bir bakışla oğluna baktı. “Sen!” dedi “küçükken onlara su serperdin. Fakat sonraları...

Sonraları alıştın. Pencereden onları dinlemeği severdin. Onlar bilmem kimin gelininin kötülüğünü, falancanın karısını anlatırlar. Sen onları öyle bir dinlerdin ki. "Anne" derdin, "bu çıkmazın havası bambaşka." "Hatırlıyor musun?" Delikanlı yedi senelik nasırlanmış memleket hasretine rağmen boğuk bir sesle "Öyle" dedi. "Hatırlıyorum anne. Fakat biliyor musun iyi insanlardı. (...)"

***

Lâmia Hanımla beraber bütün kiracıların üzüntüsüne rağmen bu gecenin haftasında Abdürrezzak Efendilerin dönüşü, gelişleri gibi bir rüya sessizliğinde ve bir masal hızında oldu. Kimi "gördünüz mü?" dedi. "Biz söylemiştik. Ne olacak, haram mal adamın ayağına dolaşır böyle. Koskoca apartımanı da satıp yemişler. Yaa... böyledir işte, milletin kesesinden çalınan haram mal böyledir. Ayağına dolaşır adamın." Ve sustular. Ve yine o esrarlı susuşla faziletlerini göstermek istediler. Bir kısım mahalleli "Yok canım!" dedi "ne haram malı. O adamın günahı yok. Kışı geçirmek için gittiler. Sonra burda malları da var." Fakat daha öteye gidip de kesin bir şey söyleyemediler. Açıkcası kimse hakikatı öğrenemedi. Kimse Celile Hanımın akşamları pencereden, kapının önüne oturan genç, ihtiyar, ağırbaşlı, çocuklu kadınları seyretmesindeki sebebi bilemedi. Abdürrezzak Efendi'nin yeni fidanlarla, körpe ve genç ağaçlarla uğraşırken, onları öpüp yapraklarını okşarken duyduğunu duyamadı. Kimse küçük kızın, evlerinin önünde yanan elektrik lambasına, gözlerini kırpa kırpa bakmasındaki güzelliği göremedi.

Ve kimse Minare-i Sağır mahallesindeki o çıkmaz, o eciş bücüş, o kirli sokağın her şeylerine rağmen iyi insanlarını ve o bambaşka havasını anlayamadı, duyamadı, bilemedi.

Mustafa Necati SEPETÇİOĞLU
Abdürrezzak Efendi
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

cerre çıkmak : Medreselerde okuyanların para ve erzak toplamak için belli aylarda köylere dağılıp imamlık veya müezzinlik yapması.

fazilet : Ahlakın övdüğü iyi olma, alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk vb. niteliklerin genel adı, erdem.

fıtra (fitre) : Ramazan ayı içinde verilen miktarı belirli sadaka, fıtır sadakası.

müphem : 1. Belirsiz. 2. Açık ve belirgin olmaksızın.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Millî ve Dinî Duyarlılıkları Yansıtan Hikâyeler: Türk edebiyatında, içinde doğup büyüdüğü toplumu değiştirme çabasında olanların yanı sıra toplumun sahip olduğu gelenekleri, millî ve manevi değerleri, dinî değerleri koruma gerekliliğinin çabasında olan yazarlarımız da vardır. Bu yazarlarımız, toplumun bu değerlerine dair farkındalık oluşturma çabası içindedirler. Eserlerinde dinden, tarihten, gelenekten, değerlerimize bağlı yaşamaktan söz ederler. Şehitlik, gazilik, bayramlaşma, misafir ağırlama, misafiri hoş karşılama, tasavvuf, aile gibi önemli değerleri ve unsurları ele alırlar. Genellikle ilahi bakış açısıyla yazılan bu eserlerde verilmek istenen ileti, olay örgüsünde ön plana çıkarılır. Batılılaşmanın etkisiyle din, dil, tarih, gelenek, ahlak gibi değerlerin sarsılmasını engellemek isteyen yazarlarımız; halkı bu konuda bilinçlendirmeyi de amaçlamışlardır. Mustafa

Necati Sepetçioğlu, Emine Işınsu, Sevinç Çokum gibi yazarlarımız bu anlayışla eserler vermiştir. Bu anlayışla yazan yazarlarımızın sayısı özellikle 1960'tan sonra artmıştır. 1960 sonrasında bu eğilimde olan yazarlarımız arasında yukarıda saydıklarımızla beraber Mustafa Miyasoğlu, Rasim Özdenören, Mehmed Niyazi, Yavuz Bahadıroğlu gibi yazarlarımız vardır.

Okuduğunuz "Dönüş" hikâyesi de bu anlayış ile kaleme alınmış bir eserdir. Bu hikâyede kasabadan büyük şehre gelmiş, bütün çabalarına rağmen buraya tutunamamış; tarlayı, kasaba insanını özlemiş insanlar anlatılmaktadır. Nitekim büyük şehre alışamayan bu insanlar, kasabalarına geri dönmüşlerdir. Mustafa Necati Sepetçioğlu genel olarak da hikâyelerinde köyü, tarlayı, kırları ve buralara özlemi ele almaktadır. Halk dilinin zenginliklerinden yararlanmakta, olayları çok detaylandırmadan vermektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Dönüş" metninde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyerek metni yorumlayınız.

4. Metindeki temel çatışmayı, bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

5. Metindeki millî, dinî, manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz. Belirlediğiniz değerlerin olay akışına etkisini değerlendiriniz.

6. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

7. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

8. Okuduğunuz metinde anlatıcı ve bakış açısını, bunların işlevlerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

9. Okuduğunuz metin ve Mustafa Necati Sepetçioğlu hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

MUSTAFA NECATİ SEPETÇİOĞLU (1932-2006)

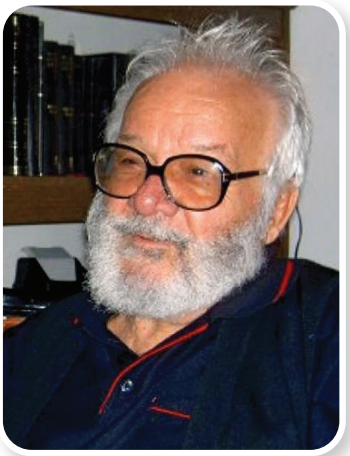

İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olduktan sonra bazı kamu kurumlarında memurluk ve müdürlük görevlerinde bulundu. İlk hikâyeleri Hakikat gazetesinde yayımlandı. Daha sonra Türk Edebiyatı, Türk Yurdu, Türk Dili gibi büyük edebiyat dergilerinde hikâyeleri yayımlandı. Malazgirt Savaşı'ndan İstanbul'un fethine kadar Türk tarihini, nehir roman adını verdiğimiz tarzda çeşitli romanlarında kronolojik sırayla ele aldı. Tarihî konular dışında yaşanan toplumsal değişmeleri de romanlarında işledi. Yaratılış ve Türeyiş destanlarını farklı bir üslup ile yeniden yazarak millî kaynaklarımıza dönüş yaptı. Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun hikâye ve romanları dışında tiyatro ve destan türünde eserleri de vardır.

Yazarın Abdürrezzak Efendi, Menevşeler Ölmemeli, Bir Büyülü Dünya ki adlı hikâyeleri; Kilit, Kapı, Anahtar, Çatı, Konak, Bu Atlı Geçide Gider, Karanlıkta Mum Işığı, Darağacı, Sabır adlı romanları; Yaratılış ve Türeyiş, Dedem Korkut'un Kitabı, Sonsuza Uyanan Taşlar adlı destanları; Büyük Otmarlar, Köprü, Yunus Emre, Son Bloklar adlı oyunları vardır.

ETKİNLİK

Okuduğunuz "Elli Kuruş", "Hiçbir şey Bilmiyormuşum" ve "Dönüş" metinlerini içerik, dil ve anlatım yönünden karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

	İçerik	Dil ve Anlatım
Elli Kuruş	.....	.....
Hiçbir Şey Bilmiyormuşum	.....	.....
Dönüş	.....	.....

ETKİNLİK

Okuduğunuz "Elli Kuruş", "Hiçbir şey Bilmiyormuşum" ve "Dönüş" hikâyelerinde anlatılan olaylarla günlük hayatınızda yaşadıklarınızı karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları sözlü olarak ifade ediniz.

1. Aşağıda, okuduğunuz "Dönüş" hikâyesinden bazı cümleler alınmıştır. Bu cümleleri ögelerine ayırınız. Ögeleri bulurken aşağıda verilen tablodan faydalanabilirsiniz.

"Pencerelerde iyi ve güzel bir akşam vardı."

" 'Bu ah neyin nesi?' dedi."

"Abdürrezzak Efendi çatalını bıraktı."

"Hareketlerinde bir isteksizlik, ellerinde bir titreklik vardı."

"Tarlalar şimdi yemyeşildir."

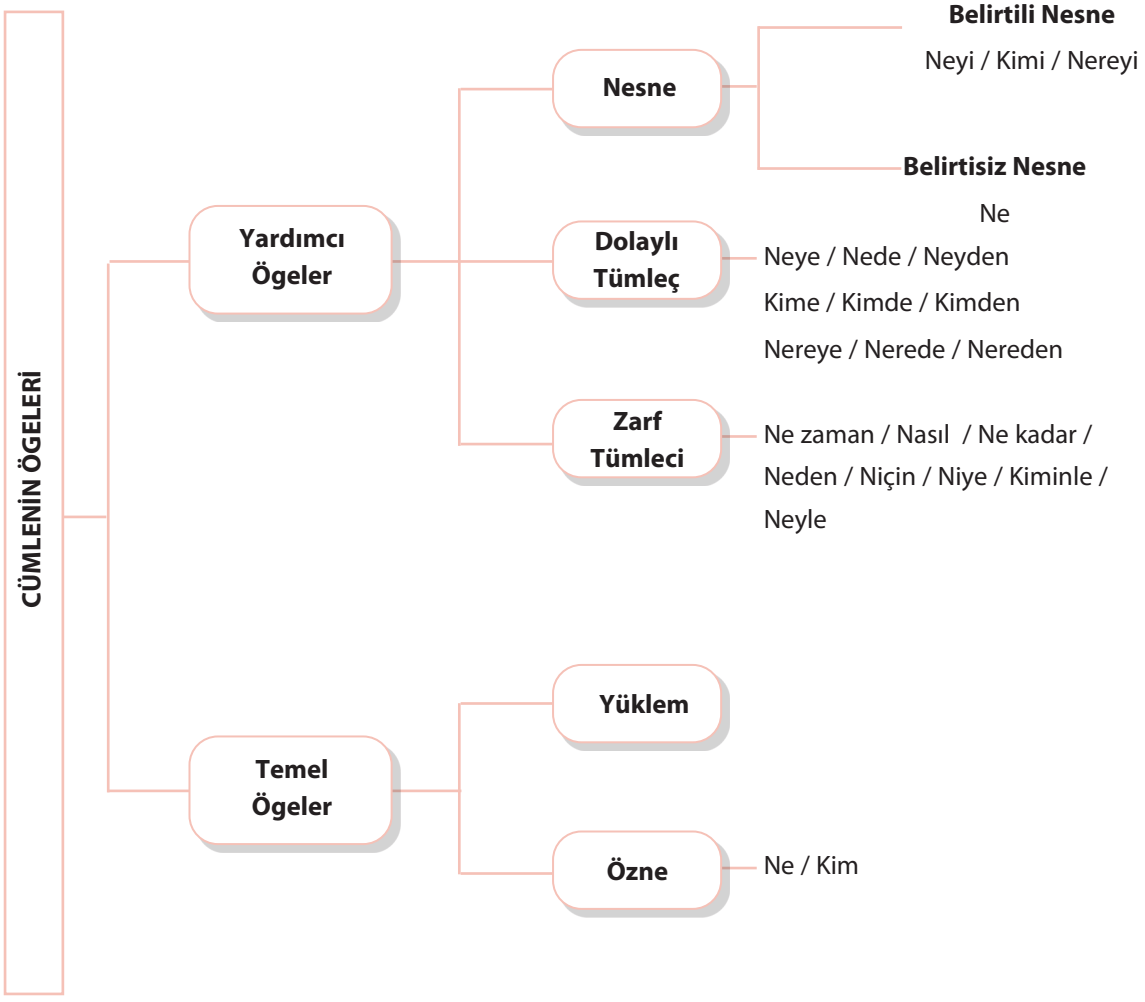

2. Okuduğunuz "Hiçbir şey Bilmiyormuşum" metninde günümüzden farklı yazım ve noktalama kullanımları vardır. Metinden alınan aşağıdaki paragrafı yazım ve noktalama yönünden inceleyiniz. Günümüzden farklı kullanımları belirleyerek farklılıkların nedenleri üzerinde tartışınız.

"Lâkin gene de benim bilemediğim bir şeyler var: Ben, meselâ, ve hâlâ nasıl tanışılır, nasıl kaynaşılır, nasıl hoşlanılır, bilmiyorum. Aşk, nasıl olur da -bir patlama gibi- iki hayata birden ve hiç düşünülmezken, aynı kuvvetle, aynı tarzda hükmeder, bilmiyorum. Ve, dizlerinin dibinde ağlayan, ölümü senden, yalvara yalvara, istiyen... nasıl olur da, bir gün, bırakır, gider... bilmiyorum."

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hikâye Yazma Aşamaları

1. Hazırlık

- Konu ve temayı belirleme
- Kişileri ve metindeki işlevlerini belirleme

2. Planlama

- Olay örgüsü ve çatışmaları belirleme
- Mekân ve zamanı belirleme
- Anlatıcı ve bakış açısını belirleme

3. Taslak metin oluşturma

- Plan doğrultusunda metni yazma
- Anlatım biçimleri ve tekniklerinden yararlanma

4. Metni düzeltme ve geliştirme

- Metin tutarlılığını değerlendirme
- Anlatım bozukluklarını düzeltme
- Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme

5. Yazılan metni paylaşma

b. Yazma Sürecini Uygulama

Hikâye ile ilgili bilgileriniz, okuma bölümünde incelediğiniz hikâyeler ve yazma aşamalarından yararlanarak defterinize bir hikâye yazınız. Hikâyenizi, incelediğiniz hikâyelerden birinin özelliklerine (bireyin iç dünyasını esas alan, toplumcu gerçekçi, millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan) uygun olarak yazınız.

Yazdığınız hikâyeleri öğretmeniniz ve arkadaşlarınızla paylaşınız. Hikâyenizi, kitabın 284. sayfasındaki Ek-2 Yazma Becerilerini Değerlendirme Ölçütü'ne göre değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

ETKİNLİK

Öğretmen tarafından seçilip sınıf ortamına getirilen seslendirilmiş bir hikâyeyi dinleyiniz. Dinlediğiniz hikâyeyi yorumlayınız. (EBA portalından yararlanabilirsiniz.) Yorumunuzu, kitabın 284. sayfasındaki Ek-3 Dinleme Becerilerini Değerlendirme Ölçütü'ne göre yapınız.

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. 1, 2 ve 3. soruları metinden hareketle cevaplayınız.

DÜNYA GÖZÜ VE AHİRET SESLERİ

— Dünya gözüyle bir görebilsem!...

Bu temenni, son günlerde, Hacı Arif Efendi'nin dilinden düşmez olmuştu. Ne yapsa, nereye gitse, kimlerle görüşse, mutlaka bu sözü söylemek için bir çare bulurdu. Yetmiş senelik ömründe bu son çektiği hasret onda bir fikrisabit haline girmişti. Esasen iptilâlı bir mizacı vardı: Bir zamanlar hacca gitmek emeli de onun kalbinde böyle daimi ve ateşli bir iştiyak tarzında tecelli etmişti. Şimdi de, düşman, memleketini işgal ettiği günden beri, düşündüğü, söylediği ve duyduğu şey, Türk askerlerinin ne zaman geleceği, gelirse nereden gireceği idi. Evde, aile arasında olsun, kahvede ahbaplar meclisinde olsun, bahsi, döner dolaştırır hep bu mevzuya getirirdi.

(...)

— Hani, neredeler? Neredeler? diyordu.

(...)

— Ne var? Ne oluyor?

— Geliyorlar, geliyorlar...

— Kim geliyor?

— Yahu Arif Efendi, bizimkiler, bizim askerler...

Arif Efendi ilk soluğunu sokakta, ikincisini istasyonda aldı. İstasyon o kadar kalabalıktı ki, ön safa geçebilmek için birçok kişi ile itişip kakışmak mecburiyetinde kaldı. Yaklaşan trenin düdüğü sanki bütün kalplerde ötüyordu. Hacı Arif Efendi bir bayram çocuğu gibi yerinde duramıyor, istasyon setinden rayların üzerine doğru sarkıyor ve şimdi lokomotifinin dumanı bir iki kilometre ötede korunun arasında görünmeye başlayan treni gözetliyordu. İstasyon memuru:

— Çekilin! Çekilin!

Diye bağırıyordu. Bu Rum memurunun ihtarı halkı büsbütün kızdırdı, kalabalığın içinde:

— "Niçin çekilecekmişiz? Sana ne; hey, o günler geçti yavrum." gibi mırıltılar, homurtular işitiliyordu. İstasyon memuru dişlerini kısarak:

— Şimdi görürsünüz! dedi.

Tren geldi, durdu; lâkin trenin gelip durmasıyla ahalinin donup kalması bir oldu. Alkışlamak için yukarı kalkan eller birer hayret ve dehşet işareti haline girdi; dudaklardaki tebessümler birer ıstırap tekallüsü şeklini aldı ve bütün benizler bir anda sarardı: Eyvah, vagonlardan çıkanlar bizim askerimiz değil, düşman idi. Bunlar, bozgun cephe dönüşü İzmir'e kaçarken her nasılsa yanmaktan masun kalmış bu kasabaya, gider ayak yangın ve yağma için uğramışlardı.

(...)

Hacı Arif Efendi, bu halde ne kadar zaman kaldı? Bilinemez. Çünkü tamamıyla kendinden geçmişti; belki bir saat, belki bütün bir gün, bütün bir gece! Bu müddet zarfında bazan kendine gelir gibi oluyor, fakat ne gözlerini açabiliyor ne de başını kaldırmaya muvaffak oluyordu. Vaktaki, derinden derine; "Allah, Allah!" seslerini duymaya başladı; yattığı halde bile vücudundan aşağıya sarkan başını iki elleri arasına aldı ve sırtını bir ağaca verip dizleri üstüne doğruldu. İçinden "Acaba rüya mı görüyorum?" diyordu. Bu sesler ne idi? Nereden geliyordu?

"Allah, Allah, Allah, Allah!..."

Hacı Arif Efendi kanla tıkanan gözlerini açamıyordu ki görsün ve kulaklarındaki uğultu hiç dinmiyordu, hiç dinmiyordu.

Salihli'ye ilk giren askerlerden biri anlatıyordu ki, yollarının üstünde bu ihtiyarın, yüzükoyun can çekişmekte olduğunu görmüşler ve yanına yaklaşıp:

"Baba, baba, biz geldik Allah, Allah!..."

Diye bağırmışlar; hiç kımıldamamış. (...) İhtiyar, gözlerini açmış, etrafını alan askerlere birer birer bakmış; sonra hiçbir şey söylemeksizin ruhunu teslim etmiş.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU
Millî Savaş Hikâyeleri
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Okuduğunuz hikâye bir olay hikâyesi midir, durum hikâyesi midir? Nedenleriyle birlikte noktalı alana yazınız.

.....

.....

2. Okuduğunuz hikâye hangi anlatıcı ve bakış açısı ile yazılmıştır? Nedenleriyle birlikte noktalı alana yazınız.

.....

.....

3. Hikâyede başvurulan anlatım biçimleri ve teknikleri nelerdir? Noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Türk hikâyeciliği, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda Ömer Seyfettin ile hız kazanmıştır.

(....) Türk hikâyeciliği, Memduh Şevket Esendal ve Sait Faik Abasıyanık ile birlikte "olay"ın dışına çıkmıştır.

(....) Modern hikâyeciliğin ilk ürünleri Tanzimat'tan itibaren verilmiştir.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Durum hikâyesi, ... olarak da adlandırılmaktadır.
- "Elli Kuruş" adlı hikâye ..... anlayışı ile kaleme alınmış bir hikâyedir.
- Bireyin iç dünyasını yansıtan eserlerde ..... biliminden yararlanılır.
- "Dönüş" hikâyesinin yazarı ....., millî ve dinî duyarlılıkla yazan yazarlarımızdandır.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Millî Edebiyat Dönemi yazarlarından olan ....., Cumhuriyet Dönemi'nde de eser vermeye devam etti. Romanlarıyla ön plana çıkmasına rağmen mensur şiir, anı, makale, hikâye türlerinde de eserleri vardır. Eserlerinde Türk toplumunun Tanzimat'tan sonra geçirdiği aşamaları anlattı. Eserlerindeki tiplerin çoğu iç dünyaları zengin, kötümser, düzensizlik kurbanı, törelere, geleneklere bağlı kişilerdir. "Toplum için sanat" anlayışına bağlıdır. Çözümleyici, betimleyici, düşünce ve tezci yönleri dikkat çeker. Bir Serencam, Rahmet, Millî Savaş Hikâyeleri hikâye türündeki eserleridir.

Parçada boş bırakılan yere, aşağıdaki yazarlardan hangisi getirilmelidir?

A) Reşat Nuri Güntekin

B) Yakup Kadri Karaosmanoğlu

C) Refik Halit Karay

D) Halide Edip Adıvar

E) Mithat Cemal Kuntay

2. Aşağıdaki eser-sanatçı eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

A) Orhan Kemal - Önce Ekmek

B) Tarık Buğra - Yarın Diye Bir Şey Yoktur

C) Sait Faik Abasıyanık - Ege Kıyılarından

D) Mustafa Necati Sepetçioğlu - Abdürrezzak Efendi

E) Haldun Taner - Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu

3. Edebiyat yaşamına şiirle başladı. Sonra hikâye ve romana yöneldi. Seçtiği konularla, çizdiği karakterlerle, eserlerindeki kişiliğiyle, 20. yüzyıl Türkiye'sinin toplumsal durumunu yansıtan gerçekçi bir yazardır. Olay ve malzemeye önem vererek biçimi ve süslemeyi ikinci plana bıraktı. Eserlerindeki sürükleyicilik; yaşanmışlıktan gelen güçle kişileri konuşturmada başardığı doğallık, gerçeklik ve uygunluğa dayanır. Ekmek Kavgası, Önce Ekmek, Elli Kuruş önemli hikâyeleridir.

Parçada söz edilen yazar, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Orhan Kemal

B) Tarık Buğra

C) Haldun Taner

D) Memduh Şevket Esendal

E) Kemal Tahir

4. Halikarnas Balıkçısı olarak tanındı. Türk hikâye ve romanında deniz çığırını açan, denizcilerin yaşantılarını tüm ayrıntılarıyla anlatan bir yazar oldu. Konularını Ege ve Akdeniz kıyılarında gelişen olaylardan aldı. Balıkçıları, dalgıçları, süngercileri ve gemileri zengin terimlerle aktardı. Eserlerini coşkun ve şiirsel bir dille, biçim ve tekniğe fazla önem vermeden yazdı. Merhaba Akdeniz, Yaşasın Deniz, Gülen Ada önemli eserlerindendir.

Parçada söz edilen yazar, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sait Faik Abasıyanık

B) Memduh Şevket Esendal

C) Haldun Taner

D) Cevat Şakir Kabaağaçlı

E) Mustafa Necati Sepetçioğlu

5. Aşağıda verilen eserlerden hangisi bir hikâye değildir?

A) Önce Ekmek B) Oğlumuz C) Sönmüş Yıldızlar

D) Yaşasın Deniz E) Keşanlı Ali Destanı

6. Aşağıdakilerden hangisi edebiyatımızda millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan hikâyelerdendir?

A) Eskici B) Hasta C) Elli Kuruş

D) Hiçbir Şey Bilmiyormuşum E) Dönüş

7. Aşağıdakilerden hangisinde bireyin iç dünyasını yansıtan eser veren yazarlar bir arada verilmiştir?

A) Tarık Buğra, Ahmet Hamdi Tanpınar

B) Yusuf Atılgan, Adalet Ağaoğlu

C) Sevinç Çokum, Selim İleri

D) Mustafa Necati Sepetçioğlu, Rasim Özdenören

E) Orhan Kemal, Fakir Baykurt

8. Toplumcu gerçekçi hikâye ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Köy hayatı, köyden kente göç, işçi veya dar gelirlilerin hayatı vb. konular ele alınmıştır.

B) Realizm ve natüralizm gibi edebî akımların etkisi vardır.

C) Olay ve konuşmalardan çok betimlemelere ve iç monologlara yer verilmiştir.

D) Ağa-köylü, patron-işçi, güçlü-zayıf, zengin-fakir gibi çatışmalar işlenmiştir.

E) Orhan Kemal, Kemal Tahir, Samim Kocagöz toplumcu gerçekçi hikâye yazan önemli yazarlarımızdandır.

9. Temmuz ( ) öğle vakti ( ) Komşuda bir kadın sesi ( ) Neye bağırdığı anlaşılmıyor ( ) Belki çocuğa haykırıyor ( )

Aşağıdakilerden hangisinde yay ayraçlara gelmesi gereken noktalama işaretleri doğru olarak verilmiştir?

A) (;) (!) (.) (.) (.) B) (,) (...) (...) (?) (.) C) (,) (.) (...) (.) (.)

D) (;) (.) (.) (?) (?) E) (,) (.) (?) (.) (!)

10. Bisküvit, çikolata, kâğıtlı şeker, zeytin yağı, sabun yapım evleriyle küçük tamir atölyelerin yanyana dallarda bulunduğu sefer tasına benziyen hanlardan birinin genzini tıkayan pis havası içinde ekmeğini küçücük pedalıyla kazanmaya çalışan bir arkadaşı görmeye gitmiştim. Bulamadım.

Yukarıdaki parçada kaç tane yazım yanlışı yapılmıştır?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

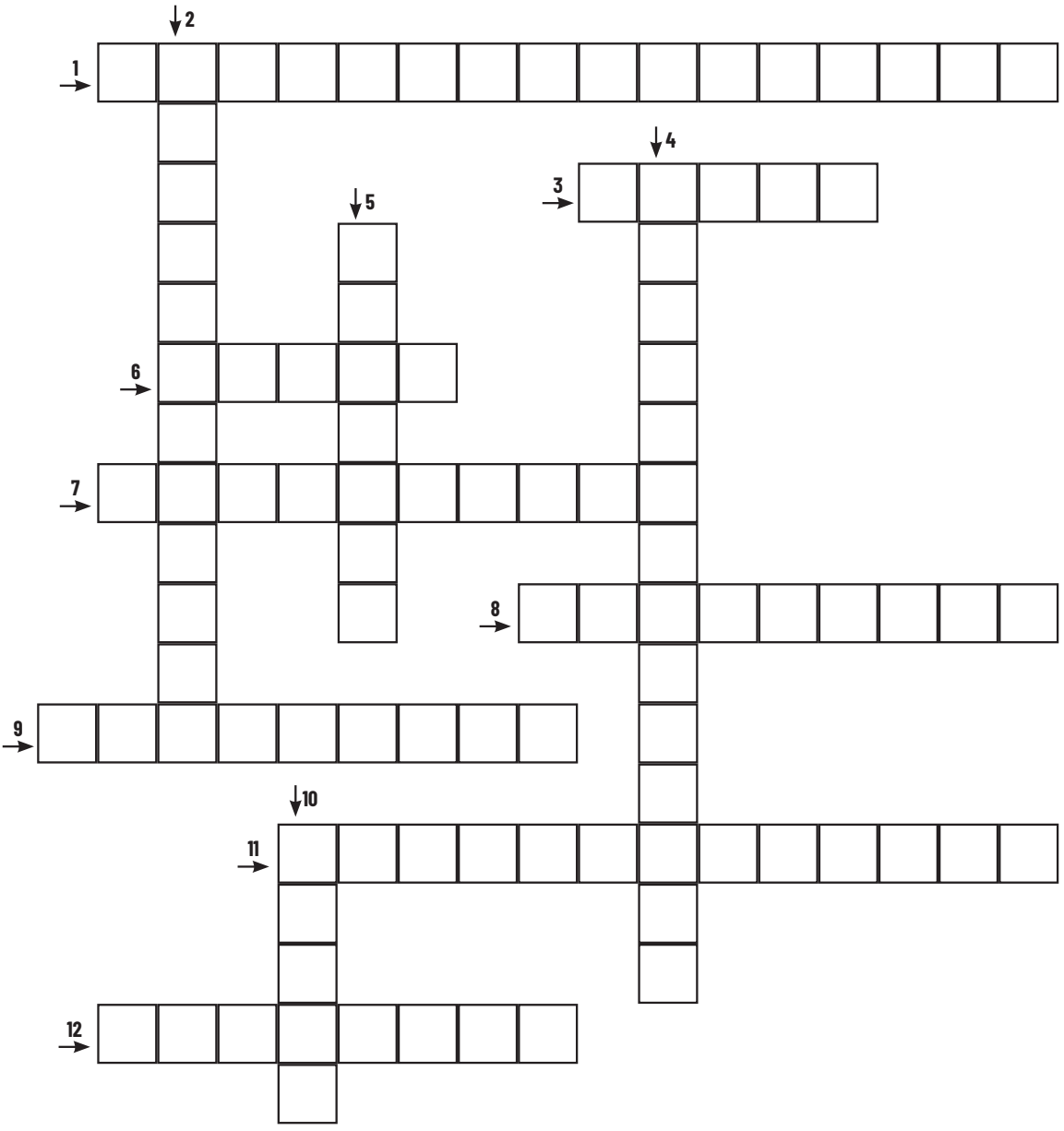

1. Toplumun gerçeklerini açık bir şekilde yansıtan; köyden kente göç ve sorunları, dar gelirli insanların sorunları, geçim sıkıntısı gibi temel sorunları ele alan edebî anlayış.
2. Yaşanmış ve yaşanması mümkün olan olayları yer ve zaman bildirerek anlatan hikâye türü.
3. Memduh Şevket Esendal'ın yazdığı ve durum hikâyesi örneği olan hikâye.
4. Roman veya hikâyede yazarın duygularını, düşüncelerini, olayları veya durumları okuyucuya etkili bir şekilde anlatmanın yöntemleri.
5. Roman ve hikâye gibi anlatı türlerinde farklı düşünce ve hayat tarzından kaynaklanan anlaşmazlık durumu.
6. Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj.
7. Bir olay, konu veya düşünce incelenirken izlenen belirli yön, görüş açısı, açılım, perspektif.
8. Tasarlama, bir şeyi sözle veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma, tasvir.
9. Herhangi bir edebiyat ürününde, kişilerin kişiliklerini belirleyen duyuş, düşünüş, davranış biçimi.
10. Mustafa Necati Sepetçioğlu'na ait olan, millî ve dinî duyarlılığı yansıtan hikâye.
11. Bir olaydan çok günlük yaşamın herhangi bir kesitini ele alıp anlatan hikâye türü.
12. Öykü, roman, masal gibi edebî ürünlerde tasarlanan, gözlemlenen ya da yaşanan bir olayı yer, zaman ve kişi kavramlarına bağlayarak anlatma biçimi.

E. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

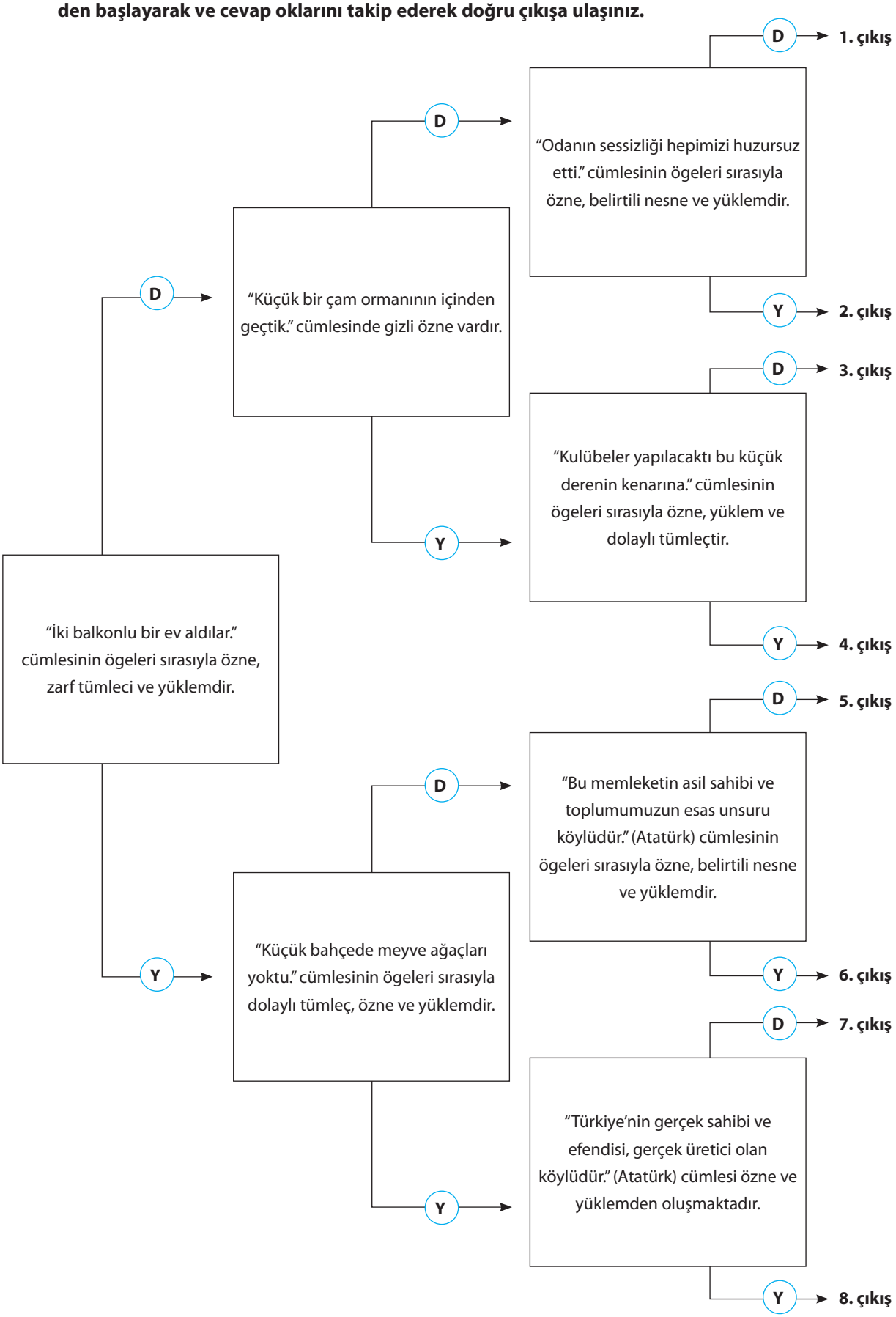

3. ÜNİTE

ŞİİR

Anahtar Kavramlar

- Ahenk Unsurları
- İmge
- Çağrışım
- Anlam Kapalılığı
- Manzum Hikâye

Ünitenin Bölümleri

- Tanzimat Şiiri
- Servetifünun Şiiri
- Saf Şiir
- Millî Edebiyat Dönemi Şiiri
- Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Yıllarında Şiir
- Türkiye Dışındaki Çağdaş Türk Şiiri
- Cümlenin Ögeleri
- Yazım ve Noktalama Çalışmaları
- Şiir Yazma
- Hazırlıklı Konuşma

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde Tanzimat şiirini, Servetifünun şiirini, saf şiiri, Millî Edebiyat Dönemi şiirini, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarındaki şiiri, Türkiye dışındaki çağdaş Türk şiirini,
- Dil Bilgisi bölümünde cümlenin ögelerini, yazım ve noktalama kurallarını,
- Yazma bölümünde incelenen şiirlerden birinin özelliklerine uygun bir şiir yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde doğru ve etkili bir biçimde düşüncelerini ifade etmeyi öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

Divan edebiyatı nazım şekli olan murabba hakkında 10. sınıf bilgilerinizden hatırladıklarınızı maddeler hâlinde tahtaya yazınız.

MURABBA

Sıdk ile terkedelim her emeli her hevesi
Kıralım hâil ise azmimize ten kafesi
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi
Gelin imdâda diyor bak budur Allah sesi

Bize gayret yakışır merhamet Allah'ındır
Hükm-i âtî ne fakîrin ne şehinşâhındır
Dinle feryâdını kim terceme-i âhındır
İnledikçe ne diyor bak vatanın her nefesi

Mahveder kendini bülbül bile hürriyet için
Çekilir mi bu belâ âlem-i pür-mihnet için
Dîn için devlet için can çekişen millet için
Azme hâil mi olurmuş bu çürük ten kafesi

Memleket bitti yine bitmedi hâlâ sen ben
Bize bu hâl ile bizden büyük olmaz düşmen
Dest-i a'dâdayız Allah için ey ehl-i vatan
Yetişir terkedelim gayri hevâ vü hevesi

Ölçü: fâilâtün (feilâtün) / feilâtün / feilâtün / fa'lün (feilün)

Namık Kemal

Haz. Doç. Dr. Önder GÖÇGÜN

(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âlem-i pür-mihnet : Eziyet dolu dünya.

azim : Niyet, karar.

dest-i a'dâ : Düşman eli.

ehl-i vatan : Vatan sahibi.

hâil : Engel.

hevâ : Heves, istek, arzu.

hükm-i âtî : Geleceğin hükmü.

sıdk : Doğruluk, kalp temizliği.

şehinşâh : En büyük padişah, padişahlar padişahı, şahlar şahı.

terceme-i âh : Ah sesinin tercümesi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı Birinci Dönem Şiiri: 19. yüzyılın ikinci yarısında bazı şairlerimiz, eski edebiyatı bırakarak sosyal hayatla ilgili yenilikçi bir edebiyat oluşturdular. Tanzimat Edebiyatı'nın birinci dönemini oluşturan bu şairlerimiz, Batı düşüncesinden aldıkları hukuk, hürriyet, demokrasi gibi kavramları yazdıkları şiirlerde kullandılar.

Dönem sanatçılarından Şinasi, şiirdeki değişimin temelini atmıştır. Şinasi'nin Fransızcadan yaptığı tercüme şiirlerde yeni nazım şekilleri ve yeni bir üslup dikkatleri çekmiştir. Bu tercümeler ve sanatçının kendi yazdığı şiirler, şekil ve özellikle de içerik yönünden divan şiirinden farklı olmuştur. Şinasi'nin "halka yönelme düşüncesi" edebiyatımıza düşünce ağırlıklı şiirlerin girmesini sağlamıştır. "Hak, hukuk, adalet, devlet, hürriyet, medeniyet" gibi kavramların yer aldığı bu dönem şiirlerinde hâkim olan unsur "akıl"dır. Sosyal değerlerin, siyasi düşüncelerin yanı sıra özellikle Ziya Paşa'da felsefi düşünce de görülmektedir. Bu düşünce ikinci dönem sanatçılarından Abdülhak Hamit Tarhan'ın metafizik düşüncelerine zemin hazırlamıştır. Bu dönem şiirlerindeki bir başka yenilik de şiirlerin konularına göre adlandırılmasıdır: Namık Kemal'in Hürriyet Kasidesi'nde olduğu gibi. Dönem sanatçıları Batı şiirinin etkisiyle şiirlerinde klasisizm ve romantizm akımlarının etkisinde kalmış, bu yeniliklere rağmen sanatlı anlatımdan kurtulamamış, hece ölçüsünü deneseler de genellikle aruz ölçüsünü kullanmışlardır. Nesir dilinde olduğu gibi dili, konuşma dili ve üslubuna yaklaştırma çalışmalarını şiirde de denemişlerdir. Ancak divan şiiri geleneği, eskisi kadar olmasa da varlığını sürdürdüğü için bu konuda başarılı olamamışlardır.

Sonuç olarak Tanzimat birinci dönem sanatçıları, biçim yönünden divan şiiri geleneğine bağlı kalmışlardır. "Toplum için sanat" anlayışını savunan sanatçılar "vatan, millet, hürriyet, adalet" gibi konuları ele alarak içerikte yeniliğe gitmiş, dilde sadeleşmeyi amaçlamış ancak bu konuda başarılı olamamışlardır. Divan şiirindeki parça güzelliği, Tanzimat şiirinde yerini bütün güzelliği ve konu birliğine bırakmıştır. Hece denense de aruz ölçüsüne devam edilmiştir. İlk kez Batı şiirinin de etkisiyle klasisizm ve romantizm gibi edebî akımlardan yararlanılmış; gazel, kaside, terkibibent, murabba, rubai gibi nazım şekilleri kullanılmaya devam edilmiştir.

İncelediğiniz "Murabba" şiirinde bu durumu kolaylıkla görmekteyiz. Namık Kemal divan şiiri nazım şekli olan murabbayı kullanmış ancak divan şiirinde ele alınmayan kavramlar olan "vatan ve hürriyet" kavramlarını işlemiştir. Namık Kemal, şiirinde dinî ve millî sorunlara sahip çıkmak hatta bu uğurda ölümü göze almak gerektiğini vurgulamıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Murabba" şiirinde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Şiirde verilen açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

4. Şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyerek bunların şiire katkısını açıklayınız.

5. Şiirin şekil özelliklerinin içerikle bir ilişkisinin olup olmadığını açıklayınız.

6. Şiirde konuşan şair değil kurgusal bir kişiliktir. Söyleyici şiirin içeriğine aksettirdiği ruh durumuna göre "karakter" ve "ses" kazanır. Bu durum şiiri okuma tonuna ya da tarzına, şiirin anlamına etkide bulunur ve okuma faaliyetinde okuyucu bu söyleyiciyle özdeşleşir.

Yukarıda verilen bilgilerden hareketle okuduğunuz şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız.

7. Okuduğunuz "Murabba" şiiri ile Namık Kemal'in sanat anlayışı arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

8. Şiirdeki millî, manevi ve evrensel değerleri belirleyerek bu değerlerin şiire katkısını değerlendiriniz.

9. Okuduğunuz şiirden alınan, aşağıda verilen bentlerdeki edebî sanatları belirleyiniz. Bunların anlama katkısını değerlendirerek noktalı alana yazınız.

Sıdk ile terkedelim her emeli her hevesi
Kıralım hâil ise azmimize ten kafesi
İnledikçe eleminden vatanın her nefesi
Gelin imdâda diyor bak budur Allah sesi

Bize gayret yakışır merhamet Allah'ındır
Hükm-i âtî ne fakîrin ne şehinşâhındır
Dinle feryâdını kim terceme-î âhındır
İnledikçe ne diyor bak vatanın her nefesi

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ETKİNLİK

Okuduğunuz "Murabba" şiiri ile aşağıda verilen murabbayı içerik, yapı, dil ve anlatım açısından karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

MURABBA

Bir nazarla gönlüm aldun sevdügüm cânum benüm

Dildeki ârâmum aldun âh sultânum benüm

Hâlüme lutf eyle rahm it şâh-ı hûbânum benüm

İntizâr eyle ben öldüm ey güzel hânum benüm

(...)

Şahî (Şehzade Bayezid)

Bilinmeyen Kelimeler

ârâm : **1.** Durma, eğlenme, dinlenme, **2.** Yerleşme, istirahat etme; karar kılma.

şâh-ı hûbân : Güzeller şahı.

intizâr : **1.** Bekleme, beklenilme. **2.** Gözleme, gözlenilme.

	İçerik	Yapı	Dil ve Anlatım
1. Murabba Şiiri	....	....	....
2. Murabba Şiiri	....	....	....

Şairin Biyografisi

NAMIK KEMAL (1840-1888)

Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı birinci dönem sanatçılarındandır. Genç yaşta eski Türk şiiri tarzında yazan sanatçı, Şinasi ile tanıştıktan sonra Batı edebiyatına yöneldi. Sanatçı, Genç Osmanlılar Cemiyeti'ne girdikten sonra 1867'de Paris'e gitti. Orada Hürriyet gazetesini çıkardı. Batı düşünce tarzıyla yazdığı makalelerle gençleri etkisi altına aldı.

"Vatan, hürriyet, millet" gibi kavramlar; Namık Kemal'in sanat hayatının temelini oluşturdu. Bu nedenle "Vatan Şairi" olarak anıldı. Namık Kemal'in şiirlerinde biçim eski, içerik yenidir. Şiir, makale, roman, eleştiri, tiyatro gibi birçok türde yazan sanatçı; kendisini en iyi nesirlerinde gösterdi. Sosyal faydacılık ilkesini benimsedi. Dilin sadeleşmesini savundu ama bu konuda tiyatro eserleri dışında pek başarılı olamadı. Namık Kemal, klasik tarzda yazdığı şiirlerin varlığına rağmen Türk şiirine getirdiği yeni düşüncelerle anılmıştır.

Sanatçının İntibah, Cezmi adlı romanları; Vatan Yahut Silistre, Gülnihal, Akif Bey, Kara Belâ, Zavallı Çocuk, Celâleddin Harzemşah adlı oyunları; Tahrib-i Harabat, Takip, Renan Müdafaanamesi, Mukaddime-i Celâl adlı eleştirileri vardır.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Halk ve divan edebiyatında ölüm temasını işleyen nazım türlerini araştırınız.

2. Çok üzüldüğünüz veya çok mutlu olduğunuz zamanlarda hiç şiir yazdınız mı? Böyle zamanlarda sizce insanlar neden yazma ihtiyacı duyarlar? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

MAKBER

Eyvâh!... ne yer, ne yâr kaldı,
Gönlüm dolu âh u zâr kaldı.
Şimdi buradaydı gitti elden,
Gitti ebede gelip ezelden.
Ben gittim, o hâksâr kaldı,
Bir gûşede târmâr kaldı;
Bâkî o enîs-i dilden, eyvâh!..
Beyrût'da bir mezâr kaldı.

Nerde arayım o dilrübâyı?...
Kimden sorayım o bînevâyı?...
Bildir bana nerde, nerde yâ Râb?...
Kim attı beni bu derde yâ Râb?...
Derler ki: unut o âşnâyı,
Gitti tutarak reh-î bekayı...
Sığsın mı hayâle bu hakîkat?...
Görsün mü gözüm bu mâcerâyı?...

Sür'atle nasıl değişti hâlim?...
Almaz bunu, havsalam, hayâlim.
Bir şey görürüm, mezâra benzer,
Baktıkça alır, o yâra benzer.
Şeklerle güzâr eder leyâlim,
Artar yine mâtemim, melâlim,
Bir sadme-i inkılâbdır bu,
Bilmem ki, yakın mıdır zevâlim?...

Çık Fâtıma lâhdden kıyâm et,
Yâdımdaki hâline devâm et,
Ketmetme bu râzı, söyle bir söz.
Ben isterim âh, öyle bir söz...
Güller gibi meyl-i ibtisâm et,
Dâğ-ı dile çâre bul, merâm et:
Bir tatlı bakışla, bir gülüşle,
Eyyâm-ı hayâtımı temâm et.

Makber mi, nedir şu gördüğüm yer?..
Yâ böyle revâ mı cây-ı dilber?...
Bir tecribedir bu, hiledir bu...
Yok, mahvıma bir vesîledir bu.
Bak bak, ne değişmiş ol semenber!..
Gül çehresi, bak, ne yolda muğber...
Nefrin, bu siyâh bahta nefrîn,
Feryâd bu hâle tâbemahşer...

Yâ Rab, bana bir melek ıyân et,
Bir de beni öyle imtihân et:
Doğsun göreyim o mâh yerden,
Nûrun çıka ey İlâh yerden.
Maksûd-ı hayâtı dermiyân et?...
Ferdây-ı beşer nedir beyân et?...
Yâ fikrimi rûhuna kıl îsâl
Yâ rûhumu hâkine revân et.
(...)

Ölçü: mef'ûlü / mefâ'ilün / fe'ûlün

Abdulhak Hamid TARHAN

Makber

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bâkî : Daimi, kalıcı.
bînevâ : Nasipsiz, çaresiz, zavallı, fakir, muhtaç.
cây-ı dilber : Dilberlerin bulunduğu yer.
dâğ-ı dil : Gönül yarası.
dermiyân etmek : Ortaya koymak, öne sürmek, söylemek, anlatmak, ileri sürmek.
dilrübâ : Gönül alan.
enîs-i dil : Gönül dostu.
eyyâm-ı hayât : Hayatın günleri.
gûşe : Köşe, bucak.
güzar : Geçme, geçiş.
hâksâr : Toz toprak içinde kalmış, hâli perişan.
havsala : Zihnin bir şeyi anlama ve kavrama yetisi.
ıyân : Aşikâr, belli.
îsâl : Vusul buldurma, buldurulma, vardırma, vardırılma, ulaştırma, ulaştırılma.
lâhd : Mezar, kabir.
leyâl : Geceler.
mâh : Ay, kamer.
melâl : 1. Usanç, usanma, bıkma. 2. Sıkılma, sıkıntı.
meyl-i ibtisâm : Gülümseme meyli.
muğber : Gücenmiş, gücenik, küskün.
nefrin : Lanet okuma.
reh-î beka : Ebedî yol.
revâ : Yakışır, uygun, yerinde.

sadme-i inkılâb : Hayattaki değişiklik darbesi.
semenber : Göğsü yasemin gibi beyaz olan, yasemin göğüslü (sevgili).
şek : Şüphe, zan, tereddüt.
tâbemahşer : Mahşere kadar.
târmâr : Karmakarışık, dağınık, perişan.
zevâl : Yerinden ayrılıp gitme.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı İkinci Dönem Şiiri: Tanzimat birinci dönem sanatçıları; şiiri, topluma ulaşmada bir araç olarak görüp eserlerini bu amaçla yazmışlardır. İkinci dönem sanatçıları ise farklı bir bakış açısıyla edebiyatın güzel sanatların bir dalı olduğunu düşünmüş, bu düşünce ile "toplum için sanat" anlayışını bir kenara bırakarak "sanat için sanat" anlayışına yönelmişlerdir. İkinci dönem sanatçılarına göre şiir; topluma hizmet eden bir araç olmamalı, estetik bir amaç taşımalıdır.

Servetifünun Dönemi Edebiyatı'nın zemininin hazırlandığı bu dönemde güzel olan her şeyin şiirin konusu olabileceği savunulmuştur. Böylece sosyal değerler ve siyasi düşünceler bir kenara bırakılarak bireysel duygu ve düşünceler ele alınmış; "aşk, doğa, ölüm" gibi temalar işlenmiştir. Ancak bu temalar divan şiirindeki şekliyle işlenmemiştir. Örneğin divan şiirindeki ideal kadın, Tanzimat ikinci dönem şiirinde yerini günlük hayatın içindeki kadına bırakmıştır.

Tanzimat ikinci dönem şairleri, şiirin özel bir dile sahip olması gerektiğini savunarak dili daha da ağırlaştırmışlardır. Yeni duyuş ve mecazlara yer vermiş, aruz ölçüsünü kullanmaya devam etmişlerdir. Divan şiirinin etkisinden tamamen kurtulmamış olsalar da yeni nazım şekilleriyle şiir yazmışlardır. Muallim Naci, Batı tarzı şiirler yazsa da eski şiiri savunmaya ve eski şiirin etkisiyle yazmaya devam etmiştir. Recaizade Mahmut Ekrem'in savunduğu "kulak için uyak" anlayışı, ikinci dönem sanatçılarının genel tercihi olmuş; bu dönem şairleri, uyaksız şiirler denemişlerdir. Batı'daki "bireyci" anlayışı edebiyatımıza getirmişlerdir. Birinci dönem şairlerinde olduğu gibi ikinci dönem şairlerinde de romantizm akımının etkisi açık bir şekilde görülmüştür.

Tanzimat'ın ikinci döneminde görülen bu yenilikleri başarılı bir şekilde uygulayan Abdülhak Hamit Tarhan'ın şiirlerinde bireysel ve duygusal konular, metafizik ve felsefi düşünceler ağır basmıştır.

Abdülhak Hamit Tarhan, okuduğunuz "Makber" şiirini eşi Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazmıştır. Kendine özgü bir nazım şekliyle yazılmış olan bu şiirde Tanzimat ikinci dönem şiirinde içerikle birlikte şeklin de değiştiğini görebilmekteyiz. Şairin "ölüm" temasını din ve felsefeye özgü birtakım düşüncelerle anlatması, bireyin içine düştüğü bunalıma yer vermesi ve uyak düzeninde değişiklik yapması; bu şiirin, edebiyatımızdaki yenilikleri yansıtması açısından önemlidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Makber" şiirinde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. a) Okuduğunuz şiirin, ilk sekiz dizesinin ahenk unsurlarını belirleyerek bunların şiire katkısını açıklayınız.

b) Şiirin ilk sekiz dizesinde kullanılan imge ve edebî sanatları bulunuz. Bunların şiirdeki işlevlerini açıklayınız.

4. Okuduğunuz şiir ve Abdülhak Hamit Tarhan hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

İncelediğiniz "Murabba" ve "Makber" şiirleri ve edindiğiniz bilgilerden hareketle Tanzimat birinci dönem ve ikinci dönem şiirlerinin benzerlik ve farklılıklarını belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

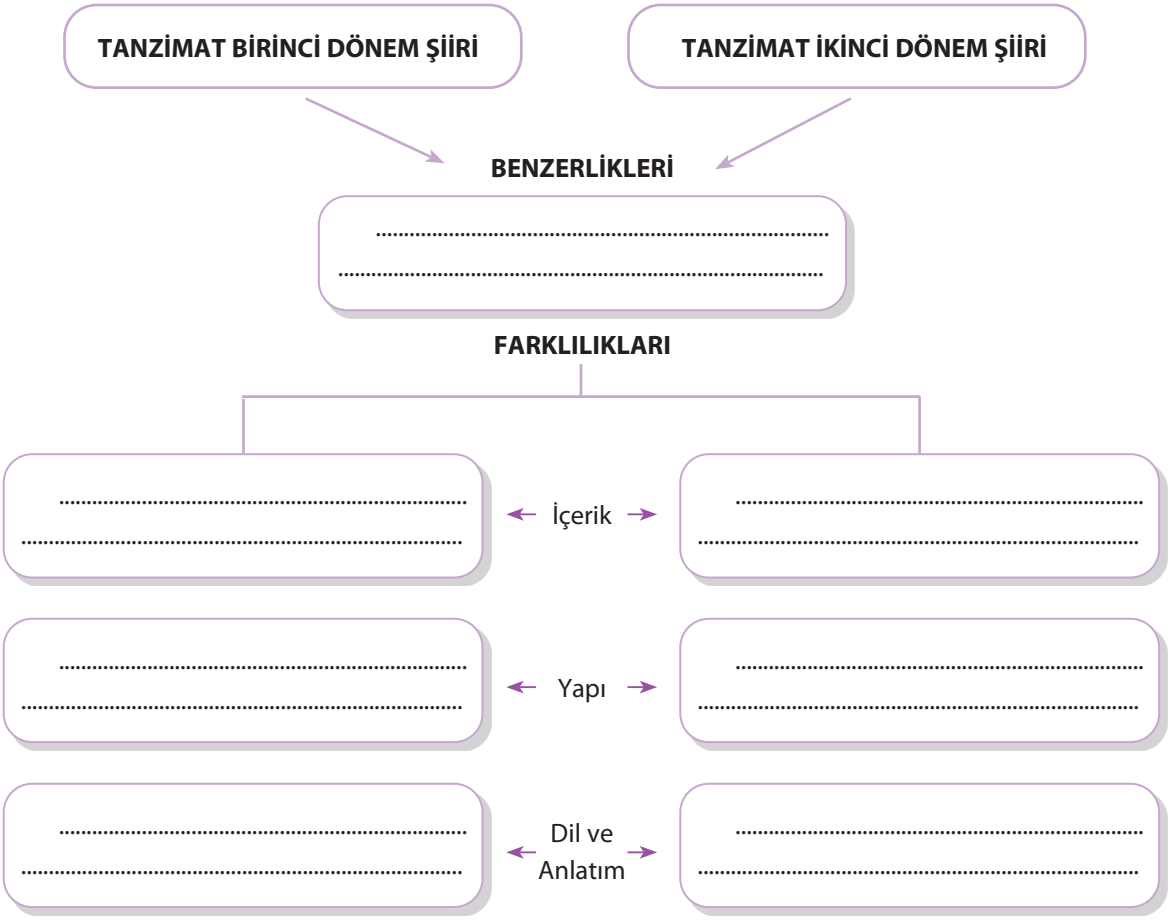

Şairin Biyografisi

ABDULHAK HAMİD TARHAN (1852-1937)

Tanzimat'ın ikinci dönem sanatçılarındandır. Dış ülkelerde elçilik, konsolosluk gibi çeşitli görevlerde bulunan sanatçı; milletvekilliği de yaptı. Şiir ve tiyatro türünde eser veren Abdülhak Hamid, bu türlere biçim ve içerik yönünden yenilikler getirdi. Eserlerinde romantizm akımının özellikleri görülen Abdülhak Hamid; uyak, ölçü, dil ve cümle kaygısını ikinci plana attı. Aşk, doğa güzellikleri, sevinç, umut ve ölüm gibi konularla birlikte şiirlerinde fizikötesi konulara da yer verdi. Hem mensur hem manzum hem de manzum-mensur karışık yazdığı tiyatroların konusunu ise tarihten seçti. Çok güçlü şiirler yazan sanatçı, "Şair-i Azam (En Büyük Şair)" olarak anılmıştır.

Sanatçının Sahra (ilk pastoral şiir), Divaneliklerim, Makber, Ölü, Vâlidem (ilk uyaksız şiir), Tayflar Geçidi adlı şiirleri; Macerâ-yı Aşk, Duhter-i Hindû, Nesteren (manzum / hece ölçüsüyle yazılmış), Eşber (manzum / aruz ölçüsüyle yazılmış), Finten (manzum-mensur karışık), Târık, Sardanapal, İçli Kız adlı oyunları vardır.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Şiirle resim sanatı arasında nasıl bir ilişki söz konusu olabilir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Yağmur yağarken dışarıda dolaşmayı mı tercih edersiniz, yoksa evde camdan yağmurun yağışını izlemeyi mi? Neden?

YAĞMUR

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Olur dembedem nevha-ger, nağme-sâz
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler...

Sokaklarda seylâbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

Bürür bir soğuk gölge etrâfı hep,
Nümâyân olur gündüzün nısf-ı şeb.

Söner şimdi, manzûr olurken demin
Hayûlâsı karşımda bir âlemin.

Açılmaz ne bir yüz, ne bir pencere;
Bakıldıkça vahşet çöker yerlere.

Geçer boş sokaktan, hayâlet gibi,
Şitâban ü pûşîde-ser bir sabî;

O dem leyl-i yâdımda, solgun, tebâh,
Sürür bir kadın bir ridâ-yı siyâh.

Saçaklarda kuşlar-hazîndir bu pek!-
Susarlar, uzaktan ulur bir köpek.

Öter gûş-i rûhumda boş bir enîn,
Boğuk bir tezâd-ı sükûn u tanîn;

Küçük, pür-heves, gevherîn katreler
Sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz
Olur muttasıl nevha-ger, nağme-sâz
Sokaklarda, damlarda pür-ihtizâz
Küçük, pür-heves, gevherîn katreler

Ölçü: feûlün / feûlün / feûlün / feûl

Tevfik Fikret
Rübâb-ı Şikeste, Kırık Saz
Haz. Asım BEZİRCİ
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

enîn : İnilti, inleme.

gevherîn : Mücevher gibi.

gûş-i rûh : Ruh kulağı.

hayûlâ (heyula) : 1. Madde. 2. Bütün cisimlerin ilk maddesi olarak varsayılan madde. 3. Zihinde tasarlanan şey.

katre : Damla.

leyl-i yâd : Hatırlayış gecesi.

muhtazır : Can çekişen.

muhteriz : Çekingen, sakınan, ürkek.

muttarid : Sıralı, düzgün, tekdüze.

muttasıl : Devamlı, aralıksız.

nevha-ger : Ölüye ağlayan kimse.

nısf-ı şeb : Gece yarısı, karanlık.

nümâyân : Görünen, ortada olan.

pür-ihtizâz : Titreyiş dolu.

pûşîde-ser : Başı örtülü.

ridâ : Örtü.

sabî : Çocuk.

seylâbe : Sel suyu.

şitâban : Acele eden, koşan.

tanîn : Tınlama, çınlama.

tebâh : Tükenmiş, perişan.

tezâd-ı sükûn : Sessizliğin tezadı.

zerrât : Zerreler, küçük parçalar.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Servetifünun Dönemi Türk Şiiri: Tanzimat Dönemi'nden sonra bazı şair ve yazarlar, 1891 yılında Ahmet İhsan (Tokgöz) tarafından kurulan Servetifünun dergisinin (1896'da derginin başyazarlığına Tevfik Fikret'in getirilmesiyle) etrafında toplanmaya başlamıştır. Böylece edebiyatımızda Servetifünun Edebiyatı oluşmaya başlamıştır. Toplulukta Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Süleyman Nazif, Celal Sahir Erozan, Hüseyin Siret Özsever gibi önemli isimler yer almıştır.

Tanzimat şiirinde olduğu gibi Servetifünun şiirinde de Batı edebiyatı, özelikle Fransız edebiyatı örnek alınmıştır. Tanzimat'ın ikinci döneminde yapılan yenilikler bu dönemde genişletilmiştir.

Servetifünun şiirinde bireyci sanat anlayışı hâkimdir. Duygusallık artmış, hayal dünyası zenginleştirilmiş, aşk ve doğa konuları ağırlık kazanmıştır. Şairler, ele aldıkları bu konuları kendi iç dünyalarıyla birleştirmiştir. Böylece bu dönem şiir anlayışında bir hayal-hakikat çatışması görülmektedir. Sanatlı anlatım iyice artmış, dil ağırlaştırılmıştır. Daha önce kullanılmayan tamlamalar, bu dönemde göze çarpmaktadır. Aruz ölçüsü kullanılmaya devam edilmiş hatta Türkçeye ustalıkla uygulanmıştır. Bir şiirde birden fazla aruz kalıbı kullanılarak şiire bu açıdan da bir yenilik getirilmiştir. Tanzimat şiirinde olduğu gibi bütün güzelliği esas alınmıştır. Nazım (şiir) nesre (düzyazıya) yaklaştırılmış, cümledeki anlam bir dizede bitirilmemiş, sonraki dizelere kaydırılmıştır. Servetifünun şiirinde yaygın bir şekilde "serbest müstezat" nazım şeklinin kullanılmasının yanı sıra Batı şiirinden alınan "sone, terza-rima" gibi nazım şekilleri de ilk kez kullanılmıştır. "Mensur şiir" örnekleri de edebiyatımızda ilk kez bu dönemde görülmüştür. Servetifünun şiirinde müzik ve resim gibi sanatların da etkisi görülmektedir. Tanzimat şiirinde etkisi görülen romantizm akımı ile birlikte ilk kez sembolizm ve parnasizm akımlarının da etkileri görülmeye başlanmıştır. Servetifünun Dönemi Türk Edebiyatı'nın şiir türünde ön plana çıkan sanatçıları Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'dir. İki şair de şiirimize birçok yenilik kazandırmıştır. Bunlar dışında Halit Ziya, ilk kez Fransız edebiyatından edebiyatımıza mensur şiir türünü kazandırmıştır. Bu türe Mehmet Rauf da güzel örnekler vermiştir. Servetifünun Topluluğu, 1901 yılında derginin kapatılmasıyla dağılmıştır.

1909'da birtakım genç sanatçı bir araya gelmiş, yeni bir topluluk oluşturmuştur. Bu gençlerden biri olan Faik Ali Ozansoy'un teklifiyle topluluğun adı "**Fecriati" (Geleceğin Işığı)** olarak kabul edilmiştir. Gençler, aynı isimle dergi çıkarmak isteseler de bunu yapamamışlar ve yazdıklarını yeniden yayın hayatına başlayan Servetifünun dergisinde yayımlamışlardır. Fecriati Topluluğu, 24 Şubat 1910 tarihinde Türk edebiyatında ilk kez bir bildiri (beyanname) yayımlamış, topluluk sanatçıları bu bildiride sanat ve edebiyat ile ilgili düşüncelerine yer vermişlerdir. Bildiride edebiyat ve dilde çalışmalar yaparak Batı ile bağlarını güçlendireceklerini, "sanat için sanat" anlayışını esas tutacaklarını vurgulamışlardır.

Fecriati Topluluğu'nun Servetifünun sanatçılarından daha da öteye gitme, daha da Batılı olma çabaları sonuç vermemiş ve topluluk, Servetifünun anlayışının devamı olmaktan öteye gidememiştir. Servetifünuncular gibi bireysel konuları ağır ve süslü bir dille ele alan ve başarılı olamayan topluluk, kısa süre içinde (1912'de) dağılmıştır.

Bildiriyi imzalayan bazı sanatçılar: Ahmet Haşim, Tahsin Nahit, Emin Bülent Serdaroğlu, Ali Canip Yöntem, Mehmet Fuat Köprülü, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Refik Halit Karay, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Celal Sahir Erozan, Faik Ali Ozansoy...

Okuduğunuz "Yağmur" adlı şiirde parnasizm akımının etkisi açıkça görülmektedir. İnsan ve doğanın iç içe anlatıldığı şiirde yağmurun yağışı ses olarak verilmeye çalışılmıştır. Şiirde alışılmış ve bilinen bir nazım şekli kullanılmamıştır.

Parnasizm: Akım, Fransa'da ortaya çıkmıştır. Romantizm akımına tepki olarak doğmuştur. 1860 yılında "Çağdaş Parnas" adlı şiir dergisinin etrafında toplanan sanatçılar "Parnasyen" olarak anılmış ve bu sanatçıların oluşturduğu akım da parnasizm olarak adlandırılmıştır. Parnasizmde "sanat için sanat" anlayışı benimsendiği için biçim güzelliği her şeyden önce gelir. Akımın etkisinde yazılan şiirde her şey ayrıntılı ve nesnel tasvirlerle verilir. Parnasyenlere göre şiirin amacı fayda değil güzellik olmalıdır. Bu nedenle ölçü, uyak, ritim ön plandadır. Akımın en belirgin izleri, ilk kez Tevfik Fikret şiirlerinde görülür.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Yağmur" şiirinde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

Tema: .....

3. Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Olur dembedem nevha-ger, nağme-sâz
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler...

Sokaklarda seylâbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir;

a) Yukarıda verilen bentlerin ahengini sağlayan unsurları belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Uyak Düzeni: .....
Uyak: .....
Redif: .....

b) Yukarıda verilen bentlerin imge ve edebî sanatlarını belirleyiniz. Belirlediğiniz sanatların geçtiği dizeleri noktalı alana yazınız.

.....
.....
.....

c) Belirlediğiniz imge ve edebî sanatların şiirdeki işlevini sözlü olarak açıklayınız.

4. Şiirin şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirleyerek sözlü olarak ifade ediniz.

5. Şiirden hareketle bir resim çizebilir misiniz? Sizce okuduğunuz şiir ve resim arasında bir ilişki var mıdır? Açıklayınız.

6. Okuduğunuz şiir ve Tevfik Fikret hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

TEVFİK FİKRET (1867-1915)

Servetifünun Dönemi Edebiyatı sanatçısıdır. Galatasaray Lisesinde okuyan şair, orada öğretmenlik ve müdürlük yaptı. Servetifünun dergisinde müdürlük görevinde bulundu. Batı etkisindeki Türk edebiyatının yerleşmesinde rolü büyük olan sanatçı, Servetifünun Dönemi Edebiyatı'nın şiirdeki en önemli temsilcisi oldu. Şiirlerinde doğa, karamsarlık, hüzün, kader gibi temalar ön plana çıktı. Eşya ve doğayı tasvirlerle anlattı. Şiirlerinde mecazlara, sembollere yer verdi. Aruz ölçüsünü Türkçeye en iyi uygulayan sanatçılarımızdan oldu.

Nazmı nesre yaklaştırarak sağlam bir dil kullandı. Şekil ve içerik yönünden şiirlerimize yenilikler getirdi. Tevfik Fikret, 1901'den sonra yazdığı eserlerde toplumsal konuları da ele almaya başladı. Çocuklar için yazdığı şiirlerde hece ölçüsü kullandı, bu şiirlerini "Şermin" adlı kitabında topladı.

Şairin Rübâb-ı Şikeste, Halûk'un Defteri, Rübâb-ın Cevabı, Şermin adlı şiir kitapları vardır.

4. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Karın yağışı sizde nasıl duygular uyandırır? Neden?

2. Tabiat olayları şairler üzerinde farklı duygular yaratmaktadır. Okuyacağınız şiirde karın yağışı şairi etkilemiş ve şair bu konuda duygularını aktarmıştır. Sizi etkileyen tabiat olayları var mıdır? Bu olaylarla ilgili yazmak isterseniz hangi türü tercih edersiniz? Neden?

ELHÂN-I ŞİTÂ

Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş;
Eşini gâib eyleyen bir kuş
gibi kar
Geçen eyyâm-ı nevbaharı arar...
Ey kulûbun sürûd-ı şeydâsı
Ey kebûterlerin neşideleri,
O bahârın bu işte ferdâsı:
Kapladı bir derin sükûta yeri
karlar
Ki hamûşâne dem-be-dem ağlar

Ey uçarken düşüp ölen kelebek
Bir beyaz rîşe-i cenâh-ı melek
gibi kar
Seni solgun hadîkalarda arar;
Sen açarken çiçekler üstünde
Ufacık bir çiçekli yelpaze,
Na'şın üstünde şimdi ey mürde
Başladı parça parça pervâze
karlar
Ki semâdan düşer, düşer ağlar!

Uçtunuz, gittiniz siz ey kuşlar;
Küçücük, ser-sefîd baykuşlar
gibi kar
Sizi dallarda, lânelerde arar.
Gittiniz, gittiniz siz ey mürgân,
Şimdi boş kaldı ser-te-ser yuvalar;
Yuvalarda yetîm-i bî-efgan!

Son kalan mai tüyleri kovalar
karlar
Ki havada uçar uçar ağlar!

Destinde ey semâ-yı şitâ tûde tûdedir
Berg-i semen, cenâh-ı kebûter, sehâb-ı ter...
Dök ey semâ-revân-ı tabiat gunûdedir;
Hâk-i siyâhın üstüne sâfi şükûfeler!

Her şâhsâr şimdi-ne yaprak, ne bir çiçek!...
Bir tûde-i zılâl ü siyeh-reng ü nâ-ümîd...
Ey dest-i âsmân-ı şitâ, durma, durma çek
Her şâhsârın üstüne bir sütre-i sefîd!

Göklerden emeller gibi rîzân oluyor kar,
Her sûda hayalim gibi pûyân oluyor kar

Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar
Tarzında durur bir aralık, sonra uçarlar.

Soldan sağa, sağdan sola lerzân ü girîzân,
Gâh uçmada tüyler gibi, gâh olmada rîzân,

Karlar... bütün elhânı mezâmîr-i sükûtun,
Karlar... bütün ezhârı riyâz-ı melekûtun...

Dök hâk-i siyah üstüne, ey dest-i semâ dök,
Ey dest-i semâ, dest-i kerem, dest-i şitâ dök:

Ezhâr-ı baharın yerine berf-i sefîdi
Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümîdi!...

Ölçü: 1. feilâtün (fâilâtün) / mefâilün / feilün (fa'lün)
2. mef'ûlü /fâilâtü / mefâilü / fâilün
3. mef'ûlü /mefâîlü /mefâîlü / feûlün

Cenap Şahabettin
Haz. Prof. Dr. İnci ENGİNÜN
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bâd-ı hamûş : Sessiz rüzgâr.
berf-i sefîd : Beyaz kar.
berg-i semen : Yasemin yaprağı.
dem-be-dem : Zaman zaman.
dest-i âsmân-ı şitâ : Kış göğünün eli.
efgân : Izdırap ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağrışma.
elhân-ı şitâ : Kış ezgileri.
elhân-ı tuyûr : Kuşların ezgileri.
eyyâm-ı nevbahar : İlkbahar günleri.
ezhâr : Çiçekler.
gâib : Görünmeyen, hazır olmayan, yok olan, kayıp.
girîzân : Kaçan.
hadîka : Bahçe.
hamûşâne : Sessizce.
kebûter : Güvercin.
lâne : Yuva.
lerzân : Titreyen.
lerze : Titreme, titreyiş.
mezâmîr : İlahi.
mürde : Ölü.
mürgân : Kuşlar.
neşide : Nağme.
per-i sâf : Saf kanat.
pervâze : Uçmak.
pûyân olmak : Koşmak.
rîşe-i cenâh-ı melek : Melek kanadının saçağı.
riyâz-ı melekût : Melekler âlemi.
rîzân : Dökülmek, yağmak.
samt-ı ümîd : Ümit sessizliği.
sehâb-ı ter : Islak bulut.
ser-te-ser : Baştan başa.
ser-sefîd : Beyaz başlı.
sürûd-ı şeydâ : Çılgın ezgiler, çılgın sevinçler.
sütre-i sefîd : Beyaz örtü.
şâhsâr : Ağaçlık.
şükûfe : Çiçek.
tûde : Yığın.
zılâl : Gölge.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cenap Şahabbettin'e ait incelediğiniz Elhân-ı Şitâ adlı şiir, sembolizm akımının izlerini taşımaktadır. Şiirin başından sonuna kadar sıfatlara, mecazlara, benzetmelere sıkça yer verilmiş; şiirde kış mevsiminin hüznü yansıtılmıştır. Ayrıca şiirin şeklinde bir hareketlilik, canlılık söz konusudur. Bu da bize şiirin müzikle dolayısıyla sembolizmle olan ilişkisini gösterir.

Sembolizm (Simgecilik): 19. yüzyılın ikinci yarısında parnasizm akımına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Sembolistler, parnasyenlerin gerçekçi düşüncelere yer vermelerine karşı çıkmış; duygulara, bireyin iç dünyasına yönelmişlerdir. Dış dünyanın birey üzerindeki etkisi ve izlenimini sembollerle anlatmışlardır.

Sembolistler, şiirin duygulara hitap etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu nedenle sembolizmin etkisinde yazdıkları şiirlerde anlam kapalıdır. Herkes, şiiri kendince yorumlayabilir. Sembolist şiirlerde kelimelerin anlamından çok, müzikal değeri önemlidir. Böylece müzik şiirin amacı olmuştur. Anlamın kapalı olması, farklı çağrışımlar yaratmak için mecazların bolca kullanılması dili de ağırlaştırmıştır. "Sanat için sanat" anlayışını savunan sembolistlerde karamsarlığın yanı sıra gerçeklerden kaçma, hayallere sığınma da ön plana çıkmaktadır. Charles Baudlaire (Çarls Bodler), Stephane Mallarme (Stefın Malermi), Paul Verlaine (Pol Verlayn) ve Paul Valery (Pol Valeri) sembolizmin dünya edebiyatındaki önemli temsilcilerindendir. Türk edebiyatında sembolizmin ilk uygulayıcısı Cenap Şahabbettin olmakla birlikte en başarılı örneklerini Ahmet Haşim vermiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Elhân- Şitâ" şiirinde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Ey uçarken düşüp ölen kelebek,
Bir beyaz rîşe-i cenâh-ı melek
gibi kar
Seni solgun hadîkalarda arar;
Sen açarken çiçekli yelpâze,
Na'şın üstünde şimdi ey mürde
Başladı parça parça pervâze
karlar
Ki semâdan düşer düşer ağlar!

a) Yukarıda verilen bendi ahenk unsunları açısından inceleyiniz. Ulaştığınız sonuçları tahtaya yazınız.

b) Yukarıda verilen bentte kullanılan imge ve edebî sanatları belirleyiniz. Bunların şiirdeki işlevini açıklayınız.

4. Şiirin nazım şeklini belirleyerek şekil özellikleri ile içerik arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız.

5. Okuduğunuz şiir ve Cenap Şahabettin hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

Aşağıda verilen bentlerden yararlanarak sembolizm ve parnasizm akımlarının incelediğiniz "Yağmur", "Elhân-ı Şitâ" şiirlerine etkisini değerlendiriniz. Ulaştığınız sonuçları sözlü olarak ifade ediniz.

YAĞMUR

Küçük, muttarid, muhteriz darbeler
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Olur dembedem nevha-ger, nağme-sâz
Kafeslerde, camlarda pür-ihtizâz
Küçük, muttarid, muhteriz darbeler...

Sokaklarda seylâbeler ağlaşır,
Ufuk yaklaşır, yaklaşır, yaklaşır;

ELHÂN-I ŞİTÂ

Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş;
Eşini gâib eyleyen bir kuş
gibi kar
Geçen eyyâm-ı nevbaharı arar...
Ey kulûbun sürûd-ı şeydâsı
Ey kebûterlerin neşideleri,
O bahârın bu işte ferdâsı:
Kapladı bir derin sükûta yeri
karlar

ETKİNLİK

İncelediğiniz "Yağmur" ve "Elhân-ı Şitâ" şiirlerinin yazıldıkları dönemle ilişkilerini ve sonraki döneme etkilerini değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

CENAP ŞAHABETTİN (1870-1934)

Servetifünun Dönemi sanatçısıdır. İlk yazdığı şiirlerde Muallim Naci'nin etkisiyle divan şiirinin etkisi vardır. Sonrasında ise Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit'in etkisiyle Batı tarzı şiire yöneldi. Servetifünun dergisinde şiirleri yayımlanan Cenap Şahabettin, dönemin önemli isimlerinden oldu. Şiirlerinde sembolizmin etkisiyle ahenk ve müzik önemli rol oynadı. Oldukça ağır ve süslü bir dil, kapalı bir anlatım tercih etti. Mecaz, benzetme, imge ve söz oyunlarına sıkça yer verdi. Serbest müstezat ve sone nazım şekillerini kullandı. Düzyazılarında güçlü bir üslubu benimseyen sanatçının Tamat adlı şiir kitabı; Hac Yolunda, Avrupa Mektupları, Âfâk-ı Irak adlı düzyazıları; Körebe, Yalan adlı oyunları vardır.

5. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Bulunduğunuz yerden başka bir yerde yaşamak ister miydiniz? Neden?

2. İnsanlar, sıkıntılı oldukları zaman tam olarak ne istediklerini bilmeyebilirler. Böyle zamanlarda istenenler gerçek istekler midir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

O BELDE

Denizlerden
Esen bu ince havâ saçlarınla eğlensin.
Bilsen
Melâl-i hasret ü gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin!

Ne sen,
Ne ben,
Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ
Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ
Olan bu mâî deniz
Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.
Sana yalnız bir ince tâze kadın
Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bugünkü beşer
Bu sefîl iştihâ, bu kirli nazar,
Bulamaz sende bende bir ma'nâ,
Ne bu akşamda bir gam-ı nermîn
Ne de durgun denizde bu muğber
Lerze-i istitâr u istiğnâ

Sen ve ben
Ve deniz
Ve bu akşam ki lerzesiz sessiz
Topluyor bû-yı rûhunu gûyâ,
Uzak
Ve mâî gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak
Bu nefy ü hicre müebbed bu yerde mahkûmuz...
O belde?
Durur menâtık-ı dûşîze-i tahayyülde;

Mâî bir akşam
Eder üstünde dâimâ ârâm;

Eteklerinde deniz
Döker ervâha bir sükûn-i menâm
Kadınlar orada güzel, ince, sâf, leylîdir,
Hepsinin gözlerinde hüznün var
Hepsi hemşîredir veyâhut yâr;
Dilde tenvîm-i ıztırâbı bilir
Dudaklarındaki giryende bûseler, yâhut,
O gözlerindeki nîlî sükût-ı istifhâm.
Onların rûhu şâm-ı muğberden
Mütekâsif menekşelerdir ki
Mütemâdî sükûn u samtı arar;
Şu'le-i bî-ziyâ-yı hüzn-i kamer
Mültecî sanki sâde ellerine.
O kadar nâ-tüvân ki, âh, onlar,
Onların hüzn-i lâl ü müştereki,
Sonra dalgın mesâ, o hasta deniz
Hepsi benzer o yerde birbirine...
O belde
Hangi bir kıt'a-i muhayyelde?
Hangi bir nehr-i dûr ile mahdûd?
Bir yalan yer midir veya mevcûd
Fakat bulunmayacak bir melâz-ı hülyâ mı?
Bilmem... yalnız
Bildiğim sen ve ben ve mâî deniz
Ve bu akşam ki eyliyor tehzîz
Bende evtâr-ı hüzn ü ilhâmı,
Uzak
Ve mâî gölgeli bir beldeden cüdâ kalarak,
Bu nefy ü hicre müebbed, bu yerde mahkûmuz.

Ölçü: 1) mefâilün / feilâtün / mefâilün / feilün (fa'lün)
2) feilâtün / mefâilün / feilün (fa'lün)
3) mefâilün / feilün (fa'lün)
4) feilün (fa'lün)

Ahmet Haşim
Göl Saatleri
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âlâm-ı fikir : Acılı, hüzünlü düşünceler.

ârâm : Dinlenme, rahat.

beşer : İnsanoğlu, insan.

bûy : Koku.

cüdâ : Ayrı.

dûr : Uzak.

ervâh : Ruhlar.

evtâr : Teller, kirişler.

gam-ı nermîn : Hafif üzüntü.

giryende : Ağlayan.

hicr : Ayrılık.

istifhâm : Anlama, isteme, sorma.

istiğnâ : 1. Önerilen bir işe karşı nazlanma, nazlı davranma. 2. Doygunluk, gönül tokluğu.

istitâr : Örtünme

iştihâ : İştah.

kamer : Ay.

lâl : Dilsiz.

mahdûd (mahdut) : 1. Çevrilmiş, sınırlanmış. 2. Sayısı belli olan, sayılı, az. 3. Dar, basit.

melâz : Sığınak.

menâm : Uyku.

menâtık-ı dûşîze-i tahayyül : El değmemiş hayal bölgeleri.

mersâ : Liman.

mesâ : Akşam.

mütekâsif : Koyulaşmış, yoğunlaşmış.

mütemâdî : Devamlı, sürekli.

nâ-tüvân : Güçsüz.

nefy : Sürgün.

nîlî : Nil rengi, mavi çivit rengi.

şâm : Akşam.

şu'le-i bî-ziyâ : Solgun ışık.

tehzîz : Devamlı titreme.

tenvîm : Uyutmak, kandırmak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Saf (Halis, Öz) şiir: Fransız şair Paul Valery'nin şiirde dili her şeyin üstünde tutan görüşü ve divan şiirinin biçimci yapısından etkilenen ortak zevk ve anlayıştır. Edebiyatımızda Ahmet Haşim'in "Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar" makalesiyle başlayan anlayışta, önemli olan, iyi ve güzel şiir yazmaktır. Bu nedenle saf şiir anlayışıyla yazan şairler, özgün ve yaratıcı imgeler oluşturmuşlardır. Saf şiir anlayışında tek bir gaye vardır: Estetik zevk uyandırmak. Bu nedenle saf şiirde, şiir ve musiki iç içedir ve anlam, biçimin arka planında kalmaktadır. Saf şiirde bireysel ve düşsel temalar ağır bastığı için imge önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle saf şiir anlayışında yazılan şiirlerde sembolizm akımının etkisine rastlamak mümkündür.

Edebiyatımızda saf şiir anlayışının bazı temsilcileri şunlardır: Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Muhip Dıranas, Ziya Osman Saba...

Ahmet Haşim; "O Belde" şiirinde hayal ettiği, yaşadığı yerden daha güzel ve ulaşılması mümkün olmayan bir yeri anlatmıştır. Şair, sevgilisiyle birlikte orada olacaktır. Bu durum, bir anlamda yaşadığı ortamdan kaçıştır.

"O Belde" şiiri, "Elhân-ı Şitâ" şiiri gibi serbest müstezat nazım şekliyle yazılmıştır. Serbest müstezat, divan şiiri nazım şekli olan müstezatın bozulmasıyla elde edilmiş bir nazım şeklidir. Aruz ölçüsüyle yazılır ama çeşitli dize yapılarına sahiptir. Okuduğunuz "O Belde" şiiri aruzun "mefâilün/feilâtün/mefâilün/feilün (fa'lün)" kalıbıyla yazılmıştır. Kalıbın en uzun şeklinden en kısa şekli olan "feilün (fa'lün)"e kadar şiire uygulanarak çeşitli dize yapıları elde edilmiştir. Ahmet Haşim, "O Belde" şiirini diğer şiirlerinde olduğu gibi saf şiir anlayışı ile kaleme almıştır. Şiirin müzik (ahenk unsurları/ritim) ile olan ilişkisinden, kullanılan imgelerden şiirde saf şiir anlayışının yansımalarını görmek mümkündür.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "O Belde" şiirinde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Şiirde şaire özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

4. Şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyerek bunların şiire katkısını değerlendiriniz.

5. Şiirin nazım şekli ile ilgili neler söyleyebilirsiniz? Açıklayınız.

6. Şiirin şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirleyerek sözlü olarak ifade ediniz.

7. Aşağıda verilen dizelerde başvurulan imge ve edebî sanatları belirleyiniz. Bunların şiirdeki işlevlerini açıklayınız.

Denizlerden
Esen bu ince havâ saçlarınla eğlensin.
Bilsen
Melâl-i hasret ü gurbetle ufk-ı şâma bakan
Bu gözlerinle, bu hüznünle sen ne dilbersin!

Ne sen,
Ne ben,
Ne de hüsnünde toplanan bu mesâ
Ne de âlâm-ı fikre bir mersâ
Olan bu mâî deniz
Melâli anlamayan nesle âşinâ değiliz.
Sana yalnız bir ince tâze kadın
Bana yalnızca eski bir budala
Diyen bugünkü beşer
Bu sefîl iştihâ, bu kirli nazar,
Bulamaz sende bende bir ma'nâ,
Ne bu akşamda bir gam-ı nermîn
Ne de durgun denizde bu muğber
Lerze-i istitâr u istiğnâ

8. Şiirdeki söyleyici ile hitap edilen kişi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

9. Şiirde hangi edebî akımın etkisi vardır? Şiirden vereceğiniz örneklerle açıklayınız.

10. Okuduğunuz şiir ve Ahmet Haşim hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

Okuduğunuz "O Belde" ve "Elhân-ı Şitâ" şiirlerini şekil özellikleri, içerik, dil ve anlatım açısından karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

	Şekil Özellikleri	İçerik	Dil ve Anlatım
O Belde	....	....	....
Elhân-ı Şitâ	....	....	....

Şairin Biyografisi

AHMET HAŞİM (1884-1933)

Fecriati Topluluğu'nun en önemli temsilcisi olan sanatçı; Galatasaray Lisesini bitirdikten sonra İzmir Lisesi, Güzel Sanatlar Akademisi ve Mülkiye Mektebinde öğretmenlik yaptı. 1909 yılında Fecriati Topluluğu'na katıldı. Topluluk dağıldıktan sonra da topluluğun sanat anlayışına bağlı kaldı ve Türk edebiyatında bağımsız bir şair olarak yer aldı.

Ahmet Haşim; şiirlerinde aşk, yalnızlık, hüzün ve doğa temalarına ağırlık verdi. Bütün şiirlerini aruz ölçüsüyle yazdı. Sembolizmin etkisiyle yazdığı için şiirlerinde semboller, mecazlar, istiareler sıkça yer aldı. Ayrıca şiirlerinde empresyonizm (izlenimcilik) akımının etkisi de vardır. Şiirde sözden çok müziğin önemli olduğunu savunan şair, anlamdan çok ahenge önem verdi. Bu nedenle şiirlerinde anlam kapalı ve yoruma açıktır. Ahmet Haşim; anlaşılma gayesinde olmadığı için şiirlerinde ağır, Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalarla yüklü bir dil kullandı. Şiirlerindeki ağır dile karşın düzyazılarında daha sade bir dil kullanmayı tercih etti.

Sanatçının Göl Saatleri, Piyale adlı şiir kitapları; Bize Göre, Gurabahâne-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi adlı düzyazıları vardır.

6. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Doğup büyüdüğünüz yerlerden uzaklara gittiniz mi? Gittiyseniz uzaklaştığınız o dönemlerde neler hissettiniz? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Şairlerimiz genellikle ya eskiyi ya da yeniyi savunmuşlardır. Sizce eskiyle yeniyi birleştirerek şiir yazmak mümkün olabilir mi? Nasıl?

AÇIK DENİZ

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı "Byron"*u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaşta dağları, hulyâm içinde lâl,
Aldım Rakofça kırlarının hür havâsını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirâsını,
Her yaz, şimâle doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu...
Mağlûpken ordu, yaslı dururken bütün vatan,
Rü'yâma girdi her gece bir fâtihâne zan.
Hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinden akan sular,
Gönlümde hep o zanla berâber çağıldadı,
Bildim nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı!
Bir gün dedim ki istemem artık ne yer ne yâr!
Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyar diyar;
Gittim o son diyâra ki serhaddidir yerin,
Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin!

Garbin ucunda, son kıyıdan en gürültülü
Bir med zamânı, gökyüzü kurşunla örtülü,
Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi;
Gördüm güzel vücûdunu zümrütliyen deri
Keskin bir ürperişle kımıldandı anbean;
Baktım ve anladım ki o ejderdi canlanan.
Sonsuz ufuktan âh o ne coşkun gelişti o!
Birden nasıl toparlanarak kükremişti o!
Yelken, vapur, ne varsa kaçışmış limanlara,
Yalnız onundu koskoca meydan ve manzara!

* *İngiliz şair (1788-1824).*

Yalnız o kalmış ortada, âsî ve bağrı hûn,
Bin mağra ağzı açmış, ulurken uzun uzun,
Sezdim bir âşinâ gibi, heybetli hüznünü!

Rûhunla karşı karşıya kaldım o med günü,
Şekvânı dinledim, ezelî muztarip deniz!
Duydum ki rûhumuzla bu gurbette sendeniz.
Dindirmez anladım bunu hiç bir güzel kıyı;
Bir bitmiyen susuzluğa benzer bu ağrıyı.

Ölçü: mef'ûlü /fâilâtü /mefâîlü / fâ'ilün

Yahya Kemal BEYATLI
Kendi Gök Kubbemiz
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bakıyye : Artan, geri kalan.
fatihane : Fatihlere yakışacak şekilde.
hicranlı : Ayrılık acısıyla dolu.
hicret : Başka bir yere gitme, göç etme.
hûn : Kan.
ihtiras : Şiddetli arzu, istek.
lahza : An.
med : Gelgit olayında okyanus sularının kabarması.
muzdarip : Sıkıntısı olan, ızdırap içinde kıvranan, çırpınıp duran.
serhat : Sınır boyu.
şekva : Şikâyet, yakınma, sızlanma.
şimal : Kuzey.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Yahya Kemal Beyatlı; okuduğunuz "Açık Deniz" şiirini, 1910 yılında yazmaya başlamış ancak 1925 yılında tamamlayabilmiştir. Şiirde doğduğu, çocukluğunun geçtiği topraklar ve Türk tarihine duyduğu özlemi dile getirmiştir. Bu özlem duygusuyla birlikte Balkan topraklarının kaybedilmesiyle yaşanan göçlerin acılarını da anlatmıştır. Bu acılarını, özlemini kendi ruhuyla deniz arasında bir ilişki kurarak yansıtmıştır.

Yahya Kemal Beyatlı, şiirlerinde "Açık Deniz" şiirinde olduğu gibi klasik üslubu yeniden canlandırma amacı gütmüştür. Bu amaçla yazdığı şiirler, "neoklasisizm" akımının izlerini taşır.

"Açık Deniz" şiiri, aruz ölçüsüyle yazılmış; divan şiiri nazım şekli mesnevinin uyaklanışı olan "aa-bb-cc-dd-ee..." düzeniyle uyaklanmıştır. Ayrıca Yahya Kemal, şiirini duygulu bir söyleyişle kaleme almıştır. "Açık Deniz" şiiri, Türkçenin aruzla kaynaştığı en iyi örneklerden biridir. Ayrıca bu şiir, "**saf şiir**" anlayışıyla yazılan şiirler arasında da iyi bir örnektir. Çünkü şiirde ahenk ön plandadır ve şiir, musiki ile iç içe geçmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Açık Deniz" şiirinde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Şiirin ahenk unsurlarını belirleyerek bunların şiire katkısını açıklayınız.

4. Şiirin şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirleyerek sözlü olarak ifade ediniz.

5. Şiirin birinci bendindeki imge ve edebî sanatları belirleyiniz. Bunların şiirdeki işlevlerini açıklayınız.

6. Okuduğunuz şiir ve Yahya Kemal Beyatlı hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz. Ulaştığınız sonuçları noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Şairin Biyografisi

YAHYA KEMAL BEYATLI (1884-1958)

Üsküp'te doğan sanatçı ilk ve ortaöğrenimini Üsküp ve Selanik'te, yükseköğrenimini Fransa'da gördü. Darülfünun'da (İstanbul Üniversitesi) öğretmenlik yaptı. Bir dönem milletvekilliği yapan sanatçı; Varşova, Madrid ve Pakistan'da elçilik görevinde bulundu.

Yeni Mecmua, Dergâh, Büyük Mecmua gibi birçok dergide şiir ve yazıları yayımlandı. Fransa'dayken Türk tarihi ve edebiyatını araştıran sanatçı, ilk şiirlerini neoklasisizm akımının etkisiyle yazdı.

Yahya Kemal Beyatlı, şiirlerinde biçim ve ahenge öncelik verdi; musiki her zaman şiirlerinin içinde yer edindi. "Türkçem ağzımda annemin sütüdür." diyen sanatçı, şiirlerinde yalın Türkçeyi başarıyla kullandı ve aruz ölçüsüne uyguladı. Hece ölçüsüyle kaleme aldığı "Ok" şiiri dışında, bütün şiirlerini aruz ölçüsüyle yazdı.

Şiirlerinde Osmanlı tarihi ve medeniyetini, aşk ve sevinci, ölümü, sonsuzluğa ulaşma duygusunu ve İstanbul'u işledi. İstanbul'u sık sık işlediği ve şiirlerine İstanbul semtlerinin adını verdiği için "İstanbul Şairi" olarak da anılmaktadır. Şairin ünlü "Sessiz Gemi" şiirinin yanı sıra "Rindlerin Akşamı, Endülüs'te Raks, Bir Başka Tepeden" vb. şiirleri bestelendi.

Sanatçının Kendi Gök Kubbemiz, Eski Şiirin Rüzgârıyle, Rubâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş adlı şiir kitapları; Aziz İstanbul, Eğil Dağlar, Siyasî ve Edebî Portreler, Edebiyata Dair, Tarih Musâhabeleri adlı düzyazıları vardır.

7. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Duyguların aktarılması için yazılan şiirler, yol gösterme amacıyla da kaleme alınabilir mi? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Vatanın zor durumda olduğu zamanlarda sanatçılara düşen görev ve sorumluluklar var mıdır? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

BENİM ŞİİRLERİM

Sen kalbsizsin; hani senin gençliğinin hayâtı?
Aşklarım mı? Bir nefesle solabilen bu şeyler,
Bir yanar-dağ ateşiyle kömür gibi karardı;
Şimdi ise yerlerinde bir sıtmalı yel eser.

Evet, benim her şi'rimde yılan dişli diken var;
Sizler gidin, bal verecek yeni açmış gül bulun.
Belki benim acı sesim kulakları tırmalar,
Sizler gidin, genç kızların türküsüyle şen olun!

Varın sizler, onlar ile korularda el ele
Gezin, gülün, bir çift bülbül aşkı ile yaşayın;
Yalnız kendi, yalnız kendi rûhunuzu okşayın!

Zavallı ben, elimdeki şu üç telli saz ile
Milletimin felâketli hayatını söyleyim;
Dertlilerin gözyaşını çevrem ile sileyim!..

Mehmet Emin YURDAKUL
Mehmet Emin Yurdakul, Hayatı ve Eserleri
Haz. Dr. Fethi TEVETOĞLU
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Millî Edebiyat Dönemi Şiiri: 1911-1923 yıllarını kapsayan Millî Edebiyat Dönemi şiirinde duygulardan ziyade düşünceler ağır basmıştır. Türkçülük düşünce akımının etkisinde olan dönem şairleri; dili, Arapça ve Farsça sözcüklerden arındırmaya çalışmış ve bunda başarılı olmuşlardır. Millî Edebiyat Dönemi sanatçıları, halk edebiyatından yararlanmış ve hece ölçüsünü kullanmışlardır. Hece ölçüsünde yeni kalıplar denemişlerdir. Dönemin önemli şairleri Mehmet Emin Yurdakul ve Ziya Gökalp şiirlerinde halka seslenmiş, düşüncelerini aktarmışlardır. Amaçları yol göstermek olduğu için Tanzimat birinci dönem sanatçıları gibi, şiirleri öğretici nitelikte olmuştur. Bu nedenle de şiirlerinde imge ve söz sanatlarını çok az kullanmışlardır. Ali Canip Yöntem ve Beş Hececilerin (Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Halit Fahri Ozansoy) de şiir yazdığı bu dönemde Anadolu insanı ve coğrafyası, Türk coğrafyası, İslamiyet öncesi Türk tarihi gibi konular ele alınmıştır.

Mehmet Emin Yurdakul; diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de sanatı, sosyal sorunların hâlledilmesi için bir araç olarak görmüştür. Bu durum Millî Edebiyat Dönemi'nin ortak özelliğidir. Şiirde herkesin anlayabileceği kelimelerin seçilmesine özen gösterilmiştir. Hece ölçüsüyle yazılan şiir, Batı'dan edebiyatımıza giren sone nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

Mehmet Emin Yurdakul, şiirinde bilinmeyen bir kahraman aracılığıyla kendi duygularını dile getirmiştir. Şiirdeki bu bilinmeyen kahraman; vatanına, dinine son derece bağlı ve bu uğurda canını feda etmeye hazırdır. Şiirde hece ölçüsünün kullanılması, şiirin dilinin sadeliği halk şiirinin etkisini gösterir. Bunlarla birlikte millî bir konunun ele alınmasıyla da şiir, Millî Edebiyat Dönemi'nin özelliklerini yansıtır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Benim Şiirlerim" şiirinde bilmediğiniz kelimelerin anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. **a)** Okuduğunuz şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyiniz.

b) Belirlediğiniz ahenk unsurlarının şiire katkısını değerlendiriniz.

4. **a)** Okuduğunuz şiirin şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirleyiniz.

b) Şekil özelliklerini belirlediğiniz şiirin nazım şekli sonedir. Sone nazım şeklinin özelliklerini araştırarak ulaştığınız sonuçları noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

5. Okuduğunuz şiirde, şair imgelerden yararlanmış mıdır? Örneklerle açıklayınız.

6. Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

7. Okuduğunuz şiir ve Mehmet Emin Yurdakul hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

8. Millî Edebiyat Dönemi şiirinin diğer önemli temsilcilerini ve bunların eserlerini belirleyiniz.

Şairin Biyografisi

MEHMET EMİN YURDAKUL (1869-1944)

Türk edebiyatında Türkçülük akımının şiirdeki ilk temsilcisi sayılır. Bu nedenle Millî Edebiyat Dönemi'nin de öncü şairi olarak anılmaktadır. Çeşitli memurluk görevleri dışında milletvekilliği yapan şair, 2. Meşrutiyet'ten sonra Türk Ocağı kurucuları arasında yer aldı.

Mehmet Emin Yurdakul; şiirlerinin konularını Türk tarihi ve sosyal hayattan aldı. Halkına tarihini, kimliğini hatırlatmak isteyen milliyetçi, medeniyetçi ve halkçı bir şair oldu. Bu nedenle "Millî Şair" olarak anıldı. Şiirleri teknik açıdan zayıf olan şair için güzellik değil fayda önemlidir. Faydacı olmayı, halkını bilinçsizlikten kurtarmayı amaçladığı için şiirlerinde her zaman sade bir Türkçe kullandı.

Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerini hece ölçüsüyle yazdı. Ancak hece ölçüsünü halk şiirinde olduğu gibi 7'li, 8'li, 11'li kalıplarıyla değil daha çok 15'li, 16'lı, 18'li kalıplarıyla kullandı ve durakları kaldırdı. Şiirlerini halk şiiri ölçüsü olan heceyle yazmasına rağmen nazım şekli bakımından halk şiiri geleneğinden uzak durdu; sone, terza-rima gibi Batılı ya da kendi belirlediği nazım şekillerini kullanmayı tercih etti.

Şairin Türk Sazı, Ey Türk Uyan, Tan Sesleri, Turana Doğru, Kûtu'l Amâre Destanı-Dicle Önünde, Ankara adlı şiirleri vardır.

8. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Edebî bir metnin şiir sayılabilmesi için ahenk unsurlarına veya şekil özelliklerine sahip olması yeterli midir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Bazılarımız genç yaşta bazı sorumluluklar üstleniriz. Sizin de üstlendiğiniz sorumluluklarınız var mı? Sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

KÜFE

Beş on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermiştim evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenârı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgalanır,
Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır!
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
-Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
Lisân-ı hâl ile amma rükûa niyyet eden-
O sâlhurde, harâb evlerin saçaklarına,
Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
Delîlimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin? Derken;
On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye:
Tekermeker küfe bîtâb düştü tâ öteye.
— Benim babam senin altında öldü, sen hâlâ
Kurumla yat sokağın ortasında böyle daha!
O anda karşıki evden bir orta yaşlı kadın
Göründü:
— Oh benim oğlum, gel etme kırma sakın!
Ne istedin küfeden yavrum? Ağzı yok, dili yok,
Baban sekiz sene kullandı... Hem de derdi ki: "Çok
Uğurlu bir küfedir, kalmadım hemen yüksüz..."
Baban gidince demek kaldı âdetâ öksüz!
Onunla besleyeceksin ananla kardeşini.
Bebek misin daha öğrenmedin mi sen işini?
Dedim ki ben de:
— Ayol dinle annenin sözünü...
Fakat çocuk bana haykırdı ekşitip yüzünü:
— Sakallı, yok mu işin? Git, cehennem ol şuradan!
Ne dırlanıp duruyorsun sabahleyin oradan?
Benim içim yanıyor: Dağ kadar babam gitti...
— Baban yerinde adamdan ne istedin şimdi?
Adamcağız sana bak hâl dilince söylerken...
— Bırak hanım, o çocuktur, kusûra bakmam ben...
Adın nedir senin, oğlum?
— Hasan
— Hasan dinle.
Zararlı sen çıkacaksın bütün bu hiddetle.

Benim de yandı içim anlayınca derdinizi...
Fakat, baban sana ısmarlayıp da gitti sizi.
O, bunca yıl çalışıp alnının teriyle seni
Nasıl büyüttü? Bugün, sen de kendi kardeşini,
Yetim bırakmayarak besleyip büyütmelisin.
— Küfeyle öyle mi?
— Hay hay! Neden bu söz lâkin?
Kuzum, ayıp mı çalışmak, günâh mı yük taşımak?
Ayıp: Dilencilik, işlerken el, yürürken ayak.
— Ne doğru söyledi! Öp oğlum amcanın elini...
— Unuttun öyle mi? Bayramda komşunun gelini:
"Hasan, dayım yatı mekteplerinde zâbittir;
Senin de zihnin açık... Söylemiş olaydık bir...
Koyardı mektebe... Dur söyleyim" demişti hani?
Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!
Söz anladım ki uzun, hem de pek uzun sürecek;
Benimse vardı o gün birçok işlerim görecek;
Bıraktım onları, saptım yokuşlu bir yoldan.
Ne oldu şimdi aceb, kim bilir, zavallı Hasan?
Bizim çocuk yaramaz, evde dinlenip durmaz;
Geçende Fâtih'e çıktık ikindi üstü biraz.
Kömürcüler Kapısı'ndan girince biz, develer
Kızın merâkını celbetti, dâima da eder:
O yamrı yumru beden, upuzun boyun, o bacak,
O arkasındaki püskül ki kuyruğu olacak!
Hakîkaten görecek şey değil mi ya? Derken,
Dönünce arkama, baktım: Beş on adım geriden,
Belinde enlice bir şal, başında âbânî,
Bir orta boylu, güler yüzlü pîr-i nûrânî;
Yanında koskocaman bir küfeyle bir çocucak,
Yavaş yavaş geliyorlar. Fakat tesâdüfe bak:
Çocuk, benim o sabah gördüğüm zavallı yetim...
Şu var ki, yavrucağın hâli eskisinden elim:
Cılız bacaklarının dizden altı çırçıplak...
Bir ince mintanın altında titriyor, donacak!
Ayakta kundura yok, başta var mı fes? Ne gezer!
Düğümlü alnının üstünde sâde bir çember.
Nefes değil o soluklar, kesik kesik feryâd;
Nazar değil o bakışlar, dümû'-i istimdâd.
Bu bir ayaklı sefâlet ki yalnayak, baş açık;
On üç yaşında buruşmuş cebîn-i sâfı, yazık!
O anda mekteb-i rüşdiyyeden taburla çıkan
Bir elliden mütecâviz çocuk ki, muntazaman
Geçerken eylediler ihtiyârı vakfe-güzin...
Hasan'la karşılaşırken bu sahne oldu hazin:
Evet, bu yavruların hepsi, pür-sürûd-i şebâb,
Eder dururdu birer âşiyân-ı nûra şitâb.
Birazdan oynayacak hepsi bunların, ne iyi!
Fakat Hasan, babasından kalan o pis küfeyi,
-Ki ezmek istedi görmekle reh-güzârında-
İlel'ebed çekecek dûş-i ıztırârında!
O, yük değil, kaderin bir cezâsı ma'sûma...
Yazık, günâhı nedir, bilmeyen şu mahkûma!

Ölçü: mefâilün /feilâtün /mefâilün / feilün (fa'lün)

Mehmet Âkif ERSOY
Safahat
Haz. M. Ertuğrul DÜZDAĞ
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âbânî : Sarık.

âşiyân-ı nur : Nur yuvası ev.

buhayre : Küçük deniz, göl.

cebin-i sâf : Saf alın.

delil : Değnek, baston.

dûş-i ıztırâr : Çaresiz omuz.

dümû'-i istimdâd : Yardım isteyen gözyaşları.

inkıyâd : Boyun eğme, kendini teslim etme.

iskandil : Denizin derinliğini ölçmek için kullanılan araç.

mu'tad : Alışılmış.

muntazaman : Devamlı, sürekli olarak, daima.

pîr-i nûrânî : Nur yüzlü ihtiyar.

pür-sürûd-i şebâb : Gençlik neşesiyle dolu.

reh-güzâr : Yol üzeri

sâlhurde : İhtiyar, çok yaşlı.

şitâb : Acele, çabukluk.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz "Küfe" şiiri bir manzum hikâyedir. Çünkü şiirde, hikâyenin yapı unsurları (olay örgüsü, şahıs kadrosu, mekân, zaman) ve ahenk unsurları (uyak, uyak düzeni, redif, ölçü) kullanılmıştır. Mehmet Âkif Ersoy, bu manzum hikâyede yetim ve fakir bir çocuğu ve ona duyduğu merhameti anlatmıştır. Yani diğer birçok manzum hikâyesinde (Seyfi Baba, Mahalle Kahvesi, Hasta, Meyhane vb.) olduğu gibi sosyal problemlerimizden birini ele almıştır. Sanatçı; ele aldığı bu sosyal problemin çözümüne yer vermemiş, sadece dikkatleri bu probleme çekmeyi amaçlamıştır. Mehmet Âkif Ersoy, yine diğer manzum hikâyelerinde olduğu gibi konuşma dilinin doğal söyleyişlerinden yararlanmış ve aruz ölçüsünü Türkçeye başarılı bir şekilde uygulamıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Küfe" şiirinde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Okuduğunuz şiirin şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirleyiniz.

4. a) Okuduğunuz "Küfe" şiiri, bir manzum hikâye örneğidir. Okuduğunuz şiir ve yukarıda verilen bilgilerden hareketle manzum hikâyenin genel özelliklerini maddeler hâlinde noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

b) Manzum hikâye türünün edebiyat tarihi içindeki gelişimini, edebiyatımızdaki önemli temsilci ve eserlerini noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

5. Şiirdeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

6. Okuduğunuz şiir ve Mehmet Âkif Ersoy hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

Okuduğunuz "Benim Şiirlerim", "Küfe" ve "Açık Deniz" adlı şiirleri şekil özellikleri, içerik, dil ve anlatım açısından karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

Şiirler	Şekil Özellikleri	İçerik	Dil ve Anlatım
Benim Şiirlerim	....	....	....
Açık Deniz	....	....	....
Küfe	....	....	....

Şairin Biyografisi

MEHMET ÂKİF ERSOY (1873-1936)

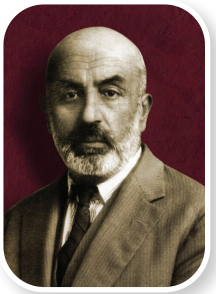

İstanbul'da doğdu. Küçük yaşta Arapça ve Farsça öğrendi. Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşâd dergilerinde şiir ve makaleler yayımladı. Darülfünun'da dersler verdi. Burdur milletvekilliği yaptı. Mısır'da bir üniversitede Türkçe ve edebiyat dersleri verdi.

Millî Edebiyat Dönemi'nin bağımsız sanatçılarındandır. Şiirlerini İslami, millî ve sosyal sorunlar üzerine yazdı. Tüm şiirlerini aruzla yazan sanatçı, aruz ölçüsünü Türkçeyle başarılı bir şekilde kullandı. Müslümanların sıkıntılarını, halkın sorunlarını canlı bir anlatımla dile getirdi. Şiirlerinde yoksulluğu, cehaleti dile getirdi. Küfe, Seyfi Baba, Hasta, Kocakarı ile Ömer, Mahalle Kahvesi önemli şiirlerindendir.

Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım, Gölgeler adlı yedi kitabı şairin ölümünden sonra Safahat adıyla tek bir kitap olarak yayımlandı.

9. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Yeşilin bol olduğu, pınarların aktığı geniş kır alanlarında olmak size ne hissettirirdi? Duygularınızı sözlü olarak ifade ediniz.

2. Size verilen ve önemseyip dinlediğiniz öğütlerden birkaçını söyleyerek bunları niçin önemsediğinizi açıklayınız.

ÖĞÜT

Yorgun bir hayatın kederlerinden
Ruhunuz bunalır, dolarsa yarın,
Gür sesle meleyen sürüyü güden
Çobanın gezdiği yerlere varın;

Gök yeşil, kır geniş, ufuklar derin,
Ağaçlar hulyalı, pınarlar serin,
Orada yürüyün, gezin, dinlenin,
Altında hulyaya dalın çınarın.

O zaman yeniden dirilir nabız,
Gönülde ansızın canlanır bir hız,
Dinleyin, sesini duyacaksınız
Civardan çağlayan hatıraların.

Ahmet Kutsi TECER
Bütün Şiirleri
Haz. Leyla TECER
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Yıllarında Hece Ölçüsüyle Yazılan Şiirler: Cumhuriyet Dönemi'nde bazı şairlerimiz; Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp gibi memleketçi şairlerimizin izinden gitmiş ve halk şiiri geleneğinin bazı özelliklerini devam ettirmişlerdir. Bu şairlerimiz, şiirlerinde hece ölçüsünü kullanmışlardır. Hece ölçüsüyle yazdıkları şiirlerde halk şiirinde kullanılan 7'li, 8'li, 11'li kalıpların yanı sıra yeni kalıplar da denemişlerdir. Halk şiirinde olduğu gibi şiirlerini sade dille yazmış ve şiirlerinde halk söyleyişlerine yer vermişlerdir. Şekil olarak halk şiirinin izlerini taşıyan bu şiirlerde içerik genel olarak değişmiştir. Şairlerimiz, halk şiirinde işlenen "aşk, doğa, ölüm" temalarına yer vermekle beraber temelde memleket sorunlarını ele almışlardır.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda hece ölçüsüyle yazan şairlerimizden bazıları şunlardır: Ahmet Kutsi Tecer, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu, Orhan Şaik Gökyay, Arif Nihat Asya...

Ahmet Kutsi Tecer, okuduğunuz "Öğüt" şiirinde Anadolu'nun güzelliklerine yönelmemizi, Anadolu'yu -memleketimizi- yakından tanımamızı istemektedir. Bu; şairin Anadolu'ya, Anadolu'daki kır hayatına duyduğu özlem ve hayranlıktan kaynaklanmaktadır. Okuduğunuz şiirde de görüldüğü gibi Ahmet Kutsi Tecer'in şiirlerinde Anadolu'nun güzellikleri, köy hayatı gibi konular önemli bir yer tutar. Bu nedenle Ahmet Kutsi Tecer için memleketçi bir şairdir, denebilir. Tecer; memleketçi şiir anlayışına uygun olarak şiirini sade, anlaşılır bir dille kaleme almıştır. Şiiri süsten, söz sanatlarından arındırılmıştır. Şiirin sade dil, 11'li hece ölçüsü ve dörtlüklerle yazılmış olması, Cumhuriyet Dönemi şiirinde halk şiirinin etkisini açıkça göstermektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Öğüt" şiirinde bilmediğiniz kelimelerin anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyerek noktalı alana yazınız.

Tema: .....

3. Şiirin ahenk unsurlarını belirleyerek bunların şiire katkısını açıklayınız.

4. Şiirin şekil özelliklerini belirleyerek bunların içerikle ilişkisini açıklayınız. Ulaştığınız sonuçları noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

5. Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

6. Şiirde millî, manevi ve evrensel değerlere yer verilmiş midir? Açıklayınız.

7. Okuduğunuz şiir ve Ahmet Kutsi Tecer hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

8. Şiirin yazıldığı dönemle ilişkisi ve sonraki dönemlere etkisini değerlendirerek çıkarımlarınızı sözlü olarak ifade ediniz.

ETKİNLİK

Okuduğunuz şiiri Mehmet Emin Yurdakul'un "Benim Şiirlerim" adlı şiiriyle karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

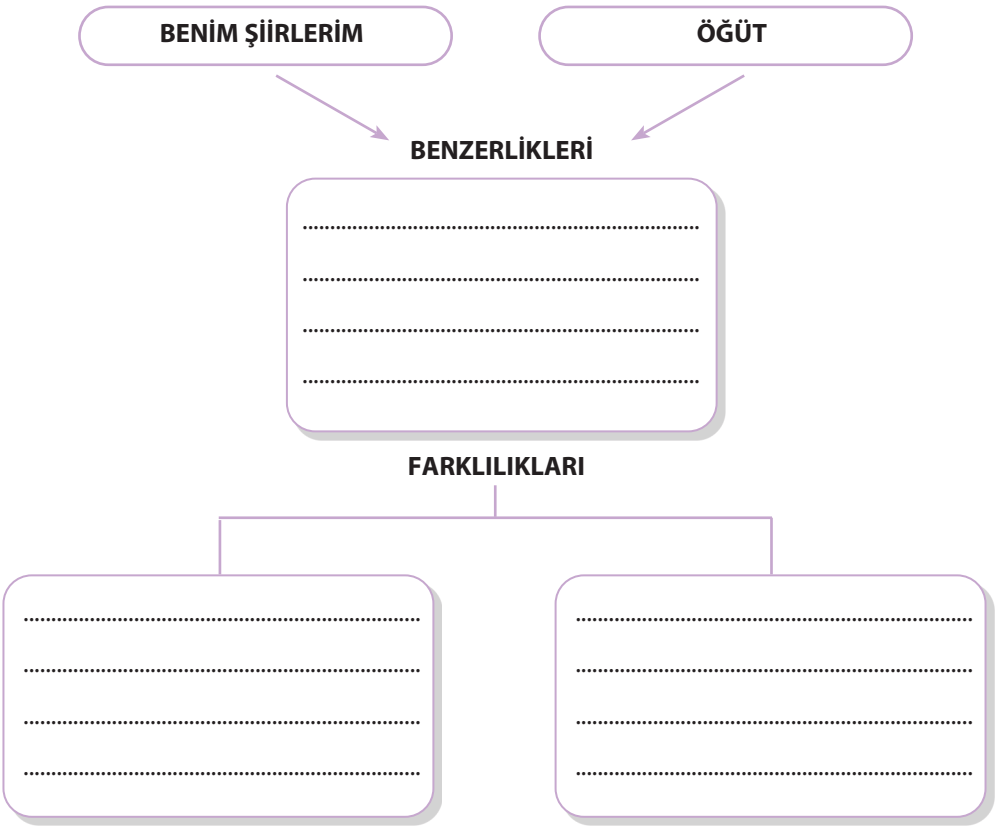

Şairin Biyografisi

AHMET KUTSİ TECER (1901-1967)

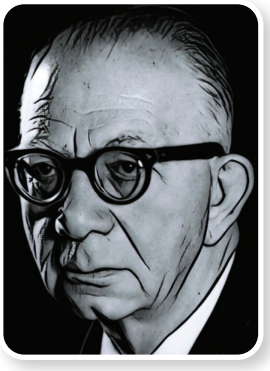

Kudüs'te doğan sanatçı, İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünü bitirdi. Bir süre edebiyat öğretmenliği yaptıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi üyeliği ve milletvekilliği görevlerinde bulundu.

İlk şiirlerini Dergâh dergisinde yayımlayan sanatçı, halk şiiri geleneğiyle modern şiirler yazdı. Hece ölçüsünün 8'li, 11'li kalıplarını kullanmanın yanı sıra yeni kalıplar da kullandı. Şiirlerini sade ve anlaşılır bir Türkçe ile yazdı ve imgeden, söz oyunlarından sakındı. Şiirlerinde ağırlıklı olarak yurt sevgisini işleyen sanatçı; aşk, doğa, ölüm gibi temalara da yer verdi. Anadolu halk motifleri de Tecer'in şiirlerinde yerini aldı.

Sivas'ta çalıştığı yıllarda "Halk Şairlerini Koruma Derneği"ni kuran sanatçı, Aşık Veysel Şatıroğlu'nu edebiyatımıza tanıttı. Ahmet Kutsi Tecer'in folklor ve halk edebiyatı çalışmalarıyla da edebiyatımıza büyük katkıları oldu.

Sanatçının Koçyiğit Köroğlu, Köşebaşı, Bir Pazar Günü, Satılık Ev adlı oyunları vardır. Şiirleri, ölümünden sonra Bütün Şiirleri adı altında kitaplaştırılmıştır.

10. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Kırgızistan vb.) uzun yıllar ana dilleriyle konuşamamışlardır. Bu durumun nedenini araştırınız.

2. Azerbaycan'ın tarihini, edebiyatını, sosyal ve kültürel özelliklerini araştırınız.

MENİM ANAM

Savadsızdır,
Adını da yaza bilmir
Menim anam...
Ancag mene,
    Say öğredip,
    Ay öğredip,
    İl öğredip;
En vacibi:
    Dil öğredip
Menim anam...
Bu dil ile tanımışam
Hem sevinci,
Hem de gami...
Bu dil ile yaratmışam
Her şi'rimi,
Her nağmemi.
Yoh men heçem,
Men yalanam,
Kitap-kitap sözlerimin
Müellifi: menim anam!..

Bahtiyar VAHAPZADE
Şiirler
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

il : Yıl.
müellif : Yazar.
nağme : Güzel, uyumlu ses, ezgi, melodi.
savadsız : Okumamış, okuma-yazması olmayan.
say : Sayı.
vacib (vacip): Yapılması gerekli olan.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türkiye Dışındaki Çağdaş Türk Şiiri: Türkiye dışındaki çağdaş Türk şiiri; ortak duygu, düşünce ve estetik kaygıya sahiptir. Çünkü bu edebiyat, aynı kültür kaynaklarından beslenmiştir. Konu farklılıkları; yaşanan bölgelerin tarihinin, sosyal olaylarının farklılığındandır. Verilen edebî ürünler de her bölgenin kendi şivesi ve lehçesiyle oluşturulmuştur. Türkiye dışındaki çağdaş Türk şiirinde genel olarak ana dil, millî bilinç ve hürriyet temaları ele alınmıştır. Türkiye dışındaki çağdaş Türk şiirinin bazı önemli şairleri şunlardır: Bahtiyar Vahapzade (Azerbaycan), Şehriyar (İran), Özker Yaşın, Osman Türkay (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti), Recep Küpçü (Bulgaristan), Mağcan Cumabayulı (Kazakistan), Aybek (Özbekistan).

Azerbaycan halkının Sovyetler Birliği esareti altında yaşadığı sıkıntılar ve halkın ana dilini kullanamaması, Bahtiyar Vahapzade'yi dilini, öz kültürünü korumaya yönlendirmiştir. Okuduğunuz "Menim Anam" şiirinde de şairin ana dilini, öz kültürünü koruma hissinin etkisi açıkça görülür. Şair, şiirinde her şeyi annesinden öğrendiğini vurgulamakta ve dil kavramı üzerinde durmaktadır. Bu şekilde anne ve dil sevgisinin önemini anlatmaktadır. Şaire göre insan önce kendi millî değerlerini öğrenmelidir.

Azerbaycan Türkçesi ile yazılan şiirde Türkiye Türkçesi ile ses farklılıkları görülmektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Menim Anam" şiirinde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyerek noktalı alana yazınız.

Tema: .....

3. Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

4. Şiirde yer alan millî, manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.

5. Şiirdeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

6. Okuduğunuz şiir ve Bahtiyar Vahapzade hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ve şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

BAHTİYAR VAHAPZADE (1925-2009)

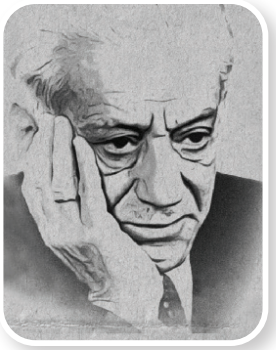

Azerbaycan edebiyatının önde gelen sanatçılarından Bahtiyar Vahapzade, aynı zamanda ülkesinin "gür sesi" olmuştu. Çocukluğundan itibaren sanata, şiire ilgi duydu; şairliğinin yanı sıra bir âlim, dramaturg ve milletvekiliydi. Şiirlerinde vatan, millet, dil sevgisi, bağımsızlık ve toplumsal meseleler gibi konulara sıkça yöneldi; halkına bir yol gösterici olmaya çalıştı. Bir olmanın, birlik olmanın önemini şiirlerinde sıkça vurguladı. Sanatta yeniliğe karşı olmayan şair, yeniliğin geleneklerden kopmak olmadığını da belirtti. Şiirleri hem düşündürdü hem de coşku verdi.

Azerbaycan Türkçesini ustalıkla kullanan şair, şiirlerinde hece ölçüsünü kullanmayı tercih etti. Az da olsa aruzla yazdığı şiirleri vardır.

Sanatçının Menim Dostlarım, Bahar, Edebî Heykel, Dostluk Nağmesi, Çınar, Sade Adamlar, Aylı Geceler, İnsan ve Zaman, Açılan Seherlere Selâm adlı şiir kitapları; İkinci Ses, Artıg Adam, Yağışdan Sonra adlı oyunları vardır.

11. Metin

Hazırlık Çalışması

Aşağıda verilen şiiri okuyunuz.

KOŞMA

Bülbül ne yatarsın bahar erişti
Ulu sular göl olduğu zamandır
Kat kat oldu gül yaprağı katıştı
Gene bülbül kul olduğu zamandır

Gene bahar oldu açıldı güller
Figana başladı dalda bülbüller
Başka bir hal olup açtı sümbüller
Âşıkların del'olduğu zamandır

Gene bülbül bilir gülün halinden
Yeter deli oldum yârin elinden
Aşıp aşıp gelir yayla belinden
Yârdan bize gel olduğu zamandır

Gene geldi türlü baharlar bağlar
Bülbül figan edip kamuyu dağlar
Türlü çiçeklerle bezenmiş dağlar
Ulu dağlar yol olduğu zamandır

Karac'oğlan der ki geçti çağlarım
Meyva vermez oldu gönül bağlarım
Aklıma geldikçe durmaz ağlarım
Gözüm yaşı sel olduğu zamandır

Karacaoğlan
Halk Şiiri Antolojisi
Haz. Burhan GÜNEŞ

1. **a)** Yukarıdaki şiirin temasını bulunuz.

   b) Doğayı anlatan şiirlere ne ad verilir? Bu şiir türünü ve Türk edebiyatındaki ilk örneğini araştırınız.

2. Doğa konulu şiir örnekleri getirerek bu şiirleri sınıfta okuyunuz.

HEYDER BABA'YA SELAM

1
Heyder Baba ildırımlar şahanda,
Seller sular şakgıldıyup ahanda,
Gızlar ona sef bağlıyup bahanda,
Selâm olsun şövketize elüze,
Menim de bir adım gelsin dilüze.

2
Heyder Baba, kehliklerün uçanda,
Kol dibinnen dovşan galhıp gaçanda,
Bahçalarun çiçeklenüp açanda,
Bizden de bir mümkin olsa yad ele,
Açılmayan ürekleri şad ele.

3
Bayram yeli çardahları yıhanda,
Novruz güli gar çiçeği çıhanda,
Ağ bulutlar köyneklerin sıhanda,
Bizden de bir yad eliyen sağ olsun,
Dertlerimiz goy dikelsin dağ olsun.

4
Heyder Baba, gün daluvı dağlasın,
Üzün gülsün bulahların ağlasın,
Uşahların bir deste gül bağlasın,
Yel gelende ver getirsin bu yana.
Belke menim yatmış behtim oyana.

5
Heyder Baba senin üzün ağ olsun,
Dört bir yanın bulağ olsun bağ olsun,
Bizden sora senin başun sağ olsun,
Dünya gazov-geder ölüm itimdi,
Dünya boyı oğulsuzdı, yetimdi.

6
Heyder Baba, yolum sennen keç oldı.
Ömrim keçdi gelemmedim gec oldı,
Heç bilmedim gözellerin nec oldı,
Bilmez idim döngeler var, dönüm var.
İtginlik var, ayrılık var ölüm var.

(...)

Şehriyar
Heyder Baba'ya Selam
Haz. Selahattin KILIÇ, İlhan ŞİMŞEK
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ahanda : Akınca.
bahanda : Bakınca.
bulah : Pınar.
daluvı : Sırtı.
dönge : Döngü, dönemeç.
gazov-geder : Kaza-kader.
itginlik : Yitiklik.
köynek : Gömlek.
sef bağlamak : Saf bağlamak.
sıhanda : Sıkınca.
şahanda : Çakınca.
şövket : Şevket.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

İlk 6 bendini okuduğunuz "Heyder Baba'ya Selam" şiiri, 125 bentten oluşmaktadır. Şiirde söz edilen Heyder Baba, şairin doğduğu yerin yakınlarındaki bir dağın adıdır. Azerbaycan ve bütün Türk dünyasında büyük bir etki yaratan şiir, şairin en önemli şiirlerindendir. Birçok şair tarafından bu şiire nazireler yazılmıştır. Şiirlerini Farsça yazan şair, annesinin Türkçe yazmasını istemesi üzerine bu şiiri kaleme almıştır. Böylece Azerbaycan Türkleri ve bütün Türk dünyasının tanınan şairlerinin arasına girmiştir. Sanatçı; şiirinde çocukluk anılarını, çocukluğuna duyduğu özlemi, yıllar sonra döndüğü memleketinin coğrafyasını, vatanına bağlılığını, Azerbaycan'ın doğal güzelliklerini, Azerbaycan halkının gelenek ve göreneklerini dile getirmiştir. Türk dilini çok iyi kullandığı bu şiiriyle millî bilincin uyanmasını da sağlamıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Heyder Baba'ya Selam" şiirinde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Şiirin temasını belirleyiniz.

3. Şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyiniz.

4. Şiirde millî, manevi ve evrensel değerleri belirleyiniz.

5. Okuduğunuz şiir ve Şehriyar hakkında verilen bilgilerden hareketle şiir ile şair arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

ŞEHRİYAR (1906-1988)

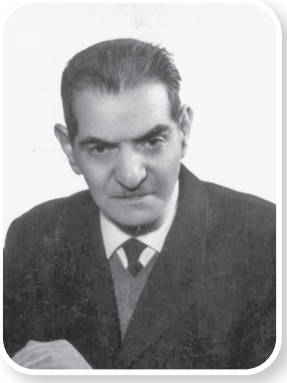

Sanatçının tam adı Muhammed Hüseyin Şehriyar'dır. İran Türklerinden olan Şehriyar, Tebriz'de doğdu. İyi derecede Farsça, Arapça ve Fransızca bilen sanatçı; tıp eğitimi aldı. Şair; doğa güzelliklerini, Azerbaycan halkının gelenek-göreneklerini iyi gözlemledi ve bu gözlemlerini şiirlerinde işledi. Sanatçının şiirlerinde bunların yanı sıra çocukluk yılları, toplumsal meseleler ve Azerbaycan folkloru da geniş yer tuttu.

Türkçe yazdığı şiirlerinde akıcı ve sade bir Azerbaycan Türkçesi kullandı. Böylece yok edilmeye çalışılan dili ve edebiyatı da canlı tutabildi.

Sanatçının Gitme Tersâ Balası, Behçetebat Hatırası, Naz Eylemisen şiir kitapları vardır.

DİL BİLGİSİ

1. **"**Benim Şiirlerim" adlı şiirden alınan bentlerdeki cümleleri örnekteki gibi ögelerine ayırınız.

Örnek: Sizler (özne) gidin, (yüklem) bal verecek yeni açmış gül (belirtisiz nesne) bulun. (yüklem)

Not: Yukarıdaki cümle, yapısına göre sıralı bir cümledir. Sıralı cümlelerde birden fazla yüklem karşımıza çıkabilir.

"Varın sizler, onlar ile korularda el ele
Gezin, gülün, bir çift bülbül aşkı ile yaşayın;
Yalnız kendi, yalnız kendi rûhunuzu okşayın!

Zavallı ben, elimdeki şu üç telli saz ile
Milletimin felâketli hayatını söyleyim;
Dertlilerin gözyaşını çevrem ile sileyim!.."

2. Okuduğunuz "Benim Şiirlerim" şiirinden alınan aşağıdaki dörtlüklerde günümüzdeki yazımından farklı olarak yazılan kelimeleri belirleyerek günümüz yazımlarını tahtaya yazınız.

Sen kalbsizsin; hani senin gençliğinin hayâtı?
Aşklarım mı? Bir nefesle solabilen bu şeyler,
Bir yanar-dağ ateşiyle kömür gibi karardı;
Şimdi ise yerlerinde bir sıtmalı yel eser.

Evet, benim her şi'rimde yılan dişli diken var;
Sizler gidin, bal verecek yeni açmış gül bulun.
Belki benim acı sesim kulakları tırmalar,
Sizler gidin, genç kızların türküsüyle şen olun!

YAZMA

ETKİNLİK

Okuma bölümünde incelediğiniz şiirlerden birinin özelliklerine uygun bir şiir yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

ETKİNLİK

Beğendiğiniz, kendinize yakın bulduğunuz bir şiir anlayışı ile ilgili konuşma yapınız. Konuşmanızı, kitabın 285. sayfasındaki Ek-4 Konuşma Becerilerini Değerlendirme Ölçütü'ne göre değerlendiriniz.

A. Aşağıda verilen şiiri okuyunuz. Şiirin altında verilen soruları cevaplayınız.

FETİH MARŞI

Yelkenler biçilecek, yelkenler dikilecek;
Dağlardan çekdiriler, kalyonlar çekilecek..
Kerpetenlerle sûrun dişleri sökülecek!
Yürü: hâlâ ne diye oyunda, oynaştasın?
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Sen de geçebilirsin yardan, anadan, serden..
Senin de destanını okuyalım ezberden...
Haberin yok gibidir taşıdığın değerden...
Elde sensin, dilde sen; gönüldesin baştasın...
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Yüzüne çarpmak gerek zamânenin fendini!
Göster: kabaran sular nasıl yıkar bendini!
Küçük görme, hor görme-delikanlım-kendini!
Şu kırık âbideyi yükseltecek taştasın;
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Bu kitaplar Fâtih'tir, Selim'dir, Süleyman'dır;
Şu mihrab Sinânüddin, şu minâre Sinan'dır;
Haydi artık, uyuyan destanını uyandır!
Bilmem, neden gündelik işlerle telâştasın...
Kızım, sen de Fâtih'ler doğuracak yaştasın!

Delikanlım, işâret aldığın gün atandan
Yürüyeceksin... millet yürüyecek arkandan!
Sana selam getirdim Ulubatlı Hasan'dan...
Sen ki burçlara bayrak olacak kumaştasın;
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Bırak; bozuk saatler yalan, yanlış işlesin!
Çelebiler çekilip haremlerde kışlasın!
Yürü aslanım, fetih hazırlığı başlasın...
Yürü, -hâlâ-ne diye, kendinle savaştasın?
Fâtih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Arif Nihat ASYA
Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor

F. Zonaro'nun Osmanlı Donanmasının Haliç'e İndirilmesi adlı tablosu / Millî Saraylar Müzesi

1. Okuduğunuz şiirin şekil özellikleri ve içeriğiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz? Çıkarımlarınızdan hareketle bu şiiri hangi anlayışla ilişkilendirebilirsiniz? Ulaştığınız sonuçları noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Şiirin son dörtlüğünü, ahenk unsurları ve edebî sanatlar açısından inceleyiniz. Ulaştığınız sonuçları noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

3. Şiirin temasını belirleyerek noktalı alana yazınız. Belirlediğiniz temanın evrensel bir tema olup olmadığını sınıf ortamında tartışınız.

Tema: .....

4. Şiirde ünlem işaretinin (!) görevini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Tanzimat Dönemi Edebiyatı sanatçıları, dilin sadeleşmesini istemişler ve bunu tam olarak başarabilmişlerdir.

(....) Tanzimat birinci dönem sanatçıları, şekil açısından divan şiirine bağlı kalmakla birlikte içerikte tamamen divan şiirinden kopmuşlardır.

(....) Tanzimat birinci dönem sanatçıları toplum için sanat anlayışını benimsemiş, şiiri topluma ulaşmada araç olarak görmüşlerdir.

(....) Abdülhak Hamit Tarhan; şiirlerinde teknik açıdan zayıf kalmış, divan şiirine ait nazım şekillerini olduğu gibi kullanmıştır.

(....) Tanzimat Dönemi sanatçılarından Recaizade Mahmut Ekrem eskiye sıkı sıkı bağlı kalırken Muallim Naci tamamen yeniyi savunmuştur.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Servetifünun sanatçıları, ... anlayışını savunmuşlardır.
- Servetifünun sanatçıları, "..... için uyak" anlayışını benimsemişlerdir.
- Servetifünun şiirinde ..... ve ..... akımlarının etkisi vardır. Bu akımlarla beraber şiir, ... ve ..... sanatlarıyla ilişkilendirilmiştir.
- Servetifünun Dönemi Edebiyatı'nda ..... şairliğiyle ön planda olmuştur.
- Tanzimat Dönemi Edebiyatı ..... çevresinde şekillenirken Servetifünun Dönemi Edebiyatı ..... çevresinde şekillenmiştir.
- Türk edebiyatındaki ilk bildiri ..... Topluluğu'na aittir. Bildirideki "..... ." sözü topluluğun sloganı olmuştur.
- Fecriati Topluluğu'nun en önemli şairi olan Ahmet Haşim'in ..... ve ..... adlı iki şiir kitabı vardır.
- Fecriati Topluluğu, ... şiir anlayışını sürdürmekten öteye gidememiştir.

Ç. Aşağıdaki eser-yazar eşleştirmelerini doğru şekilde yapınız.

(.....) 1. Kendi Gök Kubbemiz	a. Ahmet Haşim
(.....) 2. Bu Vatan Kimin	b. Mehmet Âkif Ersoy
(.....) 3. Safahat	c. Cenap Şahabettin
(.....) 4. Rübâb-ı Şikeste	ç. Yahya Kemal Beyatlı
(.....) 5. Göl Saatleri	d. Tevfik Fikret
(.....) 6. Tâmât	e. Orhan Şaik Gökyay
	f. Ahmet Kutsi Tecer

D. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat birinci ve ikinci dönem sanatçılarının şiire getirdiği yeniliklerden değildir?

A) Divan şiirlerindeki parça güzelliğinin yerini bütün güzelliğinin alması
B) Şiirde "vatan, hürriyet, hak, adalet" gibi kavramların kullanılması
C) Şiirde Batı edebiyatından gelen "sembolizm" ve "parnasizm" akımlarının kullanılması
D) Batılı şairlerden şiir çevirilerinin yapılması
E) Yeni nazım şekilleriyle birlikte eski nazım şekillerinin kullanılması

2. Tanzimat şiiri ile divan şiiri karşılaştırması ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Tanzimat şiirinde hece ölçüsü kullanılırken divan şiirinde aruz ölçüsü kullanılmıştır.
B) Tanzimat şiirinde toplumsal konular ağırlıktayken divan şiirinde aşk, sevgili gibi bireysel konular ağırlıktadır.
C) Tanzimat şiirinde de divan şiirinde de gazel, kaside, rubai gibi nazım şekilleri kullanılmıştır.
D) Tanzimat şiirinde bütün güzelliği, divan şiirinde ise parça güzelliği anlayışı söz konusudur.
E) Tanzimat şairleri, şiirleriyle halka ulaşmaya çabalamışlardır; divan şairleri ise yüksek zümreye hitap etmişlerdir.

3. Aşağıdakilerden hangisi Servetifünun sanatçılarından değildir?

A) Cenap Şahabettin B) Tevfik Fikret C) Hüseyin Cahit Yalçın

D) Süleyman Nazif E) Recaizade Mahmut Ekrem

4. Aşağıdakilerden hangisinde Servetifünun şiiriyle ilgili bilgi yanlışı vardır?

A) Serbest müstezat nazım şekliyle birlikte Batı'dan sone, terza-rima gibi nazım şekilleri kullanılmıştır.

B) Parnasizm ve sembolizm akımlarının etkisi vardır.

C) Ağır ve süslü bir dil kullanılmış, daha önce kullanılmamış tamlama ve imgelere yer verilmiştir.

D) "Sanat için sanat" anlayışı benimsenmiş, bireysel konular işlenmiştir.

E) Aruz ölçüsü ikinci planda kalmış, daha çok hece ölçüsü kullanılmıştır.

5. Aşağıdakilerden hangisi Fecriati Beyannamesi'ni imzalayan sanatçılardan değildir?

A) Ahmet Haşim B) Emin Bülent Serdaroğlu C) Muallim Naci

D) Tahsit Nahit E) Celal Sahir Erozan

6. Aşağıdakilerden hangisi Fecriati Topluluğu'nun amaçlarından değildir?

A) Batı edebiyatının önemli eserlerini dilimize çevirmek

B) Edebiyat ve düşünce konuları üzerinde konferanslar düzenlemek

C) Dilin, edebiyatın, sosyal bilimlerin ilerlemesi için çalışmak

D) Aruz ölçüsünü bir kenara bırakıp millî ölçümüz olan heceyi kullanmak

E) Ülkemizdeki edebî ürünleri Batı'ya, Batı'nın ürünlerini de Doğu'ya tanıtmak

7. Millî Edebiyat Dönemi'nin öncü şairleri arasındadır. Edebî yaşamına Servetifünun Dönemi'nde başlamış olsa da şiirlerini sade bir dille yazmış toplumsal ve millî konuları ele almıştır. İslamcılık, Osmanlıcılık gibi düşünce akımlarına karşı Türkçülük akımını savunmuştur. "Cenge Giderken" adlı şiirine "Ben bir Türk'üm; dinim, cinsim uludur." dizesiyle başlayarak şiirinde Türklüğüyle övünen ilk şairimiz olmuştur.

Bu parçada sözü edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ziya Gökalp

B) Mehmet Emin Yurdakul

C) Mehmet Âkif Ersoy

D) Ömer Seyfettin

E) Yahya Kemal Beyatlı

8. Çoban dedi: "Ülkeler hep gitse de
Kopmaz benden Anadolu ülkesi"
Bülbül dedi: "Düşman haset etse de
İstanbul'da şakıyacak Türk Sesi!"

Yukarıda verilen dörtlük, aşağıdaki dönemlerden hangisinin özelliklerini taşımaktadır?

A) Tanzimat Birinci Dönem
B) Tanzimat İkinci Dönem
C) Servetifünun Dönemi
D) Fecriati Dönemi
E) Millî Edebiyat Dönemi

9. İstiklal Savaşı ve 1. Dünya Savaşı dönemlerinin en güçlü İslami dergisi olan Sebîlürreşad'ın başyazarıdır. Şiirlerinde halkın yaşam tarzını, sorunlarını, yoksul insanları, İstanbul'un yoksul semtlerini anlatmıştır. Yazdığı manzum hikâyelerinde konuşma dilini büyük bir ustalıkla aruz ölçüsüne uygulamıştır. Şiirleri, yedi bölümden oluşan "Safahat" adlı kitapta toplanmıştır.

Bu parçada sözü edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Yahya Kemal Beyatlı
B) Mehmet Emin Yurdakul
C) Mehmet Fuat Köprülü
D) Mehmet Âkif Ersoy
E) Emin Bülent Serdaroğlu

10. Aşağıdakilerden hangisi saf şiirin özelliklerinden değildir?

A) Saf şiir anlayışı ile yazılan şiirlerde sembolizm akımının izleri görülür.
B) Biçim kaygısı ön planda olduğu için ahenk unsurlarına önem verilmiştir.
C) Anlam kapalılığı ve soyutluk, saf şiirin temel özelliklerindendir.
D) Saf şiirde amaç iyi ve güzel şiir yazabilmektir.
E) Saf şiirde bireysel konular, yerini toplumsal konulara bırakmıştır.

11. Aşağıdakilerden hangisinde çağdaş Türk edebiyatı şairlerinin ülkesi yanlış verilmiştir?

A) Osman Türkay-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
B) Şehriyar-İran
C) Cengiz Dağcı-Kırım
D) Bahtiyar Vahapzade-Özbekistan
E) Recep Küpçü-Bulgaristan

E. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

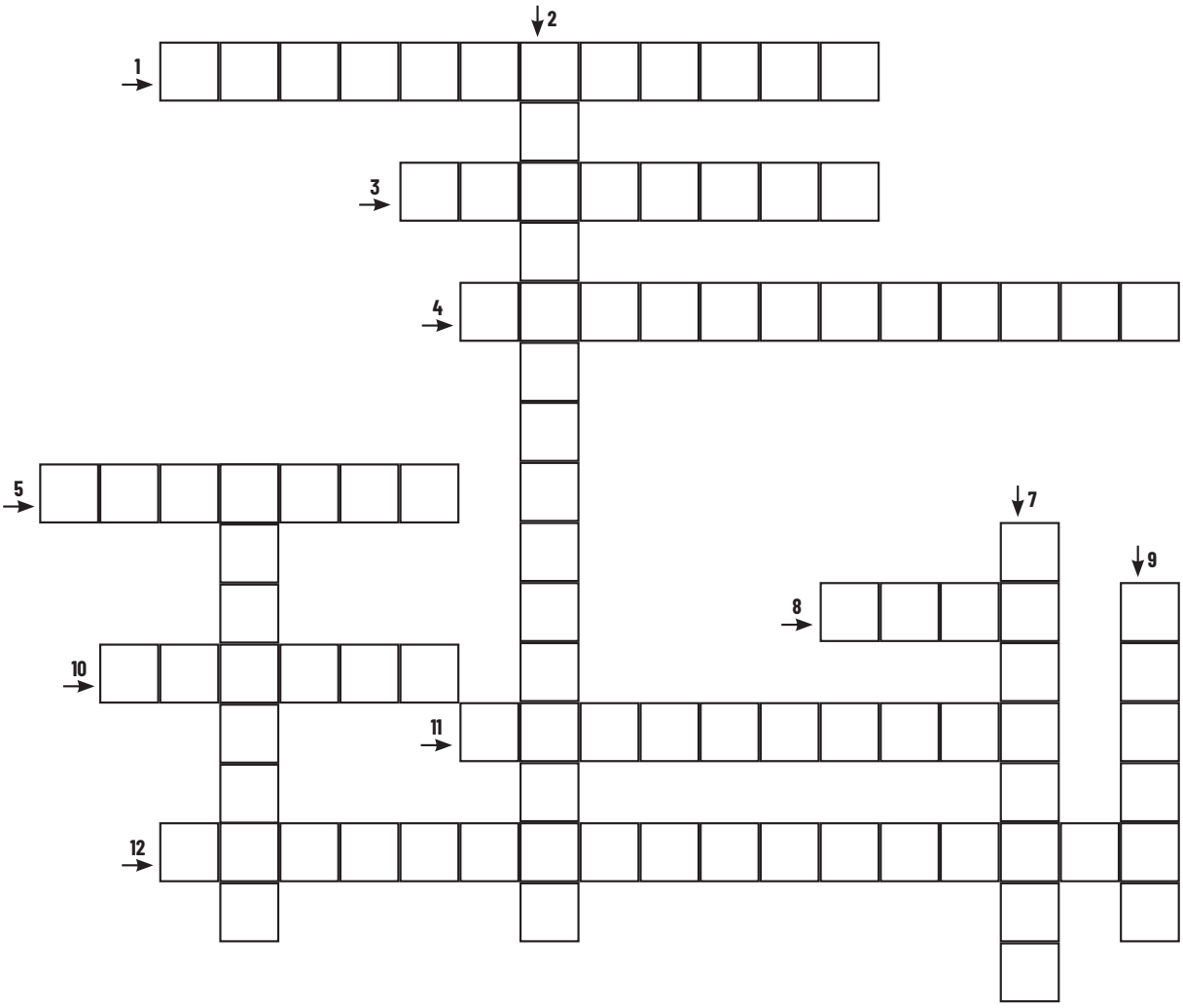

1. Yahya Kemal Beyatlı'nın "Açık Deniz" şiirinde olduğu gibi klasik üslubu yeniden canlandırma amacı güttüğü şiirlerinde izleri görülen akım.
2. Servetifünun şiirinde sıkça kullanılan ve Cenap Şahabettin'in Elhân-ı Şitâ şiirinde de kullandığı nazım biçimi.
3. Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı'yla birlikte şiirimize giren kavramlardan biridir.
4. Faruk Nafiz Çamlıbel, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon ve Halit Fahri Ozansoy'un oluturduğu topluluğun adı.
5. Edebiyatımızda Ahmet Haşim ve Yahya Kemal Beyatlı'nın öncülüğünü yaptığı, , özgün ve yaratıcı imgelerin kullanıldığı, , şiir ve musikinin iç içe olduğu şiir anlayışı.
6. Annesinin Türkçe yazmasını istemesi üzerine 125 bentten oluşan Heyder Baba'ya Selam şiirini yazan ve İran Türklerinden olan şair.
7. 1909'da birtakım genç sanatçının bir araya gelmesiyle oluşturulan ve ilk kez bildiri yayımlayan edebî topluluk.
8. Mehmet Âkif Ersoy'un yetim ve fakir bir çocuğu, ona duyduğu merhameti anlattığı manzum hikâye.
9. Abdülhak Hamit Tarhan'ın eşi Fatma Hanım'ın ölümü üzerine yazdığı şiiridir.
10. Tevfik Fikret'in hece ölçüsüyle ve çocuklar için yazdığı şiirlerinin toplandığı kitap.
11. Halit Ziya'nın ilk kez Fransız edebiyatından edebiyatımıza kazandırdığı şiir türü.
12. Ülkesinin "gür sesi" olarak bilinen, şiirlerinde vatan, millet, dil sevgisi, bağımsızlık ve toplumsal meseleler gibi konulara sıkça yönelen, Azerbaycan edebiyatının önde gelen şairlerindendir.

F. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

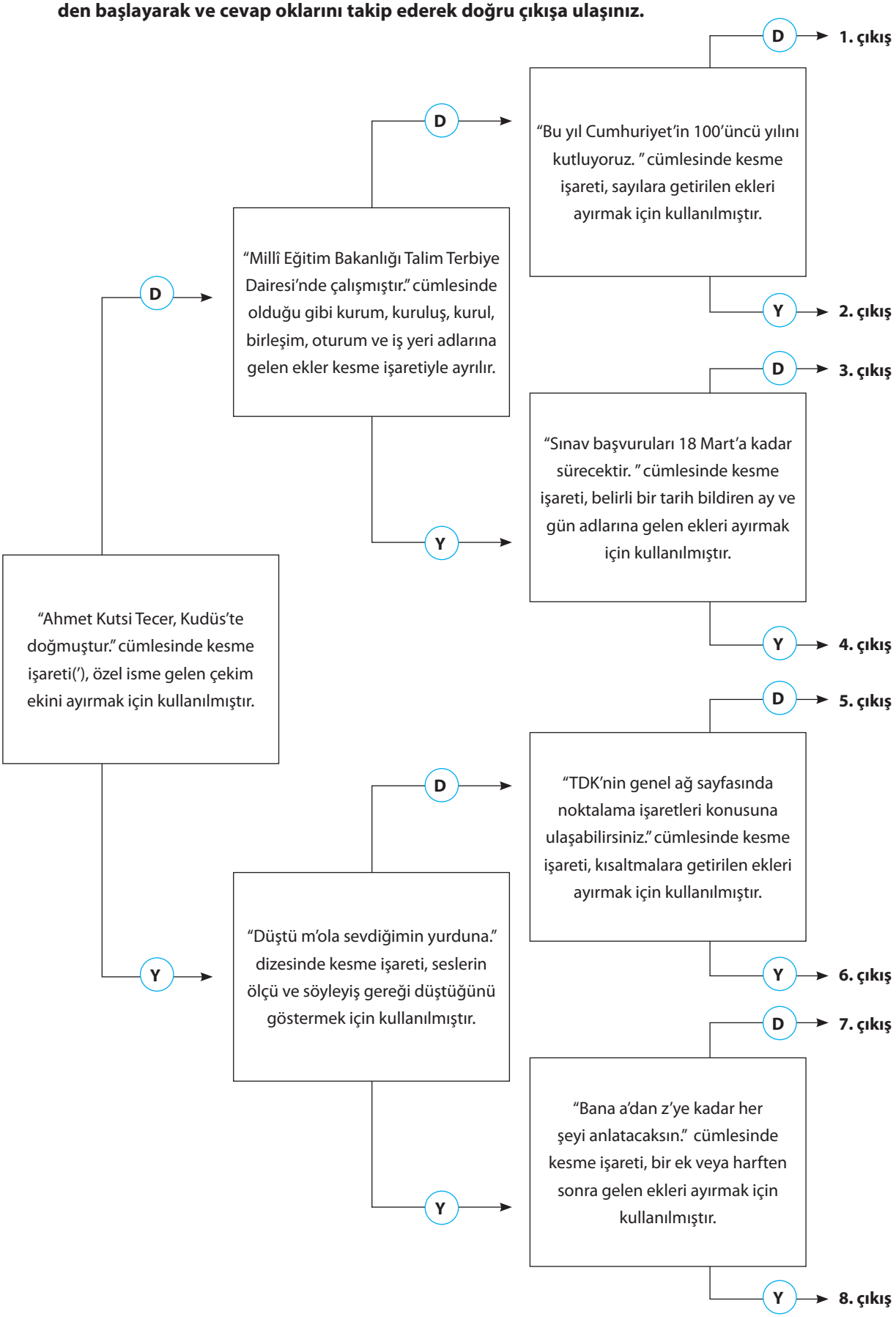

4. ÜNİTE

MAKALE

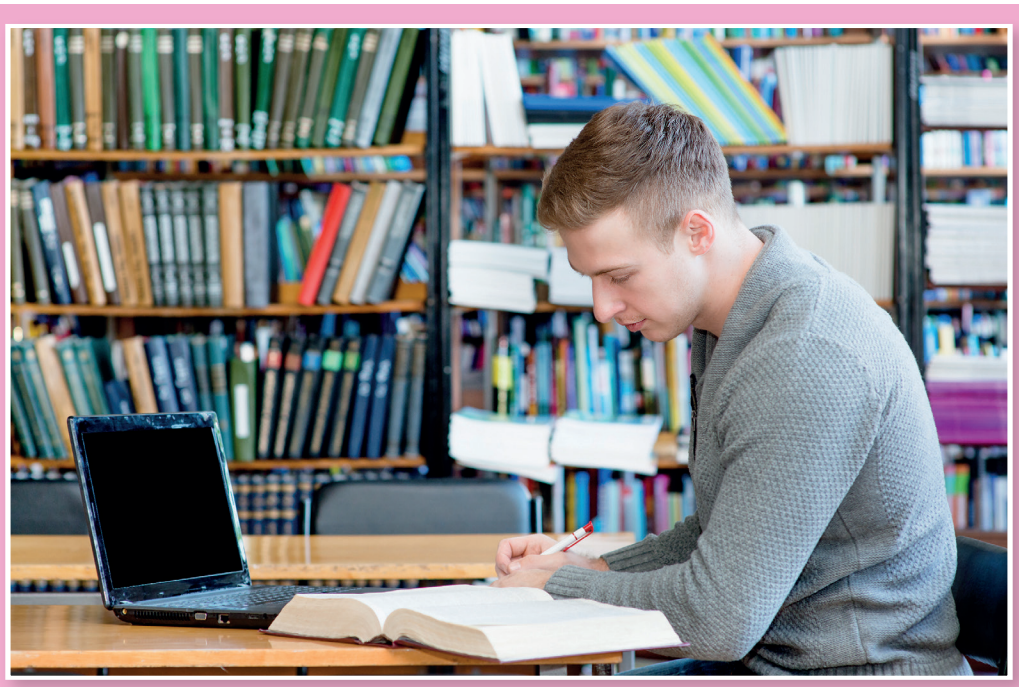

Anahtar Kavramlar

- Bilimsel Metin
- Açıklayıcı Anlatım
- Edebî Makale
- Kaynak
- Kaynakça
- Sayısal Verilerden Yararlanma

Ünitenin Bölümleri

- Makale
- Cümlenin Ögeleri
- Yazım ve Noktalama Çalışmaları
- Araştırmaya Dayalı Metin Yazma
- Münazara Sunma

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde makaleyi,
- Dil Bilgisi bölümünde cümlenin ögelerini, yazım ve noktalama kurallarını,
- Yazma bölümünde araştırmaya dayalı bir metin yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde münazara sunmayı öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Bilimsel gelişmeleri merak ediyor musunuz? Bu gelişmeleri hangi kaynaklardan takip ediyorsunuz? Açıklayınız.

2. Bilimsel gelişmelerle ilgili okuduğunuz yazılardan örnekler getiriniz. Örneklerden hareketle bu yazıların özelliklerini belirleyiniz.

MAVİ IŞIĞIN KARANLIK YÜZÜ

Son yıllarda elektronik cihaz kullanımının uykuya etkisini araştıran çok sayıda çalışma yapılıyor. Varılan sonuç hep aynı... Telefon, tablet, bilgisayar gibi elektronik cihazların ekranlarından yayılan mavi ışık uykuya hiç iyi gelmiyor. Uyku düzenindeki bozukluklar özellikle okul çağındaki çocuklarda ve gençlerde (6-19 yaş aralığı) kısa ve uzun vadede birçok ciddi sorunu da beraberinde getiriyor.

Gece geç saatte ellerinde telefonlar, tabletler sürekli mesajlaşan, ekranlara kilitlenip kalan insanların yüzüne yansıyan mavi ışık hiç dikkatinizi çekti mi? Mobil cihazların ekranlarından çevreye yayılan mavi ışık... Mavi deyince tabii insana iyi gelen, sağlıklı turkuaz mavisinden bahsetmiyoruz, bu başka bir mavi. Mavi gibi görünen ama gerçekte mavimsi mor olan, zararlı bir ışık. Zararlı diyoruz çünkü uyumamız gereken saatlerde maruz kaldığımız bu mavi ışık zamanla beynimize ve vücudumuza hiç de iyi şeyler yapmıyor.

Mobil cihazlardan, bilgisayar ekranlarından, televizyonlardan yayılan o tuhaf ve tekinsiz mavi ışık yüzlerini aydınlatırken insanlar durumun ciddiyetinin farkında olmayabilir, ama uzmanlar uyarıyor: Mavi ışığa özellikle karanlıkta maruz kalmak zamanla gözde yorulmaya bağlı kaşınma, kızarıklık, kanlanma gibi rahatsızlıkların artmasına, uykusuzlukla gelişen başka sorunlara hatta sonraki yıllarda kanser, diyabet, kalp rahatsızlığı gibi daha ciddi başka hastalıkların ortaya çıkmasına neden olabiliyor. Bu durumda, özellikle çocukların ve gençlerin kabul etmesi ne kadar zor olsa da, uyku öncesinde telefonla ve tabletle fazla zaman geçirmek aslında hiç de iyi değil.

Mavi Işıktan Korunmalıyız

Gözlerinizi zararlı mavi ışığın etkilerinden korumak için yapılması gereken en akıllıca şey geceleri elektronik cihazları ya hiç kullanmamak ya da daha dikkatli ve kısıtlı kullanmak.

Kullanmak durumunda kalırsanız da ekran ışığını bulunduğunuz ortama ve saate göre otomatik olarak ayarlayan, ekran ışığını azaltan, zararlı ışıkları renk filtresinden geçiren uygulamaları indirip cihazlarınızda kullanabilirsiniz. Bir de zaman zaman ekrandan başınızı kaldırıp uzağa bakmanız gözlerinizi bir nebze de olsa rahatlatmaya ve dinlendirmeye yardımcı olabilir.

Mavi Işık Her Yerde Ama iyisi de Var Kötüsü de!

Aslında mavi ışık çevremizde, her yerde var. Güneş'ten gelen ışık atmosferi geçerek bize ulaşır. Dalga boyları kısa ama enerjileri yüksek mavi renkli elektromanyetik dalgalar havadaki moleküllerle etkileşerek gökyüzünü maviye boyar. İşte bu doğal mavi ışığı insan vücudu birçok biyolojik işlev için kullanır.

Peki insan gözü tarafından görülebilen bütün mavi ışıklar iyi mi? Aslında mavi ışığın bir zararlı bir de faydalı türü var. Mavi-turkuaz renkli "iyi" mavi ışık 465-495 nm dalga boyu aralığına, mavi-mor renkli "kötü" mavi ışık ise 415-455 nm dalga boyu aralığına denk geliyor.

Mavi-turkuaz renk aralığındaki faydalı ışığa vücudumuzun ihtiyacı var. Görme işlevinin sağlıklı gerçekleşmesi, göz bebeği reflekslerinin kontrol edilebilmesi, dikkat ve odaklanma süresinin artması, beyindeki bilişsel işlevlerin, uyuma/uyanma ritmi ile ilgili belleğin doğru çalışması, gün boyu zinde ve uyanık kalmak gün ışığı, yani mavi-turkuaz renk aralığındaki ışık sayesinde mümkün olur. Bu ışığı gündüz saatlerinde Güneş'ten yeteri kadar alıyoruz.

Gün boyu ihtiyaç duyulan ışık enerjisi daha çok gözlerden, melanopsin denilen ışık emici pigment sayesinde emilir. Uzmanlar retinaya ulaşan mavi ışığın vücut sağlığı dışında ruh sağlığımız için de önemli olduğunu vurguluyor. Ama her konuda olduğu gibi mavi ışığa da kararında yani ihtiyacımız olan kadarıyla maruz kalmak gerekiyor.

Işık yayan diyotlardan (LED) Xenon ışıklarına, enerji tasarruflu ampullerden elektronik cihazlara (televizyon, tablet, akıllı telefon, bilgisayar) kadar yeni nesil teknoloji ürünü tüm yapay ışık kaynakları ve dijital ekranlar ise yüksek enerjili mavi-mor renkli zararlı ışık yayıyor. Elektronik cihazların ekranları kısa dalga boyunda ışık yayacak şekilde tasarlandığı için doğal gün ışığından çok daha fazla parlak mavi ışık içeriyor, bu da uyumamıza yardımcı olan melatonin hormonunun salgılanmasını engelliyor.

Mavi Işığın Olumsuz Etkileri

- Dikkat dağınıklığı ve unutkanlık
- Uyku yoksunluğu
- Kansere yakalanma riskinin artması
- Akademik performansın düşmesi, öğrenme güçlüğü
- Retinanın zarar görmesi ve görme bozuklukları
- Beslenme bozuklukları ve obezite
- Melatonin salgılanmasının baskılanması, uyuma/uyanma ritminin bozulması ve depresyon

Mavi Işık Beynimizi ve Vücudumuzu Nasıl Etkiliyor?

Yeni nesil teknolojiyle üretilen akıllı telefon, tablet ve bilgisayar ekranlarından yayılan parlak mavi-mor ışık o kadar etkili ki güneşli bir günde bile o ekranları rahatça görebiliyoruz. Ama geceleri durum biraz daha farklı bir boyut alıyor. Karanlık ortamlardaki parlak mavi-mor ışık beynimizin kimyasını alt üst ediyor.

İnsan vücudu sirkadiyen ritim sayesinde tüm biyokimyasal işlemleri ve psikolojik davranışları 24 saatlik zamana uyumlu bir şekilde düzenliyor. Bunun en güzel örneklerinden biri de vücudumuzun gün ışığına ve gece karanlığına olan uyumu. Gün ışığında uyanık kalıyoruz, her türlü işlerimizi gücümüzü

yapıyoruz, karanlıkta ise dinlenme ihtiyacımızı gidermek için uyuyoruz. Birtakım hormonlar beynimizdeki ışığa duyarlı yapılar sayesinde tam da salgılanması gereken zamanda salgılanıyor. İşte bu hormonlardan biri olan melatonin de karanlıkta salgılanarak vücudumuza artık uyku vaktinin geldiğini haber veriyor. Böylece vücudumuzun biyolojik saatini ayarlayıp sirkadiyen ritmi koruyor.

Fakat tam da uyumaya hazırlandığımız saatlerde parlak ışık yayan ekranlara baktığımızda beynimiz gece olduğunu unutuyor, sabah oldu zannederek melatonin hormonunu salgılamayı durduruyor. İşte bu hormonun üretimindeki aksaklık uyku düzenimizi bozarak zamanla daha ciddi sağlık problemlerinin ortaya çıkmasına neden oluyor.

Mavi-mor ışığın enerjisi morötesi ışığınkinden az olmasına rağmen morötesi ışığın aksine mavi-mor ışığın büyük kısmı gözün ön kısmını geçerek retinaya kadar ulaşıyor ve makular bozulma denilen görme bozukluğuna neden oluyor. Ayrıca uzmanlar dijital ekranlara baktığımızda daha az göz kırptığımızı, bu nedenle korneanın gözyaşı sıvısıyla daha seyrek nemlendiğini ve sonuçta dijital göz yorgunluğu denilen rahatsızlığın ortaya çıktığını söylüyor.

Londra'daki King's Üniversitesi Psikiyatri, Psikoloji ve Sinirbilim Enstitüsü araştırmacılarından Ben Carter (Ben Kartır) ve ekibinin JAMA Pediatrics dergisinde 31 Ekim 2016 tarihinde yayımladığı makalede, 2011-2015 yılları arasında elektronik cihaz kullanımının uykuya etkisi üzerine yapılan bütün bilimsel çalışmalar sistematik bir şekilde incelenmiş, tüm veriler yeniden analiz edilmiş ve elde edilen bulgular özetlenmiş. Sonuçlar uyku yoksunluğunun ve sirkadiyen ritimdeki aksaklıkların zamanla beslenme bozukluklarına, obeziteye, insülin duyarlılığının azalmasına, Tip 2 diyabet hastalığına yakalanma riskinin artmasına, hiperaktiviteye, dikkat dağınıklığına, akademik performansın düşmesine, odaklanma sorunlarına, depresyona, strese, bağışıklık sisteminin zayıflamasına ve unutkanlığa neden olabileceğini gösteriyor.

(...)

Yapılan bilimsel çalışmaların da vurguladığı gibi karanlıkta parlak mavi ışığa uzun süre bakmak, kendimize ve sağlığımıza bile bile kötülük yapmaktan başka bir şey değil.

Modern dünya yüksek oranda mavi ışık içeren ışık kaynaklarıyla dolu. Akıllı mobil cihazlar -eğer doğru bir şekilde kullanırsak- günümüz teknolojisinin bize sunduğu çok pratik ve faydalı ürünler. Onların hiçbir yere gittiği yok, hayatımızda kalıcılar. Ama eğer biz dikkat etmezsek, uykumuza önem vermezsek her şeyden önemli olan sağlığımız ekranlardan yayılan parlak mavi ışık yüzünden bozulacağa benziyor. Aman dikkat! Yeteri kadar uyumak, sağlıklı kalmak için gerçekten çok önemli. Aydınlık yarınlarınızı çok fazla mavi ışığa maruz kalarak karartmamanızı diliyoruz.

Dr. Özlem KILIÇ EKİCİ
TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

diyabet : Şeker hastalığı.

elektromanyetik dalgalar : Boşlukta yayılabilen, manyetik veya elektrik alanlarından oluşan, yüklü parçacıkların hızlanmasıyla meydana gelen enerji dalgaları.

melatonin : Beyindeki epifiz bezinden özellikle geceleri salgılanan bir tür hormon.

molekül : 1. Element veya bileşikleri oluşturan ve onların özgül niteliklerini gösteren en küçük birim, madde. 2. Fiziksel kimyada bir veya birkaç atomun birleşmesinden oluşan, birkaç çekirdek veya elektronlu yapı. 3. Bir bütünün en küçük parçası.

pigment : Boyar madde.

refleks : Dıştan veya içten gelen bir uyarım sonucunda organizmada tepkilere yol açan istemsiz sinir etkinliği, tepke.

retina : Ağ tabaka.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Makale: Belli bir konu hakkında bilgi vermek, bir düşünceyi açıklamak veya kanıtlamak amacıyla yazılan bilimsel metinlere makale denir. Makalede temel öge "düşünce"dir. Ortaya konan düşünce, bilimsel gerçeklerle dile getirilmelidir. Makaleler; gazetelerde, dergilerde veya kitaplarda yayımlanabilir. Dergi ve kitaplarda yayımlanan makaleler, bilimsel ve akademik makalelerdir. Gazetelerde yayımlanan makaleler ise daha çok ekonomi, siyaset veya sanat ile ilgilidir. Bilimsel makalelerde akademik bilgi ve terimlere sıkça yer verilip daha çok konu ile ilgili uzmanlara hitap edilirken gazete makalelerinde genel bir okuyucu kitlesi söz konusudur. Bu nedenle makaleler, bu okuyucu kitleleri göz önünde bulundurularak kaleme alınır. Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte genel ağ (internet) ortamında da çok sayıda bilimsel makale yer almakta ve bu makalelere kolaylıkla ulaşılmaktadır.

Makaleler; alanında uzman, bilgi birikimi olan ve geniş bir kültüre sahip kişilerce yazılır. Bu nedenle makaleye konu olan düşünceler, ciddi ve resmî bir üslup ile dile getirilir. Makale yazarı, ortaya koyduğu düşünceleri kanıtlamalı ve kesin bir sonuca ulaştırmalıdır. Bu nedenle makalelerde kişisel düşünce ve görüşler kesinlikle yer almamalıdır. Makalelerde dil daha çok göndergesel işlevinde kullanılır. Sıkça kullanılan anlatım türü açıklayıcı anlatımdır. Açıklayıcı anlatım ile birlikte tartışmacı, kanıtlayıcı, öğretici anlatım türlerine de sıkça başvurulur.

Makaleler; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir planla yazılır. Birkaç kısa cümle ile makaleye "giriş" yapılır. Bu bölümde metnin/makalenin konusu ve ortaya konan düşünce belirtilir, ayrıntıya girilmez. "Gelişme" bölümünde ise konu ve düşünce ayrıntılarla, örneklemelerle ele alınır; birçok yönüyle tartışılır. Kanıtlama ve çözümlemelere başvurulur. Bu bölümde ana düşünce, yardımcı düşüncelerle desteklenir. "Sonuç" bölümünde ise ele alınan konu veya düşünce önceki açıklamalar neticesinde toparlanır ve kesin sonuca bağlanır. Ana düşünce çoğu zaman bu bölümde verilir.

Gazetelerin doğması ve yaygınlaşmasıyla birlikte Tanzimat Dönemi'nde birçok türle birlikte "makale" de edebiyatımızda yer almaya başladı. Tanzimat Dönemi sanatçılarından olan Şinasi'nin, Agâh Efendi ile çıkardığı ilk özel gazetemiz olan Tercüman-ı Ahvâl'de yer alan yazılarından bazıları makalenin ilk örnekleri sayılır. Şinasi'nin yine aynı gazetede 1860'ta yayımladığı "Tercüman-ı Ahvâl Mukaddimesi" edebiyatımızın ilk makale örneği olarak kabul edilmektedir. Şinasi ile birlikte Tanzimat Dönemi'nde Namık Kemal, Ziya Paşa, Şemsettin Sami, Ahmet Midhat Efendi gibi sanatçılarımız da makalenin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Sonraki dönemlerde ise Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Rasim, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay, Peyami Safa, Yaşar Nabi Nayır, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mehmet Kaplan bu türün güçlü kalemleri olmuşlardır.

Makale yazarken dikkat edilmesi gerekenler:

- Konu, geniş bir kitleye hitap etmeli,
- Belli bir plan dâhilinde yazılmalı,
- Bilgiler kendi içinde tutarlı olmalı,
- Düşünceyi destekleyen kanıtlar inandırıcı olmalı,
- Anlatım, açık ve net olmalı,
- Makale yazarı tarafsız olmalıdır.

Okuduğunuz "Mavi Işığın Yüzü" makalesi fen bilimleri alanında kaleme alınmış bir makaledir. Makalede teknolojinin hızlı gelişmesinin sonucu hayatımıza giren cep telefonu, tablet gibi gereçlerin yaydığı ışığın insan hayatına verdiği zarar, bilimsel bir dille bize aktarılmaktadır. Makalede sıkça başvurulan anlatım türü açıklayıcı anlatım türüdür. Ayrıca makalede sıkça örnekleme ve sayısal verilerden yararlanılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Mavi Işığın Karanlık Yüzü" metninde verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin türünün ortaya çıkmasında yayın organları ve teknolojinin etkisini belirleyiniz.

3. Metin ile konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

4. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Ana düşünce: .....

.....

Yardımcı düşünceler: .....

.....

.....

.....

5. Metinde başvurulan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

6. Metin görsel unsurlarla desteklenmiştir. Bu görsel unsurların metne katkısını açıklayınız.

7. Metnin dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

8. Metni tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.

9. Aşağıda verilen bilgilerden de hareketle yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

> Öğretici metinlerde yazar ile anlatıcı aynı kişidir yani anlatıcı sanatsal metinlerden farklı olarak gerçek kişidir. Yönlendirme yapma/yapmama, taraf olma/olmama, öznel veya nesnel davranma gibi hususlar yazarın yani anlatıcının bakış açısını etkiler.

10. Metinde verilen açık ve örtük iletileri belirleyerek metni yorumlayınız.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. a) Günümüzde pek çok kişi genel ağ ortamında fazla zaman harcamaktadır. Siz genel ağda haftada kaç saat zaman harcıyorsunuz ve bu zamanın ne kadarını sosyal medyaya ayırıyorsunuz?

b) Bireyin kendine güvenmesi ve yaptığı davranışın, harcadığı zamanın sorumluluğunu alabilmesi gerekmektedir. Siz kendinize olan güveninizle ve sorumluluk alıp kendi kendinizi denetleyerek genel ağda harcadığınız zamanı sınırlayabiliyor musunuz? Nasıl?

2. Sosyal medyada konuşurken veya yazarken dili nasıl kullanıyorsunuz? Açıklayınız.

BİLİŞİM DÜNYASININ DİLİ: SANAL ORTAM TÜRKÇESİ

Bilişim teknolojisinin yenilikleriyle yaşantımızda birtakım köklü değişiklikler olurken son zamanlarda dilimiz bu teknolojiden etkilenmeye başladı. Özellikle bilgisayar ve genel ağın (İnternet) yaygınlaşması, akıllı telefonlar sayesinde sosyal medya (facebook, vd.) kullanımındaki gözle görülen artış ile birlikte daha önce hiç karşılaşmadığımız sözler, terimler de dilimizde kullanılmaya başlandı. Bunun en önemli nedenlerinden biri, bizim bilişim teknolojisinde üreten değil, tüketen bir toplum oluşumuzdur. Her bilim dalının kendine özgü terimleri vardır ve bu terimler daha çok o alanda uğraş veren kimseleri ilgilendirir. Ancak, bilişim teknolojisinin diğer teknolojilerden ayrılan bir yanı vardır: Bilişim teknolojisi, toplumun her kesiminden insanı ilgilendirmektedir. Durum böyle olunca da bilişim teknolojisinin terimleri, diğer teknik terimlerden daha çabuk bir şekilde dile yerleşmektedir. Bunun en işlek ve canlı örneği sosyal medyada görülmektedir.

Terim; bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili bir kavramı karşılayan kelimedir. Eskiden terim, "ıstılah" adıyla adlandırılırdı. *"Çeşitli bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleri olarak tanımladığımız terim sözü, Lâtince 'sınır, son' anlamına gelen terminus kelimesine benzetilerek derlemek fiilinin eski şekli olan termek fiilinden -im eki getirilerek türetilmiştir. Türk Cumhuriyetlerinde ise, bu terim Rusçadaki biçimiyle termin olarak kullanılmaktadır."* (Zülfikar 1991: 20).

Her teknik alanın olduğu gibi bilişim dünyasının da kendine özgü terimleri vardır. Fakat Türkçe açısından baktığımızda, bilişim alanında diğer alanlara nazaran farklı bir husus söz konusudur. Bu farklılık da, bilişim dünyasında kullanılan terimlerin daha çok yabancı kaynaklı kelimelerden oluşmasıdır. Ayrıca bilişim teknolojisi, toplumun hemen hemen her kesimi tarafından kullanılmakta ve bu alanın terimleri daha geniş bir yayılma alanına sahip olmaktadır. Bu sebeple bilişim dünyasında ve özellikle genel ağda, sosyal medyada hemen her gün yeni bir terimle karşılaşmak mümkündür. Bu karşılaşılan terimleri olduğu gibi kabul etmek yerine bunların dildeki karşılıkları kullanılmalı, eğer dilde karşılığı yoksa bu kelimeleri karşılayacak yeni terimler türetilmelidir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki böyle geniş bir yayılma alanı bulan bilişim teknolojisine terim türetmek oldukça zor ve çaba gerektiren bir iştir. Söz gelimi dijital fotoğraf makinesi veya kameralı bir cep telefonu ile çekilen fotoğraf türü olan "*selfie*" sözcüğüne karşılık türetilen "*özçekim*" sözcüğü, kullanımı yaygınlaştıkça dilde daha da benimsenecek ve Türkçeye yerleşecektir. Nitekim Türk Dil Kurumu da geçtiğimiz aylarda "*selfie*"ye karşılık "özçekim" sözcüğünü kabul etmiştir.

Biz bu yazımızda sosyal medya ile birlikte genel ağın ve sanal ortamın kelime dünyasına Türkçe açısından yaklaşarak bilişim dünyasının dilini kelime dünyası açısından gözler önüne sermeye çalışacağız.

Sosyal Medya ve Genel Ağ'ın Kelime Dünyası

Gözlemlediğimiz kadarıyla Türkçe içerikli genel ağ sayfalarının büyük bir bölümünde gereğinden fazla yabancı kökenli kelime ve terim kullanılmaktadır. Bu da dil kirlenmesi gibi birtakım olumsuz sonuçları beraberinde getirmektedir.

Şu anda yeryüzünde konuşulmakta olan bütün diller, başka bir dilden kelime almıştır veya başka bir dile kelime vermiştir. Yani hiçbir dilden etkilenmeyen, kelime almayan saf bir dilin varlığından söz edilemez. Dillerin kelime alıntılamaları iki şekilde olabilir. Temelinde öğrenmenin yer aldığı alıntılara *bilgi alıntıları* denir. Bir de, genellikle bilgi ve öğrenme dışında; siyasi ve iktisadi üstünlük, yönetici-yönetilen ilişkisi, özenti ve modalaşma gibi konularla ilgili alıntılar vardır. Bu tür alıntılara da *özenti alıntıları* denilmektedir (Karaağaç 2002: 97, 98). Konuyla ilgili yaptığımız araştırma gösteriyor ki genel ağ ve sosyal medya kanalıyla dilimize giren kelimeler, terimler daha çok ikinci gruba girmektedir. Tarihî dönemlere baktığımızda, Türkçenin değişik dillerden etkilendiği ve değişik dilleri etkilediği görülmektedir. Dilimizin tarihî dönem içerisinde en fazla etkilendiği dillerin başında Arapça ve Farsça gelmektedir. Ancak Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler genellikle bir ihtiyacın sonunda dile girmiştir. Elbette bu dillerden özenti alıntıları dediğimiz alıntılar da yapılmıştır fakat bu özenti alıntıları zaman içerisinde dilden atılmışlardır. Son dönemlere gelindiğinde ise Türkçede Batı kökenli yabancı sözcüklerin sayısında artış olduğu görülmektedir. Türkçeye girmiş Batı kökenli yabancı sözcük sayısının ortalama 10.000'e yakın olduğu düşünüldüğünde, bu sözcüklerin %70'inden fazlasının Fransızcadan geçen kelimeler olduğu görülür (Korkmaz 2003: 124). Oysa, genel ağ aracılığıyla Türkçeye geçen yabancı kaynaklı kelimelerin başında ise İngilizce kelimeler yer almaktadır. Bu durumu son zamanlarda İngilizcenin Türkçe ve diğer dünya dilleri üzerindeki yoğun baskısıyla açıklamak mümkündür.

Sadece genel ağ değil, bilişim sektörünün diğer ürünleri de dili büyük çapta etkilemektedir. Bu ürünler aracılığıyla özenti alıntıları yapıldığı gibi, hiç şüphesiz bilgi alıntıları da yapılmaktadır. Konuya bilgisayar ve bilişim dünyası açısından yaklaşıldığında, bilgisayar ve bilişimle ilgili sözlerin dilimizde zamanla arttığı, bilgi alıntılarıyla birlikte özenti alıntılarının da yaygınlaştığı ve dilde zamanla özenti alıntılarının, bilgi alıntılarından daha çok yer tuttuğu görülmektedir. Bugünkü bilgisayarların atası sayılan ve büyüklüğü bir odayı kaplayan ilk bilgisayarın 1960'lı yıllarda ülkemize gelmesiyle dilimiz elektronikbeyin sözüyle tanışmıştı. Kişisel bilgisayarlar yaygınlaşana kadar dilimize bilgisayarlarla ilgili pek fazla söz girmedi. Ancak kişisel bilgisayarlar, genel ağ, cep telefonları yaygınlaştıktan sonra çok fazla terimle, sözle karşı karşıya kalındı. Başlangıçta *disk, disket, monitör, klâvye* gibi birkaç sözle sınırlı olan alıntılama, bilişim teknolojisinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla giderek arttı. Donanım ve çeşitli yazılımlarla ilgili terimler de dilimize girmeye başladı (Akalın 2002: 473). Elbette böyle bir durumun oluşmasında bilişim teknolojisinde üretici değil tüketici bir toplum görünümü arz etmemizin rolü büyüktür. Bu nedenle yeni yeni bilişim terimleri, olduğu gibi gümrüksüz bir biçimde dilimize girmektedir. Yabancı kökenli bilişim terimlerinin, özellikle de İngilizce sözcüklerin baskısı sadece Türkçeyle sınırlı değildir. İngilizce, diğer dünya dillerini de etkilemekte, bazı ülkeler dillerini bu etkiden korumak için çeşitli çözümler üretmektedirler. Örneğin Fransız hükûmeti bütün bakanlıklarda, belgelerde, yayınlarda ve ağ sayfalarında *e-mail* sözcüğünün kullanılmasını yasaklamış; İngilizce sözcüklerin Fransızcaya girmesini engellemeye çalışan Kültür Bakanlığı, *e-mail* yerine Fransızca *posta* anlamına gelen *courriel* sözcüğünün kullanılması gerektiğini söylemişti. Bu anlamda biz de ülkemizde Türkçenin yanlış ve bozuk kullanılması karşısında, dilin kullanımıyla ilgili kuralsızlıkları giderebilecek birtakım yasal düzenlemelere gidilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Çünkü Türkçe, bizim en önemli kültür değerimiz ve kimliğimizdir (Kabadayı 2006: 308).

Sözü özetlemek gerekirse dil, kendi hâline bırakılmakla gelişmez, zenginleşmez. İnsan eli değmedikçe dil, ileriye doğru bir adım atamaz. Yerinde sayan, hiçbir gelişme göstermeyen bir dil ise çağdaş uygarlığın bilim, teknik ve sanat alanlarındaki ilerlemelerine ayak uyduramaz, yeni kavramları anlatma gücü bulamaz. Bunun için her ulus, çeşitli kaynaklardan yararlanarak ve çeşitli yöntemlere başvurarak yeni sözcükler türetir. Böylece dil zenginleşir, her türlü duygu ve düşünceyi anlatma gücünü kazanır (Dizdaroğlu 1962: 7). Kısacası bu konuda bize düşen görev, Türkçe bilişim terimleri türetmeye çalışmak ve türetilmiş olan Türkçe terimlerin yaygınlık kazanmasını sağlamak olmalıdır. Böylece dilimizi yabancı etkilerden kurtardığımız gibi birçok açıdan zengin olan Türkçemize daha da zenginlik katmış oluruz.

Osman KABADAYI
Türk Dili Dergisi
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

arz etmek : 1. Sunmak. 2. Göstermek. 3. Saygı ile bildirmek.

disk : Manyetik olmayan ince bir metalden oluşmuş ve yüksek yoğunluklu ışık kaynağı kullanarak optik tarama düzeneği ile okunan veri saklama ortamı.

disket : Bilgisayardaki işlemlerin kaydedildiği manyetik araç.

monitör : Televizyon, bilgisayar vb. nde görüntü ile sesin niteliğini eşleme, görüntü seçimini gerçekleştirme, görüntüyü yayımlama gibi işlerin denetlenmesinde kullanılan alet, göstergeç.

özenti : Beğendiği bir durumda olma, beğendiği şeye benzeme çabası.

sektör : 1. Bölüm, kol, dal, kesim. 2. Aynı işi yapan topluluk.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz "Bilim Dünyasının Dili: Sanal Ortam Türkçesi" makalesi sosyal bilimler alanında yazılmış bir makaledir. Makalede günümüzde teknolojinin gelişimiyle birlikte genel ağ imkânıyla sıkça kullanılan sosyal medyanın Türkçe üzerindeki etkisine yer verilmiştir. Makalede açıklayıcı anlatım türü ağır basmış ve örneklemelere yer verilmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Bilişim Dünyasının Dili: Sanal Ortam Türkçesi" metninde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin ile konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

3. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

4. Metinde başvurulan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

5. Metinde, metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları ve metnin dönemin gerçekliğiyle ilişkisini açıklayınız.

6. Metinde ortaya konan bilgileri, görüşleri; gerekçe, kanıt, tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.

7. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

8. a) Aşağıdaki parçada kullanılan noktalama işaretlerinin görevlerini açıklayınız.

(...)

Terim; bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili bir kavramı karşılayan kelimedir. Eskiden terim, *"ıstılah" adıyla adlandırılırdı. "Çeşitli bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleri olarak tanımladığımız terim sözü, Lâtince 'sınır, son' anlamına gelen terminus kelimesine benzetilerek derlemek fiilinin eski şekli olan termek fiilinden -im eki getirilerek türetilmiştir. Türk Cumhuriyetlerinde ise, bu terim Rusçadaki biçimiyle termin olarak kullanılmaktadır."* (Zülfikar 1991: 20).

(...)

b) Yukarıdaki parçada herhangi bir yazım veya noktalama hatası olup olmadığını belirleyiniz.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. İyi yazabilmek için neler yapmak gerekir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. İyi yazı ile kötü yazıyı birbirinden ayırt edebilir misiniz? Bunun için nelere dikkat etmek gerekir?

İYİ YAZI, KÖTÜ YAZI

İyi yazının birinci cümlesi, mevzua girmek için tereddütsüz atılmış, ilk adımdır. Arkasından gelen cümleler, vezinli adımlarla; sekmeden, aksamadan sendelemeden onu takip eder.

Kötü yazının birinci cümlesi, mevzuun eşiği önünde korku geçirir; ne içeri girebilir, ne de oradan uzaklaşabilir; alevin etrafındaki pervane sarhoşluğu ile dört döner, kendini oraya buraya çarpar, yorulur ve sersemleşir. Bazan mevzuun içine girer fakat çok durmayarak kendini dışarıya atar, başka mevzuların eşiklerine sürünür; bazen de bu yabancı mevzuların cazibesine yakalanır ve kendini oradan zor kurtarır.

İyi bir yazının ifade kılıfı, mevzuunu bir eldiven gibi sımsıkı ve kıskıvrak içine alır, ne dışarıya bir fikir kaçırır, ne içeriye fazla bir kelime sokar.

Kötü bir yazının ifade kılıfı ya dardır, ya boldur. Darsa içine maksadını sığdıramaz; bolsa mevzuun dört tarafını lüzumsuz hava tabakaları ile şişirir, bir sürü parazit hayallerle üslubu gevşetir ve sarkıtır.

İyi yazıda cümleler ve kelimeler hendesî bir disiplin altındadırlar. O kadar yerli yerinde ve biçimli dizilmişlerdir ki, hiçbirini kaldıramaz, daha evvele ve daha sonraya alamazsınız.

Kötü yazıda ibare bu simetriden mahrumdur, mevzu daima çarpılır ve ifade yan yatar.

İyi yazı, okuyanları kâğıdın beyazlığından, satırların siyahlığından uzaklaştırarak şekillerden ayrı bir muhteva âlemine götürür. Okuyana; elinde bir kâğıt tuttuğunu, gözlerinin önünde çizgiler olduğunu, bir yazı okuduğunu unutturur.

Kötü yazı, okuyanın bu mana ve mefhum âlemiyle temasını ikide bir kesen fikir ıttıratsızlıkları, kelime uygunsuzlukları ve ifade ahenksizlikleriyle dikkati hep mevzudan ibareye, esastan şekle çeker.

İyi yazı karışık fikirleri sadeleştirir, kötü yazı sade fikirleri karıştırır.

İyi yazının affetmediği başlıca hatalar şunlardır: Tereddüt, tekrar, bulanıklık, ahenksizlik, laubalilik, fikrin bünyesine mensup olmayıp da ona dışından musallat olan hayaller, semboller, teşbihler ve istiareler, kırıtmalar, yapmacıklar, samimiyetsizlik, ölçüsüzlük, lisanda kelime icatçılığı.

Bu hatalardan düşünce mi mesuldür, ifade mi?

İyi düşünüp kötü ve kötü düşünüp iyi yazanlar var mıdır?

Pişkinliğin, melekenin ve hünerin yazıya birçok nimetler verdiğini inkâr etmem fakat bu hüner ne derece ileri gitmiş olursa olsun iyi yazıyı iyi bir düşünceden ayıramaz. Hem de hünere sahip olmak şansı, ancak iyi düşünenlerde vardır.

Şöyle diyebilirim: İyi düşünüp de, meleke eksikliği yüzünden kötü yazanlar olabilir fakat kötü düşünüp de meleke sayesinde iyi yazanlar olamaz.

İyi yazı = iyi düşünce + meleke.

Öyle ise iyi düşünce üstünde anlaşmalıyız.

Şiir düşüncesini bundan ayırıyorum. İyi yazıdan maksadım nesirdir. Ne manzume ne de şiir vizyonları taşıyan ve eskilerin tabiriyle, mensure. Manzume ve mensure mevzuumuz dışında kalınca iyi yazı muhayyilenin değil, zekânın ve gayet sıkı bir zihin disiplininin emri altına girer.

İyi düşünmeyi tarif etmek, koskoca bir psikoloji kitabının işidir. Burada yapabileceğimiz şey iyi

düşüncenin birkaç büyük vasfını tayin etmek.

İyi düşünce mevzuunun esasını kavrar. Onu gruplara ve unsurlara ayırır: Tahlil. Bunlar arasındaki münasebetleri bulur: Mukayese. Bu münasebetleri hükümlere bağlar: Muhakeme.

İyi düşüncede kabataslak üç safha görünüyor:

1. Esası kavramak,
2. Tahlil ve tasnif,
3. Mukayese ve muhakeme.

İyi yazının yukarıda saydığımız vasıfları da iyi düşüncenin bu üç esaslı hareketinden geliyor:

Birinci hareket - Mevzu iyi kavranmışsa ifade onun hududundan dışarıya bir kelime taşmaz. Tereddüt, fazlalık, tekrar ortadan kalkar.

İkinci hareket - Fikirler iyi tahlil ve tasnif edilmişse ibarenin hendesî disiplini elde edilmiş olur. Cümleler ve kelimeler yerlerinden kımıldatılmayacak kadar riyazî noktalarına oturtulmuş olurlar.

Üçüncü hareket - Mukayese ve muhakeme yerinde ise bulanıklık, samimiyetsizlik ve fikrin bünyesine mensup olmayıp da ona dışarıdan musallat olan hayaller, semboller, yazı oyunları ve kelime icatları da ortadan kalkar.

Esası kavranmış, iyi tahlil ve tasnif, iyi mukayese ve muhakeme edilmiş bir düşünce daima en emin ifade şeklini bulur. Bu şekil, düşüncenin o üç esaslı hareketinin çizdiği yoldan başka bir şey değildir.

Bu hareketler yanlış ve eksik olduğu zaman, muhayyile, muhakemenin kusurlarını telafiye koşar ve hayaller, icatlar, oyunlar başlar.

O zaman muharrir bizi mevzuu ile fikirleriyle değil, ifade tarzıyla kazanmaya çalışır ve düşüncesinin kifayetsizliklerini semboller ve rüyalar içine gizler. Bu hâl, fikir yazılarını fanteziden ayıramayan muharrirlerde çok görülür.

Mademki iyi yazı, iyi düşünce ile melekenin mecmuuna müsavidir. Bundan amelî bir netice çıkarmak isteyen heveskârlara verilecek ilk direktif şudur: İyi düşünceyi çok düşünerek, melekeyi de çok yazarak elde etmek.

Peyami SAFA
Sanat Edebiyat Tenkit
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ıttırat : Birbirini izleme, birbirinin arkasından gelme, düzenli sıralanma.
mecmu : Bir araya getirilmiş, toplanmış, bütün, hep.
meleke : 1. Tekrarlama sonucu kazanılan yatkınlık, alışkanlık. 2. Yeti.
mesul : Sorumlu.
mevzu : Konu.
muharrir : Yazar.
muhayyile : Hayal gücü.
muhteva : İçerik.
müsavi : Eşit.
simetri : Bakışım.
vasıf : Nitelik.
vizyon : 1. Görünüm. 2. Ülkü. 3. Sağgörü. 4. Gösterim. 5. İleri görüş.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz makale, bir edebî makale örneğidir. Makaleyi kaleme alan Peyami Safa, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın önemli sanatçılarındandır ve makale türünde birçok örnek vermiştir. Peyami Safa, bu makalesinde iyi bir yazının sahip olması gereken özellikleri anlatmıştır. İyi yazının özelliklerini verirken onu kötü yazı ile karşılaştırarak iyi yazının özelliklerini daha iyi görmemizi sağlamaya çalışmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "İyi Yazı, Kötü Yazı" metninde, anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

3. Metnin ana düşüncesi ile yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

4. Metinde başvurulan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

6. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

7. Okuduğunuz metin ile aşağıda verilen bilgilerden hareketle metin ve yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Peyami Safa birçok makale kaleme almıştır. Makalelerinde edebî, felsefi, siyasi vb. birçok alanda görüş ileri sürmüştür. Türk devrimlerini taraf tutmadan incelemiş; Kültür Haftası, Türk Düşüncesi gibi dergilerde düşüncelerini belli bir sisteme oturtarak yazmıştır. Romanlarında olduğu gibi makalelerinde de Doğu-Batı sentezini ele almaya devam etmiştir.

8. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda makale türüne örnek veren bazı yazarlarımızı ve bunların önemli eserlerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ETKİNLİK

Mehmet Kaplan ve Peyami Safa'ya ait makale örnekleri getiriniz. İncelediğiniz "İyi Yazı, Kötü Yazı" makalesiyle bu makaleleri karşılaştırarak bunların benzerlik ve farklılıklarını belirleyiniz. "İyi Yazı, Kötü Yazı" makalesinde görülen fikrî, felsefi veya estetik anlayışının diğer metinlerle bağlantılarını ya da etkileşimlerini tartışınız.

DİL BİLGİSİ

"İyi Yazı, Kötü Yazı" metninden alınmış aşağıdaki cümleleri tahtaya yazarak ögelerine ayırınız.

- İyi yazının birinci cümlesi, mevzua girmek için tereddütsüz atılmış ilk adımdır.
- İyi yazı, okuyanları kâğıdın beyazlığından, satırların siyahlığından uzaklaştırarak şekillerden ayrı bir muhteva âlemine götürür.
- İyi düşünmeyi tarif etmek, koskoca bir psikolojinin işidir.
- Burada yapabileceğimiz şey iyi düşüncenin birkaç büyük vasfını tayin etmek.
- Esası kavranmış, iyi tahlil ve tasnif, iyi mukayese ve muhakeme edilmiş bir düşünce daima en emin ifade şeklini bulur.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Araştırmaya Dayalı Metinler (Bilimsel Metinler): Okuma bölümünde öğrendiklerinizden hareketle makalenin araştırmaya dayalı bir metin türü olduğu sonucuna ulaşabilirsiniz. Çünkü makaleler, belli bir konuda bilgi vermek ya da bir düşünceyi açıklamak amacıyla araştırılan bilgiler neticesinde kaleme alınır. Ancak araştırma yapmak için de belli temel bilgiler gereklidir. Bu temel bilgiler ile araştırmaya dayalı metin yazma süreci oluşturulabilir. Bu süreçler: Kaynak taraması, bilgilerin birleştirilmesi ve kaynak göstermedir.

1. Kaynak Taraması: Araştırma çalışmasının başvurulması gereken ilk aşamalarındandır. Araştırmacı, ele alacağı konuyu belirledikten sonra sınırlandırmalıdır. Araştırmacı, sınırlandırmayı yaptıktan sonra bu alanda daha önce yapılan çalışmalara ulaşmalıdır. Araştırma konusuna genel bir çerçeve çizmek, daha önceki araştırmalarda var olan eksiklikleri tespit etmek için ilgili kaynaklar taranmalıdır. Kaynak taraması yapmadan önce araştırmacının az da olsa bir bilgiye sahip olması gerekir. Bu nedenle araştırmacı, genel ağ üzerinden özet bilgiye ulaşabildiği sitelerden konusunu araştırmalıdır. Bu aşamadan sonra yine genel ağdan kaynak taraması yapılabilir. Genel ağ üzerinden kaynak taraması yapmak için araştırmacı anahtar kelimeler belirlemeli ve bunlardan yararlanmalıdır. Anahtar kelimeleri belirlerken konuya özgü doğru kavramları tercih etmelidir. Belirlenen kavramlar tek bir kelime değil de kelime grubu ise bunu arama motoruna yazarken kelime grubunun başına ve sonuna tırnak işareti (" ") koymak, kaynak taramasını daha doğru bir sonuca ulaştıracaktır. Belirlenen anahtar kelimeler; araştırmacıyı konuyla ilgili kitaplara, süreli yayınlara ulaştırır. Araştırma genişledikçe anahtar kelimeler artabilir. Kelimelerin artması işi zorlaştırmaz, aksine aramanın daha verimli olmasını sağlar.

Araştırmalarda kullanılan veriler, kütüphanelerden yararlanılarak da elde edilebilir. Araştırmacı, kaynak taraması için kütüphaneyi kullanacaksa teknolojinin faydasını burada da görecektir. Kütüphaneye gitmeden genel ağ üzerinden araştırma yapmak istediği kütüphanenin sayfasında konu girerek katalogdan tarama yapabilir. Böylece ilgili kitapları ve süreli yayınları tespit edebilir. Bunun dışında doğrudan kütüphaneye giderek de araştırma yapabilir. Bu durumda araştırmacı, kütüphanenin kataloglarından tarama yapacak ve ilgili kitap veya süreli yayınlara ulaşacaktır. Araştırmacının araştırmaya ansiklopedi gibi genel yayınlardan başlaması da yararlı olacaktır. Araştırmacı, ansiklopedilerlerde ilgili konuları inceleyip orada gösterilen kaynaklara yönelebilir.

Söz gelimi araştırmacı köşe yazısı (fıkra) konusuyla ilgili araştırmaya dayalı bir metin yazsın. Öncelikle genel ağ üzerinden konu ile ilgili genel ve kısa bilgiler elde edilir. Anahtar kelimeler belirlenir (köşe yazısı, gazete, fıkra, dergi, güncel, düşünce...). Belirlenen anahtar kelimeler arama motoruna yazılarak ön araştırma yapılır. Özellikle bu bilgilerdeki kaynak incelenir. Araştırmacının metnini oluştururken sadece genel ağdan yararlanması çok doğru ve güvenilir olmayacaktır. Bu nedenle ön araştırmasını yaptıktan sonra kütüphaneden, kitaplardan veya süreli yayınlardan da yararlanmalıdır.

Genel ağ ortamındaki bilgiler; alanında uzman olan kişilerce yazılmamış, kaynaklara dayandırılmamış ve sık sık tekrarlanan bilgilerden oluşabilir. Bu nedenle buradan elde edilen bilgilerin güvenirliği sorgulanmalı ve bilgiler kontrol edilmelidir.

2. Bilgilerin Birleştirilmesi (Terkip Edilmesi): Genel ağ ve kütüphanelerden belirlenen kaynaklar numaralandırılarak sıraya konur. Bu kaynaklar taranarak ilgisiz olanlar veya belirlenen konuyu tam olarak karşılamayanlar elenir. Kalan kaynaklar yeniden listelenerek incelenir ve elde edilen bilgiler bir araya getirilerek düzenlenir. Böylece araştırmaya dayalı metin yazmanın önemli bir aşaması gerçekleştirilmiş olur.

Birleştirilen ve düzenlenen bilgiler incelenir. Anlatım, yazım ve noktalama yönünden gözden geçirilir. Elde edilen bilgiler, kişisel cümle ve ifadelerle oluşturulmalıdır. Cümleler, kaynaktan olduğu gibi aktarılmışsa cümlelerin elde edildikleri kaynakların doğru ve özenli bir şekilde gösterilmesi gerekir.

Köşe yazısı konusunda yapılan araştırma sonucu edinilen bilgiler, aşağıda belirtildiği sıra ile düzenlenebilir:

1. Köşe yazısı nedir?
2. Köşe yazısının özellikleri nelerdir?
3. Köşe yazısının bölümleri nelerdir?
4. Köşe yazısı örnekleri
5. Kaynakça

3. Kaynak Gösterme: Bütün bilimsel çalışmalarda yararlanılan kaynaklar belirtilmelidir. Araştırmaya dayalı metinler de bilimsel çalışma yani bilimsel metinler grubuna girer. Bu nedenle yazılan araştırmaya dayalı metinlerde de yararlanılan kaynakların gösterilmesi gerekir. Bu, hem büyük emekler harcanarak yazılan eserlerin yazarlarına saygının gereği hem de ahlaki bir sorumluluktur. Bununla birlikte kaynakça, yararlanılan kaynaklara ulaşmak isteyen başka araştırmacılar için de bir yol göstericidir. Kaynak gösterme, akademik yazım stillerine göre farklılık gösterir.

Araştırmaya dayalı metinlerde kaynak gösterme iki şekilde gerçekleştirilebilir:

- Sayfanın altında dipnotlu kaynak gösterme
- Metnin içinde kaynak gösterme

Sayfanın Altında Dipnotlu Kaynak Gösterme: Bu yöntemde alıntı yapılan bölümün sonuna dipnot numarası yazılır. Metin içinde verilen numara sayfanın altına yazılır ve numaranın karşısına kaynağın künyesi yazılır (eserin yazarının adı ve soyadı, eserin adı, basıldığı yayınevinin adı, basım yeri ve tarihi, alıntının yapıldığı sayfa numarası). Sayfanın altında verilen künyelerin tamamı, metnin sonunda "kaynakça/kaynaklar" bölümünde alfabetik sıraya göre verilir.

Örnek: Sayfa altında dipnotlu kaynak gösterme "Eksiklikler veya hataların çalışma yapıldıktan sonra da rahatça tamamlanabilmesi veya düzeltilebilmesi, kaynak ve açıklayıcı notların herhangi bir kısaltma yapılmaksızın tam olarak verilebilmesi"[1] gibi avantajlara sahiptir.

Metnin İçinde Kaynak Gösterme: Alıntı yapılan kaynakla ilgili bilgiler, alıntının sonunda parantez içinde kısa bir bilgi olarak verilir. Bu yöntemle kaynak gösterilirken parantez içinde yazarın soyadı, eserin basım yılı ve alıntının yapıldığı sayfa numarası yazılır. Okuma bölümündeki "Bilişim Dünyasının Dili: Sanal Ortam Türkçesi" makalesinde bu yöntem kullanılmıştır. Metindeki yöntemi inceleyerek yöntemin özelliklerine hakim olabilirsiniz.

Örnek: (...) Dertleşme ve dost uyarısıyla ilgili bazı atasözü örnekleri:

Dost acı söyler. (Aksoy, 2013: 246) (...)

Nail Tan, Türk Dili Dergisi, Ağustos 2017

Metin içinde kısa bir şekilde verilen bu bilgiler, metnin sonunda "kaynakça/kaynaklar" bölümünde ayrıntılı bir şekilde verilir. Kaynak göstermenin bu yöntemiyle oluşturulan kaynakça/kaynaklar bölümünde kaynağın künyesi şu şekilde verilir: Yazarın soyadı, adı (Eserin basım yılı). *Eserin adı*. Basıldığı yer: Yayınevi adı.

Örnek: Aksoy, Ö. A. (1945). *Gaziantep Ağzı II*. Ankara: TDK.

Farklı akademik stillere göre örnekler:

Aksoy, Ömer Asım. *Gaziantep Ağzı II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2017.

Ömer Asım Aksoy, *Gaziantep Ağzı II* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2017), 246.

b. Yazma Sürecini Uygulama

Makale türü ile ilgili öğrendikleriniz ve yazma tür ve tekniklerini tanıma bölümünde verilen bilgilerden hareketle araştırmaya dayalı bir metin yazınız. Metninizi, defterinize veya bir A4 kâğıdına yazabilirsiniz.

Araştırmaya dayalı metninizi yazarken;

- Konu, ana düşünce, amaç ve hedef kitlenizi belirleyiniz.
- Konunuzla ilgili hazırlık yapınız (anahtar kelime belirleme, genel ağ ve kütüphane araştırması...).
- Yazacağınız metni planlayınız.
- Makale türünün yapı özelliklerine uygun yazınız.
- Makele türünün dil ve anlatım özelliklerine uygun yazınız.
- İyi bir anlatımda bulunması gereken özelliklere dikkat ediniz (açıklık, akıcılık, duruluk, yalınlık...).
- Yazdığınız metni anlatım, dil bilgisi, yazım ve noktalama bakımından gözden geçiriniz.
- Yazdığınız metni başkalarıyla paylaşabilirsiniz ancak metninizin sorumluluğunun size ait olduğunu unutmayınız.

1 Ali ÖZERGİN, Bilimsel Çalışma ve Başarı Teknikleri, ... Yayınları, İstanbul, 2000, s. 88.

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Münazara: İki karşıt düşüncenin (tez-antitez) iki grup arasında hakem kurulu (jüri) ve dinleyici huzurunda tartışıldığı konuşmalara denir. Bir tartışma türü olan münazarada, tartışmanın diğer türlerinden farklı olarak yarışma kaygısı vardır. Bu nedenle münazara için bir söz veya düşünce yarışması da denebilir. Münazarada en az üç kişiden oluşan iki karşıt görüşlü grup vardır. Her grubun bir başkanı olur. Grup başkanları arkadaşlarını tanıtır, konuları açıklar. Grubun son konuşmasını da başkan yapar. Başkan; arkadaşlarının konuşmalarını özetler, karşı grubun iddialarını çürütmeye çalışır.

Münazarada amaç, kendi tezini en iyi şekilde savunmak ve kabul ettirmektir. Bu nedenle gruplar; etkileyici bir şekilde düşüncelerini savunmalı, karşı görüşleri dikkatlice dinlemeli, onların zayıf noktalarını belirleyerek onlara cevaplar vermelidir.

En az üç kişiden oluşan hakem kurulu; grupları hazırlık, savunma, konuyu aktarma tarzı, kanıtlar, telaffuz gibi bazı ölçütlerle değerlendirir ve münazaranın kazananını belirler. Hakem kurulu kazananı açıkladığında grupların birbirlerini kutlamaları ve birbirlerine hoşgörülü davranmaları gerekir.

• Münazarada konuşmacılar; düşüncelerini açık ve net söylemeli, tekrarlara düşmemeli, konu dışına çıkmamalı ve hazırlık yapmalıdır.

• Münazarada seçilen konu önemlidir. Konu, düşünmeye sevk etmeli ve fazla zaman almamalıdır.

b. Sözlü İletişim Uygulamaları

• Sözlü iletişim tür ve tekniklerinde verilen bilgilerden yararlanarak bir münazara örneği sununuz. Konu seçiminde EBA portalından yararlanabilirsiniz.

• Yaptığınız münazaranın değerlendirmesini yapınız. Değerlendirmede aşağıda verilen değerlendirme formunu kullanınız.

MÜNAZARA DEĞERLENDİRME FORMU

Sıra No	Değerlendirilecek Ölçüt	Değerlendirme Puanı	Alınan Puan	Düşünceler
1	Konuya hâkim olma	10		
2	Savunma ve ikna etme kabiliyeti	10		
3	Karşıt düşünceyi çürütme kabiliyeti	10		
4	Konuyu metne bağlı kalmadan anlatma kabiliyeti	10		
5	Konuya uygun bir dil ve üslupla konuşma	10		
6	Jest ve mimikleri doğru kullanma	10		
7	Konuya uygun vurgu ve tonlama ile konuşma	10		
8	Konuyu belge ve kanıtlarla kanıtlama	10		
9	Konuya uygun anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yolları kullanma	10		
10	Zamanı, verilen süreye uygun kullanma	10		

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metnin altında verilen soruları cevaplayınız.

ERTE, KELER VE UĞURLAYICI

Ülkemizde dille ilgili çalışmaları yürütme görevi öncelikli olarak TDK'ye verilmiştir. Kuruluşundan itibaren mesaisini ve imkânlarını "Türk dili üzerinde araştırmalar yapmak ve yaptırmak, Türk dilinin güncel sorunlarıyla ilgilenerek çözüm yolları bulmak" başlıkları üzerinde yoğunlaştıran TDK; taşıdığı sorumluluğa bağlı olarak zaman zaman sözlük, yazım kılavuzu gibi eserleri de yenilemekte. İlk baskısı 1945 yılında yapılan *Türkçe Sözlük (TS),* 2011'de on birinci baskıya ulaşmıştır.

(...)

Dikkatler eserin ilk ve son bölümlerinden uzaklaştırılıp gövde üzerinde yoğunlaştırıldığında anlamakta zorlandığımız bazı durumlarla karşılaşıyoruz. Bizi şaşırtan ve düşündüren, daha önceki baskılarda (1998, 2005) yer alan kimi sözcüklerin eldeki sözlükten çıkarılmış olması. Bu durumun, sözlüğün amaç ve işlevine uygun olmadığı, hatta hazırlanma ilkelerine de ters düştüğü açıktır. Burada konuyu anlaşılır kılmak amacıyla üzerinde duracağımız üç sözcük var: *erte, keler, uğurlayıcı*. Sözlüğün son iki baskısı bu gözle baştan sona karşılaştırıldığında başka örneklere de rastlanması muhtemeldir. Ancak dikkatleri çekebilmek için yukarıdaki üç örneğin kâfi olacağı kanısındayız.

Sözlüğün onuncu baskısında (TDK 2005: 648) "*Bir günün veya olayın arkasından gelen zaman*" karşılığıyla temsil edilen ve "*bayram ertesi, savaş ertesi*" örnekleriyle tanıklanan "*erte*" sözcüğü, son baskıdan çıkarılmıştır. Bu tavır, "*erte*"nin hayat verdiği *cumartesi, pazartesi* birleşiklerini; *bayram ertesi, savaş ertesi* vb. söz öbeklerini dikkate almamak, dahası yok saymak demektir. "*Erte*", bugün yazı dilinde tek başına kullanılmıyor ancak bu kelimenin kimi tamlamalarla kelime gruplarının oluşumuna katkı sağladığı biliniyor. Mesela *balo ertesi, düş ertesi* kullanımları yazar Sevinç Çokum'un *Tren Burdan Geçmiyor* (2014: 81, 103) adlı romanında gördüğümüz örnekler. Gerek konuşma dilinde gerekse ağızlarda sözcüğün temsil edildiği türlü yapılarla da karşılaşmak mümkündür. Bugün Denizli başta olmak üzere ülkemizin muhtelif yerlerinde "*düğünün hemen ertesi günü veyahut düğünden bir süre sonra gerçekleştirilen gelin görme merasimi*"ni anlatan gelin ertesi bunun canlı bir örneği (bk. 2009a: 1980). Birkaç gün önce kanallar arasında geçgeç yaparken bir televizyon dizisinde duyduğumuz *"... olayın ertesinde..."* şekli de bir diğer örnek. Yukarıdaki yapılardan biriyle karşılaşan okur; anlamını merak ettiği, başka örneklerini görmek istediği "erte"yi Türkçenin en temel kaynaklarından *TS*'de bulabilmeli. Sözlük, hiç olmazsa "cumartesi" ve "pazartesi"nin hatırına bünyesinde ona yer vermeli.

Sözlüğün son hâlinde bizi düşünmeye sevk eden sözcüklerden biri de *"keler."* Evvelki baskılar (1998, 2005) bu kelimeye kucak açarken sonuncusunun hem *"keler"*i hem de kullanıcısını sahiplenmediği anlaşılıyor. Türkçenin ve medeniyetimizin inşacılarından Yunus Emre'nin ilahilerini okuyan bir kişi *"Yemiş kurt kuş bunu keler / Nicelerin bağrın deler"* dizelerindeki "keler"in ne olduğunu öğrenmek için TS'ye bakarsa şu açıklamayla karşılaşacaktır:

keler: is. hay. bil. Köpek balıkları takımının kelergiller familyasından, ılık ve tropik denizlerde yayaşan, uzunluğu 1,5 metre kadar olan, bir defada 20 yavru doğuran bir tür balık, keler balığı *(Rhina squatina)*. (TDK 2011: 1381)

Üçüncü ve son örnek "*uğurlayıcı"*. TS'nin onuncu baskısında (TDK 2005:2031) *"uğurlayan kimse"* anlamıyla yer alan bu sözcük, eserin son baskısından çıkarılmıştır. Daha evvel TS'de bulunan, bugün de Türkçenin kimi güncel sözlüklerinde (bk. Çağbayır 2007:4972, Püsküllüoğlu 2008:1751) görülen *"uğurlayıcı"*, bilinen ve günlük hayatta da karşılaşılan bir sözcük. Konya Tren Garı'nda bilet kontrol noktasına asılı tabeladaki *"Bileti olmayanlar ve uğurlayıcılar kontrol noktasından ileriye geçemez."*cümlesi bunu tanıklıyor. Her gün trenle yolculuk eden, istasyona yolcusunu yahut gideni selametlemeye gelen kişilerin gözüne çarpan *"uğurlayıcı"*, TS'ye de göz kırpıyor.

Bir dildeki sözcük sayısı ne kadar çok olursa dilin ifade imkânları o kadar genişlemiş olur. Bu durum; dilin zenginliğine işaret eder, dilin kullanıcılarına da türlü olanaklar sağlar. "Erte", "keler" ve "uğurlayıcı"nın yenilenen sözlükte bulunmayışı, eser için kayıptır. Ümidimiz, bu yazının "*erte*"sinde kaybın farkına varılacak olmasıdır. Yitik olanı nerede, ne zaman ve ne şekilde bulduğumuz önemli değildir. Mühim olan eksikliğinin farkına varabilmek ve onu rastladığınız yerde alabilmektir.

Hoş geldin *erte*!

Hoş geldin *keler*!

Hoş geldin *uğurlayıcı*!

İdris Nebi UYSAL

Türk Dili Dergisi

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Yukarıdaki metin bir makaleden alınmıştır. Metnin, makalenin hangi özelliklerini taşıdığını belirleyiniz. Ulaştığınız sonuçları noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Yukarıdaki metinde ağırlıklı olarak hangi anlatım biçimi kullanılmıştır? Metinden örnek vererek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Yukarıdaki metinde düşünceyi geliştirme yollarından hangisi/hangileri kullanılmıştır? Metinden örnekler vererek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Makalede kesin bir sonuca ulaşmak amaçlanır.

(....) Makaleler, gazete makaleleri ve bilimsel makaleler olmak üzere ikiye ayrılır.

(....) Makalelerde yazar, öznel bir tutumla düşüncesini kanıtlamaya çalışır.

(....) Makalelerde yazar, kişisel görüş ve düşüncelerine yer verir.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Makale; ....., ... ve ..... bölümlerinden oluşur.
- Makalelerde dil, ağırlıklı olarak ..... işlevinde kullanılır.
- Makalelerde ..... ve ..... anlatım biçimleri sıkça başvurulan anlatım biçimleridir.
- Makale ..... amacıyla yazılır.
- Makalelerde öne sürülen görüşler, düşünceler; ....., ..., ... gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurularak kanıtlanır.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. .....'nin yazmış olduğu "....." Türk edebiyatının ilk makale örneği olarak kabul edilir.

Boş bırakılan alana aşağıdakilerden hangileri getirilmelidir?

A) Agâh Efendi-Tercüman-ı Ahvâl Mukaddimesi

B) Şinasi-Kâmûs-ı Türkî

C) Muallim Naci-Demdeme

D) Şinasi-Tercüman-ı Ahvâl Mukaddimesi

E) Şemsettin Sami-Kâmûs-ı Türkî

2. Kaynak gösterme ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Araştırmaya dayalı metinlerde kaynak gösterilirken birkaç farklı yöntemden yararlanılabilir.

B) Araştırmaya dayalı metinlerde eserlerin künyesi tek bir yöntem ile gösterilir.

C) Araştırmaya dayalı metinlerde eserlerin künyeleri metnin sonunda kaynakça bölümünde verilir.

D) Kaynak gösterme metin içinde yapılmışsa yay ayraç içinde yazarın soyadı, kitabın basım tarihi ve sayfa numarası şeklinde verilir.

E) Araştırmaya dayalı metinlerde kaynak gösterme, hem eserlerin yazarlarına saygının gereği hem de ahlaki bir sorumluluktur.

3. Aşağıdakilerden hangisi makalenin özelliklerinden değildir?

A) Bir görüşü, düşünceyi kanıtlamak için yazılan makalelerde yazarın kişisel görüş ve düşüncesi ön plandadır.

B) Makale; giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşur.

C) Makale yazılırken ele alınan düşünce, kanıtlarla desteklenmelidir.

D) Makalelerde kesin bir sonuca ulaşılmalıdır.

E) Dil, edebiyat ve sanatla ilgili yazılan edebî makaleler de vardır.

4. I. Tez ve antitez şeklinde savunulabilecek bir konu belirlenir.

II. En az üçer kişiden oluşan iki grup vardır.

III. İkna edici üslup ve çarpıcı örnekler kullanılır.

IV. Grup başkanları, konuşmacıların ardından söylenenleri özetler.

Yukarıda özellikleri verilen sözlü anlatım türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Açık oturum

B) Forum

C) Konferans

D) Münazara

E) Panel

5. "Her millet, dilini ve kültürünü yüzyıllar boyunca yoğurur."

Yukarıdaki cümlenin ögeleri, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) Belirtisiz Nesne / Belirtili Nesne / Zarf Tümleci / Yüklem

B) Özne / Yüklem

C) Özne / Zarf Tümleci / Dolaylı Tümleç / Yüklem

D) Belirtisiz Nesne / Dolaylı Tümleç / Belirtili Nesne / Yüklem

E) Özne /Belirtili Nesne /Zarf Tümleci / Yüklem

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ögelere ayırmada yanlışlık yapılmıştır?

A) Türkçeye / yabancı dillerden girmiş kelimenin / tarihî ve kültürel bir manası / vardır.

B) Onlar, / Türklerin diğer milletlerle olan kültür alışverişinin delilleridir.

C) Türkçenin en eski kelimeleri / uzak köylerde / yaşamaktadır.

D) Dil, / bir milletin yaşadığı sosyal hayata göre / tabakalara / ayrılır.

E) Okuma yazma bilenlerin kullandıkları kelimeler / mesleklerine göre / değişir.

7. Anne çocuğuna bir oyuncak verir ( ) ( ) Bak sana otomobil getirdim ( ) ( ) der.

Aşağıdakilerden hangisinde yay ayraçlara gelmesi gereken noktalama işaretleri doğru olarak verilmiştir?

A) (") (') (') (") B) (;) (") (.) (") C) (:) (") (.) (")

D) (:) (") (...) (") E) (,) (") (...) (")

8. Alışmanın rahatlığına -hiç olmazsa- dayanmalı (I) Ama her zaman güvenebilir Bülent'e (II) İnsan adamdır Bülent (III) Bugüne bugün babasıdır onun (IV) Orada, karanlığın önünde, kuvvetle çizilmiş boz bir çizgi (V)

Yukarıdaki parçada numaralanmış yerlerden hangisine ötekilerden farklı bir noktalama işareti getirilmelidir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

9. Sümüklü böcek hiç uyumamış, (I) beklemişti. Kelebeğin güzelliğini öven türküler yaparak, (II) vakit geçirmişti. Kelebek, (III) balodan dönünce hepsini söylemeyi düşünmüştü. Ama söyleyemedi, (IV) dili tutulmuştu sanki. Sonra kelebeğin uykusu vardı, (V) kelebek yorulmuştu.

Yukarıdaki parçada, numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi gereksiz kullanılmıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

D. Aşağıdaki görsellerden yararlanarak görsellerin ait olduğu kitabın künyesini araştırmaya dayalı metnin kaynakçasına uygun olacak şekilde görsellerin altındaki noktalı alanlara yazınız.

MİLLÎ EĞİTİM
GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI
YAYINLARI: 370
TÜRK KLASİKLERİ:33
Kitabın adı
EĞİL DAĞLAR
Yayın kodu
ISBN: 88.34.Y.0002.264
Baskı yılı
1988
Baskı adedi
5.000
Dizgi, baskı, cilt
MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

Yayımlar Dairesi Başkanlığının 29.4.1985 tarih ve 3171 sayılı onayı ile birinci defa 20.000 adet basılması uygun görülmüş ikinci parti olarak 5000 adet basılmıştır.

Türk Klasikleri

EĞİL DAĞLAR

İSTİKLÂL HARBİ YAZILARI

Yahya Kemal

İSTANBUL, 1988

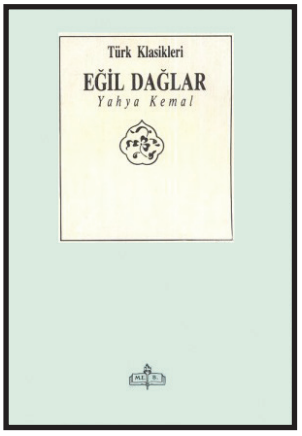

.....

.....

.....

Kültür Bakanlığı/Ankara 1991
ISBN: 975-17-0785-4

Yayımlar Dairesi Başkanlığı'nın
22.03.1991 tarih ve YAPKUR 925-958
sayılı makam onayı ile birinci
defa 10.000 adet bastırılmıştır.

KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI/1252
Kültür Eserleri Dizisi/160

ARİF NİHAT ASYA'NIN NESİRLERİ

Saadettin YILDIZ

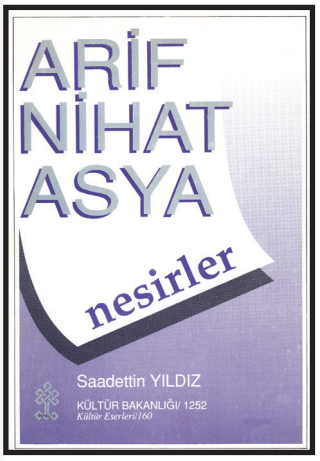

.....

.....

.....

E. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

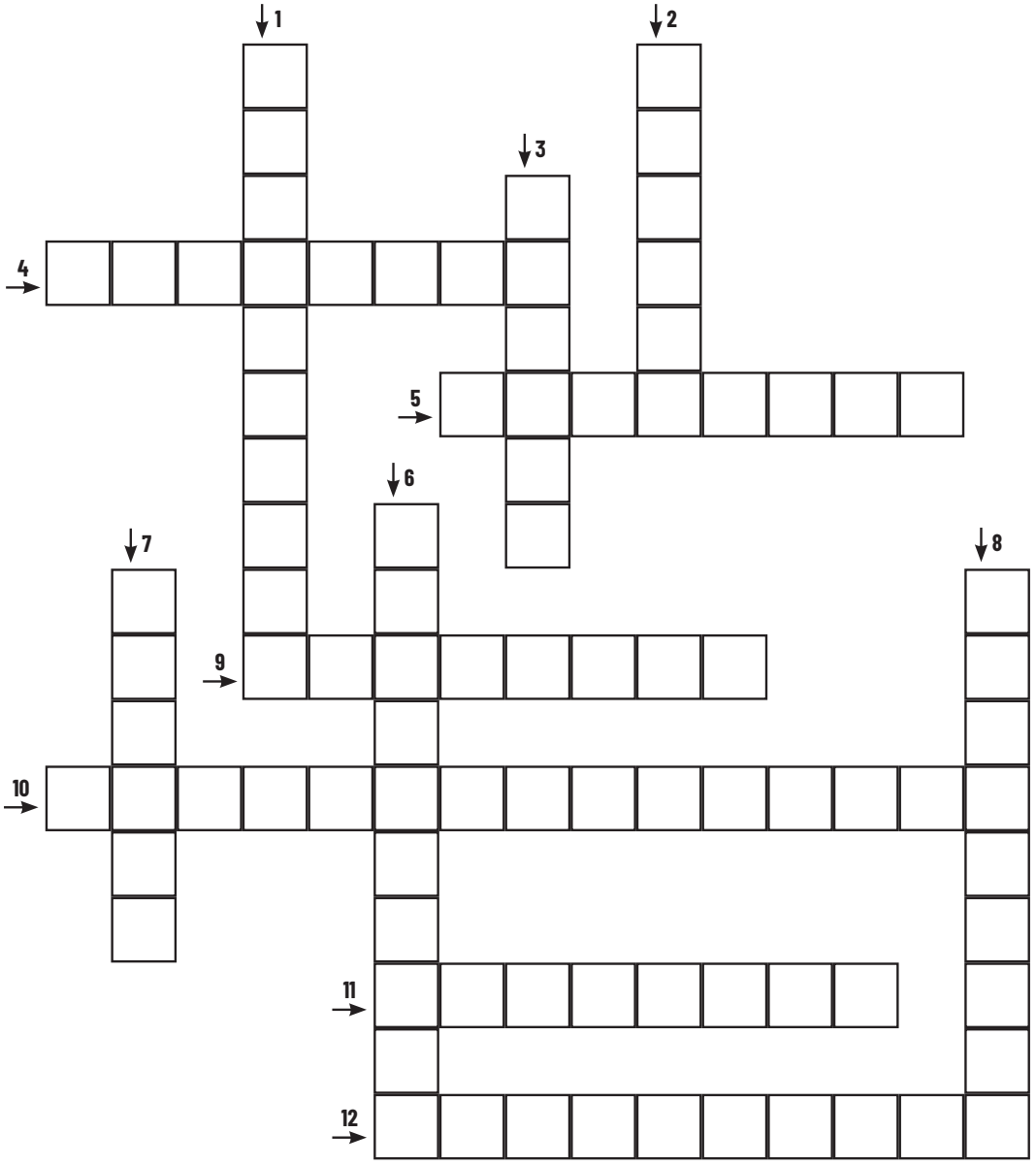

1. Duygu, düşünce ve hayallerin mantıklı bir biçimde ve birbirleriyle uyum içinde verilmesi.
2. Metin içinde geçen herhangi bir bilgi ile ilgili olarak sayfa altına, çalışmanın sonuna konulan açıklama veya kaynak bilgisi.
3. Belli bir konu hakkında bilgi vermek, bir düşünceyi açıklamak veya kanıtlamak amacıyla yazılan bilimsel metin.
4. İki karşıt düşüncenin iki grup arasında jüri ve dinleyici huzurunda tartışıldığı konuşma türü.
5. Yazarın bir düşünceyi eleştirmek, bir tezi çürütmek veya okuyucu kendi düşüncesine çekmek için başvurduğu anlatım biçimi.
6. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda makale türünde birçok örnek veren ve İyi Yazı, Kötü Yazı metninin yazarı.
7. Edebiyatımızda ilk makale örneği olarak kabul edilen Tercüman-ı Ahvâl Mukaddimesi'nin yazarı.
8. Bir düşünceyi somutlaştırmak için bu düşünceyi destekler nitelikteki olay ve olgulardan yararlanarak oluşturulan düşünceyi geliştirme yolu.
9. Belli bir konu, yer ve dönemle ilgili yayınları kapsayan veya en iyilerini seçen eser, bibliyografya, bibliyografi.
10. Bir paragrafta ana düşüncenin daha iyi açıklanmasını sağlayan, onu daha belirgin hâle getiren, işlediği konunun sınırlarını çizen düşünce.
11. Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir şeyler öğretmek amacıyla daha çok öğretici metinlerde kullanılan anlatım biçimi.
12. Bir yazının temeli olan asıl düşünce, ana fikir.

F. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

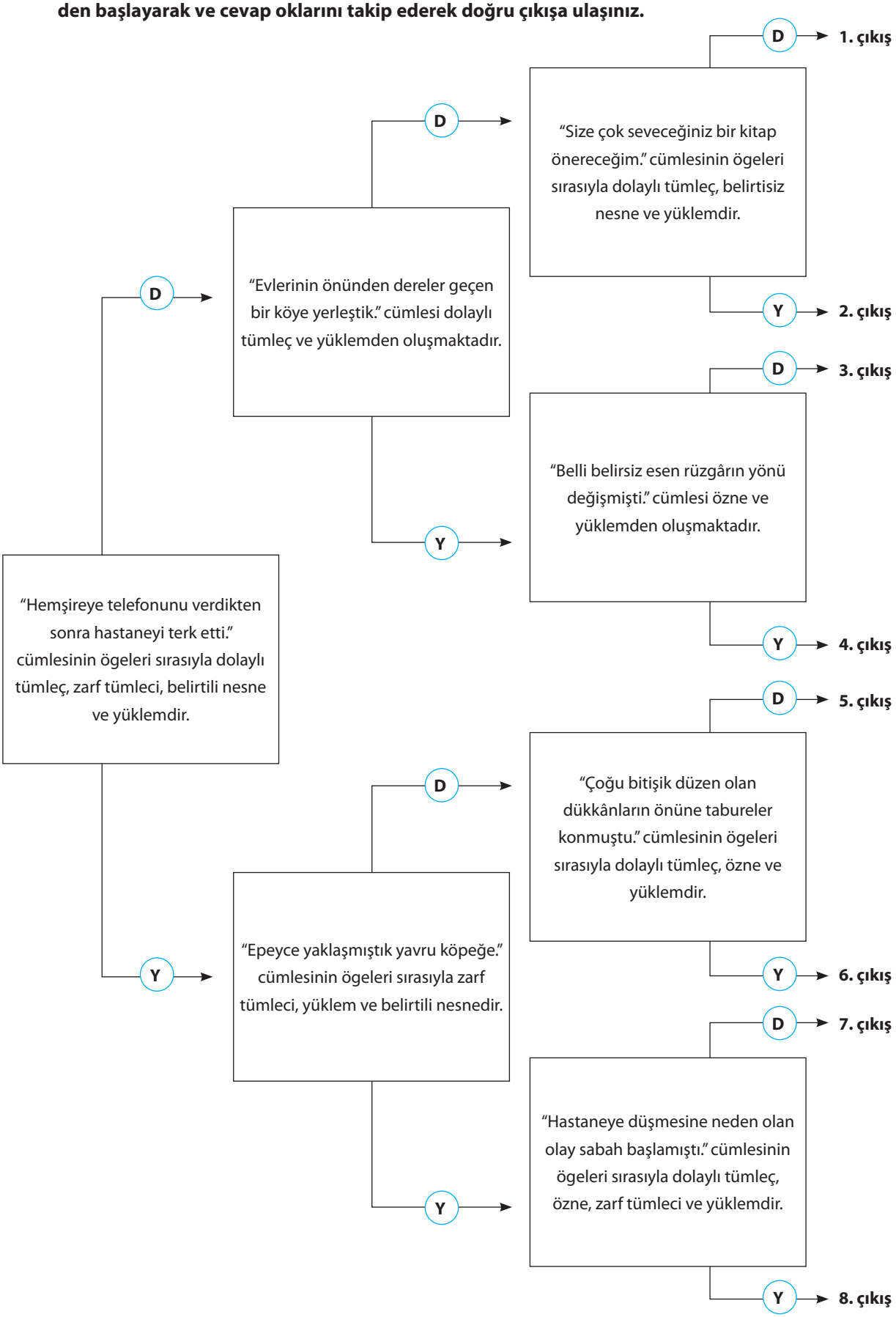

5. ÜNİTE

SOHBET VE FIKRA

Anahtar Kavramlar

- Öğretici Metin
- Öznellik
- Açıklayıcı Anlatım
- Göndergesel İşlev

Ünitenin Bölümleri

- Cumhuriyet Öncesinde Sohbet
- Cumhuriyet Dönemi'nde Sohbet
- Cumhuriyet Öncesinde Fıkra
- Cumhuriyet Dönemi'nde Fıkra
- Cümlenin Ögeleri
- Yazım ve Noktalama Çalışmaları
- Sohbet veya Fıkra Yazma
- Sohbet Gerçekleştirme

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde Cumhuriyet öncesinde ve Cumhuriyet Dönemi'nde sohbet ve fıkra türünü,
- Dil Bilgisi bölümünde cümlenin ögelerini, yazım ve noktalama kurallarını,
- Yazma bölümünde sohbet veya fıkra yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde sohbet gerçekleştirmeyi öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Eskisi kadar olmasa da hâlâ ramazan ayında ailelerimiz, iftar ve sonrasında misafir ağırlar. Bu misafirliklerde yemek sonrasında koyu sohbetler oluşur. Bu sohbetlerde ailelerimiz daha çok hangi konularda konuşur? Sözlü olarak ifade ediniz.

2. Televizyon, telefon ve genel ağın olmadığı zamanlarda aileler, komşular sıkça toplanır, saatlerce sohbet ederdi. Ama günümüzde böyle ortamları, sohbetleri görmek artık pek mümkün olmuyor. Sizce iletişim araçları bu kadar yoğun kullanılıyorken eski sohbet ortamlarının oluşması mümkün müdür? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

RAMAZAN SOHBETLERİ

3 RAMAZAN 1331

Belki on beş yıl oldu. Merhum Baba Yaver ile hem yemek hem de misafir meraklısı bir zatın *iftarına* davetli idik. Baba, ev sahibinin iyi huyunu ve nezaketini bildiği için daha yolda methetmeye başladı. Kaim, iştihalı dudaklarını şapırdatarak, neşesinden güldükçe koca karnını oynatarak, şişman vücudu ile iki tarafa yalpa vurduğu sıralarda kesik kısılmış sesiyle:

"Aman Allah! Aman Allah! Geçen yıl çifte hindi fırını vardı. Sırt sırta vermişlerdi... Dün eteğini öptüm, merak etme hem ondan var hem de sakız muhallebisinden, dedi..."

Bu gibi kişisel yerinmelerle bizi de imrendiriyordu.

Hakikaten sofraya dizildiğimiz zaman *iftariyenin* nefaseti ve çeşidi, ev sahibinin hepimizce malumu olan zevk ve iyi tabiatını gösteriyordu. Zeytin, peynir, reçel, pastırma, sucuk, turşu, hardelya, havyar, balık dolması ve tuzlamaları, çörek, simit, türlü zevk ve boğazından başka bir şeyi düşünmeyenleri sevindirecek surette hazırlanmıştı.

Baba, bu takıma "Rüzgâr!" diyerek pek el uzatmadı.

Hakkı da varmış. Çünkü o koca tepsi kalkınca kepçeleri son derece zarif, kendileri gayetle süslü üç büyük çorba kâsesi kondu. Konar konmaz evvela işkembeden, onun ardından tavuk, hindi katısıyla, suyu ile yapıldığından, yiyecek çevresinde toplandığı gibi, renk ve kokusu katkısız olduğu anlaşılan şehriyeden, ondan sonra da düğün çorbasından adeta bildiğimiz gibi birer kâse dikti. Her kâse ağzından ayrıldıkça göğsünü okşuyor, bize "Yumuşatır!" diyordu. Bu aralık sol eliyle gizli bir davranışta bulunduğunu hissettim. Pantolonunun dayanma gücünü azaltacak olan düğmelerini çözüyormuş. Çorbalar kalkıp da ortaya enderun yumurtası gelince kaşığa davrandı. Ekmeğe kim bakar? Biz tabağımıza birer parça alır almaz lengeri önüne çekti. Gözler, o siyah yüzünün üzerinden garip dönüşlerle fırladığı halde ağız, çene düzenli bir şekilde gidip geliyor, arada bana "İşte bu yumurta mide döşer..." diyordu.

İyice hatırımdadır. Pideli kebaba iltifat etti. Emir dolmaya limonu bol gezdirerek "Bayılırım!" diye girişti. Gelen turfanda bir sebzeden de yüz çevirmedi.

Kaymaklı elmasiyeye (...) saldırdı. Sofrada gülmeden kırılmadan kim kalıyordu? Yemeğin çokluğundan bizim iştihamız kapandığı halde Baba Yaver'inki gittikçe açılıyordu. İstediği çifte hindi gelince sustalı imiş gibi sandalyeden fırladı.

Görülecek bir manzara idi! Elleriyle göğüs etlerine atıldıkça kopan parçalar saniyenin içinde ağzına gidiyor, bir iki çevrildikten sonra kayboluyordu. Bu yetmişlik obur, bir aralık çevresine, yiyen var mı, gibi

bakındı. Kim yiyecek? Bu sefer de tepsiyi önüne çekti. Dakikaların içinde hindilerin iskeleti meydana çıkıyordu. Butlar, deriler, sırtlar, boyun halkaları sıyrıldıkça garnitür olarak yer olan patates puflalarında da azalmalar görülüyordu.

Bu karışıklık arasında ev sahibi, "Baba, muhallebiden yemeyecek misin? Senin için ayrıca bir tabak yaptırdım," dedi.

Boğulacak zannıyla korktum. Ağzı o kadar doluydu ki söz söyleyemiyordu. Yalnız cevap olarak gözlerini kapadı, başını iki tarafa, "Nasıl yemeyeceğim?" tarzında salladıktan sonra kaşığını da gösterdi. Lokmayı indirir indirmez.

"Yareliyim, merhemden vazgeçemem," seslenişiyle tedaviye hazır olduğunu söyledi. Velhasıl yedi. Muhallebiden sonra toprak kap içinde kızartılmış pilava varınca ne geldiyse yedi. Yedi ama... Siyahiye bir tutukluk geldi. Sofradan kalkamıyor, mıhlanmış gibi duruyordu. Yeni çıkma tiyatro komikleri deyiminden olup gayretle dik yaka giyen hatta yarı korsalı züppelerin sopa gibi duruşlarını canlandırmak için söylenilen, "Baston yutmuş!" gibi bir şekil aldı. Yaver, gık diyemiyordu. İşaret etti. İç kuşağını çözdüler. Yine işaret etti. Koluna girdiler. Ağır ağır kaldırdılar. Ben tabiatını bildiğim için, "Poyraz tarafa bakan bir pencere önüne götürün." dedim. Götürdüler. Sandalyeye nasıl oturduysa öylece kaldı. Fakat ev sahibi bir türlü rahat edemiyordu.

Asabi, meraklı olduğu için Yaver'e bir hal olur korkusuyla uğunup duruyordu. Sonunda bana "Canım, kardeşim, gidelim, soralım. Bir ilaç milaç ister mi?" diye söyleşiyordu. Halbuki ne ilaç ister, ne milaç! Bir saat uyusa yediklerinin hepsini eritirdi. Tabiat ve alışkanlığı böyle idi. Kendi ağzından işitmiştim: Eski sadrazam Fuad Paşa'nın yanında kilerci iken sofraya verilen kırk kişilik bir ziyafette böyle bir sofraya dağıtılacak terbiyeli paça ile fırında makarnayı davetlilerin hayret dolu bakışları arasında yemiş ve hazmetmiş.

Surname-i Vehbi, Levni, Topkapı Sarayı Müzesi / İstanbul.

Kendisini bir saat kadar poyraza verdikten sonra kilere giderek hararetinin fazlalığından dolayı iri billur kâselere yapılmış limonatalardan birçok da içmiş. Onun için ben hiçbir telaş görmüyorum. Böyle olmakla beraber beraberce gittik.

O zarif, o nazik konak sahibi, Yaver'in yanına büyük bir şefkatle yanaştı. Eliyle omzuna hafifçe vurarak "Baba, baba rahatsızsın. Bir şey ister misin, sana bir şey aldırayım mı?" dedi.

Onun söyleyişi üzerine:

"Aman Allah!"

Yaver ne hale gelmişti! Yüz siyahlığını kaybetmişti, dudaklar mosmor olmuş, titriyordu. Sandalyede ilk aldığı oturuş şeklini bozmadığı cihetle elleri dizlerindeydi. Ev sahibinin kendisine söz söylemesi üzerine gözlerini açtı, damar damar kan bürümüştü.

Zavallı dostum hâlâ, "Bir şey ister misin? (...)" diyerek yalvaran gözlerle yüzüne bakıyordu. Birdenbire yüksek bir ses aksetti. Cevap kulaklarımıza ulaştı:

"(...) (elleriyle iri bir parça işaret ederek) bir parça kızarmış ekmekle kaşar peyniri! Daha iyi hazmettirir!"

Ahmet Rasim

Ramazan Sohbetleri

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

cihet : Yön, yan, taraf.

lenger : Yayvan ve kenarları geniş, büyük bakır kap.

nefaset : 1. Nefis olma durumu. 2. Kıymetli olma durumu.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sohbet (Söyleşi): Yazarın herhangi bir konudaki duygu ve düşüncelerini, okuyucularla konuşur gibi içten ve sıcak bir anlatımla ortaya koyduğu yazılardır. Yazar, sohbetle düşüncelerini çok derine inmeden dile getirir; bu nedenle sohbet yazıları uzun değildir. Yazar; deyimleri, nükteli sözleri, devrik cümleleri, ünlem ve sözde soru cümlelerini bolca kullanarak içten ve sürükleyici bir anlatım yakalar. Sohbet yazarı, düşüncesini kanıtlamak gibi bir iddia taşımadığı için yazısında kişisel görüşlerini aktarır. Bir öğretici metin türü olan sohbette bilgiler doğrudan değil dolaylı olarak aktarılır. Genellikle dilin göndergesel işlevi kullanılır; göndergesel işlevle birlikte heyecana bağlı işlev, alıcıyı harekete geçirme işlevi gibi işlevler de sohbet yazılarında yerini alır. Anlatım biçimlerinden açıklayıcı anlatımın yanında söyleşmeye bağlı anlatım biçimine de sıkça yer verilir.

Tanzimat Dönemi'nde gazetecilikle birlikte edebiyatımıza giren sohbet türünde Cumhuriyet öncesinde eser veren yazarlarımızdan bazıları şunlardır: Ahmet Mithat Efendi (Tanzimat Dönemi); Halit Ziya Uşaklıgil, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahit Yalçın (Servetifünun Dönemi); Ahmet Rasim (Servetifünun Dönemi bağımsız yazarlardan).

Ahmet Rasim, edebiyatımızın ilk sohbet yazarlarından biri olarak kabul edilir. Sanatçının okuma bölümünde okuduğunuz Ramazan Sohbetleri adlı eseri, sohbet türünün önemli örneklerindendir. Eser, Ahmet Rasim'in 1913 (Rumî 1331) yılının Ramazan ayında İkdam gazetesinde yayımlanan yazılarından oluşur. Balkan Savaşları döneminde kaleme alınan eserde Balkan Savaşı'ndan gelen haberler, savaşın halkın üzerindeki etkileri, Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu durum, ramazan kültürümüz kısa kısa ele alınmıştır.

Eserin okuduğunuz bölümü üçüncü gün yazısıdır. Yazar, bu yazısında arkadaşıyla birlikte katıldığı bir iftar davetini anlatmaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. a) Okuduğunuz "Ramazan Sohbetleri" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

b) Metinde geçen "nefaset, rüzgâr, kâse" kelimelerinin doğru telaffuzuna yönelik çalışmalar yapınız.

2. Sohbet türünün ortaya çıkışında dönem ve gazetenin etkisini tartışınız.

3. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

4. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Ana düşünce: .....

.....

Yardımcı düşünceler: .....

.....

.....

.....

5. Metinde başvurulan anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

6. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

7. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

8. Metinde ortaya konan bilgi ve yorumları değerlendiriniz.

9. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

10. Okuduğunuz metin ve Ahmet Rasim hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

AHMET RASİM (1864-1932)

İstanbul'da doğan sanatçı; Darüşşüfaka Lisesinde okudu, lise eğitimini tamamladıktan sonra memur olarak göreve başladı. Daha sonra gazetecilik ve milletvekilliği de yaptı.

Ahmet Rasim, Servetifünun Dönemi'nde eser vermeye başladı ancak bu topluluğa dâhil olmadı. Gözlem gücü kuvvetli olan sanatçı; bu özelliğini eserlerine de yansıttı, gördüklerini açık ve yalın bir üslup ile kaleme aldı.

Eserlerinde toplumun inançlarını, gelenek ve göreneklerini, İstanbul'u, Beyoğlu'nu, buralarda yaşayan insanların hayat tarzlarını, kılık kıyafetlerini ayrıntılarıyla anlattı. İstanbul Türkçesini iyi kullanan sanatçı, yazılarında konuşma dilinin özelliklerini sıkça kullandı. Birçok türde eser verdi ama daha çok sohbet, fıkra ve anı gibi türlerde ön plana çıktı; roman ve hikâyede başarılı olamadı.

Sanatçının Ramazan Sohbetleri, Muharrir Bu Ya adlı sohbetleri; Şehir Mektupları, Eşkal-i Zaman adlı fıkraları; Gecelerim, Falaka adlı anıları vardır.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Her zaman anne ve babalar, çocuklarından bir şeyler bekler. Sizin onlardan beklentileriniz nelerdir?

2. Büyükanneleriniz, büyükbabalarınız veya yaşlı insanlar ile mutlaka sohbet etmişsinizdir. Bu sohbetlerinizin akranlarınızla yaptığınız sohbetlerden farkı var mıdır? Nasıl?

ÇOCUKLARIN ANA VE BABALARINDAN BEKLEDİKLERİ

Sizlere biraz çocuklarınızdan bahsetmek istiyorum. Çocuklarınızın yetişmesi sizi en çok meşgul eden meselelerden biridir.

Çocuklar -tabii çocuk oldukları için- fark etmezler. Ama ben bir baba olarak bilirim ki, mekteplerin kapılarını yeniden açtıkları günlerde siz de onlar kadar, hatta onlardan biraz fazla heyecanlanırsınız. Çünkü bir baba olarak, bir ana olarak bu fani dünyada üzerlerine titrediğiniz varlıklar onlardır. Eğer yorgunluklara katlanıyorsanız, üzüntülere göğüs geriyorsanız, binbir sıkıntıyı yenmeye gayret ediyorsanız yalnız onlar için, onların yetişmeleri, sizin kadar yorulmamaları, üzülmemeleri için katlanıyorsunuz.

*Bilmem ara sıra siz de benim gibi yapar mısınız? Ben bazen kendi kendime düşünürüm: Şu dünyada yapayalnız bir adam olsaydım yaşamak benim için ne kadar kolay olacaktı! Masrafımı, kendim için harcadığım parayı hesap ediyorum, hiç de o kadar yüksek bir yekûn tutmuyor. Bu parayı elde etmek için sabahtan akşama kadar didinmeye, pencerenin camına düşmüş bir sinek gibi oradan oraya atılmaya pek de lüzum yok. Bu yalnız benim için değil, hepiniz için öyle. Fakat şairin dediği gibi ne yapacaksınız? “Viran olası hanede evlad ü ıyal vardır.” Şerefli bir aile reisinin vazifesi, kendi etrafına toplanan ve gözünün içine bakarak kendi kaderine iştirak etmeye seve seve razı olan bu insanları mümkün olduğu kadar rahat yaşatmaya ve çocukları da hem kendilerine, hem de cemiyete faydalı birer insan olarak yetiştirmeye çalışmaktır.

Ama hemen söyleyeyim ki insan olan için bu bir külfet değildir. Bilakis Cenabıhakk’ın bir lütfudur. Çoluk çocuk için katlanılan zorlukları bir zevk haline getirerek hayatın devamını böyle mümkün kılmıştır. Yüreklerimize öyle bir sevgi koymuştur ki o sevgi bizi her fedakârlığa katlandırır. Hatta ölüm bile bize o kadar korkulu bir şey gibi görünmüyorsa çocuklarımızda hayata devam edeceğimize inandığımız için görünmüyor. O sebeple en aziz varlıklarımız olarak, hatta kendimizden fazla çocuklarımızın üzerine titriyoruz. İnsanlık tarihi yemeyip çocuklarına yediren, giymeyip çocuklarına giydiren ana babaların şanlı fakat meçhul, üç beş kişi arasında kalmış destanlarıyla doludur.

Onun için, mekteplerin yeniden açıldığı günlerde çantalarını koltuklarının altına alıp mektebin yolunu tutan çocuklarınızın arkasından ne büyük ümitlerle bakmakta olduğunuzu, yüreğinizin nasıl titrediğini çok iyi biliyorum.

Ama merak etmeyin, onlar sizin kendilerini yürüttüğünüz bu yolda ilerleyecekler, mekteplerden muhakkak bir şeyler öğrenerek çıkacaklardır. Yol ne kadar uzun ve zahmetli görünürse görünsün, bir gün bitecek, siz ihtiyarlayıp dururken onlar da çocukluktan sıyrılarak hayata atılacaklardır. Ama şunu bilmeliyiz ki canımızdan aziz bildiğimiz bu çocukları kollarından tutup mektebe göndermekle ana ve baba olarak vazifemizi tamamlamış olmuyoruz. Onların yalnız okumuş, bilmiş bir insan olarak yetişmelerinden daha mühim olan bir şey var. Çocuklarımızın her şeyden evvel iyi bir insan olmaları lazım. Bizim sarf ettiğimiz bütün gayretlerin, ancak onlar iyi birer insan olarak yetiştikleri zaman manası vardır. Çocuklarımızı bilgili birer insan olarak yetiştirmek öğretmenin vazifesi ise iyi insan olmaya doğru onları yöneltmek de anne ve baba olarak bize düşüyor. Çocuklarımıza evvela iyi birer örnek gibi görünmeye mecburuz.

*

Çocuğun yeryüzünde en sevdiği iki mahluk anası ile babasıdır. Dünyada bu kadar ana ve baba varken çocuğunuzu bunların arasına bıraksanız, o zengin, bu yakışıklı, şu kuvvetli demez ne halde olursanız olun yine sizi seçer ve daima, ufak yaştan itibaren her hareketiyle sizi taklit etmeye, size benzemeye özenir. Bu yüzden ona taklit edilmeye layık bir insan gibi görünmeye mecbursunuz. Evinizdeki her hareketiniz, hadiseler karşısında takındığınız her tavır, siz farkına varmasanız bile onun için bir derstir. Öğretmenin mektepte öğretemeyeceği birçok şeyler vardır ki onları çocuğunuz sizden öğrenir. Eğer ara sıra yalan söylemeyi mübah görüyorsanız o da mübah görecektir. İkiyüzlülüğü takdir ediyorsanız veya iş icabı, eskilerin tabiriyle berayı maslahat şuna şöyle, buna böyle demekte beis görmüyorsanız o da görmeyecektir. Siz zalimseniz, küçükleri eziyorsanız o da ezecektir. Hodbin iseniz o da hodbin olacaktır. Merhamet sizi cezbetmiyorsa ona da cazip görünmeyecektir. Binaenaleyh bir çocuğumuz olduğu andan itibaren kendimizi de toplamaya mecburuz. Onu sevdiğimiz, onun iyi adam, büyük adam olmasını istediğimiz için iyi adamın ve büyük adamın vasıflarını nefsimizde toplamaya, bu vasıfları benimsemeye kendimizi zorlamaya çalışacağız.

*Bilhassa ona, biz öldükten sonra, yani hayatta yalnız kaldığı zaman sevilmesi ve muvaffak olması için insanları sevmeyi öğretelim. Başkalarına fenalık ederek etrafına düşmanlar sıralamaması için doğuştan var olan zulüm yapmak istidadını merhamete çevirmeye çalışalım. Çocuklar, pekâlâ bilirsiniz, benim söylememe hacet yok, küçük yaşlarda zalim olurlar. Hayvanlara eziyet etmeleri bundandır. Yakaladıkları sineklerin kanatlarını kopararak onun çabalamasından, kedinin kuyruğuna teneke bağlamaktan, zayıf buldukları arkadaşlarını dövmekten zevk alırlar. Çocuğun bu zevklerini uzun zaman devam ettirmesi korkunç bir şeydir. Zulmü yapmak istidadını körletip onu iyilik etmekten zevk alır hale getirmek vazifesi bize düşüyor. Onu kendi haline bırakırsak bu güzel hayatın zehir olması işten bile değildir.

Çocuk anasını, babasını sever. Bu, doğuştan, ona Allah'ın verdiği bir sevgidir. Fakat hayatta iyi bir insan olabilmesi için bu sevgi kâfi gelmez. Başkalarını da sevmeyi ona öğretmeliyiz. Hayatta büyük sıkıntılara maruz kaldığı zaman onu kurtaracak olan, yükünü hafifletecek, feraha çıkmasını temin edecek olan sevgi başkalarının sevgisidir. Bir çocuğun yalnız ana baba sevgisiyle kalması, onlara bağlanması, sevgisini hudutlaması bir bakıma tehlikelidir de. Çünkü böyle olursa hayatta kendisine yakınlık gösterecek birkaç kişiye kul ve köle olarak diğer insanları hiçe saymanın, onların saadet ve felaketleriyle alakadar olmaksızın yaşamanın getireceği talihsizliklere karşı müdafaasız kalabilir. Böyle bir adam belki kendisine, muvakkat bir zaman için faydalı olabilir ama cemiyete faydalı olamaz. Biz çocuğumuzu yalnız kendisine değil, aynı zamanda cemiyete faydalı bir adam olarak yetiştirmeye muvaffak olursak analık ve babalık vazifelerimizi layıkıyla yapmış oluruz.

Bütün gayretlerimiz sırf onun iyiliği için olduğuna, yani hayatta rahat etmesini, sevilmesini ve yükselmesini istediğimize göre ona doğruluğu, adil olmayı, sözünde durmayı, iyilik etmeyi öğretmeliyiz. Her vasıtadan istifade ederek ona bunları telkin etmeli, telkin etmekle de kalmayıp hayatta olduğumuz müddetçe onu takip etmeliyiz. Çünkü bu istikamette onu takip edecek kimse yoktur. Ana ve babadan başka hiç kimse bu külfeti omuzlamak zahmetine katlanmaz. Herkesin alakası muvakkattir, muayyen gayelere bağlıdır. O gayeler elde edildi mi alaka da kaybolur gider. İnsan kaderiyle baş başa kalır.

Çocuk iyi istikamette ne elde ederse, en geniş ölçüde anasından ve babasından elde edeceği için hayat yolunda onu yalnız bırakmamak da bizlere düşüyor. Daha doğrusu bizler gözlerimizi kapayıp da onu yalnız bıraktığımız zaman hayatta hakiki manasıyla yapayalnız kalmaması, bizim ona kazandıracağımız iyi huylar sayesinde mümkün olacaktır.

Şevket RADO

Eşref Saat

(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

beis : 1. Engel, uymazlık. 2. Kötülük, zarar.

berayı maslahat : İş için.

evlad ü ıyal : Çoluk çocuk.

hodbin : Bencil

istidat : Yetenek.

iştirak : Bir işe, bir düşünceye katılma, katılım.

maruz : Bir olayın, bir durumun etkisinde veya karşısında bulunan.

muayyen : Belirli, belirlenmiş.

muvakkat : Geçici.

mübah : Yapılmasında sakınca görülmeyen.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde sohbet türünde yazılan eserler artmıştır. Diğer türlerde olduğu gibi sohbette de sade bir dil tercih edilmiştir. Konular çeşitlenmiştir. Bu dönemde Şevket Rado (Eşref Saat, Aile Sohbetleri), Melih Cevdet Anday (Dilimiz Üzerine Söyleşiler), Suut Kemal Yetkin (Edebiyat Konuşmaları), Nurullah Ataç (Söyleşiler) gibi yazarlarımız bu türde önemli eserler vermişlerdir.

Cumhuriyet Dönemi'nde sohbet dendiğinde akla gelen ilk eserlerden biri olan Eşref Saat, Şevket Rado'nun İstanbul Radyosu'ndaki konuşmalarından oluşmaktadır. Yazar, kitapta görüşlerini ve tecrübe sonucu edindiği birikimleri okuyucuya aktarmıştır. Kolay anlaşılır, açık ve akıcı bir üslup kullanmıştır. Şevket Rado, kitabında insanları sorumluluğa, doğruluğa, dürüst ve adil olmaya, iyi ve yararlı olmaya, zorluklara karşı pes etmemeye yönlendirmeyi amaçlamıştır.

İnsanın anne veya baba olduktan sonraki en büyük uğraşı çocuklarıdır. Anne ve babalar; çocuklarının iyi yetişmesi için birçok sıkıntı çekerler, yorulurlar. Ama unutmamaları gereken bir şey vardır: Çocuklar da anne ve babalarını çok sevdikleri için onları rol model alırlar. Bu nedenle iyi bir çocuk yetiştirmek isteyen anne ve babanın iyi bir insanın özelliklerini önce kendi davranışlarına yansıtması gerekmektedir. İşte Şevket Rado'nun okuduğunuz "Çocukların Ana ve Babalarından Bekledikleri" adlı sohbet yazısında özellikle vurguladığı husus budur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Çocukların Ana ve Babalarından Bekledikleri" metninde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Metnin ana düşüncesi ile yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

4. Metinde başvurulan anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

6. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

7. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

8. "Metin ve Türle İlgili Açıklamalar" bölümünde sohbet türünde eser veren yazarlardan bazıları verilmiştir. Adı verilen yazarların sohbet türündeki eserlerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

Yazar	Eser
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

9. Okuduğunuz metin ve Şevket Rado hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

Aşağıda verilen parçaya göre ana ve babaların çocuklara öğretmesi gereken değerler hangileridir? Neden?

"Bütün gayretlerimiz sırf onun iyiliği için olduğuna, yani hayatta rahat etmesini, sevilmesini ve yükselmesini istediğimize göre ona doğruluğu, adil olmayı, sözünde durmayı, iyilik etmeyi öğretmeliyiz. Her vasıtadan istifade ederek ona bunları telkin etmeli, telkin etmekle de kalmayıp hayatta olduğumuz müddetçe onu takip etmeliyiz. Çünkü bu istikamette onu takip edecek kimse yoktur. Ana ve babadan başka hiç kimse bu külfeti omuzlamak zahmetine katlanmaz. Herkesin alakası muvakkattir, muayyen gayelere bağlıdır. O gayeler elde edildi mi alaka da kaybolur gider. İnsan kaderiyle baş başa kalır."

Yazarın Biyografisi

ŞEVKET RADO (1913-1988)

Üsküp yakınlarındaki Radoviş'te doğdu. İstanbul Pertevniyal Lisesinden sonra, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Çeşitli dergiler çıkardı. İstanbul'da vefat etti.

Sanat yaşamına, Varlık dergisinde yayımlanan şiirlerle başladı. Dergilerde yayımlanan söyleşileriyle tanındı. Söyleşileri; genellikle gençlere doğru yolu gösteren, onlarda yaşama sevinci uyandıran, karşılaşılabilecek zorlukları iyimser bir görüşle yorumlayan özellikler taşır. Oldukça yalın bir dili vardır.

Yazarın Eşref Saat, Ümit Dünyası, Hayat Böyledir, Aile Sohbetleri, Saadet Yolu adlı sohbetleri; 50. Yılında Sovyet Rusya adlı gezi yazısı vardır.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. İnsanların kıyafetine, şekline yani dış görünüşüne bakarak onlara karşı ön yargılı davranır mısınız? Neden?

2. Sizce müzik evrensel midir, yoksa belli kitlelere mi hitap eder? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

BASİT BİR MESELE

Nişantaş taraflarında oturanlar -veyahut benim gibi o semte ara sıra misafir gidenler- bazı öğle üstleri ve bazı akşamlar, caddeden yükselen yakıcı bir kaval sesiyle elbette titremişlerdir. Asrî, büyük apartmanlar mahallesini sanatın sihriyle bir lahzada kır, bağ, dağ âlemine çeviren bu rustaî, yeşil musikinin menbaı, bir âmânın üflediği bakır borudur. Beğenmediniz mi? Kadîm efsane dünyasında Marsiyas, Apollon'un mağrur rebabını, hakîr kamış düdüğüyle mağlup etmişti.

Kıyafeti, şekli, vaziyeti hep kendi aleyhine olan bu zavallı sokak muzıkacısının perişan bedeni, ilâhî bir sırrın mahfazasıdır. İşte sanatkâr budur. Dikenli karmakarışık bir fidanda "gül" mucizesinin inkişafını tabiî bulanlar, sanatkârın maddiyat ve maneviyatı arasındaki farka hayret etmemelidirler. Adım atmak için bile bir başkasının yardımına muhtaç olan ve ancak kuru ekmekle taayyüş edebilen bu gözsüz ve âciz insan, maneviyat sahasında, bilakis, kudreti payansız bir hükümdardır. İstediği dakikada bize bir ra'şe gömleği giydirmek, kalbimizin darâbanına, kanımızın deveranına tahakküm etmek için bu adamın bizzat bize görünmeğe, bizi ikna etmeğe, söz söylemeğe, nefes tüketmeğe hiç ihtiyacı yoktur. Musikinin her hamlesi, hünerinin hem nazariyesini, hem de lezzetini, dinleyene bir anda telkin ediyor. İşte sanat, işte hakiki sanat budur! Ötesi laftır.

İkdam, nr.11177, 6 Haziran 1928

Ahmet Haşim

Bize Göre, İkdam'daki Diğer Yazıları

Haz. İnci ENGİNÜN - Zeynep KERMAN

(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âmâ : Görme engelli.
asrî (asri) : Çağdaş.
daraban : Kalp vuruşu, kalp atışı.
inkişaf : 1. Gelişme, gelişim. 2. Meydana çıkma, aşikâr olma.
mahfaza : İçinde küpe, yüzük, bilezik vb. değerli süs eşyalarının saklandığı kutu.
menba (memba) : 1. Kaynak, pınar. 2. Bir şeyin ilk olarak çıktığı yer.
ra'şe (raşe) : Titreyiş, ürkme.
rebap : Gövdesi Hindistan cevizi kabuğundan yapılmış uzun saplı saz.
rusta : Köylü.
taayyüş : Yaşama, geçinme.
tahakküm etmek : Baskı yapmak, zorbalık etmek, hükmetmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Fıkra (Köşe Yazısı): Sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumu ilgilendiren güncel herhangi bir konuda yazılan düşünce yazılarına fıkra denir. Fıkralar; özellikle gazetelerin iç sayfalarında, belirli köşelerinde özel başlıklarla yazılır. Bu nedenle fıkralara "köşe yazısı" da denir.

Konu seçiminde özgür olan yazar, ele aldığı konuyu kişisel bir bakış açısıyla yazar. Geniş bir okuyucu kitlesine hitap ettiği için yalın, açık, akıcı bir anlatımla yazmayı tercih eder. Bir öğretici metin türü olan fıkrada yazar, yazdığı konuda okuyucuyu düşünmeye sevk eder. Fıkralarda dilin göndergesel işlevi ile birlikte heyecana bağlı işlevi, alıcıyı harekete geçirme işlevi de kullanılır. En çok tercih edilen anlatım biçimi ise açıklayıcı anlatımdır.

Gazete çevresinde gelişen öğretici metin türleri olan fıkra ve sohbet benzerlik gösterir. Fıkra ve sohbet arasındaki fark anlatımlarındadır. Fıkra, sohbete göre daha ciddi bir üslupla yazılır. Sohbette yazar; daha yumuşak bir üslupla yazısını kaleme alır, bu nedenle düşüncelerini rahatlıkla ifade eder.

Fıkra dendiğinde birçoğunun aklına esprili, nükteli kısa hikâyeler (Nasrettin Hoca fıkraları gibi...) gelmektedir. Köşe yazısı olan fıkralar ile bu nükteli fıkraların karıştırılmaması gerekir.

19. yüzyılda gazetelerin yaygınlaşmasıyla birlikte görülmeye başlayan bu türün edebiyatımızda Cumhuriyet öncesinde tanınmış yazarları arasında; Ahmet Haşim, Ahmet Rasim, Falih Rıfkı Atay, Refik Halit Karay gibi isimler vardır.

Okuma bölümünde yer verilen "Basit Bir Mesele" fıkrası Ahmet Haşim'in, içerisinde 42 yazısının yer aldığı "Bize Göre" adlı eserinden alınmıştır. Ahmet Haşim; çoğu İkdam gazetesindeki köşesinden alınan yazılarda tarih, sanat, kültür, edebiyat gibi birçok konuyu ele almıştır. Eserde dönemin sosyal yaşam tarzıyla ilgili bilgilere de ulaşılmaktadır.

Ahmet Haşim; okuduğunuz metinde döneminin çağdaş apartmanlarının arasında dolaşan, köylü gibi görünen bir gencin müziğiyle insanın maneviyatına, ruhuna nasıl hitap ettiğini anlatır. Yardıma muhtaç olduğu, zar zor geçindiği görünümünden belli olan bu kişinin maneviyat alanında birçok kişiden üstün olduğunu dile getirir.

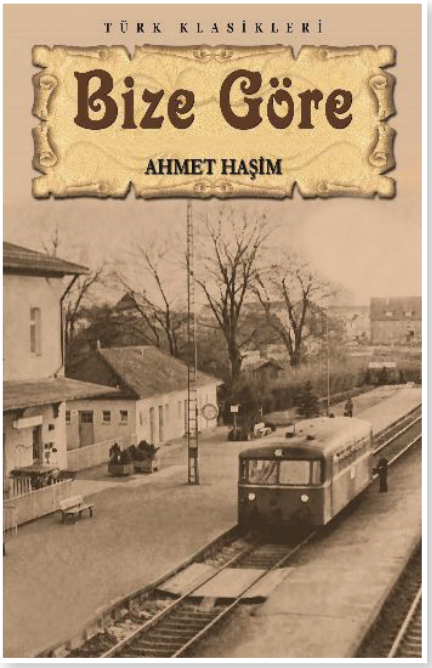

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Basit Bir Mesele" metninde anlamı verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Fıkra türünün ortaya çıkışında dönem ve gazetenin etkisini tartışınız.

3. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

4. Metnin ana düşüncesi ile yardımcı düşüncelerini belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Ana düşünce: .....

.....

Yardımcı düşünceler: .....

.....

.....

5. Metinde başvurulan anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

6. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

7. Metinde manevi ve evrensel değerler ile sosyal ögeleri belirleyiniz.

8. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını değerlendiriniz.

9. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

10. Aşağıda Selim İleri'nin Ahmet Haşim'in düzyazılarını değerlendirdiği köşe yazısından bir parça verilmiştir. Okuduğunuz metin ve aşağıda verilen parçadan hareketle metin ve yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

(...)

Ahmet Haşim'in şiirini günümüzün değer yargılarıyla irdeleyenler bu şiirde toplumsalın payını hemen hiç bulamazlar. Savlarına göre, Ahmet Haşim yaşadığı **büyük toplumsal olaylardan** bile etkilenmemiş, sözkonusu olayların izdüşümleri de şiirine yansımamıştır. Gerçekten öyle mi?

(...)

Ahmet Haşim'in gazetelerde çıkmış makalelerini, söyleşilerini, fıkralarını ve gezi yazılarını toplu olarak okuma imkânına kavuştuktan sonra, bütün bu incinmişlikleri çok daha açık seçik kavrayabiliyoruz. (...) **Yayınları**'nın edebiyatımıza büyük bir hizmeti diyebileceğim **Ahmet Haşim Bütün Eserleri** dizisinin son üç cildi şairin düzyazılarından oluşuyor. **İnci Enginün** ve **Zeynep Kerman**, bu iki uzman, basıma hazırlamışlar. Ahmet Haşim şimdi asıl düşünce ağırlıklı yazılarıyla zamana meydan okumuş olduğunu kanıtlıyor.

(...)

Basından

4. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Her yıl, 26 Eylül günü Türk Dil Bayramı olarak kutlanmaktadır. Türk Dil Bayramı neden 26 Eylül günü kutlanmaktadır? Açıklayınız.

2. Siz bir köşe yazarı olsaydınız hangi konuda yazmak isterdiniz? Neden?

DİL BAYRAMI

Dil bayramı kutlu olsun! Biliyorum, az büğünün bayram olduğunu bilip içlerinde sevinç duyanlar. Kimi de kınayarak dudak büküyor, gülüyor bize. Öfkelenenler, tepinenler, bayram etmemiz değil, yüz-yıllar boyu işlenmiş, incelmiş dilimiz karıştırıldığı, bozulduğu için ağlamamız gerektiğini söyleyenler de oluyor. Aldırmayalım onlara, azlık olduğumuza da üzülmeyelim, yarın bizimdir. Görmüyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Gençlerin yeni yetişenlerin konuşmaları da, yazıları da arı Türkçeye, öz-Türkçeye doğru gidiyor. Yavaş yavaş da değil, hızla.

(...)

Eski dili beğenmeyenlerden, kötüleyenlerden, onunla eğlenenlerden değilim. Hani ağızlarını yamrıltarak "Zâviyetân-ı mütebâdiletân-ı dâhiletân" deyip gülenler, "Böyle de söz olur mu?" diye soranlar var, ben onlardan değilim. Dilin değişmesine karşı koymak isteyenlerden ne denli uzaksam, onlardan da o denli uzağım. Bence hepsi birdir, bir düşünüştedir onların, hepsi de dil duygusuna, dil düşüncesine erişememiş kişiler. Olur öyle söz, neden olmasın? Türk'ün ağzına yakışır da. Doğu uygarlığı içinde yetişmiş; Arapçayı, Farsçayı öğrenmiş Türk'ün ağzına yakışır. İyi etmişler öyle bilim-sözlerini uyduranlar, kuranlar. Toplumun bağlı olduğu uygarlığın bilim dilini öğrenirler, onunla düşünürler, onun köklerinden gene onun kurallarına göre tilcikler, bilim-sözleri üretirlermiş. Bir diyeceğimiz yoktur onlara, olamaz. Onlarla eğlenmek, onlara dil uzatmak bilgiye, uygarlığa dil uzatmaktır. Ayak takımının işidir, ayak takımına yakışır eski dilimizi yermek, onunla eğlenmek. İyi bilin, onu yerenler, onunla eğlenenler bütün kurulmakta olan dili de yererler, onunla eğlenirler. Dünkü dilin hangi isterlere göre kurulduğunu, bir uygarlık içinde gerekli olduğunu anlayamayanlar büğünkü dil değişmesinin neden, niçin olduğunu da anlayamazlar. İnanıyorlarmış dilin değişmesi gerektiğine, gönüllerile bağlılarmış bu devrime. Bir inanma işi, bir gönül işi değildir bu, bir düşünme işidir, bir anlama işidir.

Dil neden daha çabuk değişip durulmuyor? (...) Hep anlamaktan kaçınıyorlar, işi hep duyguya döküyor, güzellik gibi kişiden kişiye, çağdan çağa değişir görece ölçülere vurmağa kalkıyorlar da onun için. Arapça bir tilciği ağzını yamrıltarak söyleyip eğlenenin, "gırtlak" tilciğini kaba bulana ne diyeceği olabilir? Hep birer duygu yadırgısıdır bunlar, bunlara dayanarak sürekli, sağlam bir işe girişilemez. Gene anlamaktan kaçındıkları içindir ki kimi de tilcikleri birer birer, ayrı ayrı öğrenmeğe kalkıyorlar. Arapçadan alınmış, âdet, avdet, iade tilciklerini kullanmak için bunların bir kökten geldiğini bilmeleri gerekmezmiş; kâtip, mektûp, mektep için de öyle. Kamu bunları almış, benimsemiş, birbirlerile ilintilerini düşünmemiş, üzümünü yemiş de bağını sormamış... Bunu ileri sürerken ödevlerinden kaçtıklarını göremiyorlar, sezemiyorlar. Okur-yazarın, aydının toplumda başlıca ödevlerinden biri, boynunun borcu, yazı dilinin anlaşılır, kökleri de, birbirleriyle ilintileri de, hangi kurallara göre üretildiği de bilinir tilciklerden kurulmasını sağlamak böyle bir dilin koruyucusu olmaktır. Kökleri hangi kurallara göre üretildikleri bilinmeyen devşirme tilciklerle kurulmuş bir yazı dili, konuşma dili gibi çabucak eskir, anlaşılmaz olur.

Yazı dili ise süreklilik ister, büğünün düşüncelerini, dediklerini yarına ulaştıracak. Bizim eski dilimiz yüzyıllar boyunca az çok değişmiştir, yeni yeni tilcikler üretmiş, yeni yeni biçimler kurmuştur. Gene de bağlı olduğu ilkeler değişmemiştir. Namık Kemal'in, Halit Ziya Uşaklıgil'in yazdıkları dil, sözcük bakımından, Fuzuli'nin dilinden ayrılsa bile bağlı oldukları ilkeler bakımından ayrı değildir. Fuzuli'yi sininden çıkarıp diriltseniz Namık Kemal'in dilini, önce yadırgasa bile, biraz düşünmekle anlar. Onlarda bir dil duygusu, bir dil düşüncesi vardır. Arapçadan, Farsçadan birtakım tilcikler almışlar, gelişigüzel devşirmemişler. Büğün ise Arapçayı, Farsçayı bilmeden, yeni kuşaklara öğretilmesini istemeden Arapça, Farsça tilcikleri kullanmakta direnenlerde, o tilciklerin aralarındaki ilintileri bilmeği gereksiz sayanlarda dil duygusu, dil düşüncesi yoktur. Avrupa dillerinden de öylece tilcik alıveriyorlar. Psikoloji diyorlar, antoloji diyorlar. Bunları böyle köklerini göstermiyen eciş bücüş bir biçimde yazabiliyorlar, o iki tilcikteki loji'nin ne olduğunu sordunuz mu, yüzde doksan dokuzu ikisinin de bir olduğunu, bir anlama geldiğini sanıyor. Bilenler de benim gibi ancak kulak dolgunluğu ile biliyor. Böyle aydın olmaz, bir toplumun aydınları böyle olmamalıdır, iyice bilmedikleri tilciklerle düşüncelerini söylemeğe kalkmamalıdır. Tilcikler gelişigüzel türemez, yazı dilinin tilcikleri şuradan buradan devşirilmez, ya toplumun öz dilinden ya da toplumun bağlı olduğu uygarlığın bilim dillerinden türetilir. Devşirme yolu ile şuradan buradan gelişigüzel tilcik alan, onlarla yetinen kişi bir aydın sayılamaz, başlıca ödevini yapmıyor, söylediklerinin

yarın da iyice kavranılmasına özenmiyor demektir. Türk aydını büğün o dil duygusundan, dil düşüncesinden yoksun olduğu içindir ki dilimizin değişmesi ancak yavaş yavaş oluyor, durulma gecikiyor. Aydınlarımız kullandıkları tilciklerin anlamlarından çok duygu gücüne, onlardaki anı yüküne önem veriyorlar. Düşüncelerinden çok duygularına, anılarına bağlandıkları için. Duygu gücünün, anı yükünün bir önemi, bir değeri yoktur demeğe mi getiriyorum? Değil. Ancak duygu gücü de anı yükü de düşüncenin aydınlattığı tilciklerde diri kalabilir, ötekilerde ise yıpranır, giderek gülünç de olur. "Güz" tilciği ile "hazan" tilciğinin anlamları bir olsa da duygu güçlerinin, anı yüklerinin başka olduğunu bilirim. Ben severim de "hazan" tilciğini, "Hazan ki durmadan evrâkı sû-be-sû dökülür" ozanın yarattığı güzel bir biçimdir, ancak bütün tilciklere alışık olanlarda bir duygu, birtakım anılar uyandırabilir, alışık olmayanlara ise işleyemez, büsbütün boşmuş gibi güldürür onları. Büğün Arapça, Farsça tilciklere duygu güçleri, anı yükleri için bağlı olanlar işte bunu düşünmüyorlar, kendileri alışık oldukları gibi gelecek kuşakların da alışık olacaklarını sanıyorlar. Kurumuş bir kaynağın gene de su vermesini bekliyorlar. Duygu gücünü, anı yükünü önemli buluyorlarsa kendileri yeni tilciklere bu değeri kazandırmağa çalışsalar ya! Yaratıcılıkları olmadığını sezdikleri için midir nedir, güvenemiyorlar kendilerine, eskiden, artık ölmüşten yardım dileniyorlar. Duygularını belirtecek biçimleri de kendileri kurmayacaklar, eskiyle yetinecekler. Yoksa kendileri de ölmüş mü ne o kişiler?

Dil bayramı büğün. Dirilere kutlu olsun.

Dünya, 26.IX.1955

Nurullah ATAÇ

50 Yılın Türk Edebiyatı

Haz. Rauf MUTLUAY

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

sin : Ölü gömülen yer, gömüt, mezar, kabir.

tilcik : Sözcük (Nurullah Ataç tarafından türetilmiştir.).

yadırgı : Yabancı.

zâviyetân-ı mütebâdiletân-ı dâhiletân: İç ters açılar.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde gazeteciliğin gelişmesi ve gazete okurunun artmasına bağlı olarak fıkra türü de gelişme kaydetmiştir. Okur ilgilerinin çeşitliliğiyle konular çeşitlenmiştir. Bu dönemde Peyami Safa, Ahmet Kabaklı, Burhan Felek, Tarık Buğra önemli fıkra yazarlarındandır.

Okuduğunuz "Dil Bayramı" metni, Nurullah Ataç'ın 26 Eylül Türk Dil Bayramı münasebeti ile yazdığı bir fıkradır. Fıkrasında dilin sürekli değişmekte olduğunu dile getiren Nurullah Ataç; dil değişiminin normal olduğunu, bize düşenin bu değişim sırasında dili yabancı sözcüklerden uzak tutmamız gerektiğidir. Bunu yaparken de dile yerleşmiş sözcükleri atmakla uğraşmamamız, yeni giren yabancı sözcükleri almamamız gerektiğini vurgulamaktadır. Nurullah Ataç; birçok yazısında olduğu gibi "Dil Bayramı" yazısında da kendi türettiği sözcükleri kullanmış, konuşma dilinin ve döneminin dil özelliklerinden yararlanmıştır (göstermiyen, söylemeğe, büğün, gönüllerile).

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Dil Bayramı" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Metnin ana düşüncesi ile yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

4. Metinde başvurulan anlatım biçimlerini, düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

6. Metindeki bilgi ve yorumları; gerekçe, tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.

7. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

8. "Metin ve Türle İlgili Açıklamalar" bölümünde fıkra türünde eser veren bazı yazarlar verilmiştir. Adı verilen yazarların fıkra türündeki eserlerini belirleyerek aşağıdaki alana yazınız.

Yazar	Eser
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

9. Okuduğunuz "Ramazan Sohbetleri", "Çocukların Ana ve Babalarından Bekledikleri", "Basit Bir Mesele" ve "Dil Bayramı" metinlerindeki gelenek ve anlayışların yansımalarını değerlendiriniz.

10. Okuduğunuz metin ve Nurullah Ataç hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

NURULLAH ATAÇ (1898-1957)

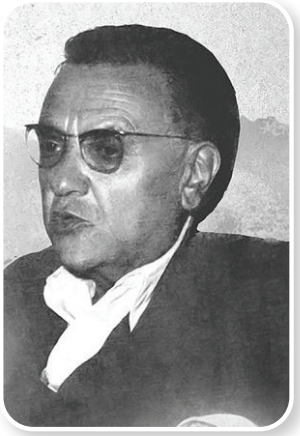

İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesinde okudu. Bir süre Edebiyat Fakültesine devam etti. Daha çok kendi kendisini yetiştirdi. Fransızca öğrendi. Öğretmenlik yaptı. Cumhurbaşkanlığı tercümanlığından emekli oldu. Ankara'da vefat etti.

Cumhuriyetten önce Dergâh dergisinde yayımlanan şiirleri, makale ve tiyatro eleştirileri ile edebiyat çevrelerinde tanındı. Cumhuriyet Dönemi'nde çeşitli gazetelerde deneme, eleştiri yazıları yazdı. Çeviriler yaptı. Genç yazar ve şairleri tanıttı.

Nurullah Ataç, Türkçenin özleşmesi için büyük çaba harcadı. Devrik cümlelere dayalı yeni bir dil ve anlatım biçimi oluşturdu. Denemelerinde genel kabul görmüş konuları ele alıp yeniden değerlendirdi.

Yazarın Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Ararken, Diyelim, Okuruma Mektuplar, Günce, Prospero ile Caliban, Söyleşiler, Dergilerde adlı düzyazıları vardır.

DİL BİLGİSİ

1. Aşağıdaki cümleleri ögelerine ayırınız (Devrik cümlelerde yüklemin sonda olmadığını, sıralı cümlelerde birden fazla yüklem olduğunu unutmayınız.).

• Onlarda bir dil duygusu, bir dil düşüncesi vardır.

• İyi etmişler öyle bilim-sözlerini uyduranlar, kuranlar.

• Bizim eski dilimiz yüzyıllar boyunca az çok değişmiştir, yeni yeni tilcikler üretmiş, yeni yeni biçimler kurmuştur.

2. Aşağıdaki cümlelerde kullanılan ve daire içinde verilen işaretlerden hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğunu değerlendirerek nedenlerini açıklayınız.

• Fuzuli'yi sininden çıkarıp diriltseniz Namık Kemal'in dilini (,) önce yadırgasa bile (,) biraz düşünmekle anlar.

• Arapçadan (,) Farsçadan birtakım tilcikler almışlar (,) gelişigüzel devşirmişler.

• Büğün Arapça (,) Farsça tilciklere duygu güçleri (,) anı yükleri için bağlı olanlar düşünmüyorlar (,) kendileri alışık oldukları gibi gelecek kuşakların da alışık olacaklarını sanıyorlar.

3. Aşağıdaki cümlelerdeki "de" ve "ki"nin görevlerini ve niçin ayrı yazıldıklarını açıklayınız.

• Bilenler (de) benim gibi ancak kulak dolgunluğu ile biliyor.

• Gene anlamaktan kaçındıkları içindir (ki) kimi (de) tilcikleri birer birer ayrı ayrı öğrenmeğe kalkıyorlar.

YAZMA

ETKİNLİK

"Okuma" bölümünde okuduğunuz metinler ve "Metin ve Türle İlgili Açıklamalar" bölümünde verilen bilgilerden yararlanarak güncel bir konuda sohbet veya fıkra yazısı yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

Türk Toplumunda Sohbet Kültürü

Türkler; yüzyıllardır çeşitli vasıtalarla bir araya gelir, belirli geleneklerle sohbetler gerçekleştirirler. Bu bir araya gelmeler, çeşitli eğlencelerde de uzun kış gecelerinde zaman geçirmek için de olabilir. Zamanla bu sohbet toplantıları yemeklerle, çay ve kahvelerle zenginleştirilmiş ve özellikle çay ve kahve, sohbetlerimizin vazgeçilmezi olmuştur. Misafirperverliği ile ünlü olan Türkler; misafirlerini sadece güzel yiyeceklerle değil, tatlı sohbetleriyle de ağırlarlar. Sohbetlerinde samimidirler. Belki de sadece Türklere özgü olan bir yöntemle anne, baba veya kardeşlerin hâl ve hatırlarını sorarak sohbete başlarlar. Sohbeti kısa ve hızlı bir şekilde bitirmezler hatta kapı önlerinde uzun vedalaşma sohbetlerine denk gelme olasılığınız yüksektir.

Dostlar; karşılık beklemeden her ihtiyaç duyulduğunda birbirinin yardımına koşan, birbirine güven duyan, sadık olan insanlardır. Ünlü mutasavvıf Hz. Mevlana "Sende en iyi ne varsa onu dostuna ver." demiştir. Bu sözle dostluğun ne kadar önemli olduğunu belki daha kolay anlayabiliriz.

Yukarıda yazılanları göz önünde bulundurarak sınıf ortamında "Dostluk" konulu bir sohbet gerçekleştiriniz.

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metnin altında verilen soruları cevaplayınız.

ŞİİR DENEN GÜZEL

Okurum efendim,

İçimin bütün o yaralarını, çirkinliklerini, ifritlerini artık bırakalım da başka şeylerden konuşalım sizinle. İster misiniz? Şiirden açalım büğün. Siz de seversiniz elbette şiiri, belki de şairsiniz, kim bilir ne güzel şiirler yazarsınız. Okuyun onları, yalnız kendi kendinize değil, dostlarınıza, ahbaplarınıza da okuyun. Ama bir şey söyliyeyim size: "Ben bunları bir şey sanarak yazmadım, gözümde büyütmüyorum, içimden doğdu da onun için yazdım, bir değerleri olmadığının farkındayım" demeyin sakın. Kimseyi aldatamazsınız böyle sözlerle, yalandır, yazdıklarınızda bir güzellik bulmasanız yazmazdınız. Yapılacak iş mi yok dünyada? Şiirlerinizde elbette bir güzellik bulmasanız yazmazdınız. Belki de gençsiniz, çok gençsiniz daha, yazdıklarınızın değerinden şimdi şüphe etseniz bile giderek bir usta olacağınızı, ölmez eserler yaratacağınızı umarsınız. İnanın yazdıklarınızın güzel olduğuna, sanatınızdan da, kendi gücünüzden de umudunuzu kesmeyin. Çevrenizdekilerin kimi beğeniyor, kimi beğenmiyormuş, siz aldırmayın beğenmiyenlere. Siz mi yanılıyorsunuz onlar mı yanılıyor, kimse kestiremez ki orasını. İçiniz size elbette onların yanıldığını, anlıyamadıklarını söylüyor, siz dinleyin içinizi de bırakmayın şiiri, yazın, hiç olmazsa kendinizi avutursunuz.

Neden yazıyorsunuz, düşündünüz mü orasını? Elbette zorlıyan olmadı sizi. Bir gün, daha okula giden bir çocuktunuz, yahut daha yeni bitirmiştiniz okulu, bir kitapta, bir dergide şiirler okudunuz, beğendiniz, şiir yazanların alkışlandığını, övüldüğünü gördünüz: "Ben de bir denesem" dediniz, çekinerek, korkarak kalemi aldınız elinize. Belki de öyle değil, yolda giderken ya da yatağınızda uykunuz kaçmış düşünürken aklınıza bir söz, bir mısra geldi, şimdiye kadar söylenilmemiş bir söz. Sizin duygularınızı benliğinizi de ne iyi anlatıyor. Sevdiniz o sözü: "başkaları da duysun" dediniz, "duyarlarsa beğenirler" dediniz. Kim bilir neydi o söz. Acaba özünü mü güzel buldunuz, yoksa şeklini mi? Şimdi onu da hatırlamazsınız. Ama siz o gün, yahut o gece şair olmak dileğini duydunuz. Gene çekinerek, korkarak kalemi aldınız elinize. Kim bilir? Belki de güvenle oturdunuz yazmaya. O söze başka başka sözler de katacaksınız ki bir şiir olsun. Güçlük çektiniz mi? Yoksa kelimeler, satırlar kendiliklerinden mi dökülüverdi kâğıdın üzerine? Güçlük çektiniz, yahut çekmediniz, bir şey göstermez bu; şair vardır, güzel mısraları bir çırpıda sıralayıverir, şair de vardır, uğraşır, didinir bir harika yaratıyor sanırsınız, bir de bakarsınız ki gülünç gülünç sözler söylemiştir. Kolay yazan insanlardansanız güçlüğe, güç yazanlardansanız kolaylığa özenmeyin, bırakın kendinizi tabiatınıza, onu değiştiremezsiniz, iyileştiremezsiniz. Kapılmayın kimsenin öğüdüne, her şair bilin ki ancak kendi için doğru olanı söyler.

(...)

Çok sevdim şiiri, bütün ömrümde belki şiirden başka bir şeyi sevmedim, şiir aşkından başka bütün aşklarımı şiire bağlamağa çalıştım, onlardan aldığım ateşi gidip ona sundum, o ateşle şiirler okuyup hayran oldum, onların güzelliğini başkalarına da sevdirmeğe uğraştım. Kâr etmedi, yüz vermedi bana: "Sen şairsin, bana hizmete lâyıksın" demedi, içime bir gün bile güven vermedi.

Ben de şiir yazmadım değil, yazdım ama yazdıklarımın bir değeri olmadığını, vezni, kafiyesi, manasına kadar her şeyi yerinde olsa dahi şiirin o satırlara inmediğini, inmiyeceğini, çabuk anladım, her parçayı yazdığımın hemen ertesi gün anladım. Bunun için erkenden bıraktım şiiri, boynumu bükerek bıraktım. Hani bazen bir insana sevdiği acır, yanılıp o rikkati muhabbet sanır da gülümser, sonra pişman olur, sevmediğini, sevemiye-

ceğini, tiksindiğini her zamankinden daha sert bir bakışla anlatıverir, ne olur o adam, bir düşünün. Ben de her şiirimi yazdıktan sonra gönlümde öyle bir adamın acısını duydum.

Bir de benim şiirden anladığımı sananlar vardır, güleyim bari. Ben kanar mıyım onların dediklerine? Şiirin bana: "Sen şair değilsin, elde edemezsin beni, saramazsın" demiş olmasını unutur da inanır mıyım şiirden anlıyabileceğime?

1 Nisan 1951

Nurullah ATAÇ

Okuruma Mektuplar

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. **"**Okuma" bölümünde okuduğunuz metinler ve edindiğiniz bilgilerden hareketle "Şiir Denen Güzel" metninin türünü belirleyiniz. Metinde bu türe özgü öne çıkan özellikleri noktalı alana yazınız.

   .....

   .....

   .....

2. Metni anlatım biçimleri açısından inceleyiniz.
3. Metni yazım ve noktalama açısından inceleyiniz.
4. Metinde konuşma dilinin özelliklerinden yararlanılmış mıdır? Örneklerle açıklayarak noktalı alana yazınız.

   .....

   .....

   .....

5. Okuduğunuz metin ile sınıf ortamında gerçekleştirdiğiniz "Dostluk" konulu sohbeti konu, üslup, dil ve anlatım yönünden karşılaştırınız. Çıkarımlarınızı sözlü olarak ifade ediniz.

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Eski dönemlerde sohbet yazılarına muhasebe denirdi.

(....) Sohbet yazılarında, yazar kişisel görüşlerine yer verdiği için öznel bir anlatım vardır.

(....) "Ramazan Sohbetleri" adlı eser, sohbet türünün edebiyatımızdaki önemli temsilcilerinden biri olan Ahmet Haşim'e aittir.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Gazete çevresinde gelişen bir öğretici metin türü olan ....., toplumu ilgilendiren güncel konularda yazılır.
- Fıkra yazarı ..... ve ..... bir dil kullanmalıdır.
- Ahmet Haşim'in İkdam gazetesindeki köşe yazıları ..... adlı eserde toplanmıştır.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Bilmem siz de o cins kitapları okumaya meraklı mısınız? Hani insanlara zengin olmanın yolunu öğrettiklerini iddia eden kitaplar vardır. (Kısa zamanda zengin olmanın çareleri) gibi isimler taşırlar. Bu tür kitapların yalnız muharrirleri zengin olmuşlardır; okuyucuları; arasında zenginliğe kavuşanlar herhalde nadirdir. Çünkü ben öyle zannediyorum ki zengin olmak bir sürekli çalışma meselesi olduğu kadar bir hayatı anlama meselesi ve daha mühimi bir gönül meselesidir.

Yukarıda verilen parçanın türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Deneme B) Hikâye C) Makale D) Roman E) Sohbet

2. Aşağıdakilerden hangisinde eser-yazar eşleştirmesi yanlış olarak verilmiştir?

A) Ahmet Rasim-Hayat Böyledir
B) Ahmet Rasim-Ramazan Sohbetleri
C) Şevket Rado-Eşref Saat
D) Nurullah Ataç-Okuruma Mektuplar
E) Şevket Rado-Aile Sohbetleri

3. Aşağıdakilerden hangisi sohbetin özelliklerinden değildir?

A) Her konuda yazılabilir.
B) Karşılıklı konuşma havası hâkimdir.
C) Yazar, düşüncelerini kanıtlama çabasındadır.
D) Samimi bir anlatım vardır.
E) Yazar; deyimlerden, mahalli söyleyişlerden, nüktelerden, özlü sözlerden yararlanır.

4. Aşağıdakilerden hangisi fıkranın özelliklerinden değildir?

A) Düşünce ön planda değildir.
B) Yazar, düşüncelerini kanıtlama amacı gütmez.
C) Açık, akıcı ve etkili bir anlatım vardır.
D) Ele alınan konu, ayrıntılara inmeden işlenir.
E) Günlük konular ele alınır.

5. Aşağıdakilerden hangisi fıkra türünde eser vermemiştir?

A) Ahmet Rasim
B) Falih Rıfkı Atay
C) Refik Halit Karay
D) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
E) Ahmet Haşim

6. Özellikle gazetelerin iç sayfalarına, belirli köşelerinde özel başlıklarla ve güncel herhangi bir konuda yazılan düşünce yazılarıdır. Yazar; geniş bir kitleye hitap ettiği için yazılarını yalın, açık, akıcı bir anlatımla kaleme alır. Bu tür, gazete çevresinde gelişen öğretici metin türlerindendir.

Bu parçada söz edilen öğretici metin türü, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Eleştiri
B) Fıkra
C) Günlük
D) Makale
E) Röportaj

7. Mutluluk ile kıvanç kavramları arasında belirli bir ayırma yapalım . (I) Kıvanç , (II) isteğin bir an içindeki doyurulmasıyla ölçülür ; (III) mutluluk ise , (IV) bir insanın hayatına değer veren bir duygudur , (V) yüce bir ereğe doğru ulaşır ve her şeyin üstünde bir tamamlanışa doğru gider.

Bu parçada numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yanlış kullanılmıştır?

A) I.
B) II.
C) III.
D) IV.
E) V

8. Haşim amca, işten çıkarılmadan önce mutlu bir insandı.

Bu cümlenin ögeleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

A) Özne-Dolaylı Tümleç-Yüklem
B) Nesne-Özne-Yüklem
C) Nesne-Dolaylı Tümleç-Yüklem
D) Dolaylı Tümleç-Özne-Yüklem
E) Özne-Zarf Tümleci-Yüklem

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

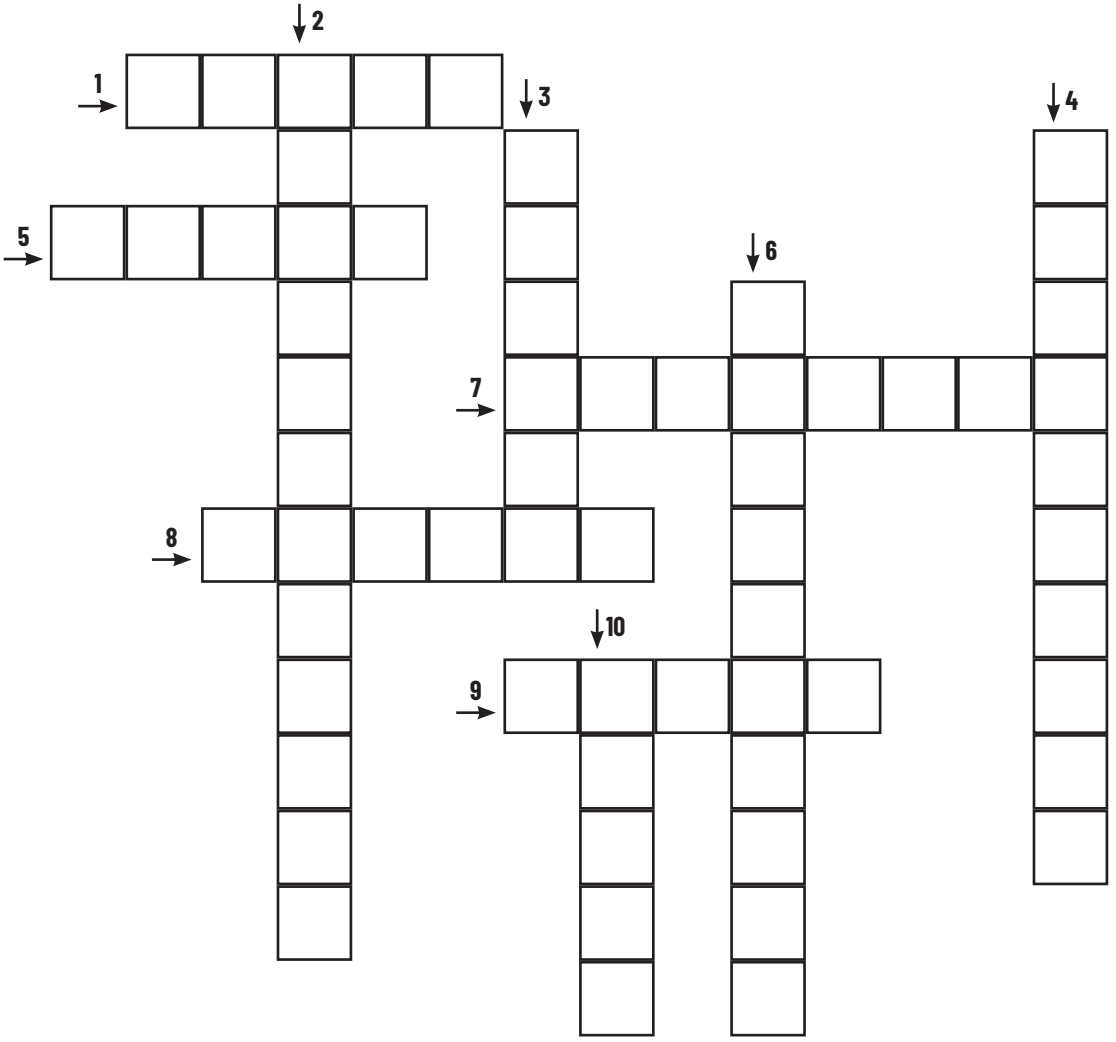

1. Özneye ilişkin olan, öznede oluşan, nesnelerin gerçeğine değil, bireyin düşünce ve duygularına dayanan, subjektif, nesnel karşıtı.
2. Yazılarında kendi türettiği yazıları kullanan, Türkçenin özleşmesi için çaba harcayan, öğretici metin türlerinde yazdığı yazılarla ön plana çıkan Cumhuriyet Dönemi yazarı.
3. Yazarın herhangi bir konudaki duygu ve düşüncelerini, okuyucularla konuşur gibi içten ve sıcak bir anlatımla ortaya koyduğu yazı.
4. Edebiyatımızın ilk sohbet yazarlarından biri olarak kabul edilen yazar, Ramazan Sohbetleri adlı eserin de yazarıdır.
5. Sosyal, siyasi, kültürel, ekonomik ve toplumu ilgilendiren güncel herhangi bir konuda yazılan düşünce yazısı.
6. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda sohbet türünün önde gelen yazarlarından olup Eşref Saat adlı eserin de yazarıdır.
7. Ahmet Haşim'in "Basit Bir Mesele" fıkrasının da içerisinde aldığı 42 yazılık eseri.
8. Politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek için yorumlu veya yorumsuz, her gün veya belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan yayın.
9. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri.
10. Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil.

E. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

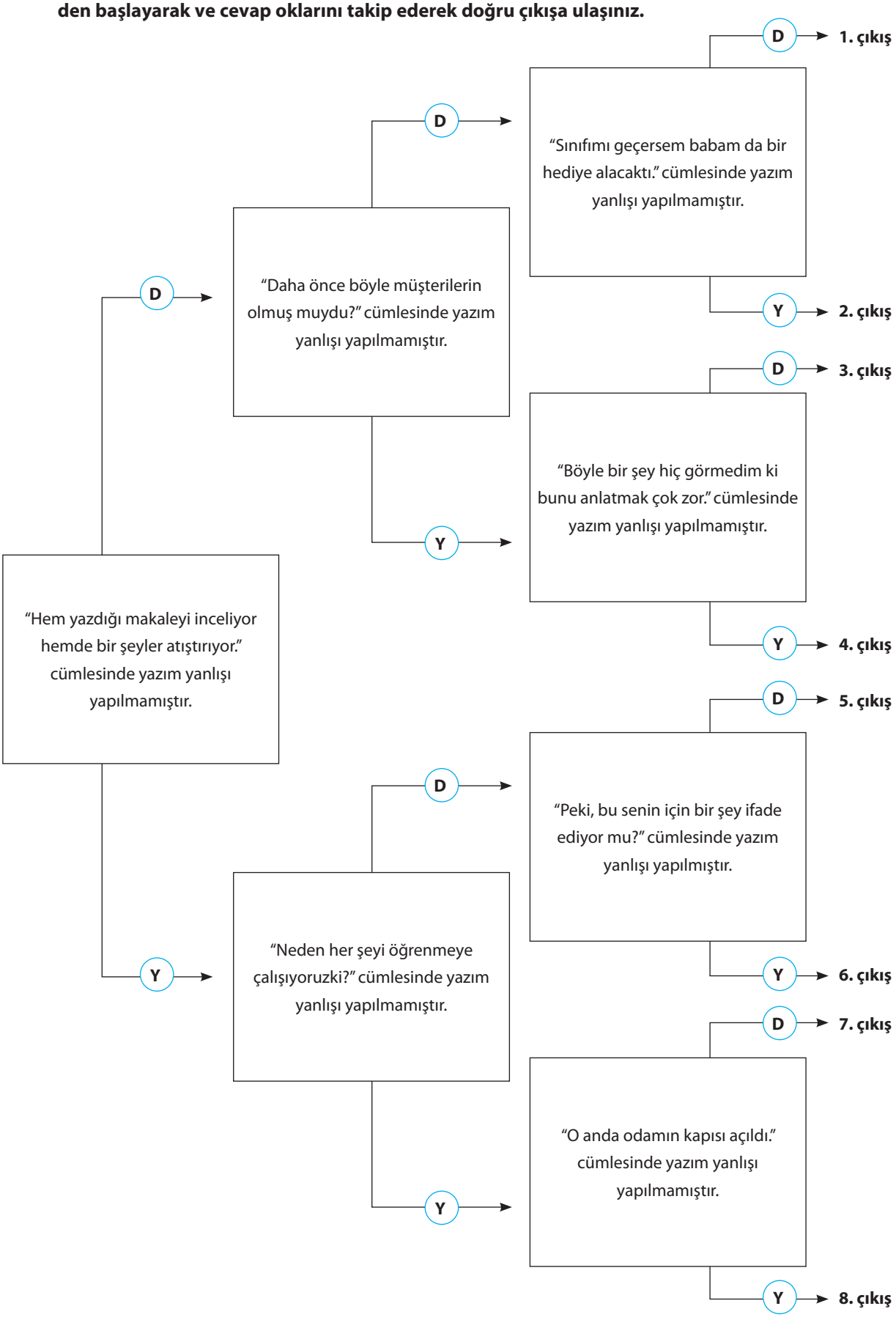

6. ÜNİTE

ROMAN

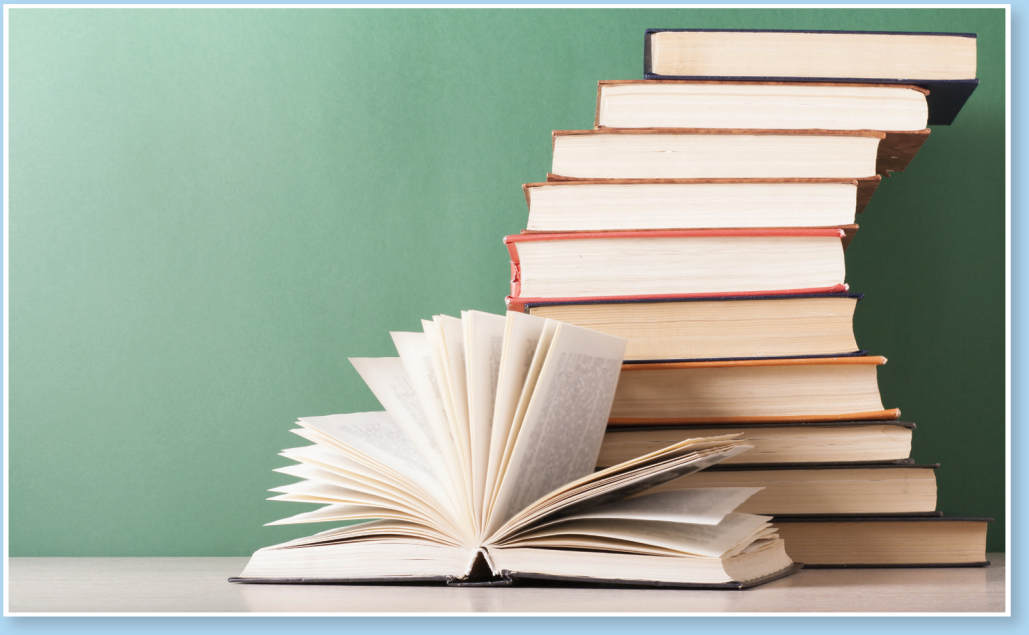

Anahtar Kavramlar

- Bilinç Akışı Tekniği
- İç Konuşma Tekniği
- Toplumcu gerçekçi
- Nehir roman

Ünitenin Bölümleri

- Cumhuriyet Dönemi'nde Roman (1923-1950)
- Cumhuriyet Dönemi'nde Roman (1950-1980)
- Dünya Edebiyatında Roman (20. yüzyıl)
- Anlatım Bozuklukları
- Yazım ve Noktalama
- Roman İnceleme ve Değerlendirme Yazısı Yazma
- Bir Romanı Uyarlanmış Hâliyle Karşılaştırma

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde 1923-1950 ve 1950-1980 arası Cumhuriyet Dönemi romanını, 20. yüzyıl dünya romanını,
- Dil Bilgisi bölümünde anlatım bozukluklarını, yazma ve noktalama kurallarını,
- Yazma bölümünde okunan bir roman hakkında inceleme ve değerlendirme yazısı yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde bir romanı sinemaya uyarlanmış hâliyle karşılaştırmayı öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Evinizin yakınlarında bakkal var mı? Oradan alışveriş yaptınız mı? Bu bakkalların büyük marketlerden, süpermarketlerden küçüklüğü dışında farklılıkları var mı? Bunlar nelerdir?

2. Bir yazarın eserini kurgularken yaşanmış hayatlardan, gözlemlerinden yararlanması romana nasıl katkı sağlar? Açıklayınız.

SİNEKLİ BAKKAL

(Sinekli Bakkal, İstanbul'un bir kenar mahallesidir. Mahalle imamının kızı Emine, babası istemediği hâlde, orta oyunu sanatçısı olan ve Kız Tevfik adıyla çağrılan biriyle evlenir. Birlikte bir bakkal işletirler. Ancak evlilikleri uzun sürmez. Kız Tevfik, yaptıklarından dolayı sürgüne gönderilir. Bu sırada Rabia adlı bir kızları olur. Emine'nin babasının etkisiyle Rabia hafız olur. Rabia, Kur'an okumakta kendisini iyice geliştirmiş; Kur'an ve Mevlit okumada Rabia'nın ünü yayılmıştır. Rabia; Peregrini adlı bir İtalyan piyanistten piyano dersleri, Vehbi Dede adlı bir Mevleviden de alaturka müzik dersleri alır.

Rabia; babası Kız Tevfik sürgünden dönünce onun yanına taşınır, bakkal işlerinde ona yardım etmeye başlar. Bir hatası üzerine Tevfik, tekrar sürgüne gönderilir. Rabia, bu duruma çok üzülür ama çabuk toparlanır ve bakkalda çalışmaya devam eder.)

Aşağıdaki bölümde Rabia toparlanmaya başlamış, derslerine ve Mevlit okumalarına devam etmektedir

(...)

Artık Rabia'nın hayatı yeni bir intizama giriyordu. Günler hep birbirine benziyor. O, saatlerini mutfağın üstündeki odada musikisine hasrediyordu. Boğazında bir şey kalmamıştı. Penbe, yemek pişirirken onun ekseri hicazkârdan tutturduğu şarkıları işitiyordu. Hep neşeli ve canlı şarkılardı. (...) Gençlik bu! Tevfik gideli daha henüz iki ay olmamış, Rabia neşeli neşeli şarkılar söylüyordu.

Rabia'ya gelince, o, hayatında açılan yeni yolda eski azmiyle, eski muvaffakiyetiyle yürümeye karar vermişti. Vehbi Efendi haftada bir iki defa geliyordu. İlk fırsatta kendisinin bırakmaya karar verdiği talebeden birkaçını ona terk edecekti. Peregrini de, ders verdiği ailelere onu alaturka musikisi hocası olarak tavsiye ediyordu. Fakat bu havadisi Rabia, Vehbi Dede'den almıştı. Çünkü Peregrini, o akşamdan sonra gelmemişti. Her esen rüzgârla dönen fırıldak! Bir gün insana en yakın bir dert ortağı ertesi gün bir yabancı...

Bugünlerde Rabia'ya, helecana benzer bir şey veren Vehbi Efendi'nin ona baştan başa Mevlit okuyabileceğini söylemesi. Şimdiye kadar hep ilahi okumakla kalmıştı. Genç yaşında Mevlit okuyucu olmak gururunu tahrik eden bir şey. Fakat buna da sanatkârlığının yaratıcılığı, tahassüsü de karışıyor. Şimdiye kadar onun şöhreti ve muvaffakiyeti mukabele okumada olmuştu. Hep Arapça... Hep yarım ve çeyrek seslerle, hep ağır derin, tecvitli bir musiki. Mevlit Türkçe. Sabahları rahlesinin üstüne pembe kaplı Mevlit'ini açıyor, bilhassa doğum kısmını dikkatle okuyor. Bunu alelade Mevlit okuyanlar gibi okumayacak. Hazin değil, tecvitli değil. Sevinçle, zaferle gümbür gümbür atan bir üslupla, kimsenin okuyamadığı gibi okuyacak. Sabah saatlerinde bütün varlığı ile Mevlit için yeni bir makam düşünürken hep Peregrini'nin vaktiyle çaldığı şeyleri de hatırlamaya çalışıyor.

Öğleden sonra nota yazıyor, müstakbel talebesine vereceği ilk basit peşrevleri ve türküleri ayırıyor. Akşamları da Rakım'a yardım olsun diye dükkânın hesaplarını tanzim ediyor.

Ama Tevfik'ten hiç bahsetmiyorlardı. Unutmuş değildi. Şuurunun alt tabakasında hâlâ Tevfik hâkim, hâlâ onun yokluğu içini bıçak gibi kesiyor. Fakat o, çocukluğundan beri kadere, kazaya nafile bel bağlamış değildi. Sabır ve tevekkül denilen şeyi hayatının ilk yıllarından beri, nafile öğrenmiş değildi.

Penbe, Rabia ile beraber mutfağın üstündeki odada yatardı. Yükten yatağını çıkarır, kızın yatağının yanına serer, köşedeki mum iskemlesinin üstüne zeytinyağı kandilini yakar, yatağa girerdi. Fakat Rabia yatmadan uyumazdı. Kızın yatsıyı kılışını seyreder ve her akşam bu uzun zahmetli işi düşünmeden yapışına şaşardı. Kendisi ömründe namaz kılmış değildi. Bu dinsizliğinden değil, belki tembelliğinden ileri geliyordu. (...) Eğer insanın Allah'tan bir dileği olursa, evliyalar ne güne duruyor? Türbeler kandiller yakmıyor mu? Pencerelerine bez parçaları bağlamıyor mu? Namaz kılmak, dua etmek Allah'tan bir şey istemek değil mi? Evliyalar dirilerin dileklerini Allah'a anlatmakla mükelleftirler. Buna mukabil diriler onlara kurban kesiyor, karanlık türbelerin ışığını temin ediyor. Penbe'nin bir isteği olunca bir taraftan da bakıcılar, büyücüler vasıtasıyla perilere, cinlere başvururdu.

Onlara ne kadar horoz götürmüş, ne kadar kırmızı krepte bağlı lohusa şekerleri taşımıştı. Penbe'ye göre, cinler, periler, dirilerle daha sıkı münasebette, her dakika, her evin içinde, her işle alakadardırlar. Onların gönlünü etmek biraz daha kolaydı. Çünkü göze görünmeseler de yaşıyor, dolaşıyorlar halbuki evliyalar türbelerinden hiç çıkmıyor. Garip olarak (...) Penbe, perilere karşı biraz daha hürmetkâr, onlardan daha çok çekinirdi. Her lakırdıda yakasına tükürür. "İyi saatte olsunlar" derdi. Fakat adak adayıp da bir şey istediği bir evliya işini çabuk görmezse homurdanır dururdu. Tezveren Dede'ye son gittiği zaman fikrini çok açık söylemişti.

— Güya adın Tezveren, hani ya? Cinler, periler daha çabuk iş görüyorlar. Tevfik beni alsın diye sana ne kadar mum adadım. Herifi bir de sürgüne yollattın. Bari herifi çabuk getir. (...)

Penbe'ye göre, Rabia'nın tuttuğu yol bambaşka. O ne türbeye gidiyor, ne de bakıcıya. Doğrudan doğruya kendisi dua ediyor. İşte gene seccadesini yayıyor. O, Rabia'nın herekâtını hep duvardaki uzun, siyah gölgesinden seyreder. İşte namazda. Uzun, eğiliyor, diz çöküyor, başını yere koyuyor, kalkıyor. Beyaz badana üstünde bitmeyen tükenmeyen siyah gölge oyunu! Nihayet dua ediyor. Rabia, dizlerinin üstünde, elleri açık, yüzü yandan, bıçak gibi keskin çizgileri ile nasıl bir dilek ateşi ile yanıyor? Nasıl "İşte vazifemi yaptım, sen de istediğimi ver" der gibi uzun uzun dua ediyor. Avuçları hep açık, gökten inecek inayeti kapmak için.

Penbe, bu ince gölgede kızın değişen arzularını, yahut arzusuzluğunu okumaya alışmıştı. Bazen bu gölgede müphem ve yorgun bir mana vardı. Namaz bitince elleri dizlerinin üzerine iniyor, gölge yüz bir hayal gibi gülümsüyor. Penbe, her zaman, Rabia'nın içinden kopar gibi çıkan "amin"ine iştirak ediyor, akabinde de kızı lakırdıya tutmak istiyor.

Rabia hemen namazdan sonra Penbe'nin yataktan açmak istediği lafa hiç cevap vermezdi. Ya sükût eder yahut homurdanır, her vakit uzun uzun esnerdi. Penbe'nin açmak istediği bahis de hiç değişmiyordu: Konak ve Sabiha Hanım.

— Paşa ile Hanım Efendi, Hilmi Bey sürgüne gitti gideli konuşmuyorlardı.

— Sinekli Baklal'da bunu bilmeyen mi kaldı!

— Evvelsi gün barıştılar. Hanımefendi düğün hazırlığı görmeye başladı.

— Bu kadar çabuk ha!

— İş içinde iş var, Rabia. Halayıklar Bilâl Bey'in etrafında pervane... Ondan başka haremde erkek denilecek kimse kalmadı ki. Bayılmalar, ayılmalar... Oğlan tasvir gibi. Ağlamış yüzlü Hilmi Bey'den bin kat ziyade küçükbeylik yaraşıyor.

— (...) Mihri Hanım ne âlemde? Bu akşam Rabia'nın ilk defa Penbe'nin lakırdısına cevap verişi, konakla alakadar oluşu. (...)

— Hep ağlar durur. Ne kadar çabuk düğün olursa o kadar iyi. Malum ya evde kalmış kızlar... Mihri Hanım gelin olursa evde kalmış kız bir sen varsın.

Cevap yok.

— Rabia uyudun mu?

— Gene ne var, Teyze?

— Düğüne gidecek misin?

— Konağa bir daha ayak basmam demedim mi?

— Hanımefendi seni düğüne gelsin diye Eyüp Sultan'a kurban adadı.

Rabia müstehzi:

— Sana ne adadı, Teyze?

— Bir çift mercan küpe.

— Alâ alâ... Allah aşkına bırak uyku uyuyalım...

Penbe arkasını dönünce uyudu. Rabia, biraz uyanık kaldı. Penbe'nin hakkı vardı. Selim Paşa'nın kızı gelin olunca o civarda en yaşlı kız Rabia olacaktı. Nisan gelirse on sekizini bitiriyor. Halbuki Sinekli Bakkal'da on beş yaşından yukarı evlenmemiş kız yok. Fakat Rabia kime varabilirdi? Orada biricik muvafık bekâr erkek Sabit Beyağabey. Rabia içinden güldü. Hakikat onun varabileceği bir tek erkek yok. Böyle diyor ama şuurunun en alt tabakasında bir sima var, her zaman vardı. Yüzü çizgi içinde bir küçük adam, gözleri kor gibi. Ve elleri... Şimdi onların insanı alt üst eden havalar çalarken piyanonun üstünde uçuşunu görüyor gibi. Herkes bir tek nağme, bir tek hava çalar. Hatta Vehbi Dede bile. Fakat o eller kaç ayrı havayı birden çalıyor, nasıl adamı şaşırtan bir ahenkle hepsini birbirine meczediyor! Çok geçmiş yılların birinde on üç yaşında bir kızın Sabiha Hanım'a sorduğu suali işitiyor gibi.

— Bir Müslüman kızı bir Hıristiyanla evlenirse ne olur, Efendim?

Bu kız Rabia mıydı?

(...)

(Rabia'nın İtalyan hocası Peregrini, ona hayrandır. Vehbi Dede ile konuşur, Vehbi Dede onaylayınca Rabia ile evlenmek için Müslüman olur ve Osman adını alır. Bakkalın üstündeki evi onarıp oraya yerleşirler. 1908 Meşrutiyet'i ilan edilir. Sürgün edilenler dönerler, aralarında Rabia'nın babası Tevfik de vardır.)

Halide Edip ADIVAR

Sinekli Bakkal

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

inayet : İyilik, kayra, atıfet, ihsan, lütuf.

intizam : 1. Düzenli, düzgün olma. 2. Düzen, çekidüzen.

müstehzi : 1. Alaycı. 2. Alaycı bir biçimde.

peşrev : Klasik Türk müziğinde faslın giriş taksiminden sonra, şarkıdan önce çalınan parça.

rahle : Üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa.

tahassüs : Duygulanma, duygulanım.

tecvit : Kelimelerin söylenişinde, seslerin çıkaklarına, uzunluk ve kısalıklarına göre okunması.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi (1923-1950) Romanı: Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın ilk yıllarında Kurtuluş Savaşı'nın halkın üzerindeki etkisi, Cumhuriyet'in ilanı, Atatürk ilke ve inkılapları, Batılılaşma etkisiyle Doğu-Batı çatışması ve en önemlisi de Anadolu insanı ve coğrafyası gibi temalar ele alınmıştır. Millî Edebiyat Dönemi'nde eser vermeye başlayan Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi yazarlarımız bu dönemde de eser vermiş ve Anadolu'ya açılmayı geliştirmişlerdir. Bunların yanı sıra gözlemci bir gerçekçilikle yazan Sabahattin Ali, Sadri Ertem gibi toplumcu gerçekçi anlayışı benimseyen roman yazarlarımız da vardır. Bu anlayışla yazan yazarlarımız, toplumsal sorunlara çözüm getirmeye çalışmışlardır. Millî Edebiyat Dönemi'nde başlayan dilde sadeleşme bu dönemde tam anlamıyla başarılmış, yazarlarımız romanlarını sade ve anlaşılır bir dille yazmışlardır. Bu dönem romanlarında realizm akımının etkisi sıkça görülür.

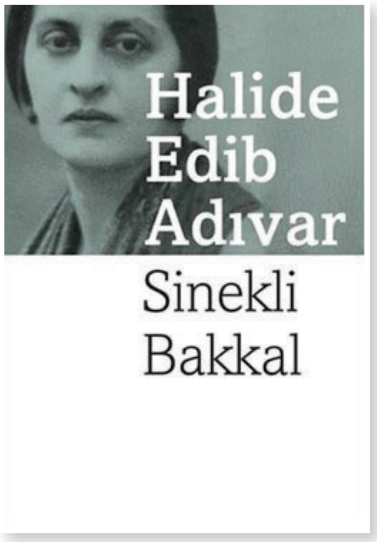

Okuduğunuz "Sinekli Bakkal" romanı, ilk olarak 1935 yılında "Soytarı ve Kızı" (The Clown and His Daughter) adıyla Londra'da İngilizce olarak yayımlanmıştır. Aynı yıl Türkçe olarak tefrika edilmiştir. Roman II. Abdülhamit döneminde, bir İstanbul mahallesini ve buradaki hayatı, gelenekleri, görenekleri, töreyi anlatır. Bu yönüyle "Sinekli Bakkal" romanı bir sosyal romandır. Yazar; romanda çağdaşı olan diğer yazarlar gibi Doğu-Batı sorununa yönelmiş, bu iki uygarlığın sentezinin yapılabileceğini savunarak Doğu'nun mistisizmi ile Batı'nın akılcılığını sentezlemiştir (Rabia ile Peregrini'nin evliliği ve Peregri'nin Müslüman olması). Romanda gerçekçi tasvir ve anlatımlar ile realizm akımının izleri vardır. Romanın dili sadedir.

Roman; 1967 yılında sinemaya uyarlanmış, 2007 yılında da dizi olarak televizyona aktarılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Sinekli Bakkal" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

5. a) Okuduğunuz metindeki kahramanları belirleyerek bunların rol dağılımlarını, fiziksel ve psikolojik özellikleri ile toplumsal statülerini belirleyiniz.

b) Metindeki kahramanların tip mi karakter mi olduklarını belirleyiniz.

6. a) Okuduğunuz metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

b) Metindeki kahramanların ruh hâli ile zaman ve mekân arasında bir ilişki var mıdır? Açıklayınız.

7. a) Okuduğunuz metinde anlatıcının özelliklerini ve hangi bakış açısının kullanıldığını belirleyiniz.

b) Kullanılan bakış açısı anlatımı nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

8. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

9. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

10. Metinde millî, manevi değerler ile sosyal ögeleri belirleyerek metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurları ve metnin dönemin gerçekliğiyle ilişkisini açıklayınız.

11. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

12. Halide Edip Adıvar, millî edebiyat anlayışıyla yazan yazarlarımızdandır. Bu anlayışta yazan diğer yazarlarımızı ve onların bazı eserlerini defterinize yazınız.

13. Okuduğunuz metin ve Halide Edip Adıvar hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

HALİDE EDİP ADIVAR (1884-1964)

İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Kolejini bitirdi. Özel olarak Rıza Tevfik Bölükbaşı'dan edebiyat, sosyoloji, felsefe; Salih Zeki'den matematik dersleri aldı. Mısır'ı, İngiltere'yi gezdi. İstanbul Kız Öğretmen Okulunda, İstanbul Kız Lisesinde, vakıf okullarında öğretmenlik; Beyrut, Lübnan, Şam'da Türk kız okulları genel denetçiliği yaptı. Millî Mücadele'de, Sakarya ve Dumlupınar savaşlarına katıldı. Rütbesi çavuşluğa kadar yükseldi. Cumhuriyet'in ilanından sonra Avrupa'ya gitti. Fransa, İngiltere, Hindistan üniversitelerinde profesörlük yaptı. 1939'da yurda dönerek İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı profesörü oldu. 1950-1954 döneminde, milletvekili seçildi. İstanbul'da vefat etti. "Millî Edebiyat" ile "yeni dil" tartışmaları sırasında, sade bir dille ortaya çıktı. Romantizmden realizme doğru bir gelişme gösterdi. Çeşitli dergilerde çıkan inceleme ve öyküleriyle tanındı, sonraları romanlarıyla dikkati çekti. İlk romanlarında aşk temasını, kadın psikolojisini işledi. Kurtuluş Savaşı yıllarında yurt sevgisini, kurtuluş ülküsünü destanlaştırdı. Sonra, belli tarihsel dönemlerin toplumsal özelliklerini ele alarak gelenek ve göreneklerin yön verdiği yaşama düzenini konu edinen töre romanları yazdı. Romanlarında canlı, güçlü kişilikler yaratan yazarın kadın kahramanları çarpıcı ve etkileyicidir. Romanları ruh çözümlemelerine ve yaşadığı zamanlara tanıklık eder.

Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Sinekli Bakkal, Döner Ayna, Yolpalas Cinayeti adlı eserleri sinemaya uyarlanmış; Kalp Ağrısı, Sinekli Bakkal, Yolpalas Cinayeti adlı eserleri dizi olarak yayımlanmıştır.

Yazarın Seviyye Talip, Raik'in Annesi, Handan, Son Eseri, Yeni Turan, Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Kalp Ağrısı, Zeyno'nun Oğlu, Yolpalas Cinayeti, Sinekli Bakkal, Tatarcık, Sonsuz Panayır, Döner Ayna, Âkile Hanım Sokağı, Kerim Usta'nın Oğlu, Sevda Sokağı Komedyası, Çaresaz, Hayat Parçaları adlı romanları; Harap Mabetler, Dağa Çıkan Kurt, İzmir'den Bursa'ya, Kubbede Kalan Hoş Sada adlı hikâyeleri; Mor Salkımlı Ev, Türk'ün Ateşle İmtihanı adlı anıları; Kenan Çobanları, Maske ve Ruh adlı oyunları vardır.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Aşağıda verilen metni okuyunuz.

ROMAN CEMİYETİN AYNASI

(...)

Bir buçuk asırdan beri hızlı bir gelişme halinde hikâye san'atının bütün inceliklerini kazandıktan başka felsefeyi ve psikolojiyi de kendi müşahede (gözlem) ve izah (açıklama) sistemi içine alan roman, çatlak veya düzgün, çarpık veya doğru, fert ruhunun olduğu kadar cemiyetin de aynasıdır. San'atın ve romanın cemiyetten ayrıldığı doğru değildir; bilâkis bunlar ve bilhassa roman, çözülüş halinde bulunan cemiyetlerin fert iştahlarına bölündüğünü gösteriyorsa, bütün sosyologların gözlerini dört açtıracak unsurlar ve misâller veriyor demektir. Bu çözülüşün sebeplerini ve mes'uliyetlerini içtimaî (toplumsal) vâkıaların (olayların)aynasından başka bir şey olmayan romanda, yani hâdiselerin akislerinde ve gölgelerinde değil, cemiyet bünyelerinde ve bunların geçirdikleri istihallerde (değişimler) aramak lazımdır. "Romanın Kudretleri" müellifi (yazar) buraya kadar gitmiyor; gitmediği için de neticeyi sebep yerine koyarak cemiyet bağlarının çözülüşü vâkıasından romanı mes'ul tutmak gibi ters bir hükme varıyor.

(...)

Peyami SAFA
Sanat Edebiyat Tenkit

Romanlar, toplumun aynası olabilir. Okuduğunuz metinden hareketle bunun nasıl olabileceğini değerlendiriniz.

2. 1923-1950 yılları arasında yazılan romanlarda yazarlarımız hangi konuları daha çok ele almıştır? Neden?

FATİH-HARBİYE

(Emekli bir memur olan Faiz Bey, eşinin ölümünden sonra Fatih'teki evine yerleşir. Kızı Neriman, okuldan arkadaşı olan Nezahat'in erkek kardeşi Şinasi ile tanışır ve bir süre sonra Şinasi, ailenin bir ferdi gibi davranır. Şinasi Doğu kültürü ile yetişmiş, saygılı biridir. Neriman ile Şinasi birbirlerini sever. Ancak daha sonra Neriman, Batı kültürünün etkisinde yaşayan Macit ile tanışır ve kafası karışır.)

Aşağıdaki metin; Neriman ile Fahriye'nin Beyoğlu'nda gezmeleri, Macit'le karşılaşmaları, Macit'in Neriman'ı baloya davet etmesi gibi gelişmelerin yaşandığı bölümden alınmıştır.

(...)

Galatasaray'dan Tünel'e doğru yürüdüler. Neriman Beyoğlu'na çıktığı vakit, halis Türk mahallelerinde oturanların çoğu gibi, kendini büyük bir seyahat yapmış sanırdı. Gene Fatih uzakta, çok uzakta kaldı. Tramvayla bir saat bile sürmeyen bu mesafe, Neriman'a Efgan yolu kadar uzun görünürdü ve Kâbil'le New York arasındaki farkların çoğuna İstanbul'un iki semti arasında kolayca tesadüf edilir.

Bir İstanbul kızı olduğu için Neriman'ın bu farklar karşısındaki hayreti azalmıştı; fakat bir zamandan beri kendisinde yeni bir hayatın iştiyakı ve yeni bir medeniyetin şuuru uyanmağa başladığı için bu farkların her birine ayrı ayrı dikkat etmekten hoşlanıyordu.

Bir ıtriyat mağazasının camekânı önünde durdular. Burada her şey, tek başına konmuş zârif bir küçük şişenin tatlı mavisi, kırmızı ipek bir püskül, siyah kadifelerin arasında gizlenmiş ve ampulün yumuşak ziyası, bir gümüşün parıltısı... Gözleri ayrı ayrı çekiyor ve zaptediyordu; burada her şey, rahat ve mes'ut insanların kullanmaya âdet ettikleri eşyaydı; burası, aynı zamanda, bir insanın ne kadar mes'ut olabileceğini hissettiren imkânlara doğru açılmış pencereydi. Neriman burada her duruşunda, bu pencereden onların saadetini imrenerek seyrediyordu.

Bir gün Şinasi'yle bu ıtriyat mağazalarından birinin camekânı önünde durmuşlardı. Neriman'daki arzuları sezen Şinasi demişti ki:

— Bu camekânlar kimbilir kaç Türk kızını baştan çıkardı ve çıkaracak!

Neriman buradan hemen her geçişinde bu sözü hatırlıyor ve gülümsüyordu.

Çantasındaki esans şişesini doldurmak vesilesiyle mağazaya girdiler. Bütün eşyanın iliklerine işlemiş hafif bir güzel koku. Neriman bu mağazaların sessizliğine de şaşıyordu. İçeride kalabalık olduğu halde müşteriler pek az konuşarak, âdeta bir dilsiz gibi işaretle meram anlatarak istediklerini alıyorlardı. Yalnız, cam tezgâhların üstüne konup kaldırılan şişelerin ince çıtırtısı.

Satış memuru kız, esans şişesini doldururken Neriman bir şey hatırladı: Küçükken babası onu Ramazan'da Beyazıt sergisine götürürdü. Orada, çadır gibi bir şeyin altında, Arap kılıklı bir adam, irili ufaklı birçok yağlı, kirli şişeler arasında, ayakta durur, kokular satardı. Bu çadıra uzaktan yaklaşırken bile sert bir nane, bahar, hacıyağı kokusu Neriman'ın midesini bulandıracak derecede burnuna dolardı ve oradan çabuk geçmek isterdi...

Son günlerde sık sık yaptığı mukayeseyi tekrarladı ve bu iki koku arasındaki farkı düşündü.

Yolda yürürlerken, herkes, Fahriye'den ziyade Neriman'a dikkat ediyordu, fakat bu, Neriman'ın herkese ayrı ayrı dikkatinin karşılığından başka bir şey değildi. Kıyafetlere, yürüyüşlere, yüzlerdeki mânalara büyük bir tecessüsle bakan gözleri, herkesin alâkasını çelerek büyüyor, parlıyor ve daima canlı bakıyordu.

Löbon'un önünden geçtiler. Neriman içeriye doğru bir göz attı ve Macit'i görmedi. Fakat onun ikinci kat salonunda olması ihtimali de vardı.

Yukarıya kadar beraber çıkmayı evvelâ Fahriye'ye teklif edemedi. Müsait bir kıyafette olmadığını da düşünüyordu. Fakat Macit'i görmeden İstanbul'a dönmek o kadar güç geldi ki birkaç adım sonra Fahriye'yi geri çevirdi, beraber pastacının yukarı kat salonuna çıktılar.

Macit orada idi; fakat yanında bir kadın vardı; Neriman sevinçten kedere süratle geçmenin baş dönmesiyle durakladı ve ne yapacağını şaşırdı. İleri ve geri gidemedi. Birkaç adım attı ve Macit'e görünmek istemedi.

Macit onu görmüş ve hemen kalkarak yanına gelmişti:

— O... Buyurun Neriman Hanım! dedi.

Macit'in yanında oturan kadın da kalkmıştı ve onlara doğru geliyordu.

Fahriye merdiven başında duruyor, içeri girmek istemiyordu. Neriman cesaret etti, koridora kadar yürüdü ve oradan salona baktı.

Neriman hafifçe kızardı ve şaşırdı. Kadın yanlarından geçerken Macit'e başıyla selâm verip yürümüştü. Neriman ona bakmadı.

Mırıldandı:

— Dışarıda Fahriye var.

— Niçin girmiyor, buyurun!

— Geç kalırız.

— Bir dakika, canım.

Macit kapıya gitti ve Fahriye'yi çağırdı.

Salon tenhaydı. Bu, Neriman'ı biraz evvelki heyecanının artığından kurtardı.

Oturdular. Neriman'ın buraya üçüncü gelişiydi; her seferinde burasını biraz daha seviyor ve beğeniyordu. Her şey temiz, her şey güzel. Zevkli bir kadın eliyle döşenmiş küçük bir ev odası gibi; ve baş başa konuşmaya ne müsait! Pastacı, muhallebici gibi yerleri daima bir dükkân fikriyle beraber düşünmeğe alışmış Neriman için, bu mahrem küçük salon yepyeni bir şeydi. Fahriye'nin de hayranlığını yüzünden görmek istiyordu. Fakat utanç, Fahriye'nin yüzünde, bütün hisleri kırmızıya boyamış ve örtmüştü, sıkıldığı besbelliydi.

Macit geceden bahsetti. Sonra, Fahriye'yi de bahse karıştırmak için: "Siz de olmalıydınız!" dedi.

Arkadan hararetle ilâve etti:

— Gelecek perşembe Perapalas'a gelirsiniz olmaz mı? Güzel bir balo var. Muhakkak geliniz. Çok eğleniriz. Ben gene sizi Neriman'la beraber eve kadar götürürüm.

Fahriye cevap vermedi. Macit Neriman'a döndü:

— Olmaz mı Neriman Hanım?

Neriman da cevap vermedi. Balo! Gene babasını aldatmak, Şinasi meselesi, tuvalet... Neriman'ın yüzünde endişe çok barizdi. Kendini toplayarak zorla gülümsediği halde vakit geçmişti. İtiraf etmeye mecbur oldu:

Vallahi, Macit Bey, biliyorsunuz ki... Bizim için bir gece evden ayrılmak ne kadar güç!

— Siz isterseniz her şeye muvaffak olursunuz.

— Çalışırız. Gelecek perşembe mi dediniz?

— Evet, o vakte kadar gene görüşürüz, ya...

Balo! Neriman Löbon'dan çıkıp Fatih'e gelinceye kadar hep bunu düşündü. Balo! Muhakkak gitmeli. Fakat izin meselesi, para meselesi, tuvalet meselesi, Şinasi meselesi... Onu en çok para meselesi düşündürüyordu. Babasına tekrar nasıl müracaat edebilir? Daha bir ay evvel, yeni mantosunu, yeni iskarpinlerini yaptırmak için babasını ne büyük fedakârlıklara sevketti: Fatih'teki ev rehine konmuştu ve bu ağır faizli borcu ödemek için babası, her ay, tekaüt maaşının bir kısmını ayırmağa mecburdu. Hele son hâdiseden sonra, bir balo tuvaleti için babasına yeni bir fedakârlık teklif etmeye hiç cesareti yoktu. Fakat Neriman, sımsıkı, açılmamak üzere kapanmış imkân kapılarının hepsini kurcalıyordu. Bu baloya muhakkak gitmesi lâzım. Saydı: Dokuz gün var.

Son hâdisenin fena tesirini silmek, babasının itimadını yeniden kazanmak, onun zaaflarını yeniden uyandırmak için bu müddet ona kâfi göründü.

Bu baloya gitmeyi o kadar çok istiyordu ki muvaffak olacağını ümit etmeye başladı. Hayatında bu kadar çok istediği şeylerin hemen hepsi olmuştu.

Bu düşünceler onu yolda susturdu. Fahriye'nin baloya gelmesini istemediği için ona bu bahsi hiç açmadı.

Fakat Fahriye ona ne düşündüğünü sordu. Neriman:

— Hiç... dedi, bugün Şinasi'nin hali gözümün önüne geliyor... Fena oldu, çok fena oldu.

Şinasi, o akşam da, Neriman'dan ayrılınca, günün son bir iki saatini zahmetle geçirdi ve hava kararınca eve döndü.

Kapıyı açan kız kardeşinin ve merdiven başında duran annesinin yüzlerine bakmadan hızla yukarı çıktı ve odasına girdi.

Arkasından kız kardeşi de gelmiş ve ona lâmba getirmişti. Biraz durdu ve Şinasi'yle konuşmak istedi.

— Neriman'ı iki gündür görmüyorum, uğramıyor.

Dedi, fakat Şinasi'den cevap alamadı, biraz daha durdu ve odadan çıktı. Onunla konuşulamayacak günler olduğunu annesi de, kız kardeşi de bilirdi: Fena geçmiş günler. Şinasi o vakit yorgun, bitik bir halde eve girer, kaçar gibi hızlı yürür, derin ve çok mahrem kederini gizlemek için kimsenin yüzüne bakmaz, halbuki zaafını bu haliyle daha çok ifşa eder, belki bunu bilmez, belki de iyi bildiği için büsbütün kederlenir, hızla merdivenleri çıkar ve odasına çekilir, o akşam yemek yemezdi.

Bir kenarda durdu ve lâmbanın aydınlattığı odasına baktı: Darma dağınık. Her şey bıraktığı gibi; ve şiddetli ihtarları üzerine hiçbir şeye el dokunulmamış: Bir kanepe üstünde yığılı notalar. Bir koltuğun üstünde kemençesi. Torba yere düşmüş. Yerdeki halının bir ucu kıvrılmış. Masanın üstünde bardak, diş fırçası, tarak, kitap, bir tabak. Masanın kenarında sarkmış bir nota yaprağı...

(...)

Artık, kelimelerle hiçbir şey düşünmüyordu. Bütün ruhunu birtakım lâhnler ve nağmeler sarmaya başladı. Aynı makamdan birçok şarkıların parçalarını birbiri ardı sıra içinde mırıldanıyordu. Bunların arasında yepyeni, kendiliğinden doğma nağmeler de vardı. Onları zaptedebilse bir veya birkaç şarkı besteleyebilirdi.

Kemençesini eline alıncaya kadar bunları unutmaktan korkuyor ve yerinden kımıldamıyordu. Hem kendi kendine bir suali de vardı: "Neye yarar?" Bütün bu lâhnler ve nağmeler tevalisi içinde, bir baygınlık geçiriyor, fazla bir şey istemiyordu.

Merdivende bir ayak sesi işitti ve canı sıkıldı. Annesi veya kızkardeşi tarafından görülmeye hiç razı değildi. Fakat biraz dikkat edince, iki kişinin de ayak seslerini tanıdı, biraz doğruldu.

Kızkardeşi, Neriman'la beraber içeri girmişti.

Şinasi yerinden hiç kımıldamadı. Yalnız, bu sevincin verdiği kuvvetle, biraz evvelki ruhî dalgınlığını belli etmemek için yüzünü topladı ve müphem görünebildi.

Neriman, şen bir sesle:

— Haydi kalk, bize gidelim... dedi. Nezahet de gelecek.

Şinasi, evvelâ, Neriman'ın sırf kendisini çağırmak için evinden geldiğini sandı ve bu davette, kızın yakın mazisine karşı azabından, uzak bir istikbale kadar giden kuvvetli bir teminatını bulur gibi oldu. Fakat şüphesi derhal uyanmıştı ve sordu:

— Evden mi geliyorsun?

— Hayır! Eve gidiyorum.

Şinasi derhal bu davetin mânasını anladı, eve geç gitmekten ürken Neriman'ın şefaat aradığını his-

setti ve ilk aldanışının verdiği öfkeyi tutarak sert bir cevap verdi:

— Ben gelemem, Nezahet'le beraber gidin.

Şinasi'nin kızkardeşi de reddetti:

— Ben de gelemem. Yalnız başına dönemiyorum, yol az ama korkuyorum.

Neriman bir şey söyleyemedi ve odaya baktı. Bütün bu karışıklık, bu hal, Şinasi'nin kabarık saçları, çözük boyunbağı, yerde şapkası, duruşu, oturuşu...

— Peki... diye mırıldandı ve birdenbire odadan çıktı, hızla merdivenleri indi. Şinasi yalnız kalınca, kendi kendine taşıyamayacağını hissederek herhangi bir hareket yapmak için yerinden fırladı ve kemençesini kaptı.

Neva teli akortsuzdu. Anahtarı o kadar şiddetli çevirdi ki tel koptu.

Artık evde durabilmesine imkân yoktu, odada bir iki dolaştı, boyunbağını düzeltti ve şapkasını giyerek dışarı fırladı.

Teşrinisaninin son geceleri. Hava kuru ve rüzgârsız. Yürüdü. Yokuşun başında bir hayalet: Bekçi. Öksürdü. Işıksız bir evde çocuk viyaklaması ve hafif bir beşik gıcırtısı.

Şinasi yokuşu bir solukta çıktı.

(Neriman, baloya gidebilmenin yolu olan gerekli parayı temin etmek için babasını ikna etmeye çalışır. Neriman'ın babası, Şinasi ile gitme şartıyla onun baloya gitmesine izin verir. Baloda giyeceği elbiseyi almak için dayısının kızlarıyla Şişli'ye giden Neriman, onlardan bir Rus kızı ve Rus gitarcının hikâyesini dinler. Bu hikâyenin etkisinde kalan Neriman, baloya gitmekten vazgeçer ve Şinasi'ye döner. Ailedeki huzursuzluk da böylece son bulur.)

Peyami SAFA

Fatih-Harbiye

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

halis : Katışık olmayan, katışıksız, saf.

ıtriyat : Sürünülecek güzel kokular.

iskarpin : Ökçeli ayakkabı.

iştiyak : 1. Göreceği gelme, özleme. 2. Güçlü istek, arzu.

lâhn : Kaideye uygun ve güzel ses, nağme, ezgi, birden ziyade sesin yan yana gelerek meydana getirdiği müzik cümlesi.

neva : Klasik Türk müziğinde bir makam adı ve yegâhtan bir oktav tiz olan "re" perdesi.

tecessüs : 1. Belli etmeden kendini ilgilendirmeyen şeyleri öğrenmeye çalışma. 2. Merakını gidermeye çalışma, görme, anlama merakı.

tekaüt : Emekli.

tuvalet (metinde) : Gece kıyafeti.

tevali : Birbiri arkasından gelme, arası kesilmeksizin devam etme, sürme.

ziya : Işık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Peyami Safa'nın Fatih-Harbiye romanından bir bölüm okudunuz. Roman, 1950 öncesi Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın önemli ürünlerindendir. Bu dönemde Doğu-Batı çatışması, yanlış Batılılaşma temaları dönem yazarlarınca sıkça işlenmiştir. Fatih-Harbiye romanı da Doğu-Batı çatışması üzerinde şekillenmiştir. Roman kahramanlarından Şinasi Doğu'yu, Macit ise Batı'yı temsil etmektedir. Neriman'da ise Doğu-Batı kültürü ikilemi söz konusudur. Romanda olayların geçtiği mekânlar olan İstanbul'un Fatih ve Beyoğlu semtleri de bu iki kültürün simgesi olarak yansıtılmaktadır: Fatih Doğu'yu, Beyoğlu ise Batı'yı simgeler.

Peyami Safa, romanlarında psikolojik çözümlemelere de yer verir. Aşağıdaki paragrafta bu durumu görebiliriz.

"Artık, kelimelerle hiçbir şey düşünmüyordu. Bütün ruhunu birtakım lâhnler ve nağmeler sarmaya başladı. Aynı makamdan birçok şarkıların parçalarını birbiri ardı sıra içinde mırıldanıyordu. Bunların arasında yepyeni, kendiliğinden doğma nağmeler de vardı. Onları zaptedebilse bir veya birkaç şarkı besteleyebilirdi."

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Fatih-Harbiye" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metinden hareketle Fatih-Harbiye romanının yazıldığı dönemle ilişkisini belirleyiniz.

3. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

4. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

5. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

6. Metindeki kahramanların fiziksel ve psikolojik özelliklerini, toplumsal statülerini ve karakter mi tip mi olduklarını aşağıdaki tabloya yazınız.

Kahramanlar	Fiziksel Özellikleri	Psikolojik Özellikleri	Toplumsal Statüleri	Karakter / Tip
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....	.....

7. **a)** Okuduğunuz metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyerek işlevlerini açıklayınız.

b) Metindeki kahramanların ruh hâli ile zaman ve mekân arasında bir ilişki var mıdır?Açıklayınız.

8. Metindeki anlatıcı ve bakış açısını, bunların işlevlerini belirleyiniz.

9. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

10. Metindeki millî, manevi değerler ile sosyal, tarihî ögeleri belirleyiniz.

11. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

12. Okuduğunuz metin, konusuna göre sosyal roman olan Fatih-Harbiye'den alınmıştır. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda yazılan başka sosyal romanları ve bu romanların yazarlarını araştırınız. Ulaştığınız sonuçları noktalı alana yazınız.

Sosyal Romanlar	**Yazarları**
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

13. Okuduğunuz metin ve Peyami Safa hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

PEYAMİ SAFA (1899-1961)

İstanbul'da doğan sanatçı, Servetifünun şairlerinden İsmail Safa'nın oğludur. Peyami Safa, küçük yaşta babasını kaybetmesi ve hastalanması nedeniyle düzenli bir eğitim alamadı. Kendi kendini yetiştiren sanatçı; geçim kaygısıyla yazdığı, sanatsal değeri olmayan eserlerinde Server Bedi takma adını kullandı. Genç yaşta gazeteciliğe başlayarak çeşitli gazete ve dergiler çıkardı. Eserlerinde geniş kültürünün, güçlü sezgilerinin izleri açıkça görülmektedir.

Peyami Safa; romanlarında toplum sorunlarına, Doğu-Batı çatışmasına, ruhsal çözümlemelere, ahlaki çöküntülere sıkça yer verdi. Türkçeyi ustalıkla kullandı. Edebî eserlerde günlük dilin üstünde farklı bir edebiyat dilinin kullanılmasını savundu.

Server Bedi takma adıyla 80 civarında roman ve hikâye yazdı. Bu takma adla yazdığı "Cingöz Recai" adlı kahramanın etrafında gelişen eserleri, edebiyatımızın önemli polisiye romanları arasında sayılmaktadır.

Fatih-Harbiye, Sözde Kızlar, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu romanları sinemaya uyarlanmış; Fatih-Harbiye romanı dizi olarak yayımlanmıştır.

Yazarın sözde Kızlar, Mahşer, Canan, Bir Akşamdı, Şimşek, Dokuzuncu Hariciye Koğuşu, Fatih-Harbiye, Bir Tereddüdün Romanı, Matmazel Noraliya'nın Koltuğu, Yalnızız adlı romanları; Siyah Beyaz Hikâyeler, İstanbul Hikâyeleri, Gençliğimiz adlı hikâyeleri vardır.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Edebiyatımızda tarihî konuları işleyen yazarları araştırınız ve bu yazarları tarihî romanlarıyla birlikte defterinize yazınız.

2. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla ilgili bilgilerinizi beyin fırtınası yöntemiyle sınıfta değerlendiriniz.

DEVLET ANA

(Altı bölümden oluşan roman, Kerim Can'ın abisi Demircan'ın Şövalye Notus Gladyus tarafından öldürülmesi olayı ile başlar. Kerim Can, Kerim Can'ın annesi Bacıbey ve Dündar takımı Notus Gladyus'tan intikam almak ister; bu sıralarda Ertuğrul Bey ölür. Beyliğe Ertuğrul Bey'in oğlu Osman Bey getirilir. Osman Bey, babasının vasiyetini bildirmek ve rızasını almak için Şeyh Edebâli'nin yanına gider.)

Osman Bey (Temsilî)

Şeyh Edebâli (Temsilî)

Aşağıdaki metin, Osman Bey'in, Şeyh Edebâli'nin karşısına çıktığı ve Demircan'ın ölümüne karşılık akın isteyen Dündar takımıyla konuştuğu bölümden alınmıştır.

(...)

"Oturun! Oturun!" oturmasını bekledi. "Allah sabır versin hepimize... Dünya ölümlüdür. Sabredeceğiz. 'Ölenlerle ölünmez, halkın işi beklemez' denilmiştir. Ve de beylere ölüm yası tanınmamıştır. Başın sağ, beyliğin kutlu olsun!"

Osman Bey'i bir zaman süzdü. Görmeyeli, nelerin değiştiğini araştırıyordu:

"Vasiyetleri nedir Ertuğrul Bey kardeşimizin ve de bize ısmarladıkları nelerdir?"

"Gerektiğinde, destur verirseniz, koşup gelip zorluklarımızı danışacağız. Yol göstereceksiniz! Paraya bunalırsak..."

Osman Bey yere bakarak sustu.

"Evet, gelirsin, istersin. Hazırda varsa verilir, yoksa bulunur buluşturulur! Çekinme hiç! Kesene borçlanmakta değilsin çünkü, beyliğe borçlanmaktasın!" Şeyhlikten gelme alışkanlıkla elini sakalına atıp biraz kasılarak konuşuyordu. "Baban rahmetli, büyük savaşçıydı, dünyaya gücü yeter yiğitlerdendi. Dileseydi, at sırtından hiç inmez, vilayetler bozar, basıp çarpıp yırtıp koparıp ortalığa dehşet salarak hazineler toplardı. İstemedi, para bırakacağına saygılı ad bıraktı." İçini çekerek daldı, biraz, sesi gürleşti. "Benzeri bulunmaz adam güdücülerdendi. Sertliğin gerektiği yerde sertti çelik kadar, yumuşaklık

gereken yerde yumuşaktı pamuk gibi... İyileri incitmez, kötüleri undurmazdı. Uzak umutluydu, çünkü sabırlıydı. Kavrayışı, bağışlayışı tez, öfkesi, cezalandırması yavaştı. Okuma yazma bilmezdi ama öğütlerden en yararlıyı hemen seçer, uygulamada hiç duraklamazdı. Olmaya ki, tuttuğu yolun yanlışlığı ispatlana ve de..."

Kapı vuruldu. Derviş çömezi bir gümüş tepside, gümüş kupalarla şerbet getirdi.

Aşçıana, Osman Bey'e kızılcık şerbeti göndermemezlik edememişti.

(...)

Osman Bey, Edebâli'nin iyice şaşalayacağını bildiğinden, Şeyh'le yalnız konuşmak istemişti. Niyeti ilerde kullanacağı önemli bir yardımcının halk üzerindeki büyük etkisini zedelemeden kendisine tepeden bakmasını, tecrübesiz sayarak her işte öğüt vermeye kalkmasını şimdiden önleyip ilerde faydasız çekişmelere meydan vermemekti.

Bugünü çok önceden düşünmüş, suyu baştan kesmeye, böylece babasının arkadaşlarıyla ayrı ayrı uğraşmaktan kurtulmaya karar vermişti. Baş olayım diyenler, çevresindekilerin hepsinden daha akıllı, daha bilgili, daha cesur, hattâ daha korkak bile olmak zorundaydılar. Buradaki akıl, buradaki bilgi, her anda, her durumda işe yararlığı bakımından değerlendirilmeliydi. Baş, çevresindekilerin hepsinden daha sezgili de olmalıydı, ayrıca bir işe ya hiç girişmemeli, girişti mi de duraklama göstermeden, koparana kadar çabalamalıydı. Çocuktan, deliden, düşmandan, hattâ karılardan bile öğüt almalı, ama gene de aklının kestiğini işlemeliydi.

"Suyun akarını görmemekteyim Osman Bey oğlum! Gündoğusunu bırakıp günbatıya bakmakla nesne hasıl olabilir mi?"

"Olur Şeyh'im! İstanbul'un Bizans'ı, Frenk'in karanlık dünyasından kopup geldi. Ama oranın kölelik düzenini burada tutturamadı. Tutturamayınca da, 'Toprak Allah'ın, İmparator kâhya, köylü kiracı,' demek zorunda kaldı. İmparator'un hür köylüleri Latin İstanbul'u basıp alınca Frenk düzeninin nasıl bir bela olduğunu görüp anlamıştır. Bu düzen köylüyü köle etmeye dayanır. Kim ister köle olmayı? Demek zorlayacaksın aralıksız! Zorlarken zorlarken n'olur adam? İnsanlıktan çıkar! İşte bu sebepten Frenk adamı, say ki kuduz canavardır. Kahpedir, kıyıcıdır, Allah'ı maldır, dini imanı soymaktır. Irzı, namusu, utanması, acıması, sözü, yemini hiç yoktur. Bunalırsa insan eti yer, Bizans köylüsü kabul etmez bu rezilliği... Uçlara yerleştirilmiş Hıristiyan Türklerse hiç yanaşmazlar köleliğe... 'Suyun akarı' dediğim, işte budur. Bu yöneliş çok adam istemez! Kalabalıkları biriktirip köylünün başına musallat etmek zorunda değilsin. Bu zamana kadar hiç görmediği, bilmediği bir düzeni götürüp Bizans köylüsünü şaşırtıp ürkütmek de yok! Köleliğe karşı, Frenk soygununa, zulmüne, ırk düşmanlığına karşı biz hoşgörü, dayanışma, can, ırz, mal güvenliği sağlayacağız. Alın teriyle çalışanlar bizden yana olacak ister istemez... Bizim suyumuzun akarı budur, Şeyh'im, şimdilik de günbatıyadır. Frenk düzeninin gerçek sınırına dayanıncaya kadar günbatı bizimdir!" Bir an soluklandı, gözleri umutla, güvenle parlıyordu. "Eğer bu yolu tutmazsak, fırsatı kaçırırsak, Bitinya ucu da, her yerdeki yüzlerce uçlardan biri gibi iz bırakmadan batar gider!"

Şeyh Edebâli bir şey söyleyecekmiş gibi yekindiyse de yutkunarak geri durdu.

Osman Bey bir zaman saygıyla bekledi. Yaşlı adamı daha çok bunaltmayı uygun görmemişti. Şeyh bir şey demeyince, sanki çok yararlı öğütler almış da teşekkür ediyormuş gibi sesini yumuşattı:

"Evet Şeyh'im, ferah olun! Ben bu işin her yönünü ölçüp biçtim, nerden girip nerden çıkacağımı hesaba vurdum. Dayanağım sizlersiniz! Babamın savaş yoldaşları... Uğraşta yenici, barışta düzen tutucular... Çoktandır Şeyh'im, şunları hiç aklımdan çıkarmamaktayım: Batıya yöneleceğiz! Talan etmeyeceğiz! Din yaymaya çabalamayacağız. Tersine herkesin inancına saygı göstereceğiz! İnsanlar arasında din, soy, varlık bakımından hiçbir üstünlük tanımayacağız! Günbatının 'Karanlık Dünyası,' karanlığını yüzyıllardan beri sınırımıza sürmekte, bizi boğmaya çabalamaktadır. Yolunu kesene kuduz it gibi salacaktır. Bu sebeple yükleneceğimiz iş ağırdır. Gireceğimiz geçit derindir. Bu kancık karanlığa karşı diri durmak gerektir. Savaşta düşmandan habersizlik körlüktür. Aldığın haberleri ulaştır hiç gecik-

meden... Ahilerin bizi arkalasın! ‘Gerekirse para veririz,’ dedin! Sağ ol! Gelir isterim, aldığımı öderim! Yüreğimizdekini söyledik! Doğruda bizi arkala! Yanılırsak yakamıza yapış!”

Yavaşça uzanıp eline yapıştı!

Edebâli, kalkacakken, iki dizi üstüne gelip kendisini toplamıştı. Osman Bey’i omuzlarından tutup alnından öptü.

“Destur Şeyh’im! Dernek vardır. Geciktim!”

Şeyh Edebâli başını ‘olur’ anlamına salladı. Kara Osman Bey çıkınca, uzun süredir unuttuğu bir rahatlığıyla gözlerini kapattı, ara kapı gıcırdayınca döndü, tepsiyi alan kızı Balhatun’a sevgiyle gülümsedi.

Osman Bey, toplantıya hesapta olmadığı kadar geç kalmış, bu da bir bakıma işine yaramıştı.

Dündar takımı kabına sığmıyordu. Akın kararı çıkarabilmek için tehlikeyi şişirmiş. Osman’ın beyliğini kolaylaştırmıştı. Şimdi bundan yararlanacak, “Beyliğe savaş ustası Osman seçildi, hemen yola çıksın,” diye tutturacaktı. Osman Bey’in gecikmesi işte bu hesabı altüst etmiş, bekleme uzayınca ilk kaynaşma ağır ağır yatışarak savaş heyecanı can sıkıntısına, sonra da usanca dönmüştü. Bunda Akçakoca’nın yaydığı, “Baskın geçti, düşman pusu kurmak için zaman buldu,” lafının etkisi de çoktu. Amacı sadece çapula bağlı akınların, hele mal yükleyip geri gelinirken ne kadar tehlikeli olduğu, çoğu zaman akıncıların ne kadar büyük can kaybına uğradıkları biliniyordu. Barış uzun sürdüğünden tehlikeleri kanıksamak alışkanlığı unutulmuştu. Bacıbey’in kağnı başında söylediği “Demircan gâvur karısı pususunda vuruldu,” sözü zaman geçtikçe ağır basıyor, Köslük Meydanı’nı tatsız bir sessizlik kaplıyordu.

Gözcü çocukların koşturduğu, “Göründü beyimiz!” haberinden biraz sonra Osman Bey meydanın ortasında atından atladı, dizgini hayvanın başına atıp sekiye doğru iri adımlarla yürüdü. Yolda işin her yanını iyice hesapladığı, nasıl davranacağını kesinlikle kararlaştırdığı belliydi. Canı sıkıldığı zamanların katı, dargın sesiyle söze başladı:

“Şeyh’imiz Edebâli Hazretleri istemiş... Gittim, gördüm, ayağımın tozuyla döndüm. Dün yoldaşların birazı ‘Akın’ dediydi. Gece düşünmüşlerdir, umarım ölçüp biçmişlerdir. Canı çeken kaldı mı?”

Herkes Bacıbey’e baktı. Bacıbey sanki duymamış, çömeldiği yerde sanki taş kesilmişti. Bütün gece artıp derinleşen oğul acısının, Köslük Meydanı’nda kudurup dağlara çıkacağı beklenirken böyle katılıp kalması anlaşılır şey değildi. Osman Bey’in, Kerim’i savaşçı sayıp yanı sıra götürmesinin bunda etkisi vardı ama Bacıbey bunun bile farkında pek değildi.

Rum bacılarının kendiliklerinden köpürmeleri umudu kalmayınca Daskalos Derviş son bir gayretle davrandı:

“Uç töresinde öç almamak yoktur Osman Bey! Seni başımıza geçirdik ki, yiğitsin, ünlü savaşçısın, ayak altında komazsın bizi, yere baktırmazsın! Giden atlar senindir ve de malını savunmak bey kanunudur! Akın şarttır. Bir yoldaşımızı arkasından vurdular, öcünü almamak olmaz. Akın borçtur. Ertuğrul Bey’imiz öldü, ‘Beyleri öldüğünden yıldı bunlar, n’apsak yaparız,’ derler, yılmadığımızı göstermek gerek... Akın farzdır. Yoldaşlar enini boyunu hesapladı dün gece, birazı ant içti, kılıç atladı. İslam dini açık... Canın sıkılmasın! ‘Olmaz’ desen de biz kanımızı aramak taraflısıyız. (...)”

Osman Bey, kara kaşlarını çatarak Bacıbey’e bir zaman bakıp sordu:

“Öyle mi Bacıbey?”

Kerim soluğunu keserek anasının vereceği karşılığı bekledi.

Bacıbey şaşkın şaşkın bakındı. Güçsüzdü. Parmağını kımıldatacak hali yoktu ama, “Öcüne giden Bacıbey” sözü beyninde uğulduyordu. Soruyu isteksiz karşıladı:

“Öyledir, Ertuğrul’un oğlu Kara Osman Bey! Dağ gibi oğul yitirdim. Aramamış olur mu?”

“Sen dağ gibi oğul yitirdinse, ben de dünya değerinde yoldaş yitirdim, Bacıbey, Ertuğrul’un oğluna çok şey denir ya, ‘Yoldaşının kanını aramadı,’ denemez. Ben bu uçta tavukların öcünü aramışım

Bacıbey, kimsenin yanına da komamışım! Demircan'ım sağken rahat uyurdum, Demircan'ı aldılar uykumu böldüler. İyi düşün! Demircan olduğundan vurmadılar Demircan'ı... At sürmek, birimizi öldürmek değil bunların aslında niyetleri, boynumuza ilmek atmak! Bizi kırmak bire kadar... Gâvuruna, Müslüman'ına 'kardeş' dedik oysa biz... Kahpelik etmedik hiçbirisine... Babam rahmetli, boşuna sürmedi bu barışı. Bileniniz bilir, bilip de bilmezden gelene sözüm yok... Geçidin derininden geçmekteyiz yedi yıldır. Anayurdumuzdan koparıp kattılar önlerine bizi düşmanlar Bacıbey... İki yüzyıl önce, sırtımızı kargı demirleriyle dürtüp başımızın üstünde keskin kılıçlarını çevirerekten, bizi göçmen, göçebe ettiler, kova kova getirip sıkıştırdılar buraya... Sağda Germiyan hırsızı, düşman! Arkada Karacahisar, düşman! Önümüz 'Karanlık Dünya'... Ülkede kıyamet koptu, devlet yıkıldı. Millet canı derdine düştü, sol elden sağ ele destek kalmadı. Bir yerde direnmekteyiz ki, tekerlendik mi gideceğimiz cehennemin dibidir. Beri bak, Bacıbey! Kara Osman güç ile direnmekte kızgınlığı bastırmaya çabalayarak... Arkalama kertesi değil midir bu? Sana düşmez mi, 'Geri dur!' diyerekten önümüze gerilmek? Sana düşer. Aranacak kan, çünkü, senindir. Sırtımızdan vurulmuşuz! Bilmeden nereye gitmeli? Ya kahpe düşman bizi kışkırtıp yanlışa saldırmak niyetindeyse... Haberin var mı, babam rahmetliye gelen Tebriz kâğıtlarından?" Biraz susup karşılık bekledi. Bacıbey içini çekerek ağlıyor, iri yaşlar yanaklarından yuvarlanıyordu. Meydan soluğu kesmişti. "Kırk bin askerle Anadolu'yu teftişe geliyor Moğol İlhan... Niyeti İmparator'un bacısını almak! 'Kaynımın bir kılına zarar gelse sorumlusunu ezerim,' yazmış kâğıtlara... Beriden İmparator gemiler donatmakta, niyeti asker dökmek buralara... Canımızı alıp atlarımızı sürenin kimliği bilinmeden, ne istediği kesinlikle anlaşılmadan akın yok bende! Hey yoldaşlar, bugünleri başka günlere benzetmeyin! Ben de kılıç gezdirmekteyim! Beni iyi tanır savaş meydanları ama bugün savaş günü değil! Eli ayağı tutmaz bebeleri, yaşlıları, sakatları düşünmek günüdür bu... Hesabı başkadır bugünün... Eğer içimizden kimileri, 'İlle akın!' derse, onlara derim ki, 'Doğrusunu isterseniz, buraları siz açmadınız İslam'a... Babam rahmetli, Konya Sultanı'na ettiği hizmetin karşılığında kazandı bu ucu! Evet, kılıçlarınızın keskinliği yüreklerinizin korkmazlığı olmasaydı, düşmana yılgınlık salmasaydınız barınamazdık buralarda... Bunca akının doyumlarını sindiremezdik! Doğrudur ama, şimdi bileğiniz gücüyle kazandığınızı değil, Ertuğrul'un ucunu kumara sürmek niyetindesiniz! Başkasının malını ateşe atmak yiğitlikte yok... Zorlarsanız, ayrılığa varır bu işin sonu! Bu kez giden giderse, bir daha dönmemecesine gider. Kendine dilediği yerde yurt bulur. Beni bey tanırsanız budur bu... Gidecekler göçlerini sarıp gitsin, bir daha da artlarına hiç bakmasın!"

(...)

(Osman Bey; Kerim Can'a, Bacıbey'e, Dündar takımına sakin olmaları gerektiğini, bu durumun barışı bozmak isteyenlerin bir oyunu olabileceğini, durumu tam olarak anlamadan savaş açmanın doğru olmayacağını söyler. Bu sırada Dalkalos Derviş de halkı kışkırtmaktadır. Filatyos, savaşçılarıyla Osman Bey'in yanına gelir. Demircan'ın Liya'yı öldürdüğünü söyler. Osman Bey, Demircan'ın da öldürüldüğünü söyleyince durumun iki tarafın birbirine düşürülmesi için yapılan bir oyun olduğu anlaşılır. Akın düzenlenmez, savaş çıkmaz.

Yunus Emre'nin bir rüyası üzerine, Şeyh Edebâli, kızı Balkız'ı, Osman Bey'le evlendireceğini ve Osman Bey'in istemeye gelmesini söyler. Balkız'ı Osman Bey adına istemeye Ali Şar Bey gider ancak kızı beğenince kendisi için ister, Şeyh Edebâli'ye para ve mal mülk teklif eder. Osman Bey'e, Şeyh Edebâli'nin kızı vermediğini söyler. Bir taraftan da kızı kaçırmaya çalışır ama bunu başaramaz. Osman Bey, işin aslını öğrenir. Savaşçıları ve Filatyos'un yardımıyla Ali Şar Bey'e saldırır ve onu öldürür. Balkız ile evlenir. Osman Bey'in oğlu Orhan Bey, Yar Hisar Tekfuru'nun kızı Lotus'u sevmektedir. Onu kaçırmak ister ama babası Osman Bey, buna izin vermez. Kerim Can ise Şeyh Edebâli'nin medresesine molla olarak girmeye karar verir. Onu seven Aslıhan, Kerim Can'ın bu kararını kabullenir.)

Kemal Tahir
Devlet Ana
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

dernek : Toplantı, düğün.

kerte : 1. İşaret için yapılmış çentik veya iz, kerti. 2. Derece, radde.

şeyh : Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse.

uç : Türk devletlerinde genellikle sınır boylarındaki eyalet ve sancak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

1950 Sonrası Türk Romanı: 1950 sonrasında Türk romanında değişmeler olmuştur. Şiirde olduğu gibi romanda da toplumsal gerçekçi anlayış gelişerek, yaygınlaşarak devam etmektedir. Bunda çoğulcu demokrasi, 2. Dünya Savaşı, sanayileşme gibi olay ve durumların etkisi vardır. Bu dönemde sanatçılar toplumsal sorunlara maddeci bir bakış açısıyla yaklaşmış, köylülerin de sıkıntılarına eğilmişlerdir. Hatta toplumcu gerçekçiler; halkı, köylüleri benimsedikleri ideolojilere yönlendirmek istemişlerdir. Realizm akımının etkisiyle gözlemlerini tasvirlerle aktarmışlardır. Romanını okuduğunuz Kemal Tahir'le birlikte Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Bilbaşar, Fakir Baykurt, Samim Kocagöz, Talip Apaydın gibi yazarlarımız bu anlayışla roman ve hikâyelerini yazmışlardır. Bir taraftan da Batı romanını etkileyen gerçeküstücülük (sürrealizm), varoluşçuluk (egzistansiyalizm) gibi akımlar bizim romanlarımızı da etkilemiş; Yusuf Atılgan, Bilge Karasu, Nezihe Meriç, Vüs'at O. Bener gibi yazarlarımız eserlerini bu çizgide kaleme almışlardır.

Toplumcu gerçekçilerin maddeci görüşlerinin yanında millî değerlerimizi, İslami görüşlerini, geleneklerimizi, tarihî olayları anlatan Hekimoğlu İsmail, Mustafa Necati Sepetçioğlu, Emine Işınsu gibi yazarlarımız da önemli eserler vermişlerdir.

Okuduğunuz "Devlet Ana" (1967) romanında Kemal Tahir, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu anlatmıştır. Romanında kurmaca kişilerin yanı sıra 13. yüzyılda Anadolu'da yaşayan Ertuğrul Gazi, Osman Bey, Şeyh Edebâli, Orhan Bey, Yunus Emre gibi gerçek kişiler de yer almaktadır. Bu nedenle romanın olay örgüsü de hem gerçek hem de kurmaca olaylardan oluşmaktadır. Ayrıca romanda Köroğlu Destanı, Dede Korkut Hikâyeleri, Yunus Emre Divanı gibi eserlerin etkisi de vardır. Kemal Tahir, Tanzimat'tan süregelen Batı'ya yönelmeyi Doğu'ya çevirmiştir. Onun bu çizgisini Mustafa Necati Sepetçioğlu, Tarık Buğra, Sevinç Çokum gibi yazarlarımız devam ettirmiştir. Ahmet Kabaklı'nın Türk Edebiyatı adlı kitabında Kemal Tahir'in bu romanıyla ilgili yer verdiği önemli tespitleri şunlardır:

"Bazı eksiklikleri olursa olsun! Şüphesiz millî bir ilhamla ve yazarın olgunluk çağında yazılmış önemli bir eserdir Devlet Ana. Hatta Kemal Tahir'in Devlet Ana'sı ile millî roman ve edebiyata gidilecek yolu işaretlemiş olduğu söylenebilir. Dilde, tarihte kısır devrimcilik ve budayıcılık illetinden sıyrılarak hazineler yatan tarihimize ve onu anlamlandıran eserlerimize sahip çıkmadıkça, onları gençliğe sevdirmenin yollarını bulmadıkça, halkın değerlerine ve bugüne kadar yaşattığı sözlü, yazılı verimlere saygı ile eğilmedikçe, bize kendimizi bile hor gösteren Batı'nın kültür emperyalizmine yardakçı olmaktan başka hiçbir sonuç alamayız.

Tarihî-millî kaynaklara dayalı olacak sanat deneyişi, gençliğimiz ve geleceğimiz üzerinde onarıcı etkiler sağlayacaktır."

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Devlet Ana" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Tema: .....

Konu: .....

.....

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

5. Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

6. Metindeki anlatıcı ve bakış açısını, bunların işlevlerini belirleyiniz.

7. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerini, bunların işlevlerini belirleyiniz.

8. Metinde millî, manevi değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

9. Metinde hangi edebî akım ve anlayış hâkimdir? Açıklayınız.

10. Okuduğunuz metin ve Kemal Tahir hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz. Ulaştığınız sonuçları maddeler hâlinde noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

Yazarın Biyografisi

KEMAL TAHİR (1910-1973)

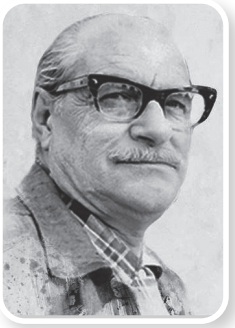

İstanbul'da doğan sanatçı, Galatasaray Lisesindeki eğitimini yarıda bırakıp avukat kâtipliğine başladı. Daha sonrasında ise gazetelerde çeşitli görevler aldı. Birçok yazar gibi yazın hayatına şiirle başlayan yazar, hikâye ve özellikle de romanlarıyla devam etti. Edebiyatımızda adını "Göl İnsanları" adlı uzun hikâyesi ile duyurdu, ününü ise romanlarıyla kazandı.

İlk romanlarında Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki köy hayatını ele aldı, sonrasında ise yakın tarihteki olayları işledi. Genel olarak eserlerinde Kurtuluş Savaşı'nı, cezaevi hayatını, Çankırı-Çorum civarını, eşkiya hikâyelerini, yakın tarihimizi ele aldı. Özellikle köy insanının yaşam tarzını, değer yargılarını, problemlerini romanlarının merkezine koydu. Hikâye ve romanlarındaki olaylar da kişiler de gerçekçi oldukları kadar duygusaldırlar.

Kemal Tahir, eserlerinde kendine özgü bir dil ve anlatım kullanarak sıkça halk deyişlerine yer verdi. Böylece eserlerinde anlaşılır ve yalın bir dil hâkim oldu.

Kemal Tahir'in Karılar Koğuşu romanı sinemaya uyarlanmış, Esir Şehrin İnsanları romanı dizi olarak yayımlanmıştır.

Yazarın Göl İnsanları adlı hikâye kitabı; Sağırdere, Esir Şehrin İnsanları, Rahmet Yolları Kesti, Köyün Kamburu, Esir Şehrin Mahpusu, Yorgun Savaşçı, Bozkırdaki Çekirdek, Devlet Ana, Kurt Kanunu, Yol Ayrımı, Hür Şehrin İnsanları adlı romanları vardır.

4. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Mevsimlik işçi kavramını daha önce duydunuz mu? Bu kavramla kastedilen nedir?

2. İnsanlar her zaman genç ve sağlıklı değildir. Genç oldukları dönemlerde bile insanların sağlıkları bozulabilir ve onlar yardıma ihtiyaç duyabilir. Yaşlandıklarında da güçsüzdürler ve onların yardıma ihtiyaçları vardır. Çevremizdeki insanlar, hastalandıklarında veya yaşlandıklarında bize düşen görevler nelerdir?

ÖLMEZ OTU

(Yalak köyü halkı, yazın Çukurova'ya iner ve ağalarının tarlalarında pamuk toplar. Memidik, Sefer, Uzunca Ali de pamuk toplayanlar arasındadır. Köyün muhtarı olan Sefer, Memidik'i dövdüğü için Memidik onu öldürmek ister. Ancak yanlışlıkla başkasını öldürür. Uzunca Ali hasta ve yaşlı olan annesini Çukurova'ya götürmez. Köylüler arasında Uzunca Ali'nin annesini öldürdüğüne dair dedikodular yayılır. Muhtar Sefer, Ali'nin böyle bir şey yapmayacağını bilir ama Ali'ye düşmandır. Bu nedenle Ömer'i Meryemce'yi öldürmesi için köye gönderir. Meryemce'nin kendisine iyi davranmasından dolayı Ömer, Meryemce'yi öldüremez. Bir süre sonra Memidik daha önce yapamadığını tekrar yapmaya karar verir. Bu kez Sefer'i öldürmüştür. Memidik hapse girer.)

Aşağıdaki metin, Sefer'in öldürüldüğü ve Memidik'in hapse girdiği bölümden alınmıştır.

(...)

Bugün ırgatlar pamuk toplamadılar. Kadınlar akşamki ölü şöleni için yemekler pişirdiler. Tarhanalar, domatesli bulgur pilavları... Kadınlar bir bostandan bamyalar, patlıcanlar toplamışlardı. Memidik de iki turaç, üç üveyik vurmuştu.

Bütün yemekleri ikindiüstü Taşbaşın* karısının alaçığına taşıdılar. Gün aşağı sarkarken sofralar kuruldu, kadınlar ayrı, erkekler ayrı, sofralara bağdaş kurup oturdular.

Bir yemeğe başlamadan, bir de yemek bitince Taşbaşoğlunun ruhuna dualar okudu Kel Aşık. Yatsı ezanı bir dua daha okudu. Duaya herkes katıldı.

Ve:

* *Yaşar Kemal, eserlerinde özel isimlere gelen çekim eklerini kesme işareti (') ile ayırmaz.*

“Allah sabırlar versin bacı,” dediler Taşbaşın karısına. “Ölenle ölünmez. Allah rahmet eylesin, iyi adamdı, kimseye bir zararı dokunmadı,” dediler.

Teker teker, bu sözleri söyleyip oradan ayrıldılar.

Şölenden bitkin dönen Seferi sabaha kadar uyku tutmadı. İçinde bir eziklik, sebebini bulamadığı bir korku vardı.

Daha gün doğmadan Kel Aşığın sesiyle uyandılar, doğrulup yatakların içine oturdular. Kel Aşık heybetli sesiyle çalıp söylüyordu.

Akarsuların akması durdu, diyordu. Kılıçla kesilmiş gibi kırp diye kesildi durdu, diyordu. Akarsular akmaz oldu dondu, diyordu. Çeşmeler, pınarlar akmadı. Yeller esmedi o anda, yaprak kıpırdamadı, kuş uçmadı, kanatları kıpırdamadı, otlar büyümedi, çiçekler açmadı, denizler, göller dalgalanmadı. Işıklar akmadı. Işıklar da durdu. Gece gitmedi, gece gelmedi. Karanlıklar da durdu. Yıldızlar akmadı, çalkalanmadı, balkımadı. Yıldızlar da durdu. Ormanlar hışırdamadı, karıncalar yürümedi, insanların yürekleri de atmadı o anda. Yeryüzünde ne varsa gökyüzünde ne varsa durdu. Hiçbir şey kıpırdamadı. Tomurcuklar çatlamadı, ateşler yanmadı, dağlar uyanmadı, buğu tütmedi. Taşbaşoğlu Efendimiz öldüğü an, tatlı canını verdiği an, evren saygısından sustu, hiçbir şey yerinden kıpırdamadı. Çıt da çıkmadı.

Ve geceydi, çok karanlık vardı. Kurşun işlemez, göz gözü görmez, taş gibi. Ötelerden, uzaklardan çığlık çığlığa kuşlar geldi, küçücük küçücük, her birisi bir başparmak iriliğinde, milyonlarca milyonlarca ışıktan kuş. Çığlık çığlığa geldiler, gökyüzünü, geceyi tuttular, pul pul ışıktan, milyonlarca, Taşbaşın türbesine, tepeye döküldüler. Gökyüzünde, geceden sabaha kadar balkıdılar, ışık seli, pul pul sağıldılar. Sabaha kadar.

Gün doğarken Kel Aşığın elindeki saz kucağından sıcak toprağa kaydı, pamuk fidanlarının arasına boylu boyunca serildi.

Kel Aşık gün kuşluk oluncaya kadar kıpırdamadan, oturduğu yerde dimdik durdu kaldı. Donmuş gibi, kaskatı. Onu böyle bir korku olaraktan görenler ürperdiler.

Neden sonra doğruldu, sazını yerden aldı, alaçığa götürdü, vardı pamuk toplayanların safına katıldı, ilk pamuğu kozadan çekince içini bir sevinç doldurdu.

Milyonlarca, milyonlarca pul pul ışık battığı yere çekildi gitti. Gece durdu, ışık durdu, aydınlık, karanlık durdu. Çığlık çığlığa, pul pul ışık.

Kel Aşığın yüzünde terler domur domurdu. Yüzü sapsarı, safran gibi.

(...)

Yalak köylüleri Muttalip Beyin tarlalarından başka, Kizir Ali Ağanın da beş tarlasını topladılar. Topladıkları tarla toplamı on dördü buldu. Tarlaların ikinci üçüncü ağızları da çok çiçek dökmüş, çok pamuk açmıştı. İkinci üçüncü ağızlardan da hemen hemen birinci ağız kadar pamuk aldılar. Bu arada iki kere yağmur yağdı. Memidiği mahpushaneye attılar.

(...)

Yağmur yağıyordu. Çukurovanın o ıyıp kesmeyen güz yağmurları gene başlamış, gökten denizler boşanır gibi boşanıyordu.

Ve pamuk ırgatları, çeltik ırgatları çamurlu Çukurova yollarına düşmüşler, karınca katarları gibi dağlara çekiliyorlardı. Ceplerinde inanamayacakları kadar para vardı bu yıl. Ürün iyi gitmişti.

Kasabanın iri çakıltaşlarından örülmüş sokaklarında, kaldırımlarında kocaman, nasırlı, yarılmış çıplak ayaklar. Üstlerinden sular süzülerek dükkandan dükkana giriyorlar çıkıyorlar, alışveriş ediyorlardı. Kadınların, erkeklerin bacakları dizlerine kadar çemrekti.

Bu karınca gibi insan katarları, yağmur altında sıtmalı, hastalanmış, içleri bozulmuş, iki büklüm, sırtlarından buğular fışkırarak günlerce günlerce yolları belleri doldurarak Torosa çekileceklerdi. Ama mutlulardı. Para kazanmışlardı. Bu yıl Adil korkusu yoktu. Ve yukarıda, dağlarda düğünler başlayacaktı. Düğünlerde, bayramlarda kasaba çarşısından aldıkları ucuz, renkli giyitlerini giyeceklerdi. Ve sinek, ve sıcak, sıtma, kan gibi ılık çamurlu su unutulacaktı. Gelecek yıla kadar.

Uzunca Ali kasabada bir an bile durmadan, yanını yönünü görmeden, bacakları çemrek, giyitleri bedenine yapışmış, dağlara doğru yel gibi gidiyordu.

"Anam," diyordu, "Meryemcem," diyordu. "Seni bu sefer bir sağ bulmalıyım ki... Bir daha gözümden ayırmam."

Ve gözünün önüne anası geliyordu. Kapının önüne, güz güneşine yatmış uyumuş. Kucağında bir kedi yavrusu. "Ana, ana, ana, biz geldik." Meryemce onun boynuna sarılıyordu. Mutlu.

"Ana, ana, ana, biz geldik!"

Meryemce sevinecek gülecek, ama onlarla bir daha ağzını açıp konuşmayacaktı.

(...)

Zeliha Kız alışverişten sonra mahpushaneye Memidiğe gitti. Ona ipekliden bir mendil verdi, beyaz. Mendil ıslanmıştı. Bir de yeşil onluk uzattı, ıslanmıştı. Memidik almadı. Memidik uzandı. Zelihanın elini tuttu, demir parmaklıklar arkasındaki yüreğinin üstüne koydu. Yüreği çok atıyordu, eli sıcaktı. Hiç konuşmadılar. Zelihanın gözleri yaşardı, sonra Memidiğe bakıp mutluluk içinde güldü.

Zeliha ayrılırken, Hasan çocuk geldi. Zelihanın giyitleri ince, uzun bedenine yapışmıştı. İnce uzun bir kadın hayali kaldı Memidiğin gözlerinde.

Hasan gülümsedi, bir naylon torbanın içine koyduğu üç kibrit kutusunu Memidiğe uzattı. Memidik en çok buna sevindi. Hasan beni Taşbaşoğluyla bir tutuyor diye düşündü.

Hasan büyük bir adam tavrıyla:

"Geçmiş olsun Memidik," dedi.

Memidik:

"Sağ ol kardaş," diye karşılık verdi.

Hasan:

"Sana gene kibrit getiririm. Seni içerde hiç kibritsiz koymam", dedi.

Memidik:

"Sağ ol kardaş, var ol", diye kıvancını bildirdi.

Sonra çok gizli bir sır sorarcasına usuldan:

"Sana bir sualim var Hasan," dedi. "Ben ayrıldıktan sonra Taşbaş Efendimiz ne yaptı? Ondan ne haber?"

Şimdiye kadar yanına gelip giden hiçbir köylüden Taşbaşoğlunu sormamıştı.

"İyi," dedi Hasan, şaşkın, kekeleyerek. "İyi. Orada, o tepede yatıyor."

Memidik, Taşbaşoğlu üstüne daha başka sorular da soracaktı ama vazgeçti.

Hasanın ardından topallayarak oraya Koca Halil geldi.

"Geçmiş olsun deli oğlan," dedi. "Eline sağlık. Elin ışıklansın."

"Sağ ol emmi," dedi Memidik.

Sonra koca Halil Memidiğe gökyüzünü gösterdi:

"Bak", dedi, "Bak, Memidik."

Memidik baktı, mutlu mutlu güldü.

Köresinden boşanmış karıncalar gibi yolları belleri doldurmuş ırgatlar bacakları çemrek, giyitleri üstlerine yapışmış, sırtları dumanlanarak gökten sel sel inen yağmur altında dağlara doğru çekiliyorlardı.

Koca Halil:

"Bak", dedi. "Bak Memidik."

Gene gökyüzünü gösterdi.

Memidik baktı gülümsedi.

Koca kartal gökyüzünde kanatları ıslak, ağır, azıcık büzülmüş, göğün yamacına yapışmış gibi uzak dağlara uçuyordu. Çukurovanın ucunda üç kere döndü, sonra aladağdan yana yön değiştirdi, süzüldü gitti.

(Uzunca Ali eve vardığında anası Meryemce ölmüştü.)

Yaşar Kemal
Ölmez Otu (Dağın Öte Yüzü 3)
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

balkımak : 1. Parlamak, parıldamak. 2. Şimşek çakmak. 3. Su halkalanmak, dalgalanmak.

çemrek : Kolları ve bacakları sıvanmış (kimse).

ıyıp kesmemek : (Bir şeyi) bir türlü bitirmek bilmemek, uzun zaman yapmak, uzatmak.

köre : Karınca yuvası.

turaç : Sülüngillerden, uzunluğu 34 cm olan soyu azalmış bir tür kuş.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Yaşar Kemal'in yazdığı okuduğunuz "Ölmez Otu" romanı, üç serilik "Dağın Öte Yüzü" romanlarından üçüncüsüdür. İlk iki kitap, "Ortadirek" ile "Yer Demir Gök Bakır" kitaplarıdır. Bu şekilde birbirinin devamı olarak yazılan romanlara "nehir (ırmak) roman" denir. Edebiyatımızda bunun başka başarılı örnekleri de vardır. Hüseyin Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü, Bozkurtlar Diriliyor; Tarık Buğra'nın Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da, Firavun İmanı; Kemal Tahir'in Esir Şehrin İnsanları, Esir Şehrin Mahpusu, Yol Ayrımı romanları gibi.

"Ölmez Otu" romanı, Yaşar Kemal'in birçok romanı gibi toplumcu gerçekçi anlayış ile kaleme alınmıştır. Romanda Çukurova'ya pamuk toplamaya giden mevsimlik işçilerin hayatları işlenmiştir. Yaşar Kemal, Çukurova'yı anlattığı diğer romanlarında olduğu gibi halk arasında yaşayan dili, atasözlerini, deyimleri, söyleyişleri bolca kullanmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Ölmez Otu" metninde, anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Tema: .....

Konu: .....

.....

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

5. Metindeki kahramanların özelliklerini belirleyiniz.

6. Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini açıklayınız.

7. a) Aşağıda, okuduğunuz metinden iki parça verilmiştir. Bu parçalarda hangi anlatım biçimlerinin kullanıldığını nedenleriyle açıklayınız.

"Bugün ırgatlar pamuk toplamadılar. Kadınlar akşamki ölü şöleni için yemekler pişirdiler. Tarhanalar, domatesli bulgur pilavları... Kadınlar bir bostandan bamyalar, patlıcanlar toplamışlardı. Memidik de iki turaç, üç üveyik vurmuştu.

Bütün yemekleri ikindiüstü Taşbaşın karısının alaçığına taşıdılar. Gün aşağı sarkarken sofralar kuruldu, kadınlar ayrı, erkekler ayrı, sofralara bağdaş kurup oturdular."

"Kasabanın iri çakıltaşlarından örülmüş sokaklarında, kaldırımlarında kocaman, nasırlı, yarılmış çıplak ayaklar. Üstlerinden sular süzülerek dükkandan dükkana giriyorlar çıkıyorlar, alışveriş ediyorlardı. Kadınların, erkeklerin bacakları dizlerine kadar çemrekti."

b) Metinde başvurulan anlatım teknikleri ve işlevlerini belirleyiniz.

8. Metindeki anlatıcı ve bakış açısını, bunların işlevlerini belirleyiniz.

9. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

10. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

11. Okuduğunuz metin ve Yaşar Kemal hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz. Ulaştığınız sonuçları maddeler hâlinde noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Yazarın Biyografisi

YAŞAR KEMAL (1923-2015)

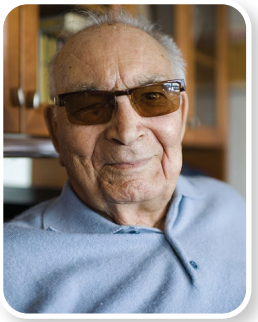

Adana'da doğan yazarın asıl adı Kemal Sadık Göğçeli'dir. Ortaokul sonrasında eğitime devam etmedi. Çukurova'da pamuk tarlalarında çalıştı; hademelik, arzuhâlcilik gibi işler yaptı. Daha sonra gazetelerde çalışmaya başlayan yazar, röportajlarıyla tanınmaya başladı. Birçok sanatçımız gibi Yaşar Kemal de edebiyata şiirle başladı, sonra küçük hikâyelere ve sonrasında da asıl ününü kazandığı romanlara yöneldi. Bunlar dışında Türk folkloru ile ilgilendi; bölgenin mânilerini, ağıtlarını derledi.

Yaşar Kemal, romanlarını toplumsal gerçekçi anlayış ile kaleme aldı. Eserlerinde Çukurova'nın problemlerini, Adana ve yöresindeki insan ilişkilerini anlattı. Sonraki romanlarında ise Anadolu efsanelerini, halk inanışlarını ele aldı.

Yaşar Kemal; eserlerinde sade, canlı ve akıcı bir anlatımı tercih etti. Özellikle romanlarında doğa ile ilgili betimlemelere, kısa cümlelere, yerel söyleyişlere sıkça yer verdi.

Fıkra, röportaj, hikâye, roman türünde ürün veren sanatçının birçok eseri Batı dillerine çevrildi.

İnce Memed, Yer Demir Gök Bakır, Yılanı Öldürseler, Ağrı Dağı Efsanesi, Ala Geyik, Beyaz Mendil romanları sinemaya uyarlanmıştır. Oyunlaştırılan Teneke romanı, hâlâ devlet tiyatroları tarafından oynanmaktadır.

Yazarın İnce Memed, Beyaz Mendil, Teneke, Ala Geyik, Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmez Otu, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf, Üç Anadolu Efsanesi, Ağrıdağı Efsanesi, Binboğalar Efsanesi, Çakırcalı Efe adlı romanları; Sarı Sıcak adlı hikâye kitabı; Çukurova Yana Yana, Allah'ın Askerleri, Bu Diyar Baştan Başa 1-2-3-4 (Nuhun Gemisi, Yanan Ormanlarda Elli Gün, Peri Bacaları, Bir Bulut Kaynıyor) adlı röportajları vardır.

5. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Türk Dil Kurumu, Güncel Sözlük'te "dostluk" kavramını "Dost olma durumu ve dostça davranış" olarak tanımlamıştır. Ama dostluk bu kadar basit değildir. Dostluk; insanlar arasındaki samimiyettir, karşılıksız ve çıkarsız bir fedakârlıktır, sevgidir, saygıdır, her ihtiyaç duyulduğunda yanında olmaktır, yardımlaşmaktır, güvenmektir, paylaşmaktır, açık sözlülüktür.

Bu açıklamaya dayanarak çevrenizde dost diyebileceğiniz insanların var olup olmadığını değerlendiriniz.

2. Peygamber Efendimiz, "Mümin cana yakındır. (İnsanlarla) yakınlık kurmayan ve kendisiyle yakınlık kurulamayan kimsede hayır yoktur." hadisiyle ne anlatmak istemiştir? Açıklayınız.

FARELER VE İNSANLAR

(George (Corc) ve Lennie (Leni) iki yakın arkadaştır. George ufak tefek, Lennie ise iri yarı biridir; iri yarıdır ama kendine bakabilecek durumda değildir. George, Lennie'nin halasının yanında çalışırken tanışmışlardır. Lennie'nin halası ölünce birlikte yaşarlar. Kendilerine ait bir çiftlik evi alma hayalleri vardır. Çalışmak için bir çiftliğe giderler. Onları yaşlı bir adam karşılar.)

Aşağıdaki bölümde yaşlı adamın onlara çiftliği tanıtması, odalarını göstermesi ve patronla karşılaşmaları anlatılmaktadır.

(...)

İKİNCİ BÖLÜM

Baraka uzun dikdörtgen biçiminde bir yapıydı. İç duvarları badanalı yerler boyasızdı. Duvarların üçünde küçük kare şeklinde pencereler, dördüncü duvardaysa tahta sürgülü, ağır tahta bir kapı vardı. Sekiz tane kerevet duvarlara dayanmıştı. Bunlardan beşinde yataklar yapılmış, battaniyeler serilmişti. Diğer üçünde çuval bezinden kılıflı yataklar görülüyordu. Her kerevetin üstünde, açık yanı öne bakar şekilde duvara çakılmış elma kasaları vardı. Bunlar yatak sahiplerinin özel eşyalarını koymalarına yarayacak ikişer raf oluşturuyordu. Bu raflar; sabun, talk pudrası, tıraş bıçağı ve çiftlik işçilerinin açıktan açığa alaya aldıkları, ama derinden derine beğeniyle göz gezdirdikleri kovboy dergileri gibi şeylerle dolup taşmaktaydı. Raflarda ayrıca ilaçlar, ufak şişeler, taraklar da vardı. Kasaların yanlarına çakılmış çivilerden birkaç kravat sarkıyordu. Duvarlardan birine yakın, dökme bir soba vardı, borusu doğrudan tavandan çıkıyordu. Odanın ortasında büyük dört köşe bir masa üstünde de oyun kâğıtları bulunuyordu. Masanın çevresine oyuncuların oturması için tahta kasalar dizilmişti.

Sabahleyin on sularında yan pencerelerin birinden güneşin toz dolu ışık demeti giriyordu. Sinekler aceleci yıldızlar gibi bu ışık demetinden içeri dışarı uçuşuyorlardı.

Tahta mandal kalktı. Kapı açıldı, uzun boylu düşük omuzlu yaşlı bir adam girdi içeri. Üzerinde kot elbise vardı, sol elinde uzun sopalı bir süpürge taşıyordu. Arkasından George, George'un da ardından Lennie girdi.

Adam, "Patron sizi dün akşam bekliyordu," dedi, "Sabah işe başlamadığınız için fena kızdı." Sağ kolunu uzattı, yeniden el yerine uzun bir sopaya benzeyen bileği çıktı ortaya. "Şu iki yatağa yerleşebilirsiniz," dedi. Sobanın yanındaki yatakları gösteriyordu.

George ilerledi, şilte görevini gören saman dolu çuvalın üzerine dengini attı. Yatağın üst tarafındaki, elma kasasından yapılmış rafa baktı ve orada ufak sarı bir teneke kutu buldu çıkardı: "Söylesene bu nedir?"

"Bilmem," dedi yaşlı adam.

“Üstünde ‘bit, hamam böceği ve diğer haşaratı yok eder’ yazıyor. Bize ne biçim yataklar veriyorsunuz böyle? Bit, böcek sahibi olmak niyetinde değiliz.”

Yaşlı temizlikçi, süpürgesinin sopasını öbür yanına geçirip koltuğun altına sıkıştırdı. Kutuyu almak için elini uzattı. Etiketi iyice inceledi. Sonunda, “Bakın ne diyeceğim,” dedi, “Bu yatakta en son yatan adam demirciydi. Çok iyi bir insandı ve çok temiz titiz biriydi. Hatta yemek yedikten sonra bile ellerini yıkardı.”

“Peki nasıl oldu da bitlendi?” George’un öfkesi yavaş yavaş artıyordu. Lennie dengini bitişik yatağa koyup oturmuştu. Ağzını açmış George’u izliyordu.

Temizlikçi anlatmayı sürdürdü. “Adı Whitey (Vayti) olan bu demirci, hiç böcek görmese bile emin olmak için bu ilacı kullanan bir adamdı, anladınız mı? Yemeklerde haşlanmış patatesini iyice soyup, ne cins olursa olsun, lekelerini oyar atardı. Yumurtalarda kırmızı bir nokta görse kızardı. Sonunda yemekleri beğenmediği için işi bıraktı. İşte böyle titiz bir adamdı. Dışarıya çıkmayacak bile olsa, pazar akşamları güzelce giyinir hatta kravat bağlar sonra da barakada otururdu.”

“Öyle mi?” dedi George kuşkulu bir sesle. “Neden buradan ayrıldı demiştin?”

Yaşlı adam sarı teneke kutuyu cebine attı ve sert beyaz bıyıklarını yumruğuyla sıvazladı.

“Neden mi?.. Şey... Çıktı gitti işte, herkesin gittiği gibi. Dediğine bakılırsa yemekleri beğenmediğinden. Sadece gitmek istemiştir işte. Yemeklerden başka neden ileri sürmedi. Bir gece ansızın ‘paramı ödeyin’ dedi birçoklarının yaptığı gibi çıktı gitti.”

George şilteyi kaldırdı altına baktı. Eğilip çuval bezinden yapılmış yatak kılıfını iyice inceledi. Lennie de hemen kalkıp aynı şeyi yaptı. Sonunda George’un içi rahat etmiş gibiydi. Dengini açtı; ustura, sabun, tarak, bir ilaç şişesi, krem ve deri bileklik gibi şeylerini rafa dizdi. Sonra battaniyelerini yayarak yatağını yaptı. Yaşlı adam, “Sanırım patron nerede ise gelir. Bu sabah sizi burada görmeyince köpürdü. Biz kahvaltı ederken geldi. ‘Şu yeni adamlar ne cehennemde?’ dedi. Seyise de çattı.”

George yatağının üzerindeki bir kırışığı eliyle düzeltip oturdu. “Seyise mi çattı?”

“He ya. Seyis bir zencidir de.”

“Zenci mi?”

“Hı evet. İyi adamdır. Kamburdur. Vaktiyle bir at tepmiş de. Patron kızınca hırsını ondan çıkarır. Ama o hiç aldırmaz. Çok okur. Kitaplar var odasında.”

“Patron nasıl bir adam?” diye sordu George.

“Şey, oldukça iyi bir adamdır. Zaman zaman çok kızar, ama oldukça iyidir.”

(...)

“Evet efendim. Tanrım ne denli eğlenmiştik. O gece zencinin gelmesine de izin verdiler. Smitty (Simiti) diye küçük bir arabacı var. Zenciyle güreşe tutuştu. İyi de becerdi bu işi. Çocuklar onun ayaklarını kullanmasına izin vermediler. O yüzden zenci kazandı. Smitty, ‘eğer ayaklarını kullanmış olsaydım, zenciyi öldürürdüm’ diyor. Çocuklar da zencinin kamburu olduğundan Smitty’nin ayaklarını kullanamayacağını söylediler.” Sustu, o anı sanki yeniden yaşadı. “Ondan sonra çocuklar Soledad’a gidip dağıtmışlar. Ben onlarla gitmedim. Ee, artık kocadık.”

Lennie yatağını düzeltmeyi bitirdiği sırada, tahta mandal yeniden kalktı ve kapı açıldı. Kapının girişinde kısa boylu tıknaz bir adam duruyordu. Üzerinde kot pantolon, pamuklu kumaştan gömlek, siyah önü iliklenmemiş bir yelek ve siyah ceket vardı. Başparmaklarını, dört köşe tokanın iki yanından kemerin altına sokmuştu. Kafasında kahverengi bir stetson şapka, ayaklarında yüksek topuklu çizmeler vardı. Sanki işçi olmadığını kanıtlamak için çizmelerine mahmuz takmıştı.

Yaşlı temizlikçi ona bir göz attı, sonra yumruğuyla sakalını sıvazlayarak, ayaklarını sürte sürte kapıya doğru yürüdü. “Bu çocuklar şimdi geldiler,” dedi ve patronun önünden geçerek dışarı çıktı.

Patron, çoğu şişko bacaklıların yaptığı gibi kısa ve hızlı adımlarla girdi barakaya. “Murray (Möri) ve

Ready (Redi) firmasına bu sabah iki adama gereksinim olacağını yazmıştım. İş karneleriniz var mı?" George elini cebine soktu, karneleri çıkararak patrona uzattı. "Bu, Murray ve Ready firmasının hatası değilmiş. Burada işe bu sabah başlayacağınız yazıyor."

George gözlerini indirdi ayaklarına bakarak, "Otobüs şoförü yüzünden oldu," dedi. "On mil yürümek zorunda kaldık. Burası diye bizi erken indirmiş. Sabahleyin de araç bulamadık."

Patron gözlerini kısarak baktı. "Eh, ben de tahıl ekibini iki kişi eksik yolladım. Artık yemekten önce gitmenizin yararı yok." Cebinden işçilerin çalıştıkları saatleri not ettiği defteri çıkardı, arasına kalem sıkıştırılmış sayfayı açtı. George, Lennie'ye anlamlı bir kaş çattı. Lennie de anladığını anlatmak için başını salladı. Patron kalemini yaladı:

"Adın ne?"

"George Milton (Miltın)."

"Ya seninki?"

George yanıtladı:

"Onunki Lennie Small (Sımol)."

İsimler deftere yazıldı. "Şimdi bakalım. Bugün ayın yirmisi değil mi? Yirmisi öğle vakti." Defteri kapattı "Sizler nerede çalıştınız daha önce?"

"Weed (Vid) dolaylarında," dedi George.

"Sen de mi?" diye sordu patron Lennie'ye.

George yanıtladı, "Evet o da."

Patron alaycı bir şekilde parmağıyla Lennie'ye işaret etti.

"Pek konuşkan birine benzemiyor."

"Hayır," dedi George. "Pek konuşmaz, ama çalışkan bir işçidir. Bir boğa kadar güçlüdür."

Lennie kendi kendine gülerek yineledi. George'un sözünü. "Bir boğa kadar güçlü."

George ona kaşlarını çatınca, Lennie unuttuğu için utanarak başını önüne eğdi.

Patron birden, "Buraya bak Small," dedi. Lennie başını kaldırdı. "Ne iş gelir elinden?"

Lennie paniğe kapılarak George'a baktı yardım istercesine. "Ne iş verirseniz yapar," dedi. George. "Hayvanlara bakar. Tahıl çuvallarını taşır, traktör sürer. Ne iş verirseniz yapar. Bir deneyin."

Patron George'a döndü. "Öyleyse neye bırakmıyorsun kendi yanıtlasın? Ne iş çeviriyorsun sen burada?"

George sesini yükselterek onun sözünü kesti. "Bakın onun pek zeki olduğunu söylemiyorum. Zeki değil. Ama işe gelince doğrusu çok iyi çalışır. İki yüz kiloluk balyayı gık demeden taşır."

Patron elindeki küçük defteri cebine tıkıştırdı. Başparmaklarını kemerinin altına geçirdi yeniden ve gözünün birini kaparcasına kıstı. "Bana baksana neyin peşindesin sen?"

"Hı?"

"Bu adamın sırtından para mı yapıyorsun? Yoksa kazancını elinden mi alıyorsun?"

"Ne münasebet? Neden onun sırtından geçindiğimi düşünüyorsunuz?"

"Şimdiye kadar bir başkası için bu denli çırpınan bir adam görmedim de. Senin bundan ne çıkarın olduğunu öğrenmek istedim."

George, "Şey," dedi. "O benim kuzenim olur. Annesine ona göz kulak olacağım diye söz verdim. Çocukken başına bir at çiftesi yemiş. Aslında iyi insandır. Sadece aklı kıttır. Ama ona söyleneni yapar."

Patron hafiften döndü. "Eh. Tanrı biliyor ya arpa çuvallarını taşımak için akıl gerekmez. Ama bir numara çevireyim deme Milton. Gözüm üzerinde olacak. Weed'deki işten niye çıktınız?"

"İş bitmişti."

“Ne iş yapıyordunuz orada?”

“Şey, lağım kazıyorduk.”

“Pekâlâ. Ama numara çevirmeye kalkma. Bana yutturamazsın. Çok açıkgözler gördük şimdiye kadar. Yemekten sonra tahıl ekibiyle gidin. Harman dövme makinelerinden arpa taşınacak. Slim‘in ekibiyle gidin.”

“Slim mi?”

“Evet, iri yarı arabacı, yemekte görürsün onu.” Birden döndü kapıya gitti. Ama dışarı çıkmadan önce iki adama uzun uzun baktı.

Adamın ayak sesleri uzaklaşınca George Lennie’ye döndü. “Hani ağzını açmayacaktın? O koca gaganı kapayıp konuşmayı bana bırakacaktın. Nerdeyse işimizden oluyorduk.”

(...)

Lennie utançtan kıvranıyordu.

George, “Belki de konuşmak istemiyor, ne dersin?”

Curley (Körli) aniden ondan yana döndü. “Tanrım! Ona bir şey sorunca yanıt vermek zorunda. Hem sen ne halt etmeye lafa karışıyorsun?”

George soğuk bir şekilde, “Birlikte dolaşırız biz hep.”

“Demek öyle.”

George gergin ve hareketsizdi. “Evet öyle,” dedi.

Lennie çaresizce George’a bakıyor, ondan ne yapması gerektiğini söylemesini bekliyordu.

“Sen şimdi koca herifin konuşmasına izin vermiyor musun yani?”

“Sana bir şey söylemek isterse söyler.” George Lennie’ye hafifçe başıyla işaret etti.

Lennie de alçak sesle, “Biz daha şimdi geldik,” dedi.

Curley onun gözünün içine bakarak, “Bir daha sana bir şey sorulduğunda cevap ver,” dedi. Kapıya döndü ve çıktı. Dirsekleri hâlâ biraz büküktü.

George onun dışarı çıkışını izledi, sonra temizlikçiye döndü. “Söylesene bana, buna ne oluyor böyle. Lennie ona bir şey yapmadı ki.”

Yaşlı adam kimsenin dinlemediğinden emin olmak için kapıdan yana baktı ve alçak sesle “O patronun oğlu,” dedi. “Curley beceriklidir. Ayrıca boks çalışmıştır. Hafif sıklette. Yumruğuna kuvvetlidir.”

(...)

(Patron da oğlu da George ve Lennie’yi sevmemişlerdir. Hatta Lennie ve patronun oğlu Curley arasında bir kavga yaşanır, Lennie onu yaralar. Bir süre sonra Lennie istemeden, Curley’nin karısını öldürür, onu samanların altında saklar ve kaçar. George, durumu öğrendiğinde kadını Lennie’nin öldürdüğünü anlar; linç edilmesinden korkar. Curley karısının ölüm haberini duyunca gelir, karısını o hâlde görünce bunu yapanın Lennie olduğunu anlar, çalışanlarıyla Lennie’nin peşine düşer. George; onlardan önce Lennie’yi bulur, ona hayallerini anlatmaya başlar. Lennie’nin arkasına geçer, onu vurmak ister ama yapamaz. Bir süre sonra Lennie’nin peşine düşen işçilerin sesini duyunca işkence edilerek öldürülmemesi için onu vurur.)

John STEINBECK

Fareler ve İnsanlar

Çev. Neriman SİLAHTAROĞLU

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

baraka : Tahta, çinko vb. hafif şeylerden yapılmış, temelsiz, eğreti yapı.

denk : Yatak, yorgan, kumaş vb. eşyanın sarılıp bağlanmış biçimi, balya.

kerevet : Üzerine şilte serilerek yatmaya veya oturmaya yarayan, duvara bitişik, ayakları olan, tahtadan sedir.

mahmuz : Çizmenin, potinin arkasına takılan ve binek hayvanlarını dürtüp hızlandırmaya yarayan demir veya çelik parça.

seyis : At bakıcısı.

talk pudrası : Nişasta, bizmut, karbonat vb. ile karıştırılmasıyla yapılan, özellikle bebeklerin pişik gibi deri hastalıkları için kullanılan pudra.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

20. yüzyıl dünya edebiyatının önemli eserlerinden biri olan "Fareler ve İnsanlar" romanının orijinal adı The Mice and Men (Dı Mays end Men)'dir. Eser, ilk kez 1937 yılında yayımlanmıştır. Romanda bir çiftliğin sahibi olma hayalleri kuran iki arkadaşın hikâyesi anlatılmaktadır. Bu nedenle romanda "dostluk" kavramı ön plandadır. Romanın iki önemli kahramanı olan George ve Lennie çok iyi iki dosttur. George sadık ve vefalıdır. Lennie için birçok fedakârlıkta bulunur. Çünkü Lennie zihinsel engellidir. Bir diğer önemli kavram ise "yoksulluktur" ki Steinbeck, romanlarında sıkça bu kavramı ele almıştır.

John Steinbeck (Con Şiteyınbek), bir bölümünü okuduğunuz bu romanda zihinsel engelli bir insanın, yoksul ve farklı tene sahip olarak doğan insanların yaşadıkları zorlukları ele almış ve bu durumların yanlışlığını okuruna aktarmaya çalışmıştır. Sonu ölümle bitmiş olsa da romanda ölümsüz bir dostluk işlenmiştir. "Fareler ve İnsanlar" romanı, birkaç defa beyaz perdeye uyarlanmıştır.

20. yüzyıl dünya edebiyatının önde gelen roman yazarları ve eserleri şunlardır: Venedik'te Ölüm-Thomas Mann (Tomıs Man-Alman edebiyatı); Dava, Şato, Dönüşüm-Franz Kafka (Frans Kafka-Avusturya edebiyatı); Çanlar Kimin İçin Çalıyor, Silahlara Veda-Ernest Hemingway (Örnıst Hemingvey-Amerikan edebiyatı); Yabancı, Veba-Albert Camus (Albırt Kamu, Fransız edebiyatı); Orlando, Perde Arası-Virginia Wolf (Vircinya Volf-İngiliz edebiyatı) ve Durgun Akardı Don, Uyandırılmış Toprak Şolohov (Solohov-Rus edebiyatı).

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Fareler ve İnsanlar" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

5. Metindeki kahramanların fiziksel ve psikolojik özelliklerini, toplumsal statülerini, karakter mi tip mi olduklarını belirleyiniz.

6. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini ve roman kahramanlarının ruh hâli üzerindeki etkilerini, olayların gelişimindeki işlevlerini belirleyiniz.

7. Metindeki anlatıcı ve bakış açısını, bunların işlevlerini belirleyiniz.

8. Okuduğunuz metin ve John Steinbeck hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

Bir bölümünü okuduğunuz "Fareler ve İnsanlar" romanı, realist akımın etkisiyle kaleme alınmıştır. 20. yüzyıl dünya edebiyatında eserlerini realist akımın etkisinde kaleme alan diğer yazarları ve bazı eserlerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Yazar	Eser
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

ETKİNLİK

Okuduğunuz "Sinekli Bakkal", "Fatih-Harbiye" ve "Fareler ve İnsanlar" metinlerini içerik, dil ve anlatım, yazıldığı dönemle ilişkileri açısından karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

	İçerik	Dil ve Anlatım	Yazıldığı Dönemle İlişkisi
Sinekli Bakkal	.....	.....	.....
Fatih-Harbiye	.....	.....	.....
Fareler ve İnsanlar	.....	.....	.....

ETKİNLİK

"Fareler ve İnsanlar" romanını okuyunuz. Romanı, kitabın 283. sayfasındaki Ek-1 Okuma Becerilerini Değerlendirme Ölçütü'ne göre değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

JOHN STEINBECK (1902-1968)

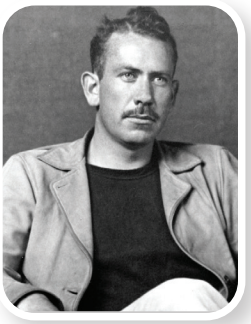

1962 Nobel Edebiyat Ödülü sahibi Amerikalı yazar, dünya edebiyatında büyük üne kavuşan yazarlar arasındadır. 1935 yılında basılan Yukarı Mahalle adlı eseri ile iyi bir başarı elde etti. 1937 yılında yazdığı, bir bölümünü okuduğunuz "Fareler ve İnsanlar" romanında Amerika'nın işsiz, yoksul insanlarını ustalıkla anlattı. Büyük başarı yakalayan eser, 20. yüzyıl dünya klasiklerindeki yerini almaya hak kazandı. İki yıl sonra ise "Gazap Üzümleri" adlı romanı yayımlandı ve bu eser yazarın başyapıtı olarak değerlendirildi. John Steinbeck "Gazap Üzümleri" adlı romanında, Amerika'nın ekonomik durumunu sarsan büyük ekonomik buhran döneminde yaşayan yoksul bir ailenin dramını anlattı. Bu eser, yazara "1940 Pullitzer Ödülü"nü kazandırdı. Eser, 1940 yılında sinemaya uyarlandı; film, 1941 yılında 7 dalda Oscar'a aday gösterildi ve iki dalda (en iyi yönetmen ve en iyi yardımcı kadın) ödül kazandı.

John Steinbeck; gerçekçi bir bakış açısıyla yazdığı eserlerinde yaşadığı dönemin sıkıntılarını, bu sıkıntıların yoksul çiftçiler, işçi aileler üzerindeki etkisini dile getirdi.

Yazarın Yukarı Mahalle, Fareler ve İnsanlar, Gazap Üzümleri, Bitmeyen Kavga, İnci, Sardalye Sokağı, Cennetin Doğusu adlı romanları vardır.

DİL BİLGİSİ

1. Duygu ve düşüncelerimizi aktarırken açık ve anlaşılır cümleler kurmalı, çelişkili anlatımlardan sakınmalı, gereksiz sözcüklere yer vermemeliyiz. Kurduğumuz cümleler, dil bilgisi açısından doğru olmalıdır. Bu nitelikleri taşımayan cümlelerimizde anlatım bozukluğu söz konusudur.

Anlatım bozuklukları, anlama dayalı ve yapıya dayalı bozukluklar olmak üzere ikiye ayrılır. Anlam belirsizlikleri, gereksiz sözcük kullanımları, çelişkili anlatımlar, yanlış sözcüklerin kullanımı, mantık hatası gibi bozukluklar anlama dayalı bozukluklardır. Özne-yüklem uyumsuzluğu, öge eksiklikleri, eklerle ilgili hatalar, tamlama hataları ise yapıya dayalı bozukluklardır.

a) "Fatih-Harbiye" metninden alınan aşağıdaki cümleleri inceleyerek cümlelerdeki anlatım bozukluklarını belirleyiniz. Cümlelerin düzeltilmiş hâlini noktalı alanlara yazınız.

"Bu çadıra uzaktan yaklaşırken bile sert bir nane, bahar, hacı yağı kokusu Neriman'ın midesini bulandıracak derecede burnuna dolardı ve oradan çabuk geçmek isterdi."

.....

.....

"Bu baloya gitmeyi o kadar çok istiyordu ki muvaffak olacağını ümit etmeye başladı."

.....

.....

"Aynı makamdan birçok şarkıların parçalarını birbiri ardı sıra içinde mırıldanıyordu."

.....

.....

b) Okuduğunuz "Fatih-Harbiye" metnini anlama ve yapıya dayalı anlatım bozuklukları açısından inceleyiniz. Belirlediğiniz hataları noktalı alanlara nedenleriyle birlikte yazınız.

Cümle	Anlatım Bozukluğunun Nedeni
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

2. Aşağıda verilen metinde ünlem işareti (!) ve üç noktanın (...) kullanıldığı cümleleri inceleyiniz. Bu cümlelerden hareketle ünlem ve üç noktanın görevlerini metnin altındaki noktalı alana yazınız ve siz de bu görevlere birer örnek veriniz.

"Evet, gelirsin, istersin. Hazırda varsa verilir, yoksa bulunur buluşturulur! Çekinme hiç! Kesene borçlanmakta değilsin çünkü, beyliğe borçlanmaktasın!" Şeyhlikten gelme alışkanlıkla elini sakalına atıp biraz kasılarak konuşuyordu. "Baban rahmetli, büyük savaşçıydı, dünyaya gücü yeter yiğitlerdendi. Dileseydi, at sırtından hiç inmez, vilayetler bozar, basıp çarpıp yırtıp koparıp ortalığa dehşet salarak hazineler toplardı. İstemedi, para bırakacağına saygılı ad bıraktı." İçini çekerek daldı, biraz, sesi gürleşti. "Benzeri bulunmaz adam güdücülerdendi. Sertliğin gerektiği yerde sertti çelik kadar, yumuşaklık gereken yerde yumuşaktı pamuk gibi... İyileri incitmez, kötüleri undurmazdı. uzak umutluydu, çünkü sabırlıydı. Kavrayışı, bağışlayışı tez, öfkesi, cezalandırması yavaştı. Okuma yazma bilmezdi ama öğütlerden en yararlıyı hemen seçer, uygulamada hiç duraklamazdı. Olmaya ki, tuttuğu yolun yanlışlığı ispatlana ve de..."

.....

.....

.....

.....

YAZMA

ETKİNLİK

"Okuma" çalışmasında bir bölümünü okuduğunuz romanlardan biri üzerine, defterinize bir inceleme ve değerlendirme yazısı yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

ETKİNLİK

"Okuma" çalışmasında bir bölümünü okuduğunuz "Fareler ve İnsanlar" romanı birkaç kez sinemaya uyarlanmıştır. Romanın son sinema uyarlaması 1992 yılında yapılmış ve bu filmde dünyaca ünlü sinema sanatçısı John Malkovich (Con Malkoviç) oynamış, performansıyla da dikkat çekmiştir. Bu uyarlamayı izleyip romanla filmi karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları tartışınız.

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metnin altında verilen soruları cevaplayınız.

ACIMAK

(...)

Zehra Hanım kâğıdı aldı... Odanın kâfi derecede aydınlık olmasına rağmen pencereye çevirdi, kelimeleri seçmekte, anlamakta güçlük çeker gibi bakıyor, tekrar tekrar okuyordu. Sonra ellerini yazıhanenin kenarına dayadı, pencereden uzaklara bakmaya başladı. Çehresi o kadar vakur ve sakindi ki Maarif Müdürü, böyle zamanlarda söylenmesi âdet olan beylik teselli sözlerine cesaret edemiyor, bekliyordu.

Odaya bir kâtip girdi. Maarif Müdürüne birtakım kâğıtlar getirdi.

Tevfik Bey, onları birer birer gözden geçirdi, imzaladı. Bir şey söylemeden iade etti. Tekrar yalnız kaldılar. Zehra Hanım, hâlâ o vaziyette duruyordu.

(...)

Başmuallimin çehresi kapalı, küçük gözleri karanlıktı. Bu fena alâmetti. Maarif Müdürü onu çok iyi tanıyordu. Fikrine ve mesleğine uymayan bir şey teklif edildiği zaman daima bu çehreyi alır ve dediğinden dönmezdi. Maarif Müdürünün zihni gittikçe karışıyordu. Bu vaziyet karşısında kat'î bir harekete lüzum görerek hemen hemen sert bir sesle:

— Pederiniz hasta... Hatta ağır hasta, dedi. Sizin mutlaka İstanbul'a gelmenizi istiyorlar. Siz gitmeyeceğinizi söylüyorsunuz. Sebebini izah edebilir misiniz?

— Maarifle alâkadar bir mesele olsaydı arzetmekte tereddüt etmezdim.

Zehra, amirine karşı haşin ve mütecaviz bir tavır almıştı.

Tevfik Hayri, müşfik ve biraz mahzun bir tebessümle:

— Zehra, kızım... Bu suali Maarif Müdürü değil, sizi daima kızı, küçük kardeşi gibi sevmiş bir dostunuz sordu, dedi. Onun için bana böyle cevap vermenizi doğru bulmadım.

— Affınızı rica ederim, Tevfik Bey. Ayıp ettim. Fakat mazur görünüz. Bilemezsiniz. Çok karmakarışık olduğum bir zamanda...

Devam edemedi, dudakları titremeye, ağlamaya başladı. Fakat şimdi nedense bu zaafını, gözyaşlarını saklamaya lüzum görmüyordu, sadece başını biraz yana çeviriyordu.

Tevfik Bey!.. Zehra, ona ilk defa böyle ismiyle hitap ediyordu. Artık mukavemeti kırılmıştı. Kesik kesik söylenmeye başladı:

— Geçen gün sizden hakikati sakladım... Babamı inkâr ettim... Fakat bu, büsbütün yalan sayılmaz. Mürşit Efendi, üzerimde babalık haklarını kaybetmiş bir... Bir biçaredir... Biçare diyorum. Lâyık olduğu kelimeyi söylemeye dilim varmıyor. Belki şu saatte ölmüştür.

Ayakta durmaya kuvveti kalmamış gibi yazıhanenin yanındaki sandalyeye çöktü; alnında iri ter damlalarıyla devam etti:

— Bu adam, ailemizi mahvetti... Bir an kendimi kurtarabildim... O da ne güçlükle... Bilemezsiniz... Sekiz sene evvel bir yangından, bir bozgundan kaçar gibi kendimi unutturdum... Daha doğrusu öyle ümit ediyordum. Çünkü hayatı benim için bir leke olacak... Bugün sizin öğrendiğiniz hakikati yarın başkaları da öğrenecek... Herkesin içinde elimi yüzümü kapayarak gezmeye mecbur olacağım... Halbuki ben, açık alınla yaşamaya en lâyık bir insanım.

Ye'sinin içinde vahşi bir gurur ile başını kaldırıyor, tırnaklarını avuçlarının içine geçirecek gibi yumruklarını sıkıyordu:

— Kendi insanlığımı, kendi haklarımı unuttum. Hayatımı başkalarının saadetlerine vakfettim. Kendimi kendi ihtiyarımla en basit emellerden, zevklerden mahrum ettim. Küçücük bir çocuk olduğum yaştan beri direndim, çırpındım. Bütün bu mahrumiyetlerle bu lekeyi temizledim sanıyordum. Halbuki ben, açık alınla yaşamaya en lâyık bir insanım. Bunu söylediğim için beni ayıplamazsınız. Titizliğimi elbette mazur görürsünüz.

Bu, bir kuvvetli sinir buhranıydı. Muallimin gözlerindeki yaşlar kuruyor, yanaklarının etleri çekiliyor, sesi tıkanıyordu. Maamafih, en bitkin göründüğü bir dakikada birden bire toplanıyor, umulmaz bir cebrinefs ile kendine hâkim oluyordu.

Yavaş yavaş ayağa kalktı, bileklerini tekrar masaya dayadı, soğuk ve haşin bir sükûnetle:

— İstanbul'a gitmeyeceğim, dedi. Bu Mürşit Efendi'yi tanımıyorum... Tanımamakta da kendimi haklı görüyorum... Mademki öleceği varmış... Bir köşeye çekilip kendi kendine ölebilirdi... Velevki böyle bir dakika biz yüz yüze gelemeyiz.

Bunları söyledikten sonra Maarif Müdürüne başıyla hafif bir selâm verdi, kapıyı vurarak çıkıp gitti.

(...)

Reşat Nuri GÜNTEKİN
Acımak
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki parçada altı çizili kelimelere yönelik telaffuz çalışması yapınız.

"Zehra Hanım kâğıdı aldı... Odanın kâfi derecede aydınlık olmasına rağmen pencereye çevrildi, kelimeleri seçmekte, anlamakta güçlük çeker gibi bakıyor, tekrar tekrar okuyordu. Sonra ellerini yazıhanenin kenarına dayadı, pencereden uzaklara bakmaya başladı. Çehresi o kadar vakur ve sakindi ki Maarif Müdürü, böyle zamanlarda söylenmesi âdet olan beylik teselli sözlerine cesaret edemiyor, bekliyordu.

Odaya bir kâtip girdi. Maarif Müdürüne birtakım kâğıtlar getirdi.

Tevfik Bey, onları birer birer gözden geçirdi, imzaladı. Bir şey söylemeden iade etti. Tekrar yalnız kaldılar. Zehra Hanım, hâlâ o vaziyette duruyordu."

2. "Zehra Hanım, Tevfik Bey" kelime gruplarındaki "hanım, bey" kelimeleri unvan bildiren kelimelerdir. Unvan bildiren bu kelimelerin okuduğunuz metinde doğru yazılıp yazılmadığını belirleyiniz. Bu konuyla ilgili açıklamayı Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'ndaki ilgili bölümden bularak sınıfta okuyunuz.

3. Yukarıda okuduğunuz metinden alınan parçada anlatım bozukluğu olup olmadığını belirleyiniz. Anlatım bozukluğu bulduğunuz cümleleri düzelterek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

4. Metindeki anlatım biçimlerini bularak bunların işlevlerini açıklayınız.

5. Metnin anlatıcısı ile bakış açısını belirleyiniz.

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın ilk yıllarında Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Atatürk ilke ve inkılapları, yanlış Batılılaşma gibi temalar sıkça işlenmiştir.

(....) Cumhuriyet Dönemi romanlarında sadece Anadolu coğrafyası ve insanı temaları işlenmiştir.

(....) 1950 öncesi Cumhuriyet Dönemi romanlarında köylü-ağa, öğretmen-hoca, halk-yönetici, Doğu-Batı gibi çatışmalar ele alınmıştır.

(....) Peyami Safa, romanlarında psikolojik tahlilleri başarılı bir şekilde vermiştir.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Peyami Safa'nın yazdığı ..... adlı roman, yazarın hayatından izler taşıdığı için ..... roman olarak kabul edilmektedir.
- ....., Yaşar Kemal'e büyük bir ün kazandıran romanıdır.
- Fatih-Harbiye romanı, konusuna göre ..... bir romandır.
- Toplumcu gerçekçi anlayış ile yazılan romanlarda ..... akımının etkisi görülür.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıda verilen yazarlardan hangisi 20. yüzyılda eser vermemiştir?

A) John Steinbeck B) George Orwell C) Charles Dickens

D) William Faulkner E) Ernest Hemingway

2. Sanat yaşamına şiirle başladı. Folklor araştırmaları, fıkra, röportaj, öykü, roman, tiyatro ve senaryo türlerinde eserler verdi. Yurt gerçeklerini yansıtan röportajları ve dergilerde yayımlanan öyküleriyle ünü yayıldı. Romanlarının birçok yabancı dile çevrilmesiyle ünü sınırlarımızın dışına çıktı. Eserlerinde çoklukla Çukurova insanının yaşamını anlattı. Bu kişilerin yaşamlarını, türlü çelişkileri gözler önüne serdi. Halkın ortak inançlarını bir masal, efsane, destan havası içinde dile getirdi. Özgün bir dili, coşkulu bir anlatımı vardır. İnce Memed, Teneke, Orta Direk, Yılanı Öldürseler önemli romanlarındandır.

Parçada söz edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Orhan Kemal B) Kemal Tahir C) Sabahattin Ali

D) Yaşar Kemal E) Samim Kocagöz

3. Aşağıda verilen eserlerden hangisinin türü roman değildir?

A) Sarı Sıcak B) Kürk Mantolu Madonna C) Esir Şehrin İnsanları

D) Mahşer E) Murtaza

4. • Halide Edip Adıvar'ın en tanınmış eserlerindendir. II. Abdülhamit döneminde İstanbul'un kenar semtlerinden birinde yaşayan insanları anlatır. Tevfik ve kızı Rabia, romanın önemli kahramanlarındandır.

• Romanın büyük bir kısmı, Peyami'nin defterinden ibarettir. Peyami, Cebeci Hastanesinde yatarken hatırladıklarını bir deftere yazmıştır. Roman, edebiyatımızda Kurtuluş Savaşı'nı konu alan önemli eserlerdendir.

Yukarıda söz edilen romanlar, aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

A) Kiralık Konak-Yaban
B) Sinekli Bakkal-Ateşten Gömlek
C) Sodom ve Gomore-Panorama
D) Çalıkuşu-Yeşil Gece
E) Devlet Ana-Küçük Ağa

5. Toplumcu gerçekçi bir roman okumak isteyen bir kişi aşağıdakilerden hangisini okumalıdır?

A) Osmancık B) Yaban C) Handan
D) İnce Memed E) Fahim Bey ve Biz

6. Aşağıdakilerden hangisi 1950 sonrasında roman yazan yazarlarımızdan değildir?

A) Kemal Tahir B) Yaşar Kemal C) Orhan Kemal
D) Fakir Baykurt E) Yahya Kemal

7. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın ilk yıllarında yazılan romanlarla ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi yazarlar Millî Mücadele'yi sıkça işlediler.
B) Bu dönemde eser veren yazarlarımız, mekân olarak İstanbul ve çevresini ele aldılar.
C) Bu dönem romanları, sade ve anlaşılır bir dille yazıldı.
D) Bu dönem romanlarında realizm akımının etkisi görülür.
E) Gözlemci bir gerçekçilikle toplumsal sorunlar ele alındı.

8. Birçok sanatçı gibi edebiyat yaşamına şiirle başladı. Sonrasında roman ve hikâyeye yöneldi. Eserlerinde geleneklere bağlı köy yaşamını, köylülerin sorunlarını, tarihî konuları ele aldı. Bu nedenle eserlerinde köylü, kasabalı, şehirde yaşayan işçinin yanı sıra tarihî şahsiyetler karakter olarak yer aldı. Romanlarında gözlem ve betimleri ağır bastı. Esir Şehrin İnsanları, Yorgun Savaşçı, Yol Ayrımı önemli romanlarındandır.

Bu parçada söz edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Fakir Baykurt B) Samim Kocagöz C) Tarık Buğra
D) Kemal Tahir E) Kemal Bilbaşar

9. Millî Edebiyat Dönemi'nde roman ve hikaye yazan birçok yazarımız, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında da eser vermeye devam etti.

Aşağıdakilerden hangisi söz edilen yazarlardan değildir?

A) Reşat Nuri Güntekin B) Yakup Kadri Karaosmanoğlu C) Halide Edip Adıvar

D) Refik Halit Karay E) Ahmet Hamdi Tanpınar

10. Peyami Safa'nın psikolojik tarzda yazılan başarılı romanlarından biri olan ....., otobiyografik özellikler taşımaktadır. Adı verilmeyen roman kahramanı, 6-7 yaşından beri bacaklarında rahatsızlık yaşayan 15 yaşlarında bir çocuktur. Roman kahramanı, annesiyle yaşar. Maddi durumları kötüdür. Akrabaları olan bir Paşa, onların bu durumlarından haberdar olur ve çocuğu yanına alır. Paşa'nın kızı Nüzhet'e aşık olan roman kahramanı evden kaçar ve hastaneye yatar. İyileşerek taburcu olur. Taburcu olduktan sonra Nüzhet'in Ragıp ile evlendiğini öğrenir.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki eserlerden hangisi getirilmelidir?

A) Acımak B) Yalnızız C) Bir Akşamdı

D) Fatih-Harbiye E) Dokuzuncu Hariciye Koğuşu

11. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

A) Cebindeki anahtarları çıkardı.

B) Kapıyı açmaya çalışırken birdenbire açıldı.

C) Kapı aralığında bekledi.

D) Kalbi hızlı hızlı çarpıyordu.

E) Kapıyı açıp içeri girdi.

12. Türkçede bir cümlenin öznesi, birinci ve üçüncü tekil kişiden oluşuyorsa, yüklemi birinci çoğul kişi olur.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kurala uymamaktan kaynaklanan bir anlatım bozukluğu vardır?

A) Geçen hafta sonu ben ve Ahmet sinemaya gitmişti.

B) Arkadaşının gelmemesi beni üzdü.

C) Ben ve Ayşe, senin söylediklerine katılmıyoruz.

D) Sen ve o, bizimle gelebilirsiniz.

E) Kitaplar, yeni kitaplığa yerleştirildiler.

13. Bu konu hakkında kısaca bildiklerini anlattı.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerin hangisiyle giderilebilir?

A) "bu" sözcüğü atılarak

B) "kısaca" sözcüğü, "bildiklerini" sözcüğünden sonra kullanılarak

C) "anlattı" sözcüğü yerine "söyledi" sözcüğü getirilerek

D) "kısaca" sözcüğü yerine "özetle" sözcüğü getirilerek

E) "hakkında" sözcüğü yerine "ile ilgili" sözü getirilerek

14. I. Öğretmenlerini dikkatle dinliyor, katılıyordu.

II. Basketbolu çok az, futbolu hiç sevmiyordu.

III. Bize gelmiyor, aramıyordu.

IV. Çocukları çağırdı ve hediyeler verdi.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangilerinde anlatım bozukluğu, tümleç eksikliğinden kaynaklanmaktadır?

A) I. ve II. B) I. ve III. C) I. ve IV.

D) II. ve IV. E) III. ve IV.

15. Aşağıdakilerden hangisinde kesme işaretinin (') kullanımıyla ilgili yanlışlık vardır?

A) Odacı, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde okuyan bu genci pek merak etmedi.

B) Sabit Bey, Osman Efendi'nin oturduğu merdiven başında göründü.

C) Kapıcı Adem'in kapıcılığı otuz seneye yakındı.

D) Sonunda damadı Davut'a müracaat etti.

E) İnsanlar Almanya'ya, İzmir'e, Adana'ya, İstanbul'a bölündüler.

16. Üç noktanın (...) görevleriyle ilgili verilen açıklamalardan hangisi yanlıştır?

A) Anlatım olarak tamamlanmamış cümlelerin sonuna konur.

B) Alıntılarda başta, ortada ve sonda alınmayan kelime veya bölümlerin yerine konur.

C) Ünlem ve seslenmelerde anlatımı pekiştirmek için konur.

D) Bilinmeyen, kesin olmayan veya şüpheyle karşılanan yer, tarih vb. durumlar için kullanılır.

E) Karşılıklı konuşmalarda yeterli olmayan, eksik bırakılan cevaplarda kullanılır.

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

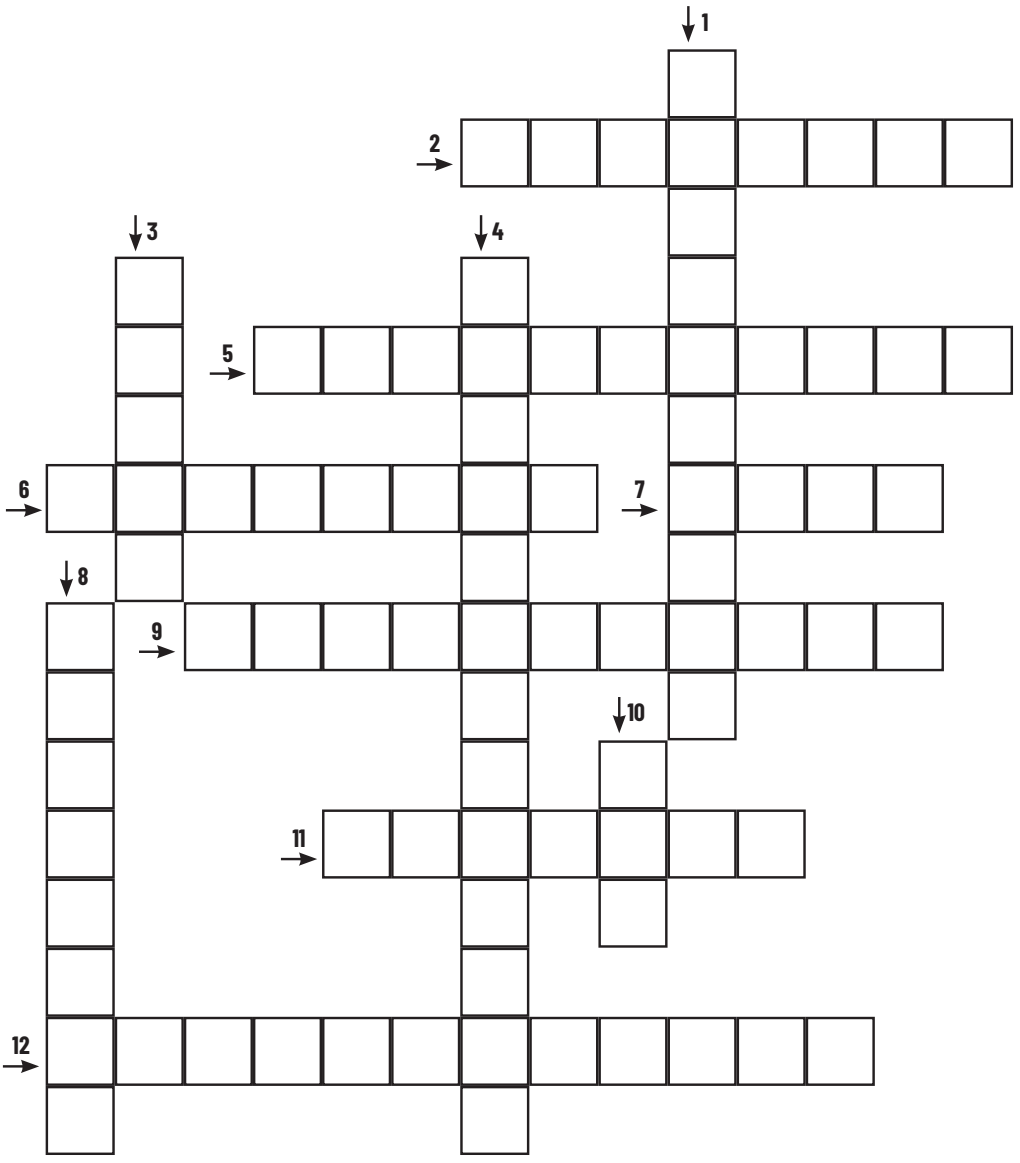

1. Bir roman yazarının bir dönemi, bir olayı, bir aileyi tarihsel olarak anlatan birden çok romanına verilen ad.
2. Yaşar Kemal'in birçok romanı gibi toplumcu gerçekçi anlayış ile kaleme alınan, Çukurova'ya pamuk toplamaya giden mevsimlik işçilerin hayatlarını işleyen roman.
3. Anlatma esasına bağlı metinlerin en olgun örneği sayılan ve edebî türler içinde en uzun soluklusu diye nitelendirilen tür.
4. İlk olarak 1935 yılında "Soytarı ve Kızı" adıyla Londra'da İngilizce olarak yayımlanan Halide Edip Adıvar romanı.
5. Başlıca kişileri ve olayları tarihten alınan roman.
6. Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse.
7. Vaka, hadise. Anlatı türlerinin temel unsurlarından biri.
8. 1950 öncesi Türk romanında çok sık ele alınan çatışmalardan biri.
9. Düşünce, çalışma, görüş ve anlayışta özellikle Avrupa ülkelerinin izledikleri temel ilkeleri benimsemiş olma, Garplılaşma.
10. Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyeti ve ideolojisinin temsilciliğini yüklenen kişi.
11. 1923-1950 yılları arasında yazılan romanlarda en çok etkisinde kalınan edebî akım.
12. Bir romanı veya uzunca bir yazıyı bir gazete ya da dergide bölümler hâlinde yayımlamak.

E. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

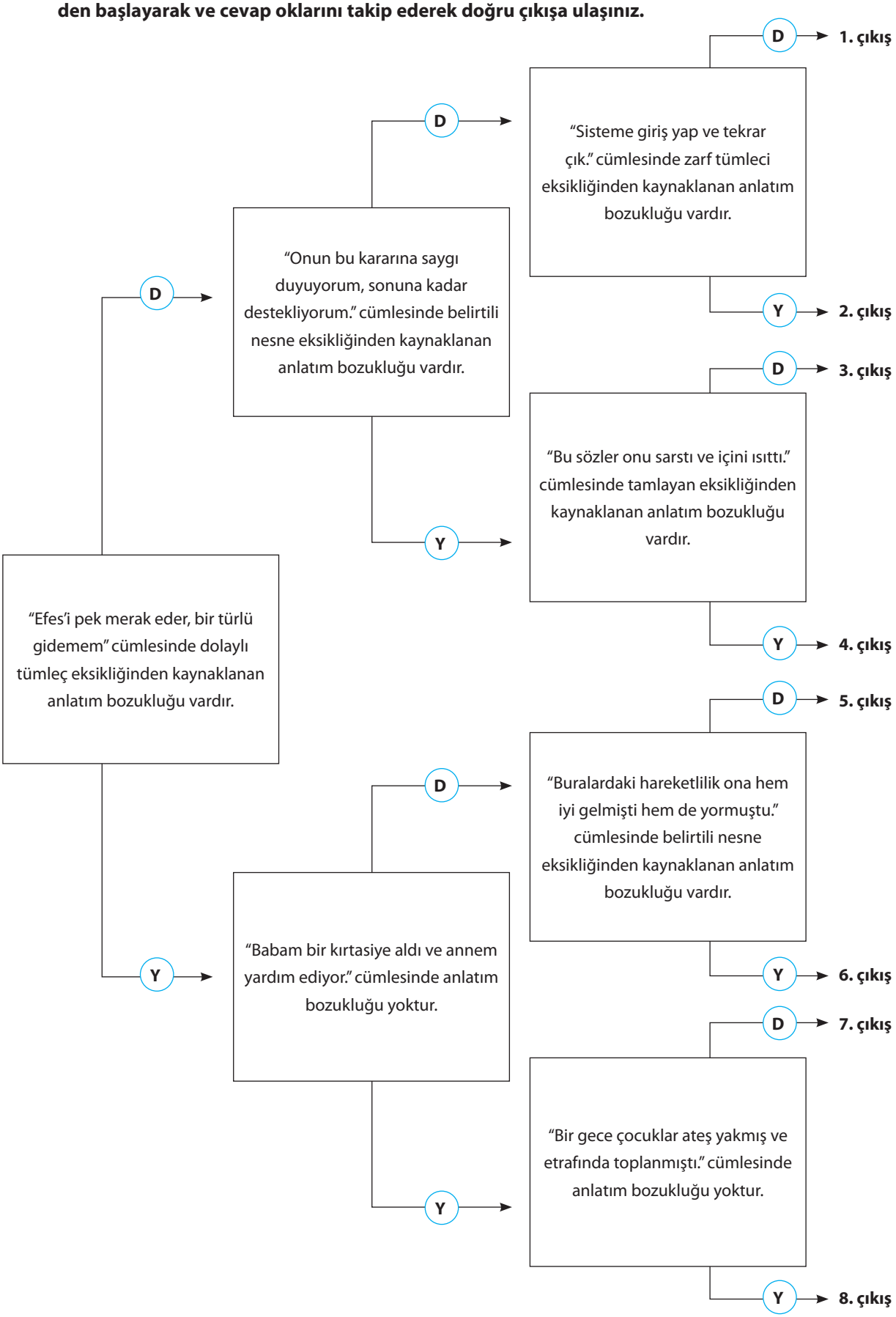

7. ÜNİTE

TİYATRO

Anahtar Kavramlar

- Sahne
- Dekor
- Perde
- Dram
- Komedi
- Trajedi

Ünitenin Bölümleri

- Cumhuriyet Dönemi'nde Tiyatro (1923-1950)
- Cumhuriyet Dönemi'nde Tiyatro (1950-1980)
- Dünya Edebiyatında Tiyatro
- Anlatım Bozuklukları
- Yazım ve Noktalama Çalışmaları
- Tiyatro Üzerine İnceleme
- Değerlendirme Yazısı Yazma
- Bir Oyunu Canlandırma

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde 1923-1950, 1950-1980 Cumhuriyet tiyatrosunu, dünya edebiyatında tiyatroyu,
- Dil Bilgisi bölümünde anlatım bozukluklarını, yazım ve noktalama kurallarını,
- Yazma bölümünde seyredilen bir tiyatro üzerine değerlendirme/inceleme yazısı yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde bir oyunu canlandırmayı öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. 16. yüzyıl halk şairlerinden olan Köroğlu'nun (asıl adı Ruşen Ali) hayatı destanlaştırılmıştır. Halk arasında yüzyıllarca dilden dile dolaşan bu destan, 1967 yılında Atıf Yılmaz yönetmenliğinde sinemaya uyarlanmış ve büyük beğeni toplamıştır. Okuyacağınız "Koçyiğit Köroğlu" tiyatrosu da konusunu bu destandan almış ve devlet tiyatrolarında sahnelenmiştir. "Köroğlu Destanı" gibi oyunlaştırılan veya sinemaya uyarlanan başka destanlarımız var mıdır? Bu destanların sahnelenmesi veya sinemaya uyarlanması sizce önemli midir? Neden?

2. Pascal'ın (Paskal) "Kuvvetsiz adalet aciz, adaletsiz kuvvet de zalimdir." sözüyle anlatılmak istenen nedir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

KOÇYİĞİT KÖROĞLU

SAHNE 4

(Bolu Beyi; köylülere, onların ekinlerine, sürülerine zulmetmektedir. Köylüler, Bolu Beyi'nin zulmünden kurtulmak için Köroğlu'ndan yardım isterler.)

Eserin birinci tablosundan alınan aşağıdaki bölümde köylülerin Köroğlu'ndan yardım istemeleri, Köroğlu ile Kaman'ın karşılaşmaları anlatılmaktadır.

(...)

KÖROĞLU — Ne haber ihtiyar?

OBABAŞI — Elibazlıoğlu derler, beni bildin mi?

KÖROĞLU — Seni bilmem mi, Elibazlıoğlu!

OBABAŞI — Bir küçük obabaşı... Ama sayarlar beni bütün obalar. Benim gücüm yetmez onları kayırmaya, ama ortak olurum ya dertlerine... Bu kadın, o da bir büyük obanın dulu. Bu ikisi, onlar da ayrı ayrı birer obadan. Çoban, o da oymağın çobanı. Koçlarımızı, adaklıklarımızı o yayar. Bu delikanlılar da benim torunlarım... Şurada gördüklerin de...

KÖROĞLU — (*Dinlemez*.) Buraya nasıl geldiniz?

OBABAŞI — Gece gece. Mağaralara sığına sığına. Çamlıbel sınırını aştın mı, her tarafta Bolu Beyi'nin adamları. Besbelli yakında geçecek kervan.

KÖROĞLU — (*Dinlemez*.) Bizim bir ağırlığımız yok size. Ne ağıllarınızı bastık, ne harmanlarınızı... He mi, Obabaşı?

OBABAŞI — (*Şiddetle*) Senin ucundan bize düşman Bolu Beyi.

KÖROĞLU — (*Hiddetlenir*.) Benim ucumdan mı?

OBABAŞI — Senin ya! Sen buraya gelmeden önce, biz, vergilerimizi, yıl dönümünden yıl dönümüne, kendimiz götürürdük Bolu Beyi'ne. O da bize sataşmazdı. Kervan işletir, küpünü doldururdu. Derken sen çıkageldin. Bolu Beyi'nin kervanlarını vurmaya başladın. Bolu Beyi de vurduğun her kervanın acısını bizden çıkartmaya başladı. Baç diye her harmanda yurtlarımızı basıp varımızı yoğumuzu alıp gittiler. Vergi diye her baharda ağıllarımızı basıp anaç, emlik, şişek, toklu, ne varsa alıp gittiler. Önlerine kim çıkarsa onu da vurup öldürdüler. Şu benim torunlarım, şimdi oğullarımın yerini tutuyor. Sen artık anla...

ÇOCUKLU KADIN — Alın. (*Çocuğunu Mehter'in yanına bırakır.*) Şuncağızdan başka bir varım yok. Beni öldürmüşler, ne çıkar? Yavruma nasıl kıyabilirim? Onu size verdim. Ne yaparsanız yapın.

MEHTER — Al çocuğunu al. Onu nereye bırakıyorsun? (*Çocuğu yine ananın yanına bırakır.*)

ÇOCUKLU KADIN — Almam. Ölürse Çamlıbel'de ölür. Yaşarsa o da sizin gibi bir koçak olur.

KÖROĞLU — Benim koçaklarım kendi istekleriyle gelmiştir Çamlıbel'e. Bu daha çocuk, aklı ermez.

ÇOCUKLU KADIN — Kartalın yavrusu kartal olur. Bu çocuğun babasını da Bolu Beyleri öldürdü. Aklı erdiği zaman o da elbet öcünü alır. (*Köroğlu cevap vermez. Gezinir.*)

OBABAŞI — (*Çocuklu Kadına*) Bu adamlar çiftçi değil, çoban değil. Nereye alsınlar çocuğunu? (*Köroğlu Obabaşı'nın yüzüne bakar.*)

ÇOCUKLU KADIN — Ben düşümde gördüm: Çamlıbel'de bir ulu ağaç... Şöyle, göklere kadar ağmış... Onun dallarının uzandığı yere kadar bögür bögür sürüler, hışıl hışıl ekinler dalgalanıyor. Ot ocak tütüyor... (Köroğlu'ya döner). O ağaç sensin işte!

OBABAŞI — Seni deyip geldik buraya.

KÖROĞLU — Siz koca bir ilsiniz. Boydan soydan adamlarsınız. İçinizde yiğit mi yok?

OBABAŞI — Kaleler yapındı beyleri. Yılkı yılkı atlar onların elinde. Tirkeş tirkeş oklar onların elinde. Yalım yalım kılıçlar onların elinde. Obalarda ne var?

KÖROĞLU — Benim elimde ne var?

OBABAŞI — Senin elinde Kır At var! (*Köroğlu bu sözden irkilir. Hiçbir cevap vermez.*)

1. KÖYLÜ — Biz yanıp yakılmak için gelmedik buraya. Köroğlu bize arka olur diye geldik.

2. KÖYLÜ — Bütün obalar birleştik. Bize baş ol diye geldik sana... (Köroğlu dik dik yüzlerine bakar.)

OBABAŞI — Senin anlayacağın, bey arı olmadan petek oğul tutmaz.

ÇOBAN — Sürü çobansız yayılmaz!

KÖROĞLU — Benimle birlikte döğüş etmek için ant içer misiniz?

OBABAŞI — (*Heyecanla*) Gök Tanrı şahit! Nasıl istersen öyle ant içelim. (*Obabaşı'nın bu sözleri köylülerin, delikanlıların, hepsinin duygusunu dile getirmiştir.*)

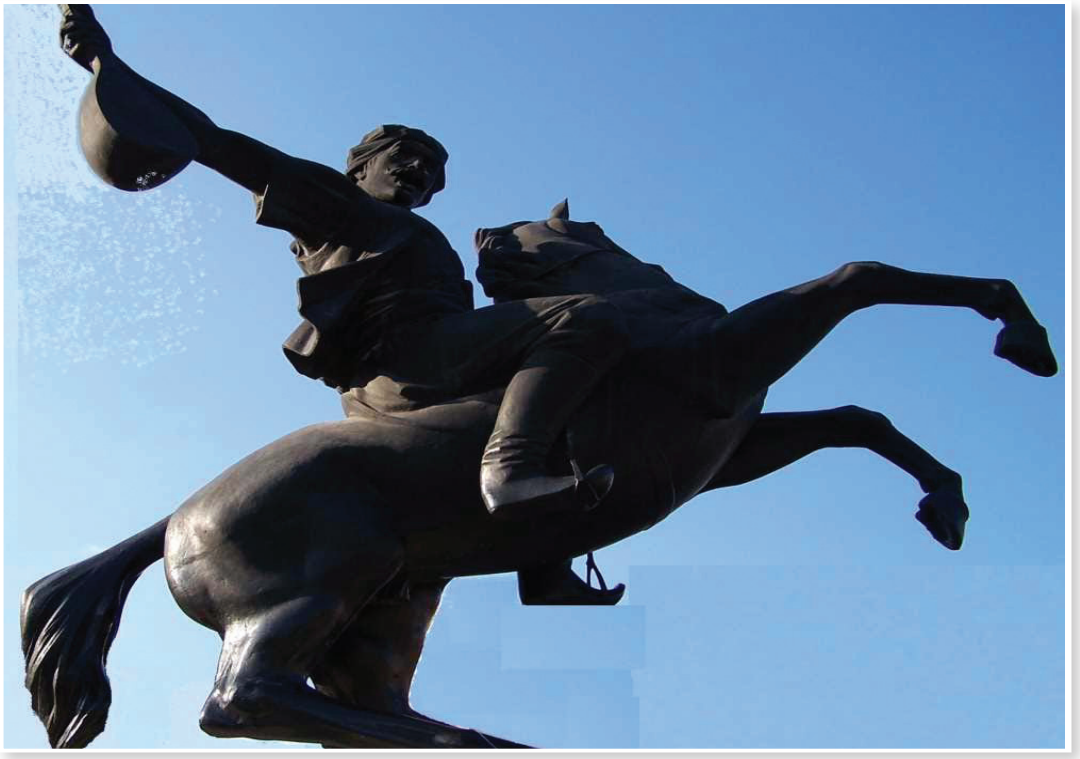

Köroğlu Anıtı, Bolu, Fotoğraflayan: F. Karaduman

KÖROĞLU — (*Kılıcını kınından sıyırır.*) Dosta dost, düşmana düşman!

OBABAŞI, KÖYLÜLER, sonra DELİKANLILAR, KADINLAR (Kılıca doğru ellerini uzatarak) — Dosta dost, düşmana düşman!

KÖROĞLU — (Kılıcı Obabaşı'ya, topuzunu, yayını da öteki köylülere verir.) Alın. Bunlar benim nişanım. Sizde kalsın.

OBABAŞI — (*Kılıcı Köroğlu'ya uzatır.*) Bunu al. Baş kılıçsız olmaz. (*Topuzu köylüden alıp Köroğlu'ya verir.*) Bu da senin yumruğun. Bunsuz olmaz. (*Yayı da alır, fakat Köroğlu'ya vermez.*) Bu da bende kalsın. Ne zaman buna bir ok yollarsan hepimiz ardından koşup geliriz.

KÖYLÜLER — Hepimiz!

SAHNE 5

(*Alaca akşam. Köroğlu ormanda yalnız başına murakabeye dalar. Orman kendi hayatını yaşamaktadır: Su sesleri, yaprak sesi, kuş, böcek sesleri...*)

KÖROĞLU — Gün bitmek üzredir.

Kuşlar yuvalarına, sular yataklarına giriyor. Çekirgeler artık uyuyacak, tavşanlar, atmacadan korkusuz yıldızlara bakacak, bütün çıtırtılar dinecek. Susmayan yalnız ağustos böcekleri.

Gün bitmek üzredir.

Bütün kervanlar konak yerlerine ulaştı. Hancı çırasını yakacak, dizdar kale kapılarını kapayacak, Bolu Beyleri rahat rahat uyuyacak. Sen, Köroğlu, sen ne yapacaksın?

Gün bitmek üzredir.

Çiftçinin rüyaları için tarlaları, çobanın hulyaları için sürüleri var. Hasis, altınlarını sayacak, haset, için için pazar edecek. Sen, Köroğlu, sen ne hesap göreceksin?

Gün bitmek üzredir.

Bu sabah bir garip can çekiyordu. Bir ulak yolda koşuyordu. Bir kervan ipek taşıyordu. Elbet hepsi bir tarafa varmıştır.

Gün bitmek üzredir.

Sen, Köroğlu, bütün gün gezdin. Yayladan ovaya düştün. Dağlardan, tepelerden aştın. Yurtları, obaları dolaştın. Ününün gittiği yer kadar gidemedin.

Gün bitmek üzredir.

Yollarda düşen ihtiyarları kaldırdın. Emzikli kadınlara yiyecek buldun. Zorbalara meydan okudun. Neye yarar? Daha kim bilir kaç el sana uzanıyor? Kaç annenin gözü yaşlı? Kaç yiğidin beli bükük? Kaç ihtiyarın bağrı yanık? Kaç Bolu Beyi'nin zindanları kitleniyor?

Gün bitmek üzredir, fakat benim hiçbir günüm bitmiyor. (Batının kızıllıkları artık sönmüş, gece inmiştir.)

SAHNE 6

(Ormanda gece, loş bir ay ışığı)

BİR SES — Deliboranoğlu! Deliboranoğlu Batur!

KÖROĞLU — Beni böyle çağıran kim? (Sesin geldiği tarafa doğru yürür.)

SES — (Daha yakından) Bizi ne çabuk unuttun?

KÖROĞLU — Beni herkes Köroğlu diye bilir. Sen bana çok uzak günleri hatırlatıyorsun. Söyle, sen kimsin?

SES — Çok uzak günler mi? O günler şimdi gibi hatırında olmalıdır. Evet, sen bir körün oğlusun. Fakat niçin kör?

KÖROĞLU — Alçakça gözlerini oydular.

SES — Kim?

KÖROĞLU — Bolu Beyleri.

SES — Ve sen bu hatırayı çok uzak buluyorsun, öyle mi?

KÖROĞLU — Kusura kalma. Ben haydudum. Herkes beni tanır. Ama sen bir dost gibi konuşuyorsun.

SES — Baban seni Bolu Beyi'nden öcünü almak için gönderdi. O zaman toy bir delikanlıydın. Yellerle boğuşuyor, sellerle kapışıyordun. Bindiğin Kır At'ı, yedeğimde, buraya getirdim. Çamlıbel'de bir kule yapmak için sana öğüt verdim. Hatırlıyor musun? (Sütun hâlinde bir ışık belirir, ilerler, Köroğlu'na yaklaşır. Işık sütununun içinde bir tayf görülür.)

KÖROĞLU — Kaman Ata!

KAMAN — Hiçbir gün, içini dökmek için çekildiğin bu kuytu yerde, seni bu akşamki kadar bunalmış görmedimdi. İşte sana göründüm.

KÖROĞLU — Yirmi yıl dövüştüm, savaştım. Daha babamın öcünü...

KAMAN — (Sözünü bitirmeden, Köroğlu'ya) Yalnız babanın değil, bütün zulüm görenlerin öcünü almalısın.

KÖROĞLU — Bunu nasıl yapabilirim?

KAMAN — Gök Tanrı seni bu iş için seçti.

KÖROĞLU — Benim gücüm yetmez buna.

KAMAN — Kır At sende oldukça gücün eksik olmaz. (...)

KÖROĞLU — Tut ki, Bolu Beyi'ni öldürdüm. Bir kötü eksilir aradan, bir kötü gelir onun yerine. Ne çıkar bundan?

KAMAN — Bu dünyaya bir ün, bir ad ister. Öyle bir ad ki zalimlerin yüreği titresin, onu duyunca. Zulüm görenlerin gönlü umutla dolsun. Destanlar onu söylesin, ozanlar onu dinletsin. Oğuz'un töresi bu!

KÖROĞLU — Bunu ben de düşündüm.

KAMAN — Ünün dört tarafa yayıldı. Günden güne zulüm görenler sana koşuyor. Bütün umutlar sende. Özün için bu yeryüzünde imrendiğin hiç, hiçbir şey olmasın. Ne beylik, ne mal, ne para...

KÖROĞLU — Hiç, hiçbir şey... Yalnız...

KAMAN — Söyle.

KÖROĞLU — Toyluk işte... Bir gün, daha yalnızdım o zaman Çamlıbel'de, sazım kırıldı. O benim dert ortağım, biricik arkadaşımdı. Onsuz duramadım.

Dağdan şara indim. Hiç kimse beni tanımadı. Usta bir sazcı buldum, sazımı verdim onarmaya. Ama sazcının bir kızı varmış, gönlümü kaptırdım. Ertesi günü usta sazı onardı. Ben ona sedef işlemesini de söyledim. Günler geçti, saz da sedeflendi. Ama ben kızın derdinden hiçbir şey göremez oldum. Nihayet ben onu, o beni istedik. Bir gün, beş gün, on gün... Başladım rahatsızlanmaya. Dağın yellerini, dağın yollarını özledim. En fenası, gece olsun, gündüz olsun, babamın hayali gözümden çıkmaz oldu. Kızı terkiye alıp Çamlıbel'e dönmeyi düşündüm. Ana olacak bir kadını, benim gibi bir haydut, nereye götürsün? "Al," dedim, "Şu kolçağı. Eğer bir oğlum olursa koluna bağla. Adı Arslan olsun. Büyüyünce o beni arar bulur." O gün bu gün, var mı yok mu, sağ mı öldü mü, beni arayıp durur mu, bilmem.

KAMAN — Bunu hiç düşünmedimdi. Gerçekten senin bir oğlun yaşıyor. Ama neden bu kadar görmeyi istiyorsun?

KÖROĞLU — Kartalın yavrusu kartal olur.

KAMAN — Ama, bu senin için değil. Evlat düşünenin, yuva düşünenin burda işi ne?

KÖROĞLU — Yüzünü bir görsem... Bir kerecik...

KAMAN — Unut, unut bunu. Sana gelen bütün zorluklar bu yüzden gelecek. Eğer toyluk edersen, çetin bir sınav daha geçirmek zorunda kalırsın.

KÖROĞLU — Yaşım kırk. Bütün ömrüm çile doldurmakla mı geçecek?

KAMAN — Sana ben elimden geldiği kadar yardım ederim.

KÖROĞLU — Hayır, ben artık bu kadar çetin bir çileye dayanamam. Anamdan, karımdan ayrı düştüm. Ölmeden, bir kerecik olsun babamın yüzünü görmedim. Yeter! Yeter!

KAMAN — Sen artık kurbanlık koçsun. Gök Tanrı'ya adaksın. (Işık sütunu yürür, uzaklaşır.)

KÖROĞLU — Hayır, hayır. İstemem. Dur!

KAMAN — (Duraklar. Omuzdan bakarak söyler.) Bu sabah köylüler yanında içtiğin andı unutma! (Işık söner. Kaman kaybolur.)

KÖROĞLU — (Yavaş yavaş daldığı murakabe hâlinden sıyrılır.) Düş müydü, hayal mi? Kaman mı, yürüyen bir ağaç mı? (Kır At'ın kişnemesi duyulur.)

KÖROĞLU — Çağır, Kır At'ım, çağır! Beni hulyaya bırakma. Koçyiğit gömleğini giydim eğnime. Bu dünyada zulmün adına bile düşman olacağım. Ey Gök Tanrı! Beni sına. Şimşekler elinde kamçı. Yıldırımlar kolunda gürz. Yılarsam beni şimşeklerle kamçıla, yıldırımlarla çarp! (Kır At uzun uzun kişner.)

(Birinci Tablonun Sonu)

(...)

(Köylülerden, kendisiyle Bolu Beyi'ne karşı savaşacakları sözünü alan Köroğlu; adamlarıyla Bolu Beyi'nin kervanını basar, onları ele geçirir. Ancak Ayvaz esir düşmüştür. Bolu Beyi'nin de çok sevdiği yeğeni Doğan ölmüştür. Bolu Beyi, mallarını geri almak için Köroğlu'na elçi gönderir. Köroğlu malları göndermediği gibi Ayvaz'ın da serbest bırakılmasını ister. Bolu Beyi de Kır At'ı istemektedir. Kır At'ı getiren kişiyle kızını evlendireceğini söyler.

Bolu Beyi'nin kızı Nigar'a aşık olan Arslan, Kır At'ı almak için Çamlıbel'e gider. Köroğlu ve adamlarıyla karşılaşır, onların yiğit insanlar olduklarını anlar. Daha da önemlisi Arslan, Köroğlu'nun yirmi yıldır görmediği oğludur. Köroğlu, Kır At'ı kendisine verir. Arslan atı götürür. Köroğlu, adamları ve köylüler de kılık değiştirerek Arslan'ın arkasından giderler. Kalede şölen vardır. İki yüzlü davranan Bolu Beyi, kızını Drahşan beylerine vermiştir. Köroğlu; adamları ve köylülerle birlikte kaleyi basar, ele geçirir. Ancak yakın arkadaşı Demircioğlu baskında ölür. Oyunun sonunda Köroğlu; görevinin bittiğini söyleyerek atına biner, gider. Nereye gideceğini söylemez, yalnızca ellerini göğe doğru uzatır, göğü işaret eder.)

Ahmet Kutsi TECER
Koçyiğit Köroğlu
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

baç : 1. Zorla alınan para, haraç. 2. Osmanlı İmparatorluğu'nda gümrük vergisi.
dizdar : Kale bekçisi, kale muhafızı.
eğin : 1. Arka, sırt. 2. Beden, vücut. 3. Boy bos, endam.
haset : 1. Kıskançlık, çekememezlik, günü. 2. Kıskanç.
hasis : 1. Cimri. 2. Bayağı, insanı küçülten, değersiz.
koçak : 1. Yürekli, yiğit. 2. Eli açık, cömert.
kolçak : 1. Kola geçirilen işaretli bağ, bileklik. 2. Zırhın kola geçirilen parçası.
murakabe : 1. Derin düşünce. 2. Denetleme. 3. Tasavvufta Tanrı'ya bağlanarak çile doldurma.
oba : 1. Göçebelerin konak yeri. 2. Bu yerde konaklayan göçebe halk veya aile. 3. Genellikle bölmeli göçebe çadırı.
şar : Şehir, kent.
tayf : Yoğun ışıktan oluşan görüntü.
terki : 1. Eyerin arka bölümü. 2. Binek hayvanın sağrısı.
tirkeş : Sadak, okluk, ok kabı.
ucundan : İçin, yüzünden, sebebiyle, sebepten, -den dolayı.
yılkı : 1. At, eşek gibi tek tırnaklı hayvan sürüsü. 2. Başıboş bırakılmış at veya eşek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu (1923-1950 arası): Tanzimat, Servetifünun ve Millî Edebiyat dönemlerinde roman, hikâye ve şiir içinde kendisine yeterince yer bulamayan tiyatro; Cumhuriyet Dönemi'nde ayrı bir önem kazanır. Tiyatro yalnız ramazan ayında değil, diğer aylarda da oynanır, özellikle kış aylarında.

1936 yılında Devlet Konservatuvarı kurulur. Özel tiyatroların, devlet ve şehir tiyatrolarının sayısı artar.

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda yazılan roman ve hikâyelerde olduğu gibi 1950 öncesi tiyatrosunda da Anadolu coğrafyası ve insanına yönelme, Millî Mücadele, Atatürk ilke ve inkılapları, Batı kültürü, millî değerler ağırlıklı olarak işlenen temalar olmuştur. Töre komedisi, dram, müzikli oyunlar dönemin türleri arasındadır. Manzum dramlar da yazılmıştır. (Faruk Nafız Çamlıbel'in Akın, Özyurt, Canavar gibi oyunları bu türe örnektir.)

1923'ten önce tiyatro yazan Musahibzâde Celâl, Halit Fahri Ozansoy, Yusuf Ziya Ortaç, Reşat Nuri Güntekin gibi isimler bu dönemde (1950 öncesi) de tiyatro yazmaya devam ederler. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın bu döneminde tiyatro yazan diğer sanatçılardan bazıları şunlardır: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaşar Nabi Nayır, Aka Gündüz, Cevat Fehmi Başkut, Vedat Nedim Tör, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Kutsi Tecer, Faruk Nafız Çamlıbel, Cevdet Kudret...

Birinci tablosundan bir bölüm okuduğunuz "Koçyiğit Köroğlu" oyunu, konusunu İslamiyet sonrası Türk destanlarından biri olan "Köroğlu Destanı"ndan almıştır. Ancak Ahmet Kutsi Tecer; kahramanı daha eskiye dayandırır, bir Oğuz kahramanı gibi gösterir. Oyunda olaylar, İslamiyet öncesinde geçmektedir. Oyunun konusu, halkın derebeyine karşı savunmasını içerir. Oyun, Köroğlu ve Bolu Beyi arasındaki temel çatışma etrafında şekillenir. Halk dilinden ve deyimlerden sıkça yararlanan yazar, oyundaki şiirli kısımlarla şairliğini de göstermiştir. İlk kez 1941 yılında Ülkü dergisinde tefrika edilen eser, 1949 yılında Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından da sahnelenmiştir. "Koçyiğit Köroğlu" oyunu dram özelliği gösterir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. a) "Vergi diye her baharda ağıllarımızı basıp anaç, emlik, şişek, toklu, ne varsa alıp gittiler." cümlesindeki altı çizili sözcüklerin anlamlarını araştırınız.

b) Okuduğunuz "Koçyiğit Köroğlu" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Okuduğunuz "Koçyiğit Köroğlu" tiyatrosu, konusunu bir Türk destanı olan Köroğlu'ndan alır. 10. sınıfta işlediğiniz "Destan / Efsane" ünitesinden destanların sözlü edebiyat ürünü olduklarını öğrenmiştiniz. Bu bilgiler ve okuduğunuz metinden hareketle okuduğunuz metnin tarihsel dönemle ilişkisini belirleyiniz.

3. Metnin tema ve konusunu belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Tema: .....

Konu: .....

.....

4. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

5. Tiyatro metinlerinde olay örgüsü; perde, sahne vb. bölümler etrafında düzenlenir. Bu bilgilerden hareketle okuduğunuz metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

6. Metindeki kahramanların özelliklerini belirleyiniz. (Oyuncuların bir tiyatroyu icra ederken metni kendi yetenekleri ve tarzlarına göre canlandırdığını, yorumladığını unutmayınız.)

7. Aşağıda verilen bilgilerden de yararlanarak okuduğunuz metindeki zaman ve mekânın özelliklerini bilgilerin altındaki tabloya yazınız.

Dekor: Tiyatroda sahneye konan eserin konusu ve yazıldığı yerin, çağın özelliklerine göre hazırlamada kullanılan eşyaların toplu adı.

Sahne: İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer, oyunluk.

Geleneksel tiyatroda mekân ve dekor, standart bir özellik gösterir; modern tiyatroda ise aynı eser bile farklı temsillerde, metinle ilişkili veya metinden bağımsız olarak farklı mekân ve dekor uygulamaları görülebilir.

Modern tiyatroda farklı seslerin izleyiciye ulaştırılmasında ses efektleri, dikkatin çekilmesi gereken yerde de ışık sistemi gibi uygulamalardan yararlanılır. Bu uygulamalar; metin çerçevesinde yazar, yönetmen, yapımcı, oyuncu, tasarımcı ve teknik ekip iş birliğiyle gerçekleştirilir.

Zaman Özellikleri	Mekân Özellikleri
.....	.....
.....	.....
.....	.....
.....	.....

8. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

9. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

10. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

11. Aşağıda Mustafa Karabulut'un "Ahmet Kutsi Tecer-Türk Halk Bilimine Katkısı ve Koçyiğit Köroğlu'na Bir Bakış" makalesinden bir parça verilmiştir. Okuduğunuz metin ve aşağıdaki parçadan hareketle metin ve yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

"Koçyiğit Köroğlu" içerdiği sembollerle, taşıdığı evrensel mesajla, kadim Türk kültürünü ele alış tarzıyla, folklorun bütünleştirici, yol gösterici vasfını bir kez daha ortaya koyar ve kültür mirasının derlenip toplanarak, yeniden işlenmesinin, ileriye doğru sağlam adımlar atmak isteyen toplumlar için bir vazgeçilmez olduğunu, bir kez daha vurgular. Bu sebeple "Koçyiğit Köroğlu", Türk dili ve edebiyatı, Türk kültürü ve Türk folkloru için temel eserler arasında yer alır. Tecer bu eserinde, gelenek ile modern olanı başarıyla işler. Tecer, bu oyununda Türklerin dil, din, gelenekler-görenekler vb. kültürel mirasını başarıyla ele alır. Bu bakımdan Koçyiğit Köroğlu adlı eser, kültür taşıyıcılığı görevini de yerine getirir.

Genel Ağ Kaynakçası

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Hz. Ali "Bana bir harf öğretenin kırk yıl kölesi olurum." demiştir. Bu sözden de hareketle öğretmenliğin önemi ile ilgili düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Hayalinizdeki meslek nedir? Niçin bu mesleği istiyorsunuz? Sözlü olarak ifade ediniz.

PAYDOS

(İlkokul öğretmeni olan Murtaza, karısı ve oğluyla birlikte tek odalı bir evde oturmaktadır. Hacı Hüsamettin Bey ve Murtaza Bey'in komşusu, Murtaza Öğretmen'e bir oyun oynar. Bu oyun sonucunda hakkında soruşturma açılan Murtaza Öğretmen istifa etmek zorunda kalır. Karısının kendisinden habersiz aldığı borçla dükkân açar ve burayı işletir. Daha sonra Murtaza Öğretmen'in suçsuz olduğu ortaya çıkar ve Murtaza Öğretmen mesleğine geri çağrılır.)

Aşağıdaki bölümde Murtaza Öğretmen'in suçsuzluğunun ortaya çıkması ve borç yüzünden öğretmenliğe dönememesi anlatılmaktadır.

MURTAZA: Vay Muhittin, hoş geldin!

MUHİTTİN: Bilsen sana ne kadar güzel haberler getiriyorum.

MURTAZA: Bana mı? Güzel haberler mi? Haydi canım, ne imiş onlar?

MUHİTTİN: Milli Eğitim Disiplin Kurulu senin suçsuz olduğuna karar verdi.

MURTAZA: Anlamadım.

RIDVAN: Anlamayacak ne var baba! Beraat etmişsin. Aman ne büyük müjde!

MUHİTTİN: İşimi gücümü bırakıp bu meselenin üzerine düştüm. Gerek adliyede gerek Milli Eğitim'de bütün tahkikat safhalarını takip ettim. Meğer ne imiş o dayak hadiseninin iç yüzü biliyor musun? Çocuğun anasıyla Hacı Hüsamettin, şu senin komşu, birleşmişler, aralarına bir de (...) bir taşralıyı almışlar, daha doğrusu Hacı ile İbrahim, kadının aklını çelmişler ve el birliği ile senin başına o çorabı örmüşler.

(...)

MUHİTTİN: İşin özeti şu; kadın ve İbrahim sahtecilik suçu ve bir de başka bir mesele yüzünden tevkif edildiler. Disiplin Kurulu'nun kararı ise sana tebliğ olunmak üzere İstanbul'a bildirildi. Ben onun yazılmasını beklemeden koşup geldim. Ha, İstanbul Milli Eğitim Müdürü tebriklerini bildiriyor.

MURTAZA: Hah... Ne işime yarar benim tebrik! İş işten geçtikten sonra? Fakat durun çocuklar, ne için iş işten geçtikten sonra? Mademki suçsuzum, istifamı geri alabilirim. Evet, ben ne için istifa ettim? Evvela dayak hadisesi yüzünden, sonra da Rıdvan muhtarın kızı ile evlenmesin de Hacının kızını alsın diye! Şimdi... Şimdi iki mahzur da ortadan kalktı. Evet, istifamı geri alabilirim, değil mi Muhittin?

MUHİTTİN: Tabii alabilirsin. Maarif müdürü eski yeri onu bekliyor diye haber gönderdi.

MURTAZA: Doğru... Güzel... Aman pek güzel şey bu... Her şey tekrar yola girecek. Tekrar eski güzel günler başlayacak... Bu gömlek ile bereyi çıkaracağım... Fasulye çuvalı, yağ tenekeleri ile uğraşmayacağım. Eski çantamı yine koluma alacağım. Tertemiz tıraş olacağım... Bükülen belim tekrar doğrulacak... Şöyle göğsümü gere gere, ağır ağır sınıfa gireceğim... Rapp... Bütün çocuklar ayağa kalkacak... Ah ne özledim onları bilseniz... Onların da kim bilir beni ne kadar görecekleri gelmiştir... Gelmiştir, gelmiştir, bilmez miyim? Hepsi boynuma atılacaklardır. Cıvıltıları kulağıma geliyor... Dur onlara bir kutu şeker yaptırayım da götüreyim. Artık ilk gün ders yapmam... Hepsini etrafıma toplayacağım... Kendi ellerimle yediririm şekerleri onlara, zayıflara daha çok, şişmanlara daha az... Ama oburlar... Yok, yok, onları hoş görmeli... Çocuk demek şeker demek, onların da paylarını kısmamalı. Öyle ya, doğru, niçin olmasın... Niye istifamı geri almayayım...

AYŞE: Öğretmen bey amca, öpeyim elinizi... Şimdiden tebrik ederim. Allah sizi okulunuzun, çocuklarınızın ve bizim başımızdan bir daha ayırmasın...

MURTAZA: Ayşem, benim kızım... Ne iyi çocuksun sen... Eminim senin o güzel kalbin sebep oldu benim dualarımın kabul edilmesine... Berhudar ol...

ALTINCI MECLİS

(Evvelkiler, sonra Hatice)

Hatice kapıdan girer, ortalık yavaş yavaş kararmaktadır.

MURTAZA: (Ona doğru dönerek.) Karıcığım müjde... Dayak hadisesinden beraat ettim... Evet, bak işte Muhittin söylüyor... Müjdeyi o getirdi. Milli Eğitim Müdürü haber yollamış... İstifasını geri alırsa eski yeri tekrar onu bekliyor demiş... Sonra, sonra Ayşe de muhtarın kızı değilmiş... Salih ustanın kızı imiş... Rıdvan, Ayşe ile evleniyor. Birbirlerini seviyorlarmış... Ee, tabii benim bakkal olmam için artık hiçbir sebep kalmadı demektir... İstifamı geri alırım... Düşün karıcığım... Sabahları yine öyle gün doğmadan beni kaldıracaksın. Çocuğunmuşum gibi beni hazırlayacaksın, tıraş suyumu ısıtacak, çoraplarımı çevirecek, mendilimi cebime koyacaksın... Ve günün ilk ışıklarıyla beraber her evin kapısı açılıp dışarı siyah önlüklü bir minimini süzülürken ben de onlar gibi, tertemiz, kendimi onlar kadar özgür, onlar kadar mesut hissederek aralarına katılacağım... Onlarla oynayarak, onları avutarak, onlara masallar, hikâyeler anlatarak hepsini okutacağım... Bir bahçıvan bir gül fidanına nasıl bakarsa onlara öyle bakacağım... Yavaş yavaş boy atacaklar, yapraklanacaklar, çiçek açacaklar... İşte o zaman şöyle ellerimi kalçalarıma koyacağım. Başımı geri atacağım ve avazım çıktığı kadar bağıracağım; “Hey beyler, hanımlar, ağalar... Bu aslanları ben yetiştirdim.” Yarabbi ne büyük gün bugün... Bayram yapmalıyız... Hey Ömer, Deli Ömer...

ÖMER: Buyur hocam...

MURTAZA: Bu dükkânı sana veriyorum. Köye dönme... Burada kal...

RIDVAN: Zaten dönmeyecek baba. Bizimle kalıyor.

MURTAZA: İyi ya... Bu dükkânda çalış, kazan... Dörtte birini bana ver, dörtte üçü senin olsun...

HATİCE: Dur, acele etme Murtaza Bey. Söylediklerinin hepsini biliyorum. Hepsinden haberim var... Fakat sen istifanı geri alamazsın.

MURTAZA: Alamaz mıyım... Ben mi? Sebep?

MUHİTTİN: Fakat niçin alamayacakmış görmüyor musunuz, bu hayat onun için değil... Öldüreceksiniz adamı...

HATİCE: Alamaz Muhittin Bey... Bu dükkân 5.000 lira paraya mal oldu bize...

MURTAZA: Ey... Ey... Dükkân dursun... İşte Ömer işletsin...

HATİCE: Fakat bu 5.000 lirayı borç aldık biz...

MURTAZA: Anlamadım, neler söylüyorsun Hatice Hanım...

HATİCE: O define hikâyesi yalandı... Hacı Hüsamettin Bey’in karısı uydurdu bu yalanı... Kızını almamızı çok istiyordu. Muhtarla birleştiler... Kocasından gizli gizli biriktirdiği paralarını ona verdi. Muhtar da define buldum diye bunları sana devretti. Anlıyorsun ya... Sermaye olsun diye, başka türlü para kabul etmezdin. Tabii muhtara da hizmeti karşılığında ücret verildi...

MURTAZA: Hıhhh... Aman Allah’ım... Doğru mu muhtar?

HASAN: Tabii öğretmen bey, yeni mi anlıyorsun.

MUHİTTİN: Atın şu adamı dışarı...

Ömer, Hasan’ı dışarı çıkartır.

MURTAZA: Güle güle... Yüreğin ferah olsun muhtar... Yüreğin ferah olsun... Artık belimi doğrultamam ben... Attığın çelme zorlu geldi... Artık yuvarlandığım çukurdan kalkamam... Bitti... Her şey bitti... Memnun ol, güle güle muhtar...

MUHİTTİN: Üzülme Murtaza, bu parayı ben borç vereyim... Hacı Hüsamettin Bey'in karısına iade et, sonra bana yavaş yavaş ödersin... Herhalde benden almaktan da çekinmezsin...

MURTAZA: Çok teşekkür ederim ama yapamam Muhittin... 5.000 liranın 2.000 lirası dükkânın hava parası ve tanzimi için gitti... Küçücük öğretmen aylığı ile nasıl öderim ben bunu... Hele üstelik banka borcu da olduğu gibi dururken... Borç geri verilmek için alınır... Geri alınmayacak paraya sadaka denir... Bu parayı alırsam sonra senin yüzüne, biricik dostumun yüzüne nasıl bakarım... Eksik olma Muhittin... Alamam...

MUHİTTİN: Fakat doğru yapmıyorsun Murtaza...

MURTAZA: Haydi dostlarım beni yalnız bırakın artık. Hepiniz gidin... Haydi gidin yahu... Benim gözyaşlarımı, boşluk içinde, karanlık içinde, dövünüp çırpınmamı seyretmek hoşunuza mı gidecek? Bırakın yalnız kalayım...

AYŞE: Öğretmen bey amca...

MURTAZA: Haydi kızım gidin... Hepinize mutluluklar dilerim... Mesut olun, bahtiyar olun...

MUHİTTİN: Murtaza, beni dinle...

MURTAZA: Artık fazla ısrar etmeyin, dedim ya. Yahu, gidin diyorum... Dükkânımda yalnız kalmak istiyorum.

HATİCE: Murtaza bey yemeğe geç kalma sakın!

Hepsi çıkarlar. Dükkânın içi alaca karanlık bir hale gelmiştir, dışarıda sokak lambası yanar.

(...)

(Oyun, Murtaza Öğretmen'in kendisini okulda ders verirken hayal etmesiyle biter.)

Cevat Fehmi BAŞKUT

Paydos

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

berhudar : Mutlu.

tahkikat : Soruşturma.

tebliğ : Bildirme.

tevkif : Bir suç dolayısıyla birini tutuklama.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin, üç perdelik "Paydos" oyunundan alınmıştır. Oyunun başkahramanı Öğretmen Murtaza'dır. Olaylar, Öğretmen Murtaza ile Hacı Hüsamettin adlı bir bakkal arasında geçmektedir. İlkokul öğretmeni olan Murtaza; mesleğini sever, manevi değerleri önemser. Bir öğrenciye tokat atması sonucu mesleğinden ayrılmak zorunda kalır. Bakkal Hacı Hüsamettin maddiyatı seven hırslı bir kişidir. Zaten onun planları sonucunda Öğretmen Murtaza istifa etmek zorunda kalmıştır. "Paydos" oyunu, ilk kez 1948 yılında Ankara Devlet Konservatuarı Tatbikat Sahnesi'nde sahnelenmiştir. Çok sevilen, beğenilen oyun; Rumcaya çevrilmiş ve yurt dışında oynanan ilk Türk tiyatrosu olmuştur. "Paydos" oyununun Atina Devlet Tiyatrosu'nda 65 temsili olmuştur. Oyun, aynı zamanda plağa okunan ilk oyun olma özelliği de gösterir.

Öğretmen Murtaza'nın hayatını gerçekçi bir bakış açısıyla anlatan oyun, dram özelliği gösterir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Paydos" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

5. Metindeki kahramanların özelliklerini belirleyerek aşağıdaki tabloya yazınız.

Kahramanlar	Özellikleri
Öğretmen Murtaza	.....
Muhittin	.....
Rıdvan	.....
Hüsamettin	.....
Ayşe	.....
Ömer	.....
Hatice	.....

6. Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

7. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

8. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

9. Okuduğunuz metin ve Cevat Fehmi Başkut hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

CEVAT FEHMİ BAŞKUT (1905-1971)

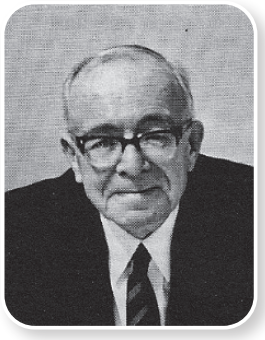

Edirne'de doğan sanatçı, Kurtuluş Savaşı sırasında Millî Mücadele'ye katılmak için Ankara'ya gitti. TBMM Basımevinde düzeltmenlik, TBMM'de zabıt kâtipliği yaptı; İstanbul'a döndükten sonra gazetecilik görevinde bulundu ve İstanbul Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalıştı.

Gazetecilik ile birlikte yazın dünyasına giren sanatçının ilk eseri "Geceleri Bizi Kimler Bekliyor" (röportaj), 1933 yılında yayımlandı. Birkaç roman yazan Başkut, ilk oyunu "Büyük Şehir" büyük ilgi görünce tiyatroya yöneldi; tiyatrolarında büyükşehir ve kasabalardaki günlük yaşamı, toplumsal bozuklukları, her çevreden insan tipini işledi.

Soygun, Paydos, Buzlar Çözülmeden adlı oyunları sinemaya uyarlanmıştır.

Sanatçının Valde Sultanın Gerdanlığı adlı romanı; Büyük Şehir, Küçük Şehir, Koca Bebek, Paydos, Sana Rey Veriyorum, Soygun, Makine, Göç, Buzlar Çözülmeden, Emekli, Dostlar adlı oyunları vardır.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Yaşadığınız şehrin, bölgenin evlenme ile ilgili gelenek ve göreneklerini araştırınız. Araştırma sonuçlarınızı sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Tiyatroya gitme imkânı bulursanız komedi mi trajedi mi izlemeyi tercih edersiniz? Neden?

KAHVEDE ŞENLİK VAR

Yazlık bir kahve. Arkada ve iki yanda yüksekliği yarım metreyi aşmayan bahçe duvarları. Kapı yerini tutacak bir aralık, geçit yeri. Işıkla renklerin karışımı, daha arkada, güneşte parlayan ama görünmeyen bir denizin varlığını duyurur. İki yanda, iki iskemle. Geride, iskemlelerden ayrı, başına buyruk bir küçük masa. İskemleler de, masa da bir yazlık kahvede görülmeyecek türdendir. Parlak bir yaz sabahı.

Perde açılır açılmaz ortadaki aralıktan Garson girer. Garson, palyaço kılığıyla da oynanabilir, kara bir pantalon, beyaz gömlekle de. Yönetmenin dileğine bırakılmıştır.

Palyaço kılığıyla oynanmıyorsa da davranışları bir palyaçonun davranışlarını andırır az çok. Özellikle uyumludur. Giyinişinde de gerçek dışı bir ayrıntı bulunmalıdır. Hangi kılıkla oynanırsa oynansın, devingenliğiyle, oradan oraya sıçramalarıyla bir lastik top gibidir Garson.

(...)

ERKEK — Buraya bir bayan gelecekti. Geldi mi?

GARSON — Hayır, bayım. Henüz gelen giden yok.

ERKEK — (Mendiliyle terini kurulayarak) Hava da pek sıcak. (Çevresine bakar.) Burası güzel, güzel ama, gelinceye değin yürünmesi gereken bir yol var ki, insanın burnundan geliyor. Dik bir yokuş, kaldırımları da oldukça bozuk.

GARSON — Bütün güzel yerlere, dik bir yokuş tırmanılarak oldukça bozuk yollardan ulaşılır bayım.

ERKEK — Evet. Bunu hiçbir zaman bugünkü kadar iyi anlamamıştım.

GARSON — Bu da hiçbir zaman bugünkü kadar güzel bir yere ulaşmak isteğini duymadığınızı gösterir.

ERKEK — Ama siz... Biraz ileri gitmiyor musunuz?

GARSON — Görevimin müşterilerimize yer göstermek, buyrunuz efendim, ne emredersiniz efendim demekle bittiğini düşünmüyorum. Onları iyi tanırsam daha da yararlı olabilirim. Ama gene de biraz ileri gittiğim kanısındaysanız özür dilerim.

ERKEK — Rica ederim! Rica ederim!

GARSON — (İskemlelerden birini göstererek) Buyurmaz mısınız? (Erkek oturur, Garson masayı yanına koyar.) Emriniz bayım?

ERKEK — Biraz bekleyeceğim.

GARSON — Emredersiniz.

ERKEK — (Cep saatini çıkarıp bakar. Sonra uzaklaşan Garson'a) Baksanıza!

GARSON — Evet, bayım?

ERKEK — Saatiniz kaç?

GARSON — (Saatine bakmadan) On.

ERKEK — Benimki onu yirmi geçiyor. (Ayar etmek için yeniden saatini çıkarır.) Biraz ileri gitmiş olmalı.

GARSON — Hayır, bayım, düzeltmeniz gerekmez. Doğru olanı sizinki.

ERKEK — Yâ!

GARSON — Benim saatim, benim saatim değil.

ERKEK — Yâ!

GARSON — Buranın saati, kahvenin saati demek istiyorum. Müşterilerimin istediği saat. Her zaman güzel bir günden çalınmış yirmi dakikayı gösteren saat. Bizim işimizdir bu. Saatlerimizi öyle ayarlarız ki, sizin için çok değerli olan yirmi dakikayı kaşla göz arasında sizden çalar, sonra gene size armağan ederiz.

ERKEK — Çok hoşsunuz.

GARSON — Evet, olmak zorundayım.

ERKEK — (Süzerek) Çok da konuşkansınız.

GARSON — Konuşmadan hoş görünmenin yolunu daha bulamadığım için.

ERKEK — (Kısa bir susuştan sonra) Siz sessizliğinizle de çok işler görebilirsiniz Bay Garson.

GARSON — Beni gerçekten öyle buluyorsanız işimin altın çağını yaşıyorum demektir.

ERKEK — (Kısa bir sessizlikten sonra) Daha gelmedi.

GARSON — Ne iyi, sevinmelisiniz.

ERKEK — Neden sevinecekmişim? Bekletilmeyi hiç sevmem.

GARSON — Düşünün! Şunu düşünün! Size pek de önem vermeden, işine gider gibi süslenmeden, ama tam vaktinde gelen bir kadın mı iyi sizin için? Yoksa aynanın karşısında sizi düşünerek uzun uzun hazırlanan, sonra tam kapıdan çıkarken kendini yeterince güzel bulmadığı için geriye dönen, bu kez aynanın karşısında bir başka türlü süslenen, bu işi iki kez, üç kez, dört kez, beş kez yineleyen bu yüzden de sizi yarım saat bekleten kadın mı?

(...)

ERKEK — Bay garson!

GARSON — Buyrun, bayım?

ERKEK — Ben kimim? Kimi bekliyorum? Neden bekliyorum? Biliyor musunuz?

GARSON — İşimin yasalarından biri, kim olduğunuzu, kimi beklediğinizi, neden beklediğinizi kestirsem de bilir görünmemektir.

ERKEK — Ya ben söylersem?

GARSON — Öğrenmektir, sonra da hemen unutmak.

ERKEK — Bay Garson, tarihimin önemli günlerinden birini yaşıyorum. Yıldönümleri ya coşkuyla kutlanacak ya da yasla anılacak o önemli günlerden birini... Deminden beri, size göstermemek istiyorum ama, hafifçe ayaklarımın titrediğini, karnımın çekildiğini, yüreğimin vurduğunu duyuyorum. Bütün bunları belki de sizden gizleyebildim. Ama kılığımdan bir şey anlamadınız mı?

GARSON — Bağışlayın beni, işimin bir başka yasasını uyguluyorum şimdi, müşteriye karşı içten davranma yasasını.

ERKEK — Evet, ben de bunu istiyorum.

GARSON — Siz şimdi burada evleneceğiniz kadını bekliyorsunuz.

ERKEK — Yaşayın, Bay Garson! Bildiniz.

GARSON — Başarılar! Yerde ve gökte, gündüzde ve gecede, savaşta ve barışta başarılar!

ERKEK — Teşekkür ederim. (Bir susuş) Ne dersiniz? İyi bir iş yapıyor muyum?

GARSON — Evet, bayım.

ERKEK — Yaaa!

GARSON — Bir evlenme, insanı daha kötü bir evlenmeden korur.

ERKEK — Evet, korunmam gerekir artık. Otuzbeşimi geçtim. Saygıdeğer bir işim, küçümsenmeyecek bir param, uysal bir huyum var. Anam babam yok, sağlığım da yerinde.

GARSON — Bütün bunlar çevrenizde biliniyor mu?

ERKEK — Evet, ünlüyüm! Bütün bu özelliklerimle ünlüyüm! Oturduğum apartımanda, mahallemde, semtimde, bu kentte daha başka kentlerde. Bay Garson, çaylarda ve kokteyllerde, genç kız topluluklarında... Uzun kış gecelerinde yemekten sonra misafirlikte analar, babalar, halalar, amcalar katında konuşuluyorum ben.

(...)

GARSON — Ben size sesleninceye değin kendinizi burada yok sayacaksınız. Biz de yok sayacağız sizi. Hiç kaygılanmayın, ben yürüteceğim işinizi. (Çok kısa bir süre. Bir şey anımsamak ister gibidir. Sahnenin tam ortasına gelmişken birden bulur.) Ha evet. Çiçeğiniz! Çiçeğinizi unuttum. (Sahnenin öbür ucundaki masadan çiçek demetini alır. Hızlı adımlarla erkeğe getirir, eline tutuşturur.) Alın bunu!

ERKEK — Teşekkür ederim, Bay Garson. (Bu sırada kadın girmiş, biraz şaşkın, çevresini süzmektedir. Tuvalet vardır üstünde. Başında çiçekli, yemişli bir şapka, elinde mavi bir şemşiye. Yirmi beş yaşlarında kadardır.)

GARSON — (Kadını görür görmez) Buyurun bayan, birini mi aradınız?

KADIN — Evet, birini.

GARSON — Kimi acaba?

KADIN — Ben de tanımıyorum. Daha doğrusu şöyle bir tanıyorum. Bir demet çiçek olacaktı elinde.

GARSON — Ha, evet evet. Birkaç dakika önce bir bay geldi buraya, söylediğiniz gibi elinde bir demet çiçek vardı. Bir bayan gelecekti, dedi. Daha gelmedi, dedim ben de. Az sonra döneceğini söyleyerek (Eliyle bir yönü gösterir.) ileriye doğru yürüdü.

KADIN — Geç kaldım ben de. Saat kaç?

GARSON — (Saatine bakmadan) On.

KADIN — Ben on buçuk sanıyordum. İyice biliyor musunuz?

GARSON — Evet, tastamam on.

KADIN — Ah, ne erken gelmişim! Hiç yapmazdım böyle.

GARSON — Ne önemi var! Buyrun oturun.

KADIN — (Oturur.) Teşekkür ederim.

GARSON — Emriniz?

KADIN — Ne var?

GARSON — Çay, kahve, gazoz, limonata, şurup.

KADIN — Kahve olsun, orta şekerli.

GARSON — (Garson uzaklaşarak) Emredersiniz.

KADIN — Hayır, hayır, hayır bir dakika.

GARSON — (Yeniden kadının yanına gelerek) Evet bayan?

KADIN — Limonata! Limonata olsun.

GARSON — (Uzaklaşarak) Emredersiniz.

KADIN — Bir dakika! Bir dakika!

GARSON — (Kadının yanına gelerek) Buyrun bayan?

KADIN — Şimdilik bir şey içmesem. Biraz beklemek istiyorum.

GARSON — Nasıl isterseniz öyle olsun bayan. (Bir sessizlik)

KADIN — Ne güzel yer burası! Ayağının altında deniz. Gökyüzüne de ne yakın.

GARSON — Öyledir, hiç gelmemiş miydiniz?

KADIN — Hayır, hiç.

GARSON — Yazık. Oysa sizin gibi genç hanımların uğrak yeridir burası.

KADIN — Öyle mi? Niçin?

GARSON — Öğrenciler ders çalışmak için gelirler. Genç hanımlar çocuklarına hava aldırmak, yaşlılar yün örmek için gelirler.

KADIN — Ah, ne güzel!

GARSON — Hangisi bayan?

KADIN — (Kıkırdayarak güler.) Bilmiyorum. (Çok kısa bir süre) Ben niçin geldim, Bay Garson?

GARSON — Siz mi? Elinizde defteriniz, kitabınız yok, öyleyse ders çalışmak için değil. Yanınızda hava aldıracak çocuğunuz da yok. Günün bu saatinde açık havada yün örecek kadar da yaşlı değilsiniz. Özür dilerim, belki de beklediğiniz insanla elele tutuşup... Ama bu da olamaz, tanımadığınızı, daha doğrusu şöyle bir tanıdığınızı söylemiştiniz. Sahi niçin geldiniz bayan?

KADIN — (Gene kıkırdayarak güler.) Bilmiyorum.

GARSON — Ah, bu genç kızların bu “bilmiyorum”ları... Öyle severim ki. En kesin bilgilerini “bilmiyorum”larının altına gizlediklerini sandıkları zaman alımları nasıl bir kat artar.

(...)

KADIN — (İçini çekerek) Üzülüyorum.

GARSON — Niçin?

KADIN — Niçin mi, Bay Garson? Hangisi olursa olsun, bu türlü sözleri dinlemeye benim artık hakkım yok da onun için.

GARSON — Ya! Sırrınız buymuş demek!

KADIN — Evet. Bundan sonra saklayamam sizden. Ben buraya demin size sözünü ettiğim o bayla tanışmak, anlaşmak, evlenmek için geldim.

GARSON — Desenize, bir altın kapının eşiğindesiniz.

KADIN — Evet, bir eşikteyim. Bir eşiğin önünde! Adımımı atsam mı dersiniz? Yoksa arkama bile bakmadan koşa koşa kaçsam mı?

GARSON — Nereye?

KADIN — Annemin evine! Dallarında hâlâ salıncaklarım kurulu büyük ağaçların gölgelediği bahçemize! Boyaları şimdi biraz dökülmüş, saçları tutam tutam düşmüş olsa da, gene canlı, gene bana eskisi gibi gülümseyen bebeklerime!

GARSON — (Koşarak erkeğin yanına doğru gider. Kadın bu sırada çantasından yelpazesini çıkarmış, yelpazelenmektedir.) Bayım! (Karşılık alamaz.) Uyumuş mu ne? (Bir susuş) Bayım!

ERKEK — (Garson omuzuna dokununca irkilerek) Ne var Bay Garson?

GARSON — Kaçmak istiyor!

ERKEK — Nereye?

GARSON — Annesinin evine.

ERKEK — Yıllarca sonra yapacağı işi şimdi mi yapmak istiyor!

GARSON — Evet, evet, haklısınız, çok haklı. (Koşarak kadının yanına gelir.) Durun acele etmeyin bayan! her zaman kaçabilirsiniz, kaçmak kolay.

KADIN — Kaçmanın güç olacağı bir anın gelmesinden korkuyorum Bay Garson.

GARSON — Ama düşünün! Buraya kadar gelmişsiniz. Niçin? Bir denemek için! Denemeniz gerekiyor.

KADIN — Evet, denemem gerekiyor.

GARSON — Ah, ne kadar heyecanlısınız siz, ne kadar heyecanlı! Yüzünüz şimdi, giyilmemiş gelinlikler gibi ak. (...) (Kendi kendine hızlı hızlı) Ne söylemeliyim size, bir şeyler söylemeliyim! (Bir susuş. Birden) Hiç tanımıyorum demiştiniz, değil mi?

KADIN — Tanımıyorum, diyebilirim.

GARSON — Uzaktan bir iki kez görmüştünüz öyle mi?

KADIN — Eh işte, o kadar.

GARSON — Bir dost mu girmişti araya?

KADIN — Bunu söylememiştim. Nereden biliyorsunuz?

GARSON — Her zaman öyle olur.

KADIN — Doğru, her zaman öyle olur.

GARSON — Bir bilginiz var mı onun için?

KADIN — Evet iyi bir aileden. Ama şimdi o iyi ailesi de yok. Görgülü. İyi bir öğrenimi var, parası da yok değil. Rahatlık sağlayabilir, güvenlik. (Çok kısa bir süre) Siz neden soruyorsunuz bütün bunları bana?

GARSON — Rica ederim bayan, aklınıza bir şey gelmesin. Böyle bir konuyla karşılaştım mı dayanamam, yardım etmeden duramam. Bir ara kararsızlığın koyu gölgesi düştü yüzünüze, egemenliği altına aldı aklınızı da pembeliğinizi de... Sorularımla bazı şeyleri aydınlığa çıkarıp yıkmak istedim ben de o gölgeyi.

KADIN — Çok iyisiniz Bay Garson, konuşturarak yüreklendirdiniz beni. (Bir susuş) Biliyor musunuz?

GARSON — Biliyorum, bayan.

KADIN — Neyi?

GARSON — Anılarınızın en canlısı, karanlık ve durgun sularda ışıklı sandallar gibi yüzen düğünlerdir. Hısımlarınızın düğünleri, arkadaşlarınızın düğünleri, tanıdıklarınızın düğünleri, tanımadıklarınızın düğünleri. Düğün önceleri, düğün geceleri, düğün sonraları... Çocukluğunuzda gelinin sizi yanına çağırıp da saçınıza bir tutam tel taktığında siz evlenmiş gibi olurdunuz. Daha sonraları genç kızken, evlenen bir tanıdığınıza mutluluk dilediğinizde gene evlenen sanki sizdiniz! Bütün yaşamınızın düğün düşleriyle ve iki düğün arası günlerle geçtiğini biliyorum. Çocukluğunuzdan bu yana günden güne güçlenerek, yaşamayı bir çatı altında boyunduruğa vuracağınız bir erkekle düşündüğünüzü biliyorum.

(Erkek ile kadın, garson aracılığıyla birbirlerini tanımaya çalışırlar. Daha sonra erkek ile kadın bir araya gelir, konuşur, tartışır ve evlenmeye karar verirler. Oyun böylece biter.)

Sabahattin Kudret AKSAL

Kahvede Şenlik Var

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

çetin : Amaçlanan duruma getirilmesi, elde edilmesi, çözümlenmesi, işlenmesi güç veya engeli olan, güç, zor, müşkül.

paha : Alım veya satımda bir şeyin para karşılığındaki değeri, eder, fiyat.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

1950-1980 yılları arasında roman ve öykü yazarlarımızda olduğu gibi tiyatro yazarlarının da sayısında artış olmuş, içerik çeşitlenmiştir. Toplum sorunları yine ön planda olmakla birlikte; bireysel ve evrensel sorunlar da ele alınmıştır. Eğitim ve sorunları, kuşaklar arası çatışma, ağa-köylü, imam-muhtar-öğretmen ilişkileri işlenmiştir. Bu dönemde Haldun Taner, Orhan Asena, Turgut Özakman, Refik Erduran, Recep Bilginer, Göngör Dilmen, Turan Oflazoğlu, Sabahattin Kudret Aksal gibi yazarlarımızın önemli tiyatro eserleri vardır.

Komedi türünde yazılmış olan "Kahvede Şenlik Var" adlı oyun, iki perdeden oluşur. Okuduğunuz bölüm birinci perdeden alınmıştır. Oyunun konusu evliliktir. Sabahattin Kudret Aksal'ın ününün artmasını sağlayan "Kahvede Şenlik Var" oyunu pek çok kez sahnelenmiştir. Yazar, oyununda evlenmek isteyen ve birbirini hiç tanımayan iki insanın birbirini tanımaya çalışmasını anlatmaktadır. Yazar, evlenecek kişilerin eş seçme sırasındaki endişeleri üzerinde durmaktadır. Bir yandan da evlilik kurumunun bireyler üzerindeki baskısını, ailede sevgi ve saygının kalmadığını, gençlerin geleneksel evliliği artık tercih etmediğini yer yer mizahi bir üslupla dile getirerek evliliği çıkar ilişkisi olarak gören insanlara da ders vermeyi amaçlamıştır. Böylece ailelerin nasıl kurulması gerektiğini, nelere dikkat edileceğini şiirsel bir ifade ve komedi ile vermeye çalışmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Kahvede Şenlik Var" metninde, anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

5. Metindeki kahramanların özelliklerini belirleyiniz.

6. Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

7. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

8. Okuduğunuz metin ve Sabahattin Kudret Aksal hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

SABAHATTİN KUDRET AKSAL (1920-1993)

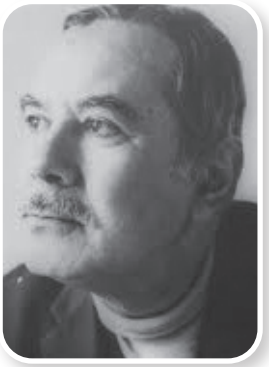

İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitirdi. Bir süre öğretmenlik yaptı, daha sonra belediyeye bağlı kuruluşlarda çalıştı. İstanbul'da vefat etti.

Sabahattin Kudret Aksal; Varlık, İnsan, Oluş dergilerinde yayımlanan şiirleriyle adını duyurdu. 1947'den sonra hikâye ve oyun türlerinde eserler verdi.

Şiirlerinde yaşama sevincini, hikâye ve oyunlarında psikolojik gözlemlerini işledi. Şiirin bir düşünceyi, bir duyguyu en güçlü biçimi ile veren sanat olduğuna inandı. "Hikâye sadece okura yaşanmış etkisini versin yeter. Sonra bence iyi bir hikâyeci, hikâyeyi bir yana atmış ya da kendine has bir tahkiye getirmiş kişidir." görüşündedir.

Sanatçının Gazoz Ağacı, Yaralı Hayvan adlı hikâyeleri; Şakacı, Tersine Dönen Şemsiye, Kahvede Şenlik Var adlı oyunları vardır.

4. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Kültürümüzde, toplumumuzda cimrilik hoş karşılanmaz. Eli açık insanlar sevilir, hoş karşılanır. Bu durum sizce neden böyledir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Sizce cimrilik bir hastalık mıdır? Neden?

CİMRİ

(Harpagon (Arpagon) çok ama çok cimri, parayı yaşama amacı olarak gören biridir. Cimriliği hastalık derecesindedir. Ona göre herkes parasını çalabilir. Bu nedenle çevresindeki herkesten şüphelenir, kasaya bile güvenmez. Kasaların kolayca çalınabileceğini düşünür. Paranın az harcanması için atlarını hatta yeri geldiğinde hizmetçilerini bile aç bırakır.)

Aşağıdaki bölümde Harpagon'un çevresindekilerden birine [uşağı La Fléche (La Fileş)] şüpheyle yaklaşımı ve uşağın ona karşı tutumu anlatılmaktadır.

(...)

SAHNE III

HARPAGON, LA FLÈCHE

HARPAGON

Çık git buradan! Hemen! Lamı cimi yok! Hadi Yallah!

Çekil git evimden! Seni azılı eşkıya seni! Seni ip kaçkını seni!

LA FLÈCHE

Böyle kötü, böyle Allahın belası herif görmedim ömrümde! Belki de şeytanın ta kendisi bu moruk, insan kılığına girmiş şeytan! Tövbe, tövbe!

HARPAGON

Ne geveliyorsun ağzının içinde?

LA FLÈCHE

Niçin kovuyorsunuz beni?

HARPAGON

Bir de hesap mı vereceğim sana, haydut! Çık git diyorum, çabuk! Gebertirim yoksa seni!

LA FLÈCHE

Ne yaptım ben size?

HARPAGON

Ne yaptınsa yaptın, defol diyorum sana!

LA FLÈCHE

Benim efendim, sizin oğlunuz, burada beklememi söyledi kendisini.

HARPAGON

Git sokakta bekle efendini! Kazık gibi dikilip durma evimde. Olanı biteni dikizlemek işin gücün, her şeyden bir çıkar sağlamak için. Her yaptığımı gözetleyen bir adamı istemiyorum karşımda bütün gün. Hafiye istemiyorum evimde! Kör olası gözlerin, dört yanımı kuşatmış, yiyecek sanki varımı yoğumu; çalınacak bir şey arıyorlar orada burada, sinsi sinsi.

LA FLÈCHE

Ne çalması, a efendim? Bir çöpünüzü çaldıracak göz var mı sizde? Her şeyinizi bir yere saklamış, gece gündüz nöbet bekliyorsunuz!

HARPAGON

İstediğim şeyi istediğim yere saklar, istediğim gibi nöbet beklerim. Şu pis hafiyeye bak hele, benim ne yaptığımla uğraşıyor.

(*Kendi kendine:*)

Sakın kokusunu almış olmasın bu herif altınlarımın!

(*Yüksek sesle:*)

Sen belki de gider, bu evde saklı para var dersin elâleme!

Her şey umulur senden.

LA FLÈCHE

Saklı para mı var bu evde?

HARPAGON

Yok, alçak herif, yok bu evde öyle şey!

(*Kendi kendine:*)

Kudurtacak bu adam beni!

(*Yüksek sesle:*)

Demek istiyorum ki sen bana kötülük olsun diye gider, saklı param olduğunu söylersin ona buna.

LA FLÈCHE

Ha olmuş ha olmamış, bize ne canım? Ne hayrı var bize sizin paranızın?

HARPAGON

Ukalaya bak hele! Koparırım şimdi senin o ukala kafanı!

(*Tokat atmak ister.*)

Defol buradan, defol!

LA FLÈCHE

Nenizi aşırabilirim sizin?

HARPAGON

Dur, neler aşırdın bakalım! Bir arayım!

LA FLÈCHE

İnsan nenizi aşırabilir sizin?

HARPAGON

Gel hele, bir bakalım, Aç şu ellerini!

LA FLÈCHE

Buyrun!

HARPAGON

Aç öteki elini de.

LA FLÈCHE

Ötekini mi?

HARPAGON

Evet ya! Ötekini.

LA FLÈCHE

Buyrun! İşte öteki!

HARPAGON

(Pantolonunu göstererek:)

Şurada bir şey yok mu, şurada?

LA FLÈCHE

Kendiniz bakın.

HARPAGON

(Pantolonun dize yakın şişkin yerlerini yoklar.)

Bu bol pantolonlar tam hırsızlara göre: Çal çal içine doldur. Topunu asmalı böyle pantolon giyenlerin!

LA FLÈCHE

Ah, işte böylesinin korktuğu başına gelmeli ki değsin. Ne seve seve çalardım bir şeyini bulsam!

HARPAGON

Ne dedin?

LA FLÈCHE

Ne mi dedim?

HARPAGON

Kim neyi çalarmış?

LA FLÈCHE

Bir şey çaldım mı diye bakılmadık yerim kalmayacak dedim.

HARPAGON

(La Fleche'in ceplerini karıştırır.)

Bakarım ya, bakarım elbet.

LA FLÈCHE

Bu cimrilerin topunun birden canı cehenneme!

HARPAGON

Kimin canı cehenneme dedin?

LA FLÈCHE

Cimrilerin.

HARPAGON

Kimmiş o cimriler?

LA FLÈCHE

Korkunç, aşağılık kişiler!

HARPAGON

Kimmiş onlar?

LA FLÈCHE

Siz ne diye alınıyorsunuz canım?

HARPAGON

Ne diye alınırsam alınırım.

LA FLÈCHE

Size mi söyledim sandınız?

HARPAGON

Ne sanırsam sanırım! Sen kime cimri diyorsun, onu söyle bana.

LA FLÈCHE

Kime mi diyorum?.. Külahıma diyorum.

HARPAGON

Külahını ağzına tıkarım ben senin.

LA FLÈCHE

Cimrilere beddua etmek de mi yok?

HARPAGON

Var, var; ama benim karşımda dırlanma yok, anladın mı? Yüzsüz herif! Kes sesini!

LA FLÈCHE

Kimsenin adını almadım ki ağzıma.

HARPAGON

Kapat ağzını! Ben kapatırım yoksa!

LA FLÈCHE

Kimin saklısı varsa o gocunsun!

HARPAGON

Tutacak mısın dilini?

LA FLÈCHE

Tutacağım, ama zorla.

HARPAGON

Zorla ya! Elbette!

LA FLÈCHE

(*Setresinde bir cep daha göstererek:*)

İşte bir cep daha. Ona da bakın. Rahat ettiniz mi şimdi?

HARPAGON

Hadi, aratma kendini de ver.

LA FLÈCHE

Neyi?

HARPAGON

Aldığın neyse onu.

LA FLÈCHE

Hiçbir şeyinizi almadım ki!

HARPAGON

Hiçbir şeyimi.

LA FLÈCHE

Hiçbir şeyinizi.

HARPAGON

Hadi uğurlar olsun öyleyse; cehennemin dibine kadar yolun var.

LA FLÈCHE

Uğurlamanın bundan iyisi de can sağlığı!

HARPAGON

Çaldıkların gözüne dizine dursun inşallah! Bu kör olası uşak rahat nefes aldırmaz oldu bana! Topal köpeğin suratını gördüm mü bütün keyfim kaçıyor.

(...)

(Harpagon'un kızı Elise (Eliz) de oğlu Cleante (Kılinte) de varlık içinde yokluk çekmektedirler. İkisinin de sevdiği vardır. Elise, evlerinde vekilharç olarak çalışan Valera'ya; Cleante ise maddi durumu iyi olmayan Mariane (Mariyon)'a aşıktır. Harpagon kendisi için de çocukları için de uygun eşler bulmuştur. Onları yanına çağırır, onlara durumu açıklar. Harpagon'un evlenmek istediği kız oğlunun sevgilisi Mariane'dur. Tabi bu durumu bilmez, oğlu da bir şey söylemez. Harpagon oğluna paralı dul bir kadın, kızına ise yaşlı ve zengin birini bulmuştur. Elise de Cleante de bu durumu kabullenmez. Tabi entrikalara başvururlar ama bir türlü başarılı olamazlar. Cleante, babasının parasının yerini bulur ve parayı alır. Mariane ile sevgili olduklarını, evliliklerine izin vermesi şartıyla parayı vereceğini söyler. Oyunun sonunda Mariane ve Valera'nın da zengin olduğu anlaşılınca Harpagon evliliklerine, annelerinin masrafları karşılaması şartıyla onay verir.)

Moliere

Cimri

Çev. Sabahattin EYÜBOĞLU

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

hafiye : Dedektif.

setre : Düz yakalı, önü ilikli bir ceket türü.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Plautus'un "Çömlek" adlı oyunundan uyarlanan 5 perdelik oyun, bir komedi tiyatrosudur. Komedi tiyatrosunun karakter komedisi, töre komedisi, entrika komedisi gibi türleri vardır. Okuduğunuz "Cimri" adlı oyun, insan karakterinin gülünç, eksik, toplumun değer yargılarıyla ters düşen yönlerini anlattığı için bir karakter komedisidir. Moliere (Molyer), oyununda Harpagon adlı zengin ama aynı zamanda cimri olan adamın düştüğü gülünç durumları anlatmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Cimri" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin tema ve konusu belirleyiniz.

3. Metindeki temel çatışmayı ve bu çatışma etrafında yer alan diğer çatışmaları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.

5. Metindeki kahramanların özelliklerini belirleyiniz.

6. Metindeki zaman ve mekânın özellik ve işlevlerini belirleyiniz.

7. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

8. a) Metinde klasisizm akımının yansımalarını değerlendiriniz.

b) Klasisizm akımının edebiyatımızda ve dünya edebiyatındaki diğer önemli yazarlarını ve bunların bazı eserlerini yazınız.

9. Komedi türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönemle ilişkisini belirleyiniz.

Yazarın Biyografisi

MOLIERE (1622-1673)

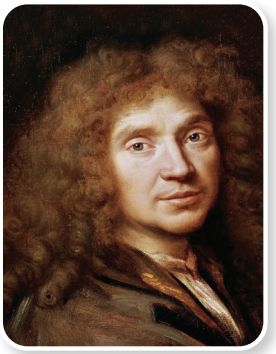

Fransız oyun yazarı ve oyuncudur. Yaşadığı dönem komedi oyunlarında amaç sadece güldürmekken Moliere; güldürürken düşündürmeyi amaçladı, bu anlayışla eserlerini yazdı ve sahneledi. İnsanların gülünç yanlarını yalın ve canlı bir anlatımla aktardı. Moliere; tiyatro dünyasında yalnızca yazarlığı değil, oyunculuğuyla da yer aldı. Dünya edebiyatında komedi tiyatrosunun büyük isimlerinden olan Moliere, Fransız komedisinin de kurucusu sayılır.

Yazarın Cimri, Tartuffe (Tartuf), Gülünç Kibarlar, Zoraki Tabip, Kibarlık Budalası, Hastalık Hastası, Kocalar Okulu adlı oyunları vardır.

ETKİNLİK

İncelediğiniz "Koçyiğit Köroğlu", "Paydos", "Kahvede Şenlik Var" ve "Cimri" adlı oyunları tür, içerik, dil ve anlatım açısından karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

Oyun	Tür	İçerik	Dil ve Anlatım
Paydos	.....	.....	.....
Koçyiğit Köroğlu	.....	.....	.....
Kahvede Şenlik Var	.....	.....	.....
Cimri	.....	.....	.....

DİL BİLGİSİ

1. "Kahvede Şenlik Var" adlı metinden alınan aşağıdaki cümlelerde virgülün kullanımında yapılan yanlışlıkları belirleyerek düzeltiniz.

"ERKEK — (Mendiliyle terini kurulayarak) Hava da pek sıcak. (Çevresine bakar.) Burası güzel, güzel ama, gelinceye değin yürünmesi gereken bir yol var ki, insanın burnundan geliyor. Dik bir yokuş, kaldırımları da oldukça bozuk."

"KADIN —Annemin evine! Dallarında hâlâ salıncaklarım kurulu büyük ağaçların gölgelediği bahçemize! Boyaları şimdi biraz dökülmüş, saçları tutam tutam düşmüş olsa da, gene canlı, gene bana eskisi gibi gülümseyen bebeklerime!"

2. Aşağıda "Kahvede Şenlik Var" adlı metinden bazı cümleler verilmiştir. Bu cümlelerdeki yazım yanlışlarını belirleyerek düzeltiniz.

- "Yıldönümleri ya çoşkuyla kutlanacak ya da yasla anılacak o önemli günlerden birini..."
- "Otuzbeşimi geçtim."
- "Oturduğum apartımanda, mahallemde, semtimde, bu kentte ve daha başka kentlerde."

3. Aşağıda "Kahvede Şenlik Var" adlı metinden bazı cümleler verilmiştir. Bu cümlelerdeki anlatım bozukluklarını düzelterek bozukluklarının nedenini noktalı alanlara yazınız.

- Ayar etmek için yeniden saatini çıkarır.

.....

- Bütün yaşamınızın düğün düşleriyle ve iki düğün arası günlerle geçtiğini biliyorum.

.....

- Çocukluğunuzdan bu yana günden güne güçlenerek, yaşamayı bir çatı altında boyunduruğa vuracağınız bir erkekle düşündüğünüzü biliyorum.

.....

"Kahvede Şenlik Var" adlı metni inceleyerek metinde anlatım bozukluğu olup olmadığını belirleyiniz. Bulduğunuz anlatım bozukluklarının nedenlerini söyleyiniz ve cümleleri düzeltiniz.

YAZMA

ETKİNLİK

Defterinize bir tiyatro salonunda, televizyonda veya genel ağ (EBA portalı vb.) ortamında izlediğiniz bir tiyatro üzerine değerlendirme yazısı yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

ETKİNLİK

Tek kişilik veya birkaç kişilik bir oyun hazırlayınız. Hazırladığınız oyunu okulunuzda sahneleyiniz.

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metnin altında verilen soruları cevaplayınız.

SEVGİ VE BARIŞ

FATMA BACI— Hünkârım! (Sarılır, ağlar.)

HACI BEKTAŞ— Ağlama. Hem ben düğün dernek yapılsın isterim arkamdan. Yaptıklarımın öğüncü, yapacaklarımızın sevinciyle...

FATMA BACI— (Gözlerini siler.) Haklısınız hünkârım. Siz daha çok yaşayacaksınız.

(Genç kız ve genç erkek önde, anne ve babaları arkada, girerler. Hacı Bektaş genç kızın giysisinin içinde iyice şişmiş karnına bakar.)

HACI BEKTAŞ— Kızım senin karnın burnunda.

GENÇ KIZ— Akşama sabaha.

HACI BEKTAŞ— Kız mı istersin oğlan mı?

GENÇ ERKEK— Ben oğlan.

GENÇ KIZ— Ben kız.

HACI BEKTAŞ— Hayırlı evlat olsun.

KIZ ANASI— Bizim yolumuzdan olsun.

OĞLAN BABASI— Hayır, bizim yolumuzdan olsun.

HACI BEKTAŞ— (Kıza ve erkeğe) Siz hangisi olsun istiyorsunuz?

GENÇ KIZ— Güzel olsun, akıllı olsun, ana babaya saygılı olsun.

GENÇ ERKEK— Yurda ve ulusa yararlı biri olsun.

GENÇ KIZ— Kız olursa iyi bir eş, erkek olursa iyi bir aile babası olsun.

GENÇ ERKEK— Okusun adam olsun. Altta kalıp ezilmesin. Ama üste çıkıp da ezmesin de.

KIZ ANASI— Bunları olsun olsun da yine de bizim yolumuzda olsun.

OĞLAN BABASI— O bir tarla. Tohum bizden. Hak bizim. Gideceği yol da bizim olacak.

HACI BEKTAŞ— Kız olsun erkek olsun, doğacak olan bir insan. Tanrı'nın kulu, insanların kardeşi. İnsanlar dinleriyle doğmazlar.

OĞLAN BABASI— Ama babanın dinini alırlar.

KIZ ANASI— Ya anasının dini.

HACI BEKTAŞ— Dünyaya gelirken Tanrı kulağına fısıldamıyor ya. Şu dinden, bu yoldan olacağını. Siz önce, ananın hayırlısıyla kurtulmasına dua edin. Sonra, çocuğun sağlıklı doğmasına. Çarpuk, çurpuk sakat doğmamasına. Büyüsün aklı ersin, kendisi bulur yolunu.

GENÇ KIZ— Ben de öyle düşünüyorum.

GENÇ ERKEK— Ben de.

HACI BEKTAŞ— Yani yaşam kavgasını kendisi verecek nasıl olsa. Şimdiden kendi anlamsız kavganıza bulaştırmayın bu yavruyu.

(...)

Recep BİLGİNER

Sevgi ve Barış

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Okuduğunuz tiyatro metninin türü ve özelliklerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Metnin zaman ve mekân özelliklerini belirleyerek noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

3. Metinde parantez içlerinde verilen ifadelerin görevi nedir? Açıklamalarınızı noktalı alana yazınız.

.....

.....

4. "GENÇ KIZ: Güzel olsun, akıllı olsun, ana babaya saygılı olsun.

GENÇ ERKEK: Yurda ve ulusa yararlı biri olsun."

Yukarıdaki sözlerden anne babaların saygılı ve vatanına yararlı çocuklar istediği anlaşılmaktır. Sizler anne babalarınıza saygınızı nasıl gösterirsiniz? Vatanınıza nasıl yararlı bireyler olursunuz? Açıklamalarınızı noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Sahnelenmek için yazılan edebî türlere tiyatro denir.

(....) Komedi tiyatrosunda acıklı ve gülünç olaylar bir arada aktarılır.

(....) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda Turgut Özakman, Orhan Asena, Recep Bilginer, Turan Oflazoğlu gibi sanatçılar Türk tiyatrosuna pek çok eser kazandırmışlardır.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akın", "Özyurt", "Canavar" gibi oyunları ..... olarak kaleme alınmıştır.
- Komedi tiyatrosunun ....., ..., ...gibi türleri vardır.
- Moliere, dünya edebiyatında ..... tiyatrosunun önemli isimlerindendir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki sanatçılardan hangisi Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda tiyatro türünde eser vermemiştir?

A) Vedat Nedim Tör

B) Faruk Nafiz Çamlıbel

C) Refik Erduran

D) Ziya Gökalp

E) Necip Fazıl Kısakürek

2. Aşağıdakilerden hangisi hem Cumhuriyet öncesinde hem Cumhuriyet sonrasında tiyatro yazan sanatçılarımızdan değildir?

A) Musahibzâde Celâl

B) Halit Fahri Ozansoy

C) Yusuf Ziya Ortaç

D) Reşat Nuri Güntekin

E) Sabahattin Kudret Aksal

3. Aşağıdakilerden hangisi 1950-1980 yılları arasında Türk tiyatrosunda ele alınan konulardan değildir?

A) Kuşaklar arası çatışma

B) Eğitim sorunları

C) Kölelik sorunu

D) Bireysel sorunlar

E) Evrensel sorunlar

4. Birçok yerde öğretmenlik yapan sanatçı, eserlerinde halk kültürüne geniş yer verdi. Köşebaşı adlı eserini, orta oyunu tekniklerinden yararlanarak yazdı. Koçyiğit Köroğlu adlı oyununda halk kültürüne yer verdi. Oyunlarının yanı sıra içtenlikle yazdığı, duygusal yönü ağır basan şiirler de yazdı.

Bu parçada sözü edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ahmet Hamdi Tanpınar

B) Refik Erduran

C) Kenan Hulusi Koray

D) Turgut Özakman

E) Ahmet Kutsi Tecer

5. Aslında bir tıp doktoru olan yazar, edebiyata şiirle başlayıp sonradan tiyatroya yöneldi. Daha çok tarihî konuları ele alan oyunları ile tanınan yazar, tiyatronun eğitici olduğunu savundu. Oyunlarında tarihî konuların yanı sıra insanların birbirleriyle olan ilişkilerini ve toplumsal olaylar karşısındaki tepkilerini, kadın-erkek ilişkilerinden hareketle aile konusunu ele aldı. İlk oyunu Tanrılar ve İnsanlar olmakla birlikte asıl ününü Atçalı Kel Mehmet adlı oyunu ile kazandı.

Bu parçada sözü edilen sanatçı, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Recep Bilginer

B) Orhan Asena

C) Turan Oflazoğlu

D) Haldun Taner

E) Güngör Dilmen

6. Aşağıdaki eserlerden hangisi türü bakımından ötekilerden farklıdır?

A) Kahvede Şenlik Var

B) Buzlar Çözülmeden

C) Bir Pazar Günü

D) Han Duvarları

E) Hürrem Sultan

7. ..... oyununda zaman, Oğuzların İslamiyet'i kabul etmesinden önceki döneme kadar ele alınmıştır. Eserde kahramanımız ....., Bolu Beyi'ne karşı adaletin savunucusudur. Oyun kahramanlarından obabaşı; sorumluluk sahibi, geleneklere bağlı, görgülü bir ihtiyardır.

Bu parçada boş bırakılan yerlere, aşağıdakilerden hangileri getirilmelidir?

A) Koçyiğit Köroğlu-Köroğlu

B) Battal Gazi Destanı-Battal Gazi

C) Keşanlı Ali Destanı-Keşanlı Ali

D) Dede Korkut Hikâyeleri-Dede Korkut

E) Kahvede Şenlik Var-Garson

8. **Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi'nde yazılan eserlerden değildir?**

A) Bir Adam Yaratmak

B) Çok Bilen Çok Yanılır

C) Aile Bağları

D) Paydos

E) Koçyiğit Köroğlu

9. Sabahattin Kudret Aksal, oyunda hem Batı'da hem de Türk edebiyatında üzerinde birçok eser yazılan "evlenme" temasını ele almıştır. Bu oyunda, evlenmek isteyen ama birbirini tanımayan bir kadınla bir erkeğin birbirini tanımaya çalışmaları anlatılmaktadır. Ayrıca yazar, evlenecek kişilerin eş seçme sırasındaki endişelerine de yer vermiştir.

Bu parçada söz edilen eser, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Evin Üstündeki Bulut

B) Tersine Dönen Şemsiye

C) Önemli Adam

D) Kahvede Şenlik Var

E) Şakacı

10. İlk kez 1948'de sahnelenen ve yurt dışında da oynanan eser, mesleğini seven ve manevi değerleri önemseyen öğretmen Murtaza'yı anlatır.

Bu cümlede söz edilen eser, aşağıdakilerden hangisidir?

A) Paydos

B) Keşanlı Ali Destanı

C) Koçyiğit Köroğlu

D) Bir Adam Yaratmak

E) Tohum

11. ( ) Nasıl toparlanacaksın ( ) Elini kıpırdatmaya gücün yok ( ) Sen oynamaktan söz ediyorsun ( ) Bu imkânsız ( ) ( ) dedim ama dinletemedim.

Bu parçada ayraçlarla ( ) belirtilen yerlere aşağıdakilerden hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (“) (?) (.) (.) (.) (”)

B) (“) (.) (.) (.) (…) (”)

C) (-) (!) (.) (.) (…) (-)

D) (-) (?) (.) (.) (.) (-)

E) (“) (!) (.) (.) (.) (”)

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, bitişik yazılması gereken “de” ayrı yazılmıştır?

A) Annem de babamın söylediklerine katıldı.

B) Düğüne beni de davet etmişti.

C) Hırsız, onların da evine girmiş.

D) Bir de bu kitabı okumanı tavsiye ederim.

E) Bugünüm de yanımda olduğunuz için teşekkür ederim.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde “ki” nin yazımı yanlıştır?

A) Anladım ki olanları bana anlatmayacaksın.

B) Bahçedeki ağaçlar kurumaya başlamış.

C) Tam çıkacaktı ki telefonu almadığını fark etti.

D) O kadar çok konuştuki başım ağrıdı.

E) Bu kalem benimki, seninki nerede bilmiyorum.

14. Bu ülkeyi çok seviyor ve burayı tüm romanlarında ele alıyordu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

A) Tamlayan eksikliğinden

B) Gereksiz sözcük kullanılmasından

C) Ek eksikliğinden

D) Özne eksikliğinden

E) Nesne eksikliğinden

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

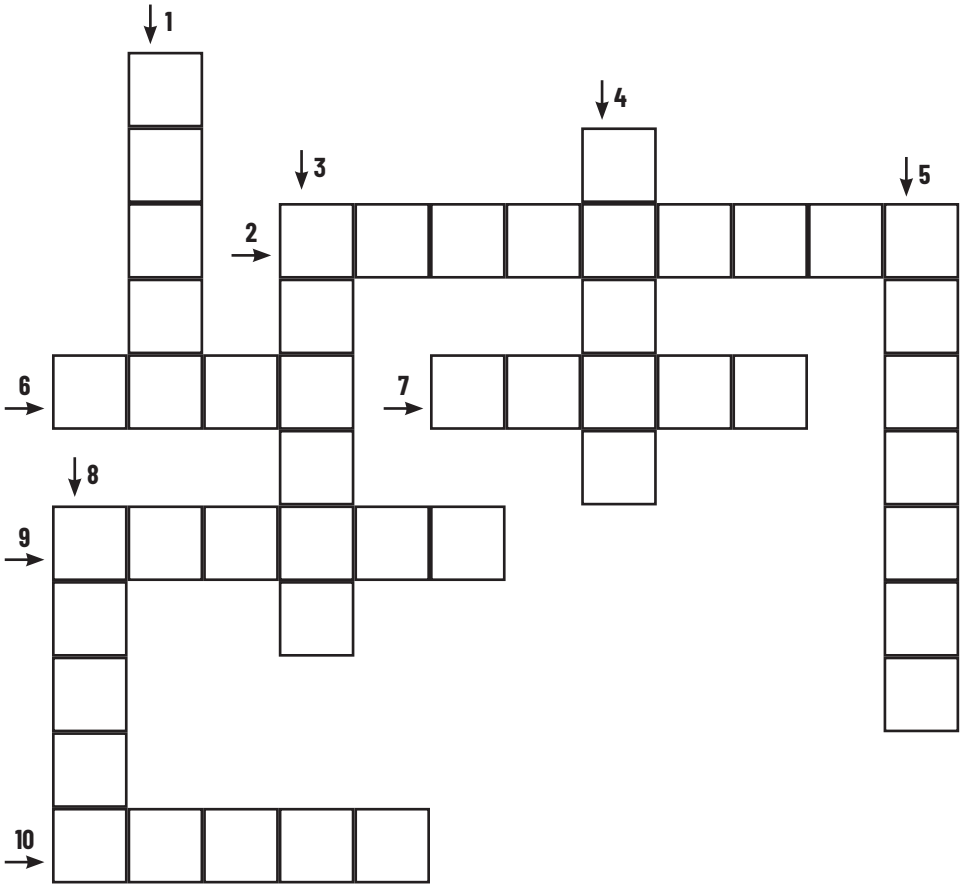

1. Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen perde, aksesuar vb. ögelerin bütünü.
2. Fransız oyun yazarı Moliere'in de ilkelerine bağlı kaldığı, Fransa'da 17. yüzyılda ortaya çıkan eski Yunan ve Latin edebiyatlarını örnek alan sanat akımı.
3. İlkel, yalın güldürme ögelerinden yararlanan, bazen inanırlığın sınırını aşan, güldürmeyi amaç edinen sahne eseri, güldürü, fars.
4. Harpagon adlı zengin ama aynı zamanda cimri olan adamın düştüğü gülünç durumları anlatan oyun.
5. Bir oyunda, kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma.
6. Acıklı, üzüntülü olayları, bazen güldürücü yönlerini de katarak konu alan sahne oyunu.
7. Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri.
8. Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, oyun.
9. Yurt dışında ilk kez oynanan ve Cevat Fehmi Başkut tarafından yazılan oyun.
10. Bir oyun veya filmin başlıca bölümlerinden her biri.

E. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

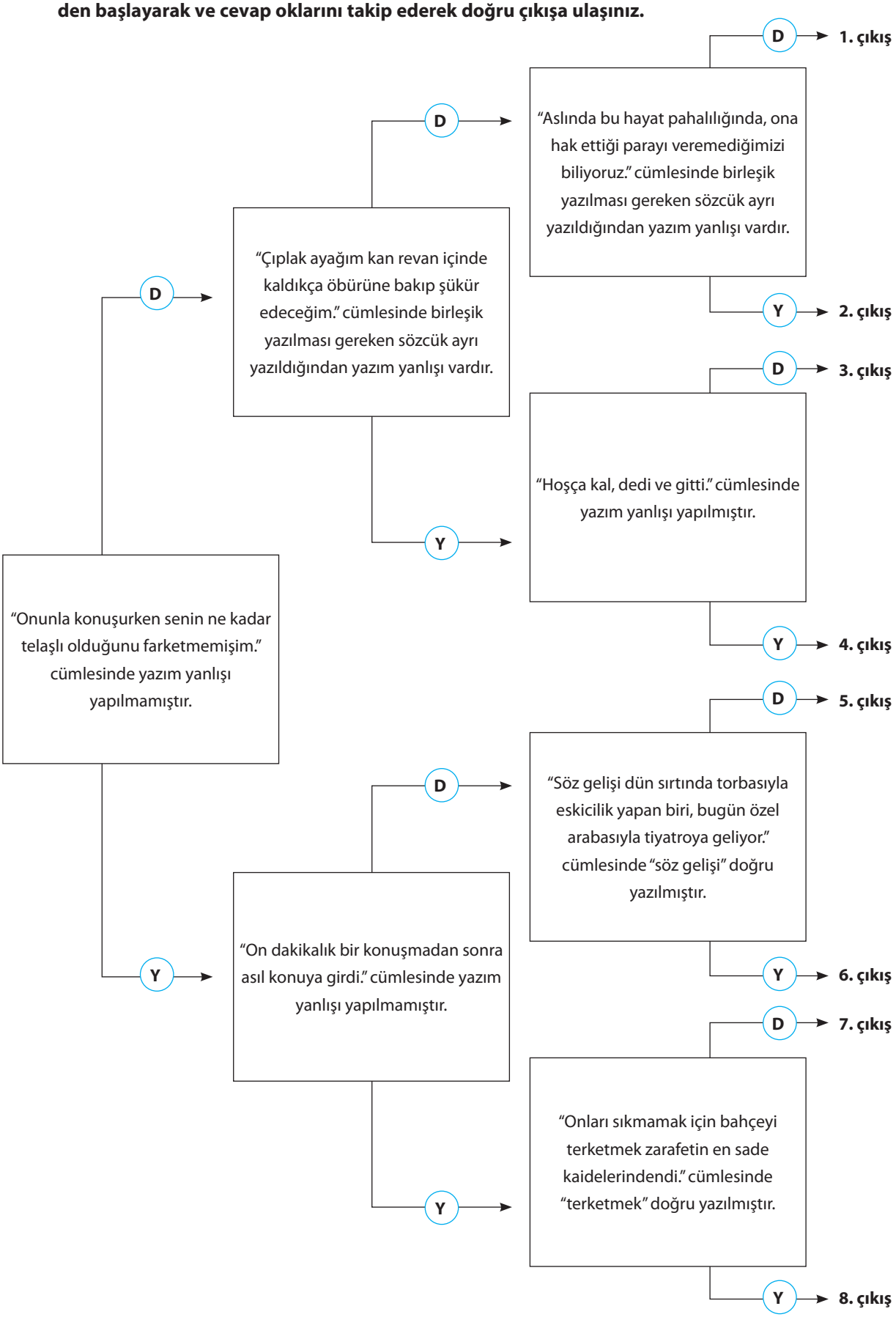

8. ÜNİTE

ELEŞTİRİ

Anahtar Kavramlar

- Tenkit
- Öznellik
- Eleştirmen

Ünitenin Bölümleri

- Cumhuriyet Öncesinde Eleştiri
- Cumhuriyet Dönemi'nde Eleştiri
- Anlatım Bozuklukları
- Yazım ve Noktalama Çalışmaları
- Eleştiri Yazma
- Bir Kitabı Tanıtma ve Eleştirme

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde Cumhuriyet öncesinde, Cumhuriyet Dönemi'nde eleştiri türünü,
- Dil Bilgisi bölümünde anlatım bozukluklarını, yazım ve noktalama kurallarını,
- Yazma bölümünde eleştiri yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde bir kitabı tanıtmayı ve eleştirmeyi öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Bir kitap okuyacağınız ya da bir film izleyeceğiniz zaman başkasının düşüncesi sizi etkiler mi? Neden?

2. Eleştiri metinleri, okuyucu ve eleştirinin yapıldığı eserin sahibine ne tür katkılarda bulunabilir? Açıklayınız.

BİRAZ DAHA HAKİKAT

... Sabah gazetesinde "Dekadanlar" makalesi intişâr edinceye (*yayımlanıncaya*) kadar orta yerde "Dekadanlık" sözü yoktu. "Dekadanlık" sözü olmadığı gibi, kimse çıkıp da kendi namına asaleten, rüfakaası (arkadaşları) namına vekâleten: "Biz şöyle bir meslek-i edebî (*edebiyat okulu*) ittihâz ettik (*kurduk*), bundan sonra şöyle yazacağız, edebiyatı şu yolda terakki ettireceğiz, v.s..." gibi bir iddiada bulunmamıştı.

Böyle bir iddia, böyle bir meslek varsa gösterilsin. Halbuki edebiyatımızda böyle bir meslek var zannettiren şey işte o "Dekadanlık" makalesidir. Fakat dikkat edelim. Bu mesleğin nasıl icat olduğunu iyice anlıyalım. "Dekadanlar" makalesini yazan zat: "Bizde birtakım genç edibler var, bunlar lisanı berbat ediyorlar. Yazdıklarından bir şey anlaşılmıyor, bunlara "Dekadan" denir, çünkü Fransa'da böyle bir meslek-i edebî mürevviçleri (*sürümcüleri*) vardır ki, yazdıkları anlaşılmaz, ve onlara "Dekadan" derler; işte bizde yeni peyda olan bu edibler de "Dekadan"dır, meslekleri "Dekadanlık"tır diyordu. Yani bize "Dekadanlık" mesleğinin mevcudiyeti bir isnat suretiyle meydana çıkmış oluyordu.

Acaba kendilerine böyle "Dekadanlık" isnat edilen zatlar bunu kabul ve tasdik ettiler mi? Burasını arıyalım.

Farz edelim ki böyle bir meslek vardı da her nedense onun taraftarları hattı-ı hareket-i edebîlerini (*edebî hareketlerinin yolunu*) ilân etmemişlerdi, yahut ilâna vakit bulamamışlardı. Şimdi kendilerine bir isnat vuku bulunca ne yapmaları lâzım gelirdi? Fil-hakika (*gerçekte*) böyle bir meslekleri varsa "Evet" demeleri aklen zarurî değil miydi? Halbuki bunlar arasında utûfetlû Ahmet Mithat Efendi Hazretlerinin sözlerini tasdik eden olmadı. Bilâkis Süleyman Nesip Bey tarafından bu isnat reddedildi. Demek ki "Dekadan" denilen zatlar bunu kabul etmediler. Niçin? Acaba "Dekadan" idiler de ketim mi ettiler (*gizlediler mi?*) Yoksa "Dekadan" olmadıkları için kabule mahal mi görmediler.

Eğer hakikaten bu meslekte iseler ketme (*gizlenmeğe*) ne mecburiyetleri vardı? Bu mecburiyet olsa olsa kendi mesleklerinin fena olmasını bilmekten, bunu ikrardan (*söylemekten*) utanmaktan ileri gelebilir. Şu ihtimale göre, bizde "Dekadanlık" vardı ve "Dekadanlar" bunun fena bir şey olduğunu biliyorlardı hükmünü vermek iktizâ eder (*gerekir*). Dünyada aklı başında olan bir adam var mıdır ki bir şeyin fena olduğunu bile bile onu kabul etsin?.. Bir adam bir meslek-i edebînin fena olduğunu bile bile ona sülûk eder mi? İyisini intihap eder. Bunu bir çocuk bile teslim eder ki bir muharrir fena olduğunu bildiği bir meslek-i edebîye göre tahrîr-i hasâr ile (*eserler yazarak*) onu Türkçeye tatbik için cebr-i nefs etmez (*kendini zorlamaz*). Demek oluyor ki bizde "Dekadanlık" makalesinin haber verdiği "Dekadanlık" fil-hakîka (*gerçekte*) mevcut olsaydı bile "Dekadanlık"ın bu mesleğin fenalığından haberleri olmadığını aklen mantıken (*akılla, mantıkla*) teslime mecburuz...

Bir muharririn iyi ve hakikat zannettiği mesleğine itiraz vuku bulsa o zat ne yapar? Cevap verir, "mesleğime itiraz etmişler ama bu itiraz şu ve şu noktalardan mecruhtur (*yaralıdır, sakattır*)" der, hâsılı aklı erdiği kadar mesleğini müdafaa eder. Halbuki utûfetlû Ahmet Mithat Efendi Hazretlerinin "Dekadanlar"

isnadına bu yolda mukaabelede (karşılıkta) bulunan oldu mu? "Dekadanlık iyidir, Mithat Efendi şu noktalarda yanılmıştır" gibi cevaplar veren bulundu mu? Hayır. Bilâkis, hiç kimse "Dekadanlık"ı üzerine almadı, reddetti. Bu ispat ediyor ki, vehm olunan (*varsanılan*) "Dekadanlık" bizde yoktu.

... Artık şu bî-mâna (*mânasız*) "Dekadan" sözünü bırakalım da, daha muvafık bir tabir ile "Servet-i Fünun Edebiyatı"ndan bahsedelim. Çünkü bu yanlış "Dekadan" sözüyle, "Servet-i Fünun"a yazı yazanlar ve yazdıkları şeyler kasdolunuyordu.

(...)

... Bugün şübbân-ı münevvere-i Osmâniyye (*genç Osmanlı aydınları*) yalnız bir meslek-i edebî (*edebiyat mesleği*) takip edebilir: Avrupa'nın terakkiyât-ı ilmiyye ve fenniyesi (*bilim ve fen ilerlemeleri*) ile tenvîr-i zihn ettikten (*zihinlerini aydınlattıktan*), edebiyatını gördükten, anladıktan sonra bizde de ciddî, samimî bir edebiyat tesis etmek (*kurmak*) ve bu yolda zaten başlamış olan edebiyatımızı devam ettirmek.

... Şimdi, "üç sene zarfındaki terakkiyât-ı edebiyyemiz (*edebî ilerlemelerimiz*) "Dekadanlık" sayesinde mi hâsıl olmuştur?" sualine açıktan açığa:

— Evet cevabını veririz. Çünkü "Dekadanlık" diye o vakit tezyîf (alay) edilmek istenilen şey işte bu terakkiyât-ı edebiyye (edebî ilerlemeler) idi. Edebiyatımızda görülmeğe başlıyan terakkinin adına "Dekadanlık" denilmiştir.

"Dekadanlık ortaya çıkmasaydı bu terakki hâsıl olmıyacak mıydı?" tarzındaki ikinci suale yine doğrudan doğruya:

— Hayır! deriz. Çünkü "terakki" ile "Dekadanlık" bu bahiste müterâdiftir (*eş anlamlıdır*). Edebiyatımızda bu terakki başlamasaydı "Dekadanlar" makalesi ve binaenaleyh "Dekadanlık" ortaya çıkmıyacaktı.

... Zannederim ki şu izâhat (*açıklamalar*) edebiyatımızda henüz muallâk (*asıntıda*) duran bazı meseleleri artık izâle etmiştir (*yok etmiştir*).

Hüseyin Cahit YALÇIN
Kavgalarım
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

edib (edip) : Edebiyatla uğraşan, edebî eser veren kimse, yazar.
intihap : 1. Seçme. 2. Seçim.
isnat : 1. Bir düşünceyi, bir konuyu bir kişi veya sebebe dayandırma, yükleme, affetme. 2. Karacılık, iftira.
muharrir : Yazar.
muvafık : Uygun.
sülûk : Bir yola girme, bir yol tutma.
terakki : İlerleme, yükselme, gelişme.
utûfetlû : Vezirlere, müşirlere, padişah damatlarına verilen unvan.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Eleştiri: Edebiyat, sanat veya düşünce ürünlerinin olumlu veya olumsuz yönlerini ortaya çıkarmak amacıyla yazılan türe eleştiri (tenkit) denir. Eleştiriyi yapan kişiye de eleştirmen (münekkit) denir. Bir edebî eserin gerçek değerini ortaya çıkarmak, kusurlarını veya önemini belirlemek için yazılan eleştiriler ise edebiyat eleştirisi (edebî eleştiri) olarak adlandırılır. Eleştirmenin kendi eleştirisini yaparak ortaya koyduğu esere de öz eleştiri (otokritik) denir.

Eleştirmen; eleştireceği eser ile ilgili alanında bilgi birikimine sahip olmalı, eseri meydana getiren estetik ve düşünce niteliklerini bilmeli ve anlamalıdır. Eleştirmenin amacı, eserin yazarına da okura da yol göstermektir. Eleştirmen; eleştireceği eserin üslubunu (biçemini), dilini, konusunu, gözlemlerini, düşünce hatalarını irdelemelidir. Eserin eksik yönlerini belirlemelidir. Böylece eserin yazarı hatalarını görüp sanatını geliştirecektir. Eleştirmen, eleştiri yaparken nesnel davranmalıdır ancak kendi duygularını, düşüncelerini aktarırken öznel ifadelerden kaçınması zordur.

Eleştiri yazılarında dil ötesi işlevle beraber, göndergesel işlev de kullanılır. Eleştirmen; yazılarında daha çok açıklayıcı, tartışmacı ve kanıtlayıcı anlatım biçimlerini kullanmayı tercih eder.

Eleştiri türü, yazarın tutumu ve konusuna göre olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

A. Yazarın Tutumuna Göre Eleştiri:

1. Öznel (İzlenimsel) Eleştiri: Edebî eserlerin okur üzerindeki izlenimlerinden hareketle yapılan eleştiri türüdür. Anatole France (Anatol Frans) tarafından ilkeleri belirlenen izlenimsel eleştiride eleştirmenin kişisel yargıları fazladır. Anatole France'a göre "İyi bir eleştirici, şaheserler arasında kendi ruhunun serüvenlerini anlatır. Nesnel sanat olmadığı gibi nesnel eleştiri de yoktur." Ancak öznel yargıların ağırlıkta olduğu bu eleştiri türü edebiyatımızda pek tercih edilmemiştir. Nurullah Ataç bu türde yazmıştır.

2. Nesnel (Bilimsel) Eleştiri: Edebî eserlerin üslubunu, dilini, konusunu nesnel bir biçimde eleştiren türdür. Bilimsel eleştiride eserler, ölçütlerle değerlendirilir. Kişisel yargılara yer verilmez. Kaynak olarak bilimsel araştırmalara başvurulur.

B. Konusuna Göre Eleştiri

1. Esere Dönük Eleştiri: Adından da anlaşılacağı gibi eseri merkeze alan bir eleştiri türüdür. Eserin konusunu, olay örgüsünü, kahramanlarını, anlatım tekniklerini, imgelerini, çatışmalarını ele alan eleştirmen; bunların arasındaki ilişkiyi, eserdeki rolünü, eserin bütüne katkılarını ortaya çıkarmaya çalışır.

2. Sanatçıya Dönük Eleştiri: Sanatçıyı merkeze alan bu eleştiri türünde eleştirmen, eser ve sanatçı arasındaki ilişkiyi ele alır. Bu tür eleştirilerde sanatçının kişiliği ile eserleri arasındaki ilişki üzerinde durulur. Eleştirmen; sanatçının hayatını ve kişiliğini araştırır, inceler. Böylece bunların esere ne kadar veya nasıl yansıdığını ortaya çıkarır. Sanatçıya dönük eleştiriye göre eseri doğru yorumlayabilmek için yazarı tanımak, yazarın amacını bilmek gerekir.

3. Okura Dönük Eleştiri: Bir eserin her okurda aynı etkiyi uyandırmadığı ilkesinden hareketle; eleştirmen bu eleştiri türünde eseri veya sanatçıyı değil, eserin kendisi veya okur üzerinde uyandırdığı duyguyu değerlendirir.

4. Toplum ve Dış Dünyaya Yönelik Eleştiri:

Bu eleştiri türünde eleştirmen; eser ile eserin oluştuğu dönem arasında sıkı bir ilişki olduğunu savunur, dönemle ilgili araştırmalar yapar. Elde ettiği bilgiler aracılığıyla eserin oluşturduğu dönemin tarihî ve toplumsal özelliklerini dikkate alarak eleştiri yapar.

Cumhuriyet Öncesinde Eleştiri: Birçok tür gibi eleştiri de Tanzimat Dönemi ile birlikte edebiyatımıza girmiştir. Namık Kemal'in 1866'da yazdığı "Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazatı Şamildir" adlı yazısı edebiyatımızdaki ilk eleştiri yazısı olarak kabul edilir. İlk eleştiri kitapları olarak da yine Namık Kemal'e ait olan "Tahrib-i Harabat" ve "Takip" adlı eserler kabul edilir. Yine Tanzimat Dönemi'nde Recaizade Mahmut Ekrem ve Muallim Naci'nin de eleştiri yazıları vardır. Eleştiri, Servetifünun Dönemi'nde bir tür olarak görülmüş ve gelişmeye başlamıştır. Bu dönemin sanatçıları olan Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmet Şuayp, Mehmet Rauf eleştiri türünde yazmışlardır.

Okuduğunuz "Biraz Daha Hakikat" adlı eleştiri yazısı, Servetifünun Dönemi sanatçılarından Hüseyin Cahit Yalçın'a aittir. Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Kavgalarım" adlı eseri Cumhuriyet öncesindeki önemli eserlerden biridir. Okuduğunuz metin, Tanzimat sanatçısı Ahmet Mithat Efendi'nin Servetifünun sanatçılarına "dekadan" demesi üzerine yazılmış bir eleştiridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Biraz Daha Hakikat" metninde verilen kelime ve kelime gruplarının dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin türünün ortaya çıkmasında yazılı kültürün, yayın organlarının etkisini ve tarihsel dönemle ilişkisini belirleyiniz.

3. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

4. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

5. Metinde başvurulan anlatım biçimleri ile düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

6. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

7. Metinde ortaya konan bilgi ve yorumları; gerekçe, kanıt, tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz.

8. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

9. Metindeki açık ve örtük iletileri; metin ile ilgili tespitlerinizi, eleştirilerinizi metne dayanarak açıklayınız.

10. Eleştiri türünün Tanzimat ve Servetifünun dönemlerindeki diğer önemli sanatçılarını ve eserlerini belirleyerek aşağıdaki noktalı alana yazınız.

....

....

....

....

11. Okuduğunuz metin ve Hüseyin Cahit Yalçın hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

HÜSEYİN CAHİT YALÇIN (1875-1957)

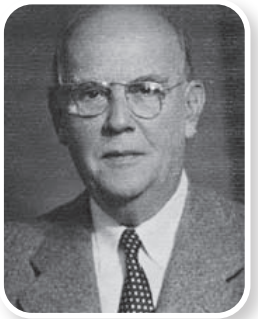

Balıkesir'de doğan sanatçı, 13 yaşında annesiyle İstanbul'a geldi. Mektep ve Servetifünun dergilerinde çalıştı. Yazdığı "Edebiyat ve Hukuk" makalesinden dolayı Servetifünun dergisi kapatıldı, sonrasında Tevfik Fikret'le birlikte Tanin gazetesini çıkardı. Okuduğu roman ve hikâyelerin etkisiyle yazdığı ilk romanı Nadide, 1891'de yayımlandı. Sanatçı, edebî hayatına roman ve hikâyeleriyle başlamış olsa da Servetifünun Dönemi'nde eleştirileriyle tanındı. Servetifünun sanatçılarına yöneltilen eleştirilere verdiği yanıtlar ("Biraz Daha Hakikat" adlı yazısı gibi) onu ön plana çıkardı. Fransız edebiyatının tesirinde olan Hüseyin Cahit Yalçın, Avrupa edebiyatını tanıtmak için de birçok eser kaleme aldı. Yazdığı düzyazılarda sanat, edebiyat, estetik gibi konular üzerinde sıklıkla duran sanatçı; Servetifünun sanatçılarından farklı bir tutum izleyerek daha sade ve süssüz bir dili tercih etti.

Sanatçının Nadide, Hayal İçinde adlı romanları; Hayat-ı Muhayyel, Hayat-ı Hakîkiye Sahneleri, Niçin Aldatırlarmış adlı hikâyeleri; Edebiyat Anıları, Siyasal Anılar adlı anıları; Kavgalarım adlı eleştiri türünde eseri vardır.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Her ülkenin bir marşı vardır. Çünkü marşlar; ülkenin varlığını, bağımsızlığını temsil eder. Bu çerçevede düşünüldüğünde bizim marşımıza niçin "İstiklâl Marşı" denmiş olabilir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. İstiklâl Marşı'nın yazıldığı dönem şartlarını araştırınız.

TÜRK İSTİKLÂL MARŞI

Ziya Gökalp, büyük mefkûrelerin, cemiyetlerin buhranlı devirlerinde doğduğunu ve onlara yol gösterdiğini söyler. İstiklâl marşları da böyledir. Onlar da milletçe yaşanan derin mânalı, trajik anların ifadeleridir. O anlarda kuvvetle yaşanan ve idrak olunan duygu ve değerleri dile getirirler.

Birçok milletlerde İstiklâl marşlarını yazanlar fazla kültürlü olmayan, fakat ânın heyecanını kuvvetle hisseden insanlardır. Türk "İstiklâl Marşı"nın üstün taraflarından biri, yazarının derin kültürlü, milletinin ıstırapları ile beraber ortak değerlerini de samimi olarak yaşayan büyük bir şair olmasıdır.

Şunu da ilave etmek gerekir: "İstiklâl Marşı"nı kabul eden Türkiye Büyük Millet Meclisi de kültür ve heyecan bakımından aynı yüksek seviyede idi. Denilebilir ki, bu Meclis o devir Türkiye'sinin en aydın, en değerli, en milletsever şahsiyetlerini bir arada toplamıştı.

İyi niyetlerinden şüphe edilebilecek bazı kimseler "İstiklâl Marşı"nın güfte veya bestesini tenkit etmişlerdir. Bestesi hakkında söz söyleyecek salâhiyeti haiz değilim. Onun istenilen sürat ve tempoda taganni edilebileceğine birkaç kere şahit oldum. Onun bir marş olarak ses, şekil ve muhtevası gerçekten güzeldir ve büyük bir şairin damgasını taşır.

"İstiklâl Marşı"nın en büyük değeri hiç şüphesiz "tarihî" oluşundadır. Yukarıda da belirttiğim gibi, o "büyük tarihî bir ân"ın eseridir. O ânın ruhunu ve havasını ifade eder. Fakat bu ân, taşıdığı mâna ile "ebedî" bir andır. Kimse o ânı tekrar yaşayamaz ve yaşatamaz. Bu, "tarihlilik" kavramına aykırı olur.

"İstiklâl Marşı", Türkiye'de, elli yıldan beri hemen hemen her gün söylenilmektedir. Bu bakımdan o, elli yıldan beri hür ve müstakil yaşayan Türkiye Cumhuriyeti'nde yetişmiş nesillerin en mühim sosyal bağlarından birini teşkil eder. Okulda, kışlada, meydanda, herkesin bir ağızdan saygı ve heyecanla söy-

lediği veya dinlediği bir marştır. O, artık bizim için millî birliğin elli yıldan beri yaşanan sembolü hâline gelmiştir.

(...)

Ben "İstiklâl Marşı"nı taşıdığı "edebî" kıymetten ziyade ifade ettiği "ebedî" kıymetler dolayısıyla sever ve üstün bulurum. Bu kıymetler bizi o müthiş tarihî trajediden kurtarmış, bizi bugüne kadar getirmiştir. Onların bundan böyle de bizi yaşatacağına, ayakta tutacağına ve ilerleteceğine inanıyorum. Âkif, eserinde bu kıymetleri çok güzel özetlemiş, heyecanlı ve kuvvetli bir şiir şekline sokmuştur. Bunları şöyle sıralamak mümkündür.

1. İstiklâl: Şiirin adı, yazıldığı devir gibi bugün de Türk milletinin inandığı en yüksek değeri ifade ediyor. İstiklâl Savaşı, Türkiye'yi sömürge yapmak isteyen saldırgan devletlere karşı açılmıştır. Bugün de Türkiye'yi yok etmek isteyen devletler vardır ve Türk milleti bunların kimler olduğunu biliyor. Türk milleti yüzyıllar boyunca hür ve müstakil yaşamak için savaşmış bir millettir. Bunun en eski delillerinden biri VIII. yüzyılda dikilmiş olan "Orhun Kitabeleri"dir. Köle değil, efendi olmaya alışmış olan Türk milleti için İstiklâl gerçekten de en üstün değerdir. Âkif, "İstiklâl Marşı"nda Türk milletinin bu duygusunu şöyle dile getirir:

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım;
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım;
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Türk tarihi bu mısralarda ifade edilen duyguya şahadet eden binlerce hadise ile doludur. İstiklâl, gerçekten Türk milletinin tanıdığı ve sevdiği en üstün değerdir.

2. Hak: Milletleri yaşatan sadece İstiklâl duygusu değildir. İstiklâl, kendisini aşan başka bir değere dayanır ki, onun adı "hak"tır. Hak kelimesi, Türkçede hepsi de derin mânalar taşıyan üç varlığı ifade eder: Tanrı, adalet ve hakikat. Bu üç mânanın aynı kelimede birleşmesi boşuna değildir. İslamiyet'te hak kavramı Allah ile yakından ilgilidir. Tanrı, yarattığı bütün fertlere ve milletlere yaşama hakkını vermiştir. İnsanlar doğuştan bu hakka sahiptirler. Hiçbir fert başkasını öldürme hakkına sahip olmadığı gibi, milletler de birbirlerini köle hâline getiremezler. Bu, varoluşla bir olan ilahî kanuna aykırıdır.

İslamiyet'e göre fertler ve milletler birbirlerine eşittirler. (...) Bundan dolayı Âkif'in:

Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin İstiklâl

mısrasında görüldüğü üzere, "İstiklâl" ile "Hak" arasında münasebet kurması, derin bir mâna taşır. Hakk'a tapan milletler, İstiklâle lâyıktırlar. Tanrı'yı, adaleti ve hakikati tanımayan milletler köle olurlar. Bu mısra alabildiğine derinleştirilebilecek bir mânaya sahiptir.

3. İman: "İstiklâl Marşı"nın en mühim kısımlarından biri maddî kuvvet ile manevi kuvveti karşılaştıran ve bu sonucu öncekine üstün gösteren bir parçadır:

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim imân dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imânı boğar,
"Medeniyet" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Burada maddî kuvvete sahip olan Batı "çelik zırhlı duvar" benzetmesi ile ifade edilmiştir. Maddî kuvvet itibarıyla zayıf olan Türk milletinin güvendiği başlıca kuvvet ise "iman"dır. İman, insanın dışında

değil içinde olan ve maddî değil, manevi bir varlıktır. İman, yaşama iradesi, haklı olma gücü, Tanrı'ya güvenme gibi hepsi de manevi olan duygu ve düşüncelerle tarif olunabilir ve gerçekten de bunlar maddî kuvvetten üstündür. Tarihe; dinler, idealler ve ideolojiler şekil vermiştir. İstiklâl Savaşı'nı en güzel şekilde tefsir edenlerden birisi olan Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*'nda şöyle der:

> ... İki ordu ve iki millet birbiriyle savaşırken, birisinin galip, diğerinin mağlup olması neticesini veren en başlıca amiller, iki tarafın felsefeleridir. Ferdî hayatı vatanın İstiklâlinden, şahsi menfaati namus ve vazifeden daha kıymetli gören bir ordu, mutlaka mağlup olur. Bunun aksi bir felsefeye mâlik olan ordu ise, mutlaka galebe çalar. O hâlde, halk felsefesi itibarıyla, Yunanlılarla İngilizler mi daha yüksektir; yoksa Türkler mi daha yücedir? Bu sualin cevabını verecek, Çanakkale muharebeleri ile Anadolu muharebeleridir. Türkleri bu iki muharebede de galip kılan, maddî kuvvetleri değildir. Ruhlarında hükümran bulunan millî felsefeleri idi.

Âkif'in zikredilen parçada sözde medeniyeti temsil eden Batı'yı "tek dişi kalmış canavar"a benzetmesi derin bir görüşe dayanır. Maddî kuvvet yırtıcı, hayvanî bir mahiyeti haizdir. Fakat o, sanıldığı kadar güçlü değildir. Zira maddî kuvvet, beşerî ve manevi bir değer taşımaz. Yunus'un çok iyi hissettiği gibi, Tanrı'yı içinde taşıyan insanoğlu için en üstün değer, dostluk ve iyiliktir. Maddî kuvvet ne kadar zâlim olursa, insanlık nazarında o kadar alçalır. Maddî kuvvet üstünlüğüne dayanan Batı, I. Dünya Savaşı'ndan sonra çürümüştü. Âkif'in onu "tek dişi kalmış canavar"a benzetmesi tamamıyla yerindedir. Bugün maddî kuvvete dayanan devletlerin içten içe çürüdüklerini görmüyor muyuz? Hiçbir maddî kuvvet, zulüm ve saldırganlığı meşru kılamaz.

4. Vatan: İstiklâl kavramı, vatan kavramı ile alâkalıdır. Her milletin üzerinde yaşadığı toprak onun için hayati bir ehemmiyete sahiptir. Fakat vatan sadece "toprak"tan ibaret değildir. Vatan; tarih, din ve milletin kaynaştığı bir yerdir. Âkif bunu unutanlara seslenir:

Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı!
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehîd oğlusun, incitme, yazıktır atanı,
Verme dünyâları alsan da bu cennet vatanı

Milletler yüzyıllar boyunca yaşadıkları vatanla öylesine kaynaşırlar ki, onları birbirinden ayırmak büyük ıstıraplara sebep olur. Âkif, yedinci dörtlükte bu bağlantıyı ifade etmiştir.

5. Din: Milletlerin bir birlik hâline gelmesinde dinlerin büyük rolü vardır. Câmi kelimesi, lügat mânasıyla toplayan, birleştiren demektir. Türkler İslamiyet'ten önce, umumiyetle birbirlerine düşman küçük topluluklar hâlinde yaşıyorlardı. İslamiyet'i kabul ettikten sonra birleşerek büyük devletler kurdular. İslam felsefesinin temelinde olan vahdet fikri onları ve başka kavimleri aynı bayrak altında topladı.

Dinler, bugün de kendine inananları, uzakta olsalar bile, birbirlerine yakın kılar. Dünyanın dört bir tarafına dağılmış olan Yahudileri, dinleri yok olmaktan kurtarmıştır. Bugün onları İsrail'de birleştiren, kavmî şuurlarına sımsıkı bağlı olan dinleridir.

Dinin üstün değerlerinden biri, insan ruhunu yücelten "kudsiyyet" duygusunun en büyük kaynağı olmasıdır. Türk halkı gibi dinine bağlı olan Âkif, hem kendisinin, hem de milletinin duygusuna tercüman olarak Allah'a şöyle yalvarır:

Ruhumun senden İlahî şudur ancak emeli;
Değmesin mâ'bedimin göğsüne nâ-mahrem eli!
Bu ezanlar -ki şehâdetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O devre ait bütün vesikalar apaçık olarak gösterir ki, İstiklâl Savaşı'nın kazanılmasında "Millî İstiklâl" fikri kadar dinin de büyük rolü olmuştur. Bunu inkâr tarihî gerçeklere aykırı olur.

Türk halkı bazı sathi aydınlara rağmen, bugün de vatanında -şehadetleri dinin temeli olan- ezanın ebedî olarak inlemesini candan istemektedir. Şundan hiç şüphe etmemek lazımdır: Türkiye'de dini yıkan Türk milletini yıkar. Dini anlayan ve yücelten onu ebediyete kadar yaşatır.

Milletlerin tarihlerine, ruhlarına yabancı olan sözde aydınlar, "yabancı" veya "yabancılaşmış" kimselerdir. Türk halkı onları, kullandıkları kelimelerden ve ses tonlarından tanır.

"İstiklâl Marşı"nın ifade ettiği en üstün değerler işte bunlardır. Şahsen onların dün olduğu gibi, bugün ve yarın da kıymetlerini kaybedeceklerine kani değilim. Zaten onları, Allah saklasın kaybedersek, şerefli bir millet ve insan olmaktan çıkar, köle ve hayvan seviyesine ineriz. Bundan dolayı bu kıymetlere sımsıkı sarılmamız ve her nesle onları aşılamamız lazımdır.

Mehmet KAPLAN

Edebiyatımızın İçinden

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

amil : Etken, etmen, sebep, faktör.

buhran : Bunalım, bunluk, kriz.

galebe : 1. Yengi. 2. Üstünlük, çokluk.

güfte : Müzik eserlerinin yazılı metni, söz.

haiz : Bir şeyi olan, elinde bulunduran, taşıyan.

kudsiyet (kutsiyet) : Kutsallık.

malik : Sahip, iye.

mefkûre : Ülkü, ideal.

muharebe : 1. Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri. 2. Güçlü tartışma.

salâhiyet (salahiyet) : Yetki.

sath (satıh) : 1. Yüzey. 2. Görünen bölüm.

şuur : Bilinç.

taganni : 1. Zenginleşme. 2. Muhtaç olmama, yetinme. 3. Makamla okuma.

vahdet : Bir olma, tek olma, birlik, teklik.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Eleştiri: Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yazarlarımız; eleştiri türünde eser vermeye devam etmiş olsa da bu tür, 1940'tan sonra gelişmiştir. Öznel eleştiri örnekleri, yerini nesnel eleştirilere bırakmaya başlamıştır. Cumhuriyet Dönemi'nin önemli eleştiri yazarları arasında Yahya Kemal, Mehmet Kaplan, Cemil Meriç, Fethi Naci, Nurullah Ataç, Berna Moran, Gürsel Aytaç, Vedat Günyol adlı yazarlarımızı sayabiliriz.

Mehmet Kaplan'a ait okuduğunuz "Türk İstiklâl Marşı" metni esere yönelik bir eleştiridir. Mehmet Kaplan, edebiyatımızda esere yönelik eleştiri türünü başarıyla uygulayan yazarlarımızdandır. Kaplan, bu eleştirisinde İstiklâl Marşı'nı içerik yönünden incelemiştir. Özellikle İstiklâl Marşı'nda geçen bazı kavramlar üzerinde durmuştur. Bu kavramlar; istiklâl, hak, iman, vatan ve din kavramlarıdır. Hak kavramının da derin anlam taşıyan üç varlığı ifade ettiğini belirtir: Tanrı, adalet ve hakikat.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Türk İstiklâl Marşı" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

4. Metinde başvurulan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

5. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

6. Metinde ortaya konan bilgi, tespit ve görüşleri; gerekçe, kanıt, tutarlılık, geçerlilik, doğruluk açısından değerlendiriniz.

7. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

8. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyerek metni yorumlayınız.

9. Okuduğunuz metin ve Mehmet Kaplan hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

ETKİNLİK

Okuduğunuz "Biraz Daha Hakikat" ve "Türk İstiklâl Marşı" metinlerini; metinlerde görülen veya metinlerin ortaya koyduğu fikrî, felsefi veya estetik anlayışlar çerçevesinde karşılaştırınız.

Yazarın Biyografisi

MEHMET KAPLAN (1915-1986)

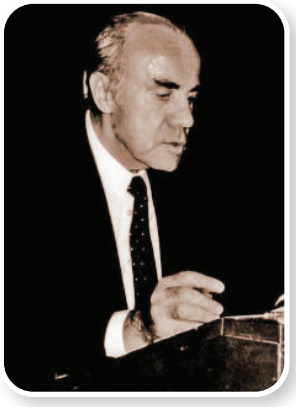

Eskişehir'de doğan yazar, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde asistan, doktor, doçent, profesör oldu; Erzurum Atatürk Üniversitesinde dekanlık ve rektörlük yaptı. İstanbul dergisinde yayımlanan eleştiri ve incelemeleriyle tanındı. İstanbul dergisi dışında Şadırvan, Hareket, Hisar, Çağrı ve Türk Edebiyatı dergilerinde yazdı. İncelemelerinde sanatçının kişiliği, psikolojisi gibi unsurlarla eser arasında bağ kuran bir yöntemi tercih etti. Sanatçı, edebiyat tarihine de yöneldi.

Yazarın Şiir Tahlilleri, Tip Tahlilleri, Hikâye Tahlilleri, Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar adlı araştırmaları; Nesillerin Ruhu, Kültür ve Dil, Edebiyatımızın İçinden, Türk Milletinin Kültürel Değerleri, Oğuz Kağan Destanı adlı deneme ve incelemeleri vardır.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Eleştirmen; bir eseri eleştirirken eserin yazıldığı dönemin koşullarını, özelliklerini, tarihini vb. bilmelidir. Sizce bunun nedeni ne olabilir? Açıklayınız.

2. Eleştirmen, sadece edebî eserleri mi eleştirir veya eleştirdiği başka sanat dalları var mıdır? Bunlar hangileri olabilir? Sözlü olarak ifade ediniz.

E. CANSEVER'İN HAKLI HAKSIZ ÖFKESİ

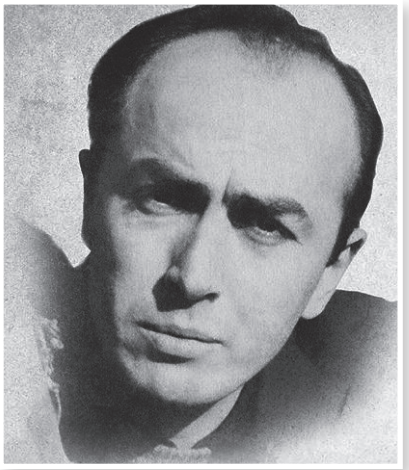

Yeni Ufuklar'ın Haziran sayısında *Üç Ozan* başlığı altında üç ozanla ilgili yazım çıkmıştı. Birbirinden bağımsız ozanları, bir ansiklopedi okuyucusunun bilgi merakını doyuracak yoğunluk sınırında kalarak anlatmaya çalışmıştım. Edebiyat akımları üstüne özgün yorumlar getirmeye elverişli olmayan bu tür yazılarda, ister istemez, o güne kadar yerleşmiş bazı klişeleşmiş sözlerden yakasını sıyıramıyor insan. Ben de, bir yerde Metin Eloğlu için şöyle deyivermişim: "Eloğlu'nun Garipçilerden kopuşu, *Türkiye'nin Adresi*'nde tamamlanır. Artık şair, İkinci Yeni diye adlandırılan soyut, anlamsız, kapalı, öz ve biçim özelliklerine kaymıştır." Biraz savrukça olan bu sözler, İkinci Yeni şiir akımının, İlhan Berk ve Turgut Uyar'dan sonra gelen (kendi sıralanmasına göre) şairi Edip Cansever'i şaşırtmış ve öfkelendirmiş. *Yeni Ufuklar'*ın Temmuz sayısı için "*Soyut, Anlamsız, Kapalı"* başlığı altında bir yazı gönderdi. İkinci Yeni şiir akımını anlamsızlıkla suçlayanları eleştiren bu güzel yazıyı okumuş olmalısınız. Ne var ki, Edip Cansever'in burada beni nişan tahtası olarak kullanması hayli şaşırtıcı oldu. Nasıl olmasın ki, ben bugüne kadar "Anlamsız" sözünü kullanmış değildim, ne şiir için, ne de hikâye ve roman için. Ayrıca, toplumsal gerçekçiliğe ters düştüğü gerekçesiyle bir zamanlar Rusya'ya sokulmayan ve bizim "Keskinlerimizce" tükaka sayılan Kafka'yı, bilinçaltı dünyasının gerçekçi ustası Kafka'yı dilimize ilk çevirenin ben olduğunu unutmuş olmalı ki E. Cansever, beni bir çırpıda harcamayı göze almış. Yalnız onu mu unutmuş olmalı, dersiniz. *Yer Çekimli Karanfil*'in 1957 yıllarında Yeditepe Şiir Armağanı'nı kazanışında, ne denli bir payım olduğunu da unutmuş olmalı. Yer yer kapalı, güç anlaşılır bir yapıta, acaba "anlamsızlığından" ötürü mü arka vermiştim? Neyse geçelim bunları. Edip Cansever, niye anlamsızcılara karşı olan haklı öfkesini, bir şamar oğlanı olarak, bende boşaltmak istedi dersiniz?

1961 yılına inelim isterseniz. Sabahattin Eyuboğlu ile Çağdaş Türk Edebiyatı adı altında ortak bir yazımız çıktı Yeni Ufuklar'da, üç sayı. Bu yazı bir ısmarlama yazısıydı ve 1956'da kaleme alınmıştı. Eksikti, kusurluydu belki. Ama, biz hiçbir şey eklemeden yazıyı dergide yayınlayıverdik.* Şiir alanında neydi eksiği? İkinci Yeni akımını hesaba katmamıştı. Bu durum, İkinci Yeni akımı şairlerini bize düşman etmeye yetmişti. Her ne kadar Edip Cansever, Yeditepe Armağanı'ndan kalma bir uzak, bir soğuk saygıyla, her çıkan kitabını bana yolladıysa da, öbür şairler bütün bütün sırt çevirdiler bize. Onunla da kalmadılar, dergilerde, gazetelerde, arkadaş toplantılarında "şiirden anlamazlıkla" suçladılar bizi. Bir sanatçı kırgınlığıydı bu, haklı olmalarını istediğimiz, ama haklı olmadıklarını bile bile -biraz da ezile büzüle- ve de saygıyla karşıladığımız bir kırgınlık. Ama, iş bununla bitmedi. Ocak 1967'de *Yeni Ufuklar*, Oğuz Arıkanlı'nın himmetiyle, 1950-1960 kuşağının ozan ve hikâyecilerini kendi kendileriyle ve çağla-

* *TDK Yazım Kılavuzu'nda (2012) yayımlamak şeklinde yazılır.*

rıyla hesaplaşmaya çağıran özel bir sayı yayınladı. Bu sayıda, Ahmet Oktay dışında, İkinci Yenicilerden hiç kimse yoktu. Hepsine mektup yazılmıştı sanıyorum. Hiçbiri yanıt vermemişti. Yalnız Edip Cansever unutulmuştu. *Yeni Ufuklar*'ın bir sonraki sayısında *Bir Açıklama* yaparak özür dilemiştik kendisinden.

(...)

Edip Cansever, bir yıldır, Babıâli yokuşunda, şurada burada, ayaküstü, uzaktan yakından rastlaştığımızda, dergiye yazı yazma vaadinde bulunan ve beni mutlandıran Edip Cansever, bir ay önce telefonda, o güzel sesini duyuyarak, *Yeni Ufuklar*'a bir yazı göndereceğini muştuladı. Bu yazı, biraz beni yeren bir yazıymış. Öyle söylüyordu. Olsundu. Edip Cansever, yıllar yılıdır *Yeni Ufuklar*'ı yok sayan, ama bir tatlı, bir sıcak ahbaplıkta yumuşayan Edip Cansever, bana bir gül sunuyordu ilk kez. Onca değer verdiğim bir ozan dergime yazı veriyordu. Ne mutluluktu bu benim için. Ama, onun bana uzattığı gülün altında amansız dikenler saklıymış.

Edip Cansever, o yazımdaki cümlelerime takılmış, "İkinci Yeni diye adlandırılan" sözümü bir tuhaf bulmuş. Bir Türkçe bozukluğu. Oysa, "İkinci Yeni Şiir diye adlandırılan" ya da "İkinci Yeni Şairler diye adlandırılan" demeliymişim. Bana kalırsa, burada ikimiz de çuvallamaktayız. İkinci Yeni Şiir değil, İkinci Yeni Şairleri. Neyse, böylesine ipsiz sapsız tartışmalara girmenin gereği yok. Türk şiir diline, insanı şaşırtacak kadar güzel deyimler getiren, sezgisi, duygusu, anlatımı ile yeni olanaklar kazandıran bir ozana, böylesi küçük şeylerden söz etmek bile küstahlık olur.

Edip Cansever, bana okumayı salık veriyor. Haklı olarak. Bir iki haftadır hep onu okuyorum. Bugüne bugün on şiir kitabı çıkmış. Doğrusunu isterseniz, beşinci kitabından, ya da altıncı kitabından sonra okuyamamıştım Cansever'i. Oysa, ne varsa, *Çağrılmayan Yakup*'tan, *Kirli Ağustos*'tan bu yana varmış, *Sonrası Kalır*'a kadar varmış, incelikten, duyarlıktan, sanattan yana.

Ben, Edip Cansever'in şiiri üstüne bugüne değin bir tek söz söylemiş değilim. Ama, o beni, şiirinin soyut olduğunu ispatlamaya çağırıyor. On kitabını okudum, hem de hazla, zevkle, saygıyla ve de hayranlıkla Edip Cansever'in. Edip Cansever kapalı bir ozan.

(...)

Edip Cansever, "gerçek şiir yükünü, şiir değerlerini görmek becerisinden (yani ben ve benim gibiler) yoksunsak, en açık sandığımız şiirler bile yalnızca birer tuzaktır" diyor. Peki, *Çağrılmayan Yakup* kimin için tuzaktır. Şairin bir zamanlar sosyalist eyleme katılıp, sonradan saf dışı edildiğini bilmeyenler ve bilemeyecek olanlar için hazırladığı bu tuzağın kurbanları sen ben değilsek kimlerdir? Ve bu tuzak ne zamana dek sürecektir?

Edip Cansever, "sisini kendi yaratan bir gemi" örneği, kapalı bir dünya sunuyor bizlere, ama içli, ama ustaca ve de üstünce bir incelikle.

Yazısının bir yerinde şöyle diyor Cansever: "Toplumsal bilinci aşmış, ortaklaşa duygu ve düşüncelerin ötesine geçmiş şiirlerin, belli zaman için 'kapalı şiir' olarak nitelendirilmesi olağandır."

Edip Cansever, toplumsal bilinci aşan, ortaklaşa duygu ve düşüncelerin ötesine geçmiş şiirler yazmakla övünüyor. Yani şiirleri bugün değil, yarın anlaşılacak nitelikte.

Biz, bunun tersini mi söyledik? Peki niye alınıyor *anlamsız* sözünden?

Vedat GÜNYOL

Çalakalem

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

himmet : 1. Yardım, kayırma. 2. Çalışma, emek, gayret. 3. Lütuf, iyilik, iyi davranma.

klişe : Basmakalıp (söz, görüş vb.).

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Çalakalem, Vedat Günyol'un eleştirilerinin toplandığı bir eseridir. Yazarın eleştirilerinde kendine özgü bir üslubu vardır. Deneme havasında yazar eleştirilerini; kendisini, düşüncelerini de eleştirir ve bu eleştirilerle bir genellemeye ulaşır.

Okuduğunuz eleştirisinde olduğu gibi deneme ve eleştirilerinde yalın ve açık bir anlatımı tercih eder. Türkçeyi doğru ve güzel kullanmak gayesindedir. Vedat Günyol, okuduğunuz yazıyı Edip Cansever'in kendisini rahatsız eden hatta üzen bir tutumunu eleştirmek için kaleme almıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "E. Cansever'in Haklı Haksız Öfkesi" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

4. Metinde başvurulan anlatım biçimleri ile düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

5. Metinde yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

6. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

7. Okuduğunuz metin ve Vedat Günyol hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

VEDAT GÜNYOL (1911-2004)

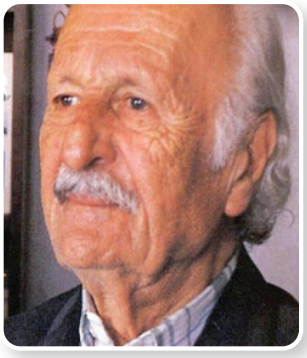

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi, Paris'te Devletler Hukuku alanında yaptığı doktorası 2. Dünya Savaşı başladığı için yarım kaldı. Paris'te bulunduğu sürede Halide Edip Adıvar ve eşi ile sıkı dost oldu. Asistanlık, okutmanlık, öğretmenlik, müşavirlik gibi görevlerde bulundu. Edebiyatımızda çeviri, eleştiri, deneme sorunlarını ele aldı ve bunları yazdığı yazılarıyla tanındı. Cemal Süreya kendisine "Edebiyatımızın Cumhurbaşkanı" unvanıyla hitap etti ve bu, sanatçıyı daha da ön plana çıkardı. Birçok ödül alan sanatçı için ölümünden sonra "Vedat Günyol Deneme Ödülü" düzenlenmiştir.

Yazarın Dile Gelseler, Yeni Türkiye Ardında, Bu Cennet Bu Cehennem, Çalakalem, Orman Işırsa, Güleryüzlü Ciddilik, Gölgeden Işığa, Yaza Yaza Yaşarken, Dünden Bugüne, Giderayak Yaşarken adlı deneme ve eleştirileri vardır.

DİL BİLGİSİ

1. Aşağıda "Biraz Daha Hakikat", "E. Cansever'in Haklı-Haksız Öfkesi" ve "Türk İstiklâl Marşı" metinlerinden cümleler verilmiştir. Bu cümlelerdeki anlatım bozukluklarını belirleyiniz. Bozuklukların nedenini noktalı alanlara yazınız.

"Bilâkis, hiç kimse "Dekadanlık"ı üzerine almadı, reddetti."

.....

"Şairin bir zamanlar sosyalist eyleme katılıp, sonradan saf dışı edildiğini bilmeyenler ve bilemeyecek olanlar için hazırladığı bu tuzağın kurbanları sen ben değilsek kimlerdir?"

.....

"Edip Cansever, "sisini kendi yaratan bir gemi" örneği, kapalı bir dünya sunuyor bizlere, ama içli, ama ustaca ve de üstünce bir incelikle."

.....

"Birçok milletlerde istiklâl marşlarını yazanlar fazla kültürlü olmayan, fakat ânın heyecanını kuvvetle hiseden insanlardır."

.....

"Bu kıymetler bizi o müthiş tarihî trajediden kurtarmış, bizi bugüne kadar getirmiştir."

.....

2. a) "Doğrusunu isterseniz(,) beşinci kitabından(,) ya da altıncı kitabından sonra okuyamamıştım Cansever'i." cümlesinde virgül (,) işareti yanlış yerlerde kullanılmıştır. Bunun nedenini Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'ndan araştırarak noktalı alana yazınız.

.....

.....

.....

b) Aşağıdaki paragrafta benzer hatalar var mı? İnceleyiniz.

Edip Cansever, o yazımdaki cümlelerime takılmış, "İkinci Yeni diye adlandırılan" sözümü bir tuhaf bulmuş. Bir Türkçe bozukluğu. Oysa, "İkinci Yeni Şiir diye adlandırılan", ya da "İkinci Yeni Şairler diye adlandırılan" demeliymişim. Bana kalırsa, burada ikimiz de çuvallamaktayız. İkinci Yeni Şiir değil, İkinci Yeni Şairleri. Neyse, böylesine ipsiz sapsız tartışmalara girmenin gereği yok. Türk şiir diline, insanı şaşırtacak kadar güzel deyimler getiren, sezgisi, duygusu, anlatımı ile yeni olanaklar kazandıran bir ozana, böylesi küçük şeylerden söz etmek bile küstahlık olur.

YAZMA

ETKİNLİK

Okuduğunuz bir roman, hikâye veya şiirle ilgili eleştiri yazısı yazınız. Eleştiri yazısını yazarken incelediğiniz metinlerden yararlanınız. Yazılan eleştirileri sınıf ortamında değerlendiriniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

ETKİNLİK

Okuduğunuz bir kitabı tanıtınız ve kitaba dair eleştirilerinizi sözlü olarak sununuz.

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metnin altında verilen soruları cevaplayınız.

AHMET MUHİP DRANAS

Ahmet Muhip Dranas (doğ. 1909), şiire on yedilerinde başlar. Hece geleneğinin alışılmış kalıpları içinde, alışılmamış bir anlatım ve imge tazeliğiyle, ağır, temkinli adımlarla girer şiir dünyasına. Çeşitli dergilerde zaman zaman görünen, her seferinde bütün süslerden soyunmuş yapyalın, ama anlam yüklü, erginlik özlemiyle dolup taşan şiirlerini bugüne kadar kitap haline getirmez, getiremez. 1926'dan 1964'e kadar, dış dünyaya adeta sırt çevirmiş kendi anıları, düşleri, özlemleri, bunalımları içinde kapalı kalarak sesini duyurmaya devam eder.

Ahmet Muhip Dranas, tıpkı Dağlarca gibi, şiirlerimizde bir rastlantıdır. Kendinden öncekilere her ne kadar kalıp bakımından benzerse de, dil ve imge açısından hiç benzemez. Yerli, yabancı çağdaş şiir ustalarının çıraklığını yapmış, çağının, günün sorunlarına, bir Yahya Kemal yançizerliğiyle yabancı kalmışsa da, onun gibi, Türk şiirine -eski kalıplar içinde- yepyeni bir anlatım, büyüleyici bir imge zenginliği, ulaşılması güç bir ses ve uyum tazeliği getirmiştir.

Ahmet Muhip, 1940'tan bu yana yenileşen, biçim ve özce kabuk değiştiren şiir dünyamıza, kitabı olmamasına rağmen, adını unutturmamasını, istediği konular dışında, süsten arınmış, "derviş sadeliği" içindeki soylu dili, şaşırtıcı imgeleri yanında büyük bir şiir duygusu, şiir sezgisi ve şiir kurma gücüne borçludur.

Aslına bakılırsa, şair işlediği konular, dile getirdiği duygular bakımından şiirimize büyük bir şey katmış değildir. Şiirlerinde, gönül kapılarına "bir mevsim gibi varıp, bir mevsim gibi" geçer, içindeki "karanlıklara, mağaralara, inlere" güneş ışıkları salmak ister hep. O da, tıpkı Dağlarca gibi, karanlıklardan ışığa çıkma özlemindedir. Yalnız onun özleminin ardından, yurdun geri kalmışlığına kahırlanıp "karanlıkları yakmak" isteyen Dağlarca'nın toplumsal kaygıları yok. Dranas daha çok, gerilerde kalmış güzel günlerin anısında ve geçip giden bir ömrün geri dönülmezliğinde durmadan bunalan ruhuna bir ışık, sıcak bir destek, kimi zaman, "güzel"e, "yeni"ye doğru koşan bir sonsuzluk, bir genişlik duygusudur; kimi zaman da, "yemişlerin dallarda sallandığı, gecelerin bir deniz gibi aktığı" günlerin tatlı anısı.

Dranas, *Ağrı Dağı* adlı şiirinde, o içini saran "büyüklük" duygusunu bir an için somutlaştıran dağa bakarken, her şeyin sisler, bilinmezler içinde olduğunu görür. Onun gözünde bir saraydır bu dağ: *Her şey bu sarayın ardından görünür/O insana: Sevmek, yaşamak ve ölüm.*

İşte, bu üç kelime, Dranas'ın hayata bakışını özetler ve şiirlerinin başlıca temalarını oluşturur.

Ahmet Muhip Dranas, bu üç temayı, "bir büyük şarkı" bütünlüğü içinde, "kimsenin farkına varamadığı güzellikler" tadıyla, "şairanelikten" uzak, övülesi bir anlatım sadeliği içinde dile getirir. Ondan edebiyatımıza kalacak olan, eşine az rastlanır bir şiir duygusuyla kurduğu dizeler bütünüdür.

Vedat GÜNYOL

Çalakalem

(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

1. Yukarıdaki metin, konusu ve ele alınışına göre hangi eleştiri türüne girer? Nedenleriyle birlikte noktalı alana yazınız.

.....

.....

2. Yukarıdaki metinde eleştirinin hangi özellikleri vardır? Açıklamalarınızı noktalı alana yazınız.

.....

.....

3. Yukarıdaki metinde hangi anlatım biçimleri kullanılmıştır? Açıklamalarınızı noktalı alana yazınız.

.....

.....

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Edebî eserlerin incelenerek olumlu, olumsuz yönlerinin ortaya konduğu yazı türüne eleştiri denir.

(....) Yazarın tutumuna göre eleştiriler, izlenimsel ve bilimsel eleştiriler olmak üzere ikiye ayrılır.

(....) Mehmet Rauf'un "Kavgalarım" adlı eserinde eleştiri yazılarına yer verilmiştir.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Konusu ve ele alınışına göre eleştiriler; ....., ..., ... ve ..... eleştirilerdir.
- Eleştirilerde ağırlıklı olarak ..... ve ..... anlatım biçimleri kullanılır.
- Esere dönük eleştirilerde metnin merkezinde ..... vardır.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdaki sanatçılardan hangisi Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda eleştiri türünde eser vermemiştir?

A) Yahya Kemal

B) Namık Kemal

C) Mehmet Kaplan

D) Sabahattin Eyuboğlu

E) Vedat Günyol

2. Aşağıdaki eserlerden hangisi Türk edebiyatının ilk eleştirisi olarak kabul edilmektedir?

A) Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazatı Şamildir

B) Tercüman-ı Ahvâl Mukaddimesi

C) Zemzeme Mukaddimesi

D) Edebiyat Üzerine Denemeler ve Eleştiriler

E) Edebiyat Üzerine Makaleler

3. Aşağıdaki eserlerden hangisi eleştiri türünde değildir?

A) Kavgalarım

B) Çalakalem

C) Tahrib-i Harabat

D) Takip

E) Hayat-ı Muhayyel

4. Sabahattin Ali, hikâyelerinde her zaman veremediği iç'i romanlarında verebiliyor. Kuyucaklı Yusuf'ta ruh incelemeleri yok ama davranışlardan çevrenin, bir bakıma da kişilerin psikolojisine girebiliyor. Olaylar öylesine ustalıkla seçilmiş, ayrıntılar üzerlerinde hiç işlenmemiş gibi öylesine tabii tertiplenmiş ki insan pek farkına varmadan kendini çevrenin ortasında buluveriyor. Romancı, işlediği ayrıntıları belli etmeden bütün'e gerçeklik vermesini biliyor.

Yukarıdaki parça, hangi türden alınmış olabilir?

A) Deneme B) Eleştiri C) Fıkra

D) Mülakat E) Sohbet

5. Aşağıdaki yazar-eser eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

A) Çalakalem-Vedat Günyol

B) Şiir Tahlilleri-Mahmet Kaplan

C) Eleştiri Günlüğü-Fethi Naci

D) Hayat ve Kitaplar-Ahmet Şuayp

E) Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-Gürsel Aytaç

6. Oğlu , (I) kahvecinin kirli fincanları içinde yıkadığı kovayı aldı. Telve kokan suyu kahvenin önündeki yola serpti , (II) tozla karışık bir su buğusu yükseldi topraktan. Gitti , (III) çeşmenin yalağından acele doldurdu kovayı , (IV) ağacın gölgesinde yatan sarı öküz'ün önüne koydu. Sarı öküz, üzerine konan sinekleri kuyruğu ile , (V) yelpazeliyordu.

Bu parçadaki numaralanmış virgüllerden (,) hangisi yanlış kullanılmıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. Çeşitli bilim dallarına ( ) kültüre ( ) sanata uygulanabilen yapısalcı yöntemin özelliği nedir ( ) Adından da anlaşılacağı üzere, incelenen nesnenin yapısına yönelmektir ( ) Şöyle de açıklayabiliriz ( ) Yapısalcılık ( ) yüzeydeki birtakım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların ya da yasaların oluşturduğu bir sistemi aramaktır.

Bu parçada ayraçlarla ( ) belirtilen yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (;) (,) (!) (.) (.) (,)
B) (,) (.) (!) (!) (:) (;)
C) (,) (,) (?) (.) (:) (;)
D) (;) (,) (?) (.) (;) (,)
E) (,) (;) (?) (.) (;) (,)

8. Aşağıdakilerden hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?

A) Bizi neden çağırdığını kimse bilmiyordu.
B) Misafirlere ilgi ve alaka göstermedi.
C) Törende kravat ve ceket giymek zorunluydu
D) Herkes bizi görmüş ama kimse bizimle ilgilenmemişti.
E) Bu konuşmalar, gözlerimi yaşarttılar.

9. Hiçbiri bunu beklemiyor, onun başaracağına inanıyordu.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun benzeri aşağıdakilerden hangisinde vardır?

A) Beni aramış ama ulaşamamıştı.
B) Beni dinledi ama inanmadı.
C) Şiirlerinde hep aynı konuyu işlemiş, bu yüzden çok okunmamıştı.
D) Belgeselleri seviyorum ve onları sürekli izliyorum.
E) Bizi her gün topluyor, bir şeyler anlatıyordu.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

A) Öğretmenine soru sormakta çekimser davranıyor.
B) Tatile arkadaşlarıyla gidecek.
C) Onun kardeşinin kulağına bir şeyler fısıldadı.
D) Ona yardım etmek için elinden geleni yaptı.
E) Bu sınava hiç hazırlanmamıştı.

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

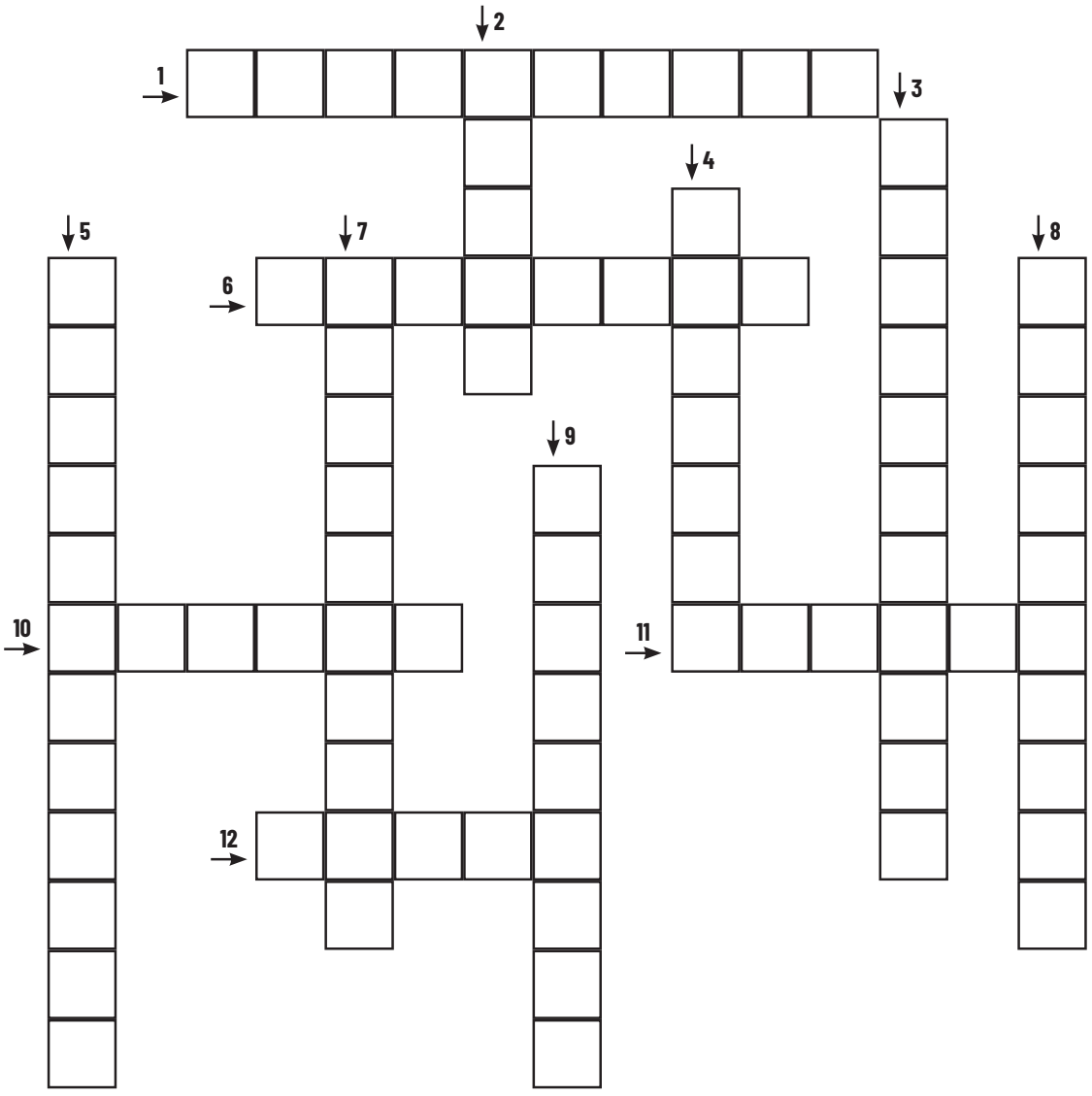

1. Eleştiri yapan kimse, eleştirmeci, eleştirimci, tenkitçi, münekkit.
2. Tanzimat Dönemi sanatçısı Namık Kemal'e ait olan ve ilk eleştiri kitaplarından biri olarak kabul edilen eser.
3. Cemal Süreya'nın kendisine "Edebiyatımızın Cumhurbaşkanı" unvanıyla hitap ettiği; edebiyatımızda çeviri, eleştiri, deneme sorunlarını ele alan ve bunları yazdığı yazılarıyla tanınan yazar.
4. Tanzimat sanatçısı Ahmet Mithat Efendi'nin Servetifûnun sanatçılarına söylediği bu söz nedeniyle Hüseyin Cahit Yalçın tarafından "Biraz Daha Hakikat" adlı yazı yazıldı. Edebiyatta, sanatta yozlaşma, gerileme anlamlarına da gelen bu söz nedir?
5. Edebiyatımızda esere yönelik eleştiri türünü başarıyla uygulayan yazarlarımızdan biri ve "Türk İstiklâl Marşı" metninin yazarı.
6. Edebî eserlerin üslubunu, dilini, konusunu nesnel bir biçimde eleştiren tür.
7. Edebî eserlerin okur üzerindeki izlenimlerinden hareketle yapılan eleştiri türü.
8. "Biraz Daha Hakikat" adlı eleştiri yazısının da yer aldığı, Hüseyin Cahit Yalçın'a ait olan eser.
9. Bir kişinin kendi davranışları üzerine yönelttiği yargı, öz eleştiri.
10. Bir insanı, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek amacıyla inceleme işi, eleştiri.
11. Bireyin kişisel görüşünden bağımsız olan, objektif.
12. Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, bülten, mecmua.

E. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

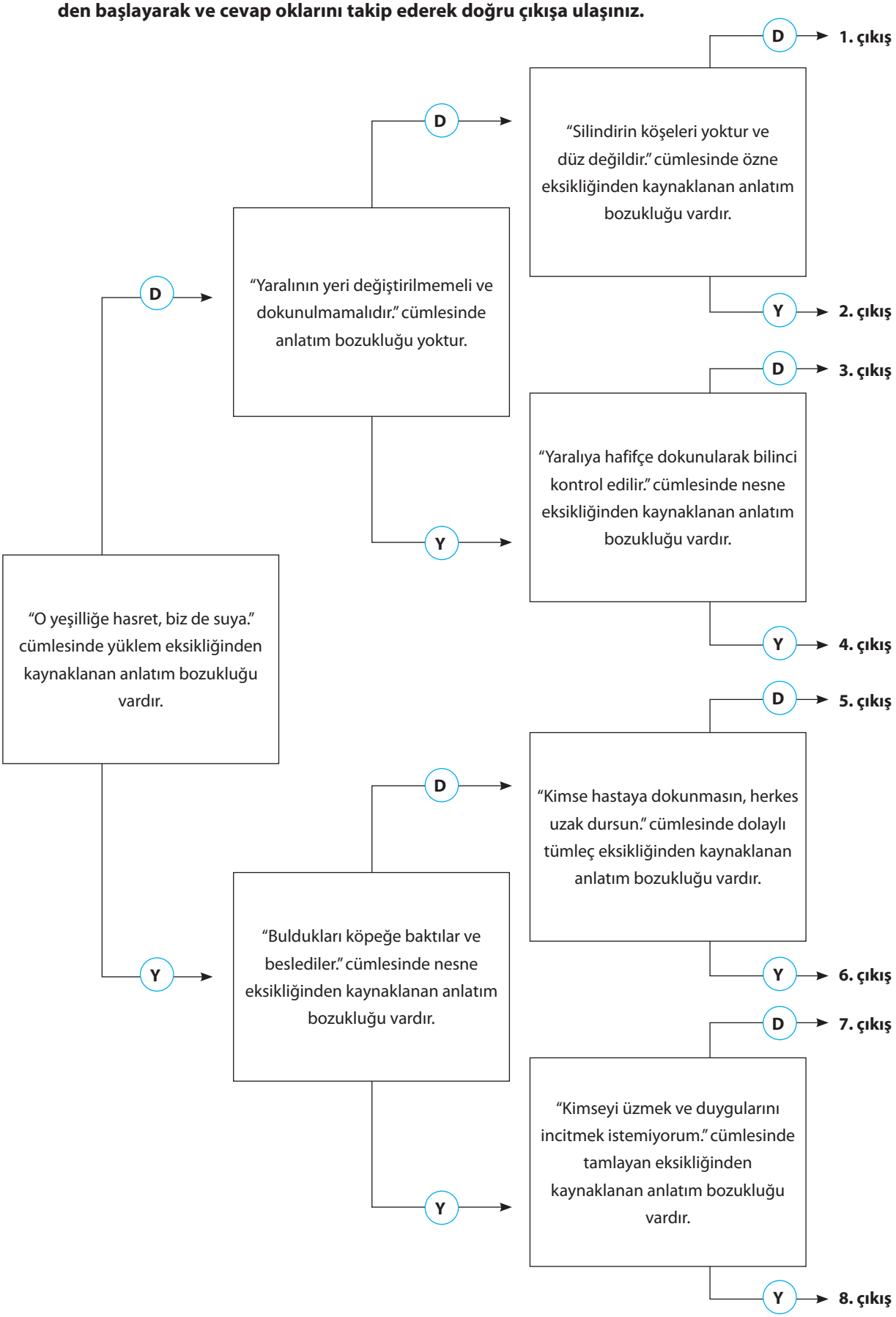

9. ÜNİTE

MÜLAKAT / RÖPORTAJ

Anahtar Kavramlar

- Görüşme
- Söyleşmeye Bağlı Anlatım
- Kişi
- Yer
- Eşya

Ünitenin Bölümleri

- Cumhuriyet Öncesinde Mülakat
- Cumhuriyet Dönemi'nde Mülakat
- Cumhuriyet Dönemi'nde Röportaj
- Anlatım Bozuklukları
- Yazım ve Noktalama Çalışmaları
- Mülakat Yazma
- Mülakat Gerçekleştirme

Neler Öğreneceksiniz?

- Okuma bölümünde Cumhuriyet öncesinde mülakat, Cumhuriyet Dönemi'nde mülakat ve röportaj,
- Dil Bilgisi bölümünde anlatım bozukluklarını, yazım ve noktalama kurallarını,
- Yazma bölümünde mülakat yazmayı,
- Sözlü İletişim bölümünde mülakat gerçekleştirmeyi öğreneceksiniz.

OKUMA

1. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Alanında ün yapmış biriyle mülakat yapma şansınız olsa bu kişinin kim olmasını isterdiniz ve ona neler sorardınız?

2. Mülakat yapan kişi, hangi özelliklere sahip olmalıdır? Neden?

AHMET HAŞİM

"Göl Saatleri şairini, sakin bir evin arka bahçesine bakan sessiz bir odasında gördüm. Bu sade odayı koyu kırmızı perdelerle örtülü pencerelerden tatlı sabah ışıkları, uysal ve cana yakın gölgeler dolduruyordu. Küçük küçük raflarda birçok kitaplar vardı. (...) Yeşil masa üzerinde Rus semaveri kaynıyordu. Yedi sekiz yıl kadar önce şiirimize, sanki kayan ve akan yeni bir dünyanın altın kapılarını açan Ahmet Haşim Bey, Çanakkale'deki askerlik hayatını, Anafarta denizlerinin üzerinde kırmızı gün batışlarını bana, zevk veren bir dil ve ifade ile resim halinde çizdi.

Ahmet HAŞİM

Ruşen Eşref ÜNAYDIN

Odayı, çaydanlığının ince emziğinden hafif dumanlarla üfürdüğü nefis bir çay kokusu bürümüştü. Ahmet Haşim Bey'den, önce bugünkü dil, edebiyat ve sanat cereyanları hakkındaki görüşlerini öğrenmek istedim. Şair şöyle cevap verdi:

"— Çoktan beri İstanbul'dan uzaklarda dolaşıyordu. Edebiyata ait mevzular ve meseleler bizde biraz da Pâytaht dedikodusu" mahiyetinde bir şeydir bilirsin. Dışarıda olanlar bundan pek haberdar değildirler. Onun için size bu hususta söyleyebileceğim çok şey yoktur. Bununla beraber "bugünkü sanat" dediğiniz şey, "dünkü sanat" diyeceğiniz şeyden bana pek de farklı görünmüyor. Kabiliyet ve samimiyet farklarından başka ortada göze çarpan bir şey yoktur. Zaten bugün yazanların birçoğu dün de yazıyorlardı değil mi? Fakat dün onları gölgelemiş bulunanlar bugün artık sessizliğe bürünmüş bulunuyor. Onun için bunlar sizi bu kadar meşgul ediyorlar."

Bakışlarında, gizlemeye çalıştığı, ince bir istihzâ tebessümü vardı. Sordum:

— Servetifünun edebiyatı, 10 temmuz Meşrutiyet inkilâbından sonra niçin ömürlü olamadı? Bunun sebebini neye bağlıyorsunuz?

"— Onu siz öyle sanıyorsunuz" dedi. "O edebiyatın sınırlarını aşabilenler, yani onları geride bırakanlar aramızda henüz ikiden fazla değildir belki: Yahya Kemal, Yakup Kadri. Bu isimlerden sizinle tekrar bahsedeceğiz. Servetifünun edebiyatı, umumi fikir hayatımıza göre, hâlâ çok ileridedir. Ben harpte iken samimi dakikalarımızda arkadaşlarımın okuduğu hep Fikret'ti. Fikret'in öldüğünü biz Çanakkale'de öğrenmiştik. Bu haberi getiren Şamlı bir muvazzaf subay idi ki sesi, bildirdiği felâketin elemiyle, titriyordu. Ve hatırlıyorum, o gün karargâhımız bir matem durgunluğu içinde kalmıştı. Halit Ziya'ya gelince; hayatımızda ve fikirlerimizdeki değişme ve gelişmelerden doğrudan doğruya mesul olan kimsedir. Gördüğünüz son tipteki genç kadınlar ve genç erkekler "Aşk-ı Memnû" sahifelerinden hayata dökülüyorlar. Geçkin kızlar bizde daha "Nihal"ı geçmediler. Genç erkekler çok zaman hâlâ "Behlûl' ayarındadır. Esasen Servetifünun edebiyatı temmuzdan sonra iktidara geçmedi mi? Bununla beraber, o edebiyattan bugün ismi bile unutulan eserler de var. Mesela "Beyaz Gölgeler" sahibinin aşkı dile getiren şiirleri. Tabiî ağaç, böyle ölü yapraklarını silkip atmıştır."

Gülümsedi ve gülümsedim. Koltuğundan ayağa kalktı. Çayları mavi nakışlı Çin kâselerine boşalttı. Ve masanın etrafındaki iskemlelerden birine oturdu.

— O edebiyatın üstatları hakkında ne düşünürsünüz? dedim.

O, çayının şekerini karıştırmakla meşguldü:

"— Onlar hakkındaki duygu ve düşüncelerimi söyliyeyim" dedi. Biraz düşündü. Sonra şöyle devam etti:

"— Fikret, benim için, kudurmuş bir deniz karşısında kayalar üzerinde yükselen altından bir ışık ve altından bir kuledir. Ben onu daima böyle düşündüm. Cenab Şahabettin, Bizanslı bir mozaik ustasıdır ki, bütün hüneri parmaklarının ucunda bulunur. Süleyman Nazif, bir kubbe altında çakırdan bir âlete üfürüp kelimeleri şişirten ve onları birer âhenk halinde uçurtan bir gul-yabânidir. Halit Ziya öyle bir "Balzac"tır ki, yarattığı şeyleri eserlerinde değil, fakat ekseriyetle hayatta yarattı. Behlûl'ü ben çok yerde gördüm. Son zamanlarda ona gâh "Lebon" pastahanesinde, gâh cephede tesadüf ettim. Nihal Hanım da, zannedersem, (Hege) den piyano dersi alıyor. Diğerlerinden sizinle ne için bahsedelim?"

"— Fakat Yahya Kemal'le Yakup Kadri'den bahsedecektiniz.

"— Evet onlardan bahsedelim. Bu ikisi bütün son edebiyatımızdır. Yahya Kemal, eski Yunanistan'ın (Lezmos) kıyılarında yaprakları gümüşten bir zeytin ağacının gölgesinde uzanmış; beyaz mermer harabe sütunları aralıklarından Akdeniz'in maviliklerini seyrediyor. Zannedilir ki bu şair (Menderes) kenarında Santüreslerle güreşmiş ve kamışlarda yankılar perileriyle konuşup şakalaşmıştır. (Stenfal) bataklıklarını kaplayan ördek bulutlarını dağıtan eski kahraman ne ise, Yahya Kemal de edebiyatımız için odur. Onun okları, şiirimiz üzerinde yatan bütün ölüm kuşlarını dağıtmış ve bâzûları edebiyatımızın (Neme) devini boğmuştur. Edebiyatımız onunla ışık ve havaya kavuşuyor. Türkçülüğün en güzel teorisini bu şair getirdi. Onun tasavvur ettiği Türkçede terkip ne kadar yoksa o kadar da hece vezni ve (olgaç, uçgaç) çeşidinden kelimeler de yoktur. Ahlâk ve estetik bahislerinde fazilet bazen aynı şeydir. Büyük sanat, büyük fazilet gibi çocukça aşırılıklardan, kadınca coşkunluklardan sakınmak, çok hissedip çok esirgemek ve sözleri pek gizli bir kuvvetle, pek derin ürpertilerle harekete getirmektir ki Yahya Kemal'in sanatı işte bu sanattır.

Yakup Kadri'ye gelince; o siyah bir haşhaş çiçeğidir. Ruha uyku, ölüm ve rüya döken bir çiçek...

Fazıl Ahmed'i unutmuyorum. O, Cenab Bey'in yakınarak ve üzüntüyle arzu ettiği sadece rokoko bir edebiyata düşmeyecek kadar zeki bir adamdır, zeki bir istihzâdır."

Ve yine başını hafifçe sallayarak gülümsedi:

Dağ başından kasr-ı sultâniye bulduk bir mermer

Enli dehlizlerde saydık on trilyon on kemer.

beytini okudu. “Güzel, güzel!..” diye güldü.

Böylece mevzu dışına çıkmış gibi görünmesinden istifade ederek dedim ki:

— Gençler hakkında ne düşünürsünüz?

“— Genç... Gençler... Bundan ne anlıyorsunuz? Sanatkâr için yaş, anladığımız bildiğimiz senelerin birbiri üstüne gelip çoğalmasına denmez zannederim. (...) Gençlik şairlerin, bahar mevsimi gibi, kadınlar hesabına icat etmiş oldukları bir muhayyel yaş olsa gerek. İki manasiyle de gençlik ve ihtiyarlık zooloji bahislerini alakadar eden bir meseledir. Sanat âleminde genç ve ihtiyar yoktur; yalnız sanatın efendileri ve köleleri vardır. “Genç” sözü, çok zaman, ağırbaşlı tenkitçilerin yenilik meydana getirmiş kimseleri küçümsemek, belki hor görmek için kullandıkları bir kelimedir. Edebiyatımızda tanınmış; bir ebedî genç var zaten. Uzun saçları süs gibi takılan o ölü gençliğin kıymeti nedir? O genç zât, gerçekte, ihtiyar (Nestor)dan daha da ihtiyar değil midir?”

— Son zamanlarda, sanat millîdir, diyorlar. Siz ne dersiniz?

“— Zannederim ki son zamanlarda hemen her şey dediler. Gazetelerde görüyorum. Her gün yeni bir ilim, yeni bir âlim, yeni bir sanat ve yeni bir dâhiden bahsettiler. Birçok dâhiler var ortada, fakat bir tek dâhice eser yok. Ben kendi hesabıma, şimdiye kadar gerçekten üstünde durulabilecek bir millî edebiyattan bahsedildiğini bilmiyorum. Size itiraf edeyim: Ben fazla bir Avrupalılıktan pek hoşlanmam; bazen Anadolu türkülerini dinlemekten sonsuz hazlar duymuşumdur. Ayaş’tan Ankara’ya dönerken bir gece, arabacının söylediği şarkıları belki bütün bir Servetifünun edebiyatına tercih etmekte tereddüt etmem. Fakat, buna rağmen, ben bu yeni millî şiirden ne bir şey anlıyorum, ne de hoşlanıyorum.”

— Fakat hece vezni, millî gramer, millî dil ve ifade ile Türkçede millî bir şiir arayanlar var. Sizin yeni dil ve hece vezni hakkındaki fikirleriniz nedir. Millî cereyan taraftarlarının pek istedikleri bir Türkçe kökleşecek mi?

“— Türkçe gerçekten de sadeliğe doğru mühim bir gelişme gösteriyor. Bu bahiste Ziya Gökalp’in mütevazı bir hava içinde gösterdiği gayret herhalde unutulmayacak. Fakat millî şiire gelince, böyle bir şey icat etmeye bilmem lüzum var mı? Her dilde olduğu gibi Türkçede de çok eski zamanlardan beri doğup süregelmekte olan bir millî şiir var. Onu, şairler değil, isimsiz halk yapmıştır. Dille meşgul olan bütün ilim akademileri birleşse, halka ait olan o mukaddes sazın tellerinden, gülünç olmayan bir sesi yine de çıkaramazlar.

Taklit, hiçbir suretle yaşayamaz. Onun için, bu tarzdaki tecrübeler de bence kökleşemeyecektir. Hece veznine gelelim: Hece vezni, zannediyorum ki, Türk köylüsünün veznidir. Aruz vezni de, Türk köylüsünden büsbütün başka bir şey olan, şehirlilerimizin veznidir. Çünkü iki taraf da, karşılıklı olarak, birbirlerinin vezinlerinden hoşlanmıyorlar. Gerçek budur. Başka milletlerde böyle şehirli vezni, köylü vezni diye ayrı vezinler var mıdır, yok mudur? Bu bizim bahsimizin dışındadır. Bizde böyle acayip bir vaziyet bulunmaktadır. Ancak, acayip hadiseleri normal bir hava içinde birleştirmeye muktedir olan, dünyada hangi insan vardır? Hadiseler arasındaki mantıksızlıktan şaşıp kalan, kararsızlığa düşen kimdir? Eğer yer yüzünde böyle bir adam bulunuyorsa, o adamın aklı başında bir kimse sayılmaması lazım gelir. Zannederim ki hece veznini şehirlilerin, yüksek tabakanın vezni yapmayı ilk düşünen şair Mehmet Emin’dir. Bu hassas şair Anadolu’yu dolaşmış, o toprağın şiiriyle sarhoş olmuş ve bu sarhoşluk onu bir çeşit âlîcenablık havası içinde, demokrasi merakına götürmüştür. Mehmet Emin’in büyük şiiri, bir ızdıraba deva olmak üzere yazılmıştır. O şiirin manasına hürmet edelim; fakat dokunuşu ve yapısı bakımından o şiir millî olmasa gerek. Hece vezniyle benim anladığım millî şiiri yalnız iki kişi yazmıştır: Filozof Rıza Tevfik Bey ve İhsan Raif hanımefendi.”

— Peki, nesirde Türkçülük ne yaptı, ortaya neler koyabildi?

“— Bu bahiste bir tek isim tanıyorum: Halide Edip Hanımefendi. Fakat bunun Türkçülüğü de (Gabriel Rossetti) nin Türkçülüğüdür.”

— Şinasi’den evvelki edebiyat hakkındaki düşünceleriniz nedir? O edebiyat için “sun’idir, sahtedir, taklittir.” diyenler var. Siz ne dersiniz?

“— Ben ne deriiim!.. Ben derim ki Şinasi’den evvelki edebiyat, Şinasi’den sonraki edebiyattan daha az sun’i ve daha çok samimidir. Şüphe yok ki her ikisi de birer taklit edebiyatı idi; fakat birinin taklit ettiği şarktı. Bu milletin, ana yurdundan gelirken göç yollarına tesadüf etmiş olan bildik, tanıdık bir şark. Ötekinin taklit ettiği ise yabancı bir batı ve yabancı batının yabancı olan duyguları, duyuşları idi. Şarkılar, az farklarla, birbirine benzerler; seyahat edenler bunu görmüşlerdir. Türk, Arap ve Acemin adeta birbirlerine karışmasından ortaya çıkmış bir örneği olan Osmanlı Türk’ü ise, bunların hepsine birden benzer. O, rahat ve ölçülü bir hassasiyet içinde yaşar. Hayatı karışık manalarla yüklenip düşünmekten nefret eden, güler yüzlü, sade, rind ve kalender yaradılışta bir insandır. Bu sadeliği çininin üç renginde, nakışın tekrarlanan çizgisinde, şiirin sınırlı mevzularında, musikinin ısrarlı tek nağmesinde, mimarlıkta binaların medrese ve cami tipi etrafında dönüp dolaşmasında görülmez mi? Osmanlı Türk’ü için Norveçli (İbsen) ve dolaşık ruhlu (Barrés) birer acayip şeydirler. Şinasi’den sonrakiler hep bu acayip şeyleri Türk edebiyatı için kendilerine örnek edinmişlerdi. Şinasi’den evvelkiler ise, onlar da sade insana daha çok yakın idiler. Onlar samimi, usul ve erkânı bilen, seven adamlardı. Âdetlerine göre elbiseleri, zevklerine göre hayatları ve hayatı sürdürüş tarzları vardı. Şiirleri dikkatle okunursa kendilerinin hususiyetlerini, zamanlarındaki sedirin, iskemlelerin ve lambanın şekline, eğlencelerinin nelerden ibaret olduğuna, hatta çiçeklerinin cinsine kadar, her türlü özelliklerini bu şiirlerden anlayabilmek mümkündür. Onların hayatları ile şiirleri arasındaki bağlılık o kadar sıkı idi. (...)

— Sanatınız ve şiiriniz hakkındaki fikirleriniz nedir?

“— Maalesef aklımın beğendiğini ruhum çok zaman sevmemiştir. Bundan tabiî mahzunum. Bana derlerse ki sanat nasıl olmalı? Ben düşünür ve derim ki: Halkın üzerinde dalgalanan, yine halkın büyük ortak ve samimi sesi olmalı. Ve derim ki tek başına bulunan ruhlar üzerinde parazit bazı otlar gibi biten şahsî sanat, millî bünye için zararlı değilse bile lüzumsuzdur. Fakat ben bu büyük sanatı kendim için istemiyorum. Benim istediğim sanat, mananın ve ahengin birbiri içinde eriyip kaynaşmasından meydana gelen sanattır. (İçinde ateş gibi ve ateş renkli çayın bulunduğu kâseyi göstererek) Ben bu Çin kâsesinde neden çay içiyorsam, şiiri de onun için yazıyorum. Sırf bir lezzet meselesi.”

— Tevfik Fikret’in vezinde ve nazımda yaptıklarını daha ileriye götürerek vezinde yeni bir düzen ortaya koymak istemiştiniz. Serbest nazımdan beklediğiniz neydi? Bu tecrübeleriniz Türkçede ne dereceye kadar başarıya ulaştı?

“Serbest nazım, hassasiyetime göre biçtiğim bir nazımdır ki bunun edebiyata getirilmiş yeni ve hususi bir tarz şeklinde anlaşılmasını, öyle kabul edilmesini fazla bulurum. Ben kendi hesabıma bu tarzdaki tecrübelerimden pek memnunum. Bu hususta başkalarının ne düşünebileceğini tabiî bilmiyorum.”

— Son bir şey daha sormak arzusundayım. Hususi âdetlerinizden bahseder misiniz? Mevzularınızı nasıl hazırlarsınız? Kolay mı, güç mü yazarsınız? Günün hangi saatleri sizi en fazla meşgul eder?

Güldü:

“— Azizim, siz bu sualinizi arkadan resim çıkartıp neşrettirenlere sorunuz. Onlar, bir ömür içinde böyle sualleri beklediler. Ben herkes gibi, herkesten farklı olmayan bir insanım.”

Şairi bu sıcak ve loş odasında bıraktım. Bu sanat havası dolu konuşmanın ruhumda uyandırdığı hazla yanından ayrıldım.

Ruşen Eşref ÜNAYDIN

Diyorlar ki

(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

cereyan : Aynı eğilimde olan, aynı görüşü paylaşan kimselerin oluşturduğu hareket.

ekseriyet : Çoğunluk, çokluk.

elem : Acı, üzüntü, dert, keder.

gul-yabâni (gulyabani) : Karanlık ve ıssız yerlerde, insanın gördüğünü sandığı korkunç hayalet.

istihza : Gizli veya kinayeli bir biçimde alay.

kalender : Gösterişsiz, sade yaşamaktan yana olan, alçak gönüllü kimse, ehlidil, rint.

mahiyet : Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas.

matem : Yas.

mevzu : Konu.

muvazzaf : Silahlı Kuvvetlerde görev başında olan subay ve astsubaylarla askerlik hizmetini yapan erler.

mütevazı : Alçak gönüllü.

semaver : Özellikle çay demlemekte kullanılan, içinde kömür yakacak ocağı bulunan, elektrikle de çalışabilen, bakır, pirinç vb. metallerden yapılmış musluklu kap.

şark : Doğu.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Mülakat (Görüşme): Alanında ün yapmış kişilerle önemli konularda sorulan soruların ve bu sorulara verilen cevapların yazıya aktarılmasıyla oluşan türe mülakat denir. Mülakat, alanında tanınmış kişilerle yapıldığı için soruları soran kişinin amacı; kamu adına haber ve bilgi toplamak olmalıdır.

Mülakatı yapacak kişi, önceden mülakatı yapacağı kişiyle görüşme zamanını belirlemelidir. Mülakat yapan kişi, sorularına aldığı cevapları hiç değiştirmeden yayımlamalıdır. Mülakat, çoğunlukla yüz yüze yapılır ama telefon veya genel ağ gibi ses ve görüntü ileten aygıtlarla da yapılabilir. Mülakat yapan kişi; görüşmeye gitmeden önce görüşeceği konularda araştırma yapmalı, soracağı soruları hazırlamalıdır. Hazırlanan sorular, amaca uygun olmalıdır. Sorularını hazırlarken mülakatı yapacağı kişinin bilgi birikimini, kültürünü ve mizacını da göz önünde bulundurmalıdır. Mülakat metninin girişinde mülakatın kiminle, nerede, hangi konuda yapıldığına dair bilgiler bulunur.

Mülakat; konusuna göre edebî, tarihî, sosyal, siyasi, magazinsel veya sportif mülakat gibi türlere ayrılabilir. Mülakatlarda karşılıklı bir soru-cevap söz konusu olduğu için söyleşmeye bağlı anlatım türü ağır basmaktadır. Dilin işlevlerinden de göndergesel işlev ağırlıklı olarak kullanılır. Mülakat türünde fotoğraf ve belgelerden yararlanılabilir.

Cumhuriyet Öncesinde Mülakat: Mülakat türü bu dönemde pek gelişmemiştir. Ziya Paşa'nın Tanzimat Dönemi'nde kaleme aldığı "Rüya" adlı eserde bu türün özelliklerine rastlanır.

Ruşen Eşref Ünaydın, Türk edebiyatında mülakat türünün en önemli ismidir denebilir. Okuduğunuz "Ahmet Haşim" metninin alındığı "Diyorlar ki" adlı eser, bu türün en önemli eserlerindendir. "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülâkat" adlı eseri de yine bu türün önemli eserlerinden biridir.

Okuduğunuz metin, Ruşen Eşref Ünaydın'ın Fecriati'den sonra bağımsız kalan Ahmet Haşim'le özellikle edebiyat üzerine yaptığı mülakat örneğidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Ahmet Haşim" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten yararlanarak kontrol ediniz.

2. Mülakat türünün ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün, yayın organları ve teknolojinin etkisini değerlendiriniz.

3. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

4. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyerek noktalı alanlara yazınız.

Ana düşünce: .....

.....

Yardımcı düşünceler: .....

.....

.....

5. Metinde başvurulan anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz. Bunların metindeki işlevlerini açıklayınız.

6. Metnin görsel unsurlarla ilişkisini belirleyiniz.

7. Metnin üslup özelliklerini belirleyiniz.

8. Okuduğunuz metin ve Ruşen Eşref Ünaydın hakkında verilen bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

RUŞEN EŞREF ÜNAYDIN (1892-1959)

İstanbul'da doğan yazar, Galatasaray Lisesinde ortaöğrenimini tamamladıktan sonra Darülfünun (İstanbul Üniversitesi) Edebiyat Fakültesini bitirdi. Fransızca ve edebiyat öğretmenliği, milletvekilliği, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği gibi görevlerde bulundu. Servetifünun, Dergâh, Türk Yurdu, Yeni Mecmua ve Vakit gibi dergilerde yazılarını yayımladı. Kurtuluş Savaşı'na katıldı, bu dönemde Anadolu coğrafyası ve insanının içinde bulunduğu durumları kaleme aldı. Cumhuriyet'ten önce de sonra da Atatürk'ün yanında bulundu, onunla görüşmelerini "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat" adıyla yayımladı. Edebiyatımızın Halide Edip, Ahmet Haşim gibi ünlüleriyle yaptığı mülakatları da "Diyorlar ki" adıyla basıldı.

Yazarın Diyorlar ki, Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'le Mülâkat adlı mülakatları; Geçmiş Günler, İstiklâl Yolunda, Atatürk'ü Özleyiş adlı anıları vardır.

2. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Mülakatlar genellikle yüz yüze yapılır. Ama telefon görüşmesi veya genel ağ imkânlarıyla da mülakat yapılabilir. Sizce bunlardan hangisinde iletişim daha iyi olacaktır? Neden?

2. Türkiye dışındaki çağdaş Türk sanatçılarını tanıyor musunuz? Tanıdıklarınızı sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

CENGİZ AYTMATOV İLE DİL VE EDEBİYAT ÜZERİNE SÖYLEŞİ

PARLATIR: Sayın Aytmatov, söyleşimize önce "dil" diyerek girelim istiyorum. Dile bakış açınız nedir?

AYTMATOV: Dil sorununu tek başına ele almak mümkün değil. Her bir halkın sahip olduğu önemli değerleri vardır. Biri yaşadığı yurdu, toprağı; ikincisi dili. Fakat dil önde gelir. Şöyle ki bazı halklar topraklarından sürülmüş; yerini yurdunu kaybetmiş olabilir. Nitekim Stalin zamanında bu oldu. Fakat bu halk, dilini kaybetmedi. Eğer dilini de kaybetmişse bir halk, asimile olmuş demektir. Stalin zamanında biz bunu da yaşadık. Ancak biz bunun için de mücadele verdik; yani kendi dilimizi, kendi kimliğimizi korumak için mücadele ettik. Bu mücadeleden maksat karşılıklı savaş değil, fikirlerimizle, yazılarımızla haklılığımızı ispat etmektir; fikir hayatımızı geliştirmektir.

Dünya halkları etnik ve lenguistik açıdan ayrı özelliklere sahiptir.

PARLATIR: Cengiz Bey, siz Türk lehçelerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Türk diline nasıl bakıyorsunuz?

AYTMATOV: Bu konuya iki açıdan bakmak lâzım. Önce bütün olarak, yani Kırgızca, Özbekçe, Türkmence, Kazakça, Azerîce vb. hepsi Türk dilidir. Etnik derecede ise kendi dil yapısını sürdürenler olmuş. Bu açıdan onlara ayrı bir dil gibi bakmak lâzım. Ben bu sorunu çok düşünürüm. Türk dillerinin hepsinin üstünde bir ortak edebî dil yaratmak lâzım. Örneğin Araplara bakalım. Edebî dil olarak Arapça değişik milletlerce ortak bir özelliğe sahip; ancak Suudî Arapçası, Mısır Arapçası, Libya Arapçası vb. kendi lehçesini kullanıyor.

PARLATIR: Efendim, bu "ortak dil" veya "edebî dil" konusunu biraz açalım, o konuda konuşalım. Nasıl bir ortak dil düşünüyorsunuz?

AYTMATOV: Aslında bu subjektif bir konudur. Üç beş kişinin bir araya gelmesi ile halledilecek bir konu değildir. Objektif açıdan bakar isek tarihî gelişimi göz önünde tutmak gerekir. Geçmişte ayrılan bu halklar şimdi bir araya gelme imkânına sahip oldu. Yavaş yavaş bu ortak edebî dili işlemek, yaratmak da gerçekleşecek. Bu konuda çalışmalar yapmak gerekir. Bunu gerçekleştirmek için de her cumhuriyette birlikler oluşturmak gerekir herhalde. Her birlik değişik cumhuriyetlerdeki dilleri karşılaştırmalı olarak incelemeli. Aralarındaki farklılıklar uzmanlarca tespit edilerek bunlar ilkokul çağından başlayarak yeni kuşaklara, gençlere öğretilmelidir. Ayrıca sizin derginiz gibi dergiler de birbirlerine yardımcı olmalıdır. Gazetelerin, televizyonun rolünü de unutmamak gerekir.

PARLATIR: Şimdi burada ister istemez söz alfabe konusuna geliyor sanırım. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz; yani ortak alfabe konusuna nasıl bakıyorsunuz?

AYTMATOV: Alfabenin bir olması şart; ancak yalnızca alfabenin değişmesi yetmez. Terimlerin ortak kalması gerekir. Okullarda eğitimin ele alınması gerekir. Her bir cumhuriyette eğitim sistemi çok farklı.

PARLATIR: Cengiz Bey, Sovyet Türkolojisi dergisinde Türk dilinin durumunu değerlendirmişsiniz. Biraz da bu konudan söz edelim. Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yerini nasıl görüyorsunuz?

AYTMATOV: Evet, ben Türkolog değilim. Ancak bilim adamları, yani dilciler, tarihçiler, etnologlar, sosyologlar vb. ayrı ayrı bilimsel çalışmalar yapmalı, ortak eserleri ortaya koymalıdır. Bu değerleri de yazarlar edebî eserlerde kullanmalı, ortak dili kullanmak yoluyla halka ulaşılmalıdır.

PARLATIR: Şimdi sorumuzun ikinci bölümüne geçelim: Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri...

AYTMATOV: Şimdi Türk dili eski Sovyetler Birliği'nde Slav dillerinden sonra ikinci sırada geliyordu. Fakat bizim dilimiz bilim ve teknoloji alanında iyi işlenmemiş idi; yani geri durumdadır. Dilimizi bu yönden işlememiz, geliştirmemiz gerekir. Şimdi buna bir imkân doğdu; yapılması gerekenleri iyi ele almak gerekir. Çağın gelişmelerini dilimize kazandırmak zorundayız. Nitekim yukarıda ortak edebî dilden söz ettik; o dile doğru gitmemiz gerekir. Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri ise İngilizce, İspanyolca, Fransızca, Almanca gibi dillerden sonra geliyor herhalde. Fakat bana göre çok konuşulmaktan öte dili iyi işlemek önemli. Her bir dilin felsefesi olmalı. Bu felsefe geçmişle yetinmemeli, geleceğe de yönelmeli. Çağımız bilgisayar çağı. Ben Japonya'ya gitmiştim. 150 milyonluk Japonya bu bilgisayar teknolojisini kendi diline başarıyla uygulamış; çok iyi programlamış. Bu teknolojiyi ilkokuldan başlayarak uygulamak gerekir.

PARLATIR: Şimdi biraz da edebiyattan, romandan konuşalım. Dil konusunda yapılan bu değerlendirmeler ile roman sanatı arasında bir bağ kurmaya çalışalım. Evet, önce roman...

AYTMATOV: Roman üzerinde pek çok değerlendirmeler yapılmış; eski zamanlarda destanlar, efsaneler vardı. Şimdi bu destanlar eski zamanların anıt eserleridir. Gelecekte de belki bugünün romanlarına böyle anıt eser gibi bakılacak. Yani roman, sanat eserleri içinde en yüksek değere sahip bir türdür. Çünkü roman insanoğlunun hayatının çok yönlü göstergesidir. Bu yazgısı ile roman uzun süre sanat özelliğini koruyarak yaşayacaktır.

PARLATIR: Peki, Cengiz Bey, siz bunun için mi romanı tercih ediyorsunuz? Çünkü şiire, tiyatroya pek itibar etmediniz, bu türlerle fazla uğraşmadınız galiba? Hep roman, roman, roman.

AYTMATOV: Yoo... Sadece bundan değil... Ben de şiir yazmak isterdim, fakat yazamadım.

PARLATIR: Yani şiiri şairlere bıraktınız...

AYTMATOV: Evet... Aslında sinemayı da, tiyatroyu da kendime yakın buluyorum. Fakat hepsine birden vakit ayıramıyorum. Romanın dışında ötekilerine vakit ayıramıyorum. Ayrıca, bakın bir de televizyon çıktı şimdi. Televizyon sanki edebiyatın görevini üstlenmiş gibi. Yani edebiyat televizyon kasetlerine girecek. Belki de kitabın yerini kaset alacak. Bu durum dünya kültürü için büyük tehlike oluşturuyor. Biz kitabı korumalıyız. Çünkü kitap dünya kültürünün temelidir.

PARLATIR: Cengiz Bey, gerçekten çok güzel romanlar kaleme alıyorsunuz ve dünya edebiyatında sevilerek okunuyorsunuz. Peki, bu konuyu, bu coşkuyu nereden alıyorsunuz; ilham kaynaklarınız nelerdir?

AYTMATOV: Bunu anlatmak çok zor. Her insanın içinden gelen bir şeyleri vardır. Biri tablo yapıyor, biri müziği yapıyor, biri kitap yazıyor. Bu insanın iç dünyasına bağlı bir durumdur. Konular ise değişken

olabiliyor. Bazen uzun uzun düşünüyorsunuz bir konuyu; fakat bazen bir anlık bir olay da roman konusu olabiliyor. Meselâ dün akşam biz burada sohbet ederken Mevlevî dervişlerinin niçin döndüklerinden konuştuk. Onu düşünüyorum; sonra tasavvuftan konuştuk, onu düşünüyorum; insanın hayatını düşünüyorum...

(...)

PARLATIR: Cengiz Bey, bir başka konuya geçiyorum; romanlarınızı kaleme alırken gözlemlerinizin ağırlığını biliyoruz; daha doğrusu siz söylediniz; ancak olaylar zincirini geliştirirken hep tasarladığınız olayları mı, yoksa yazarken bir anlık içinize doğuveren olayları mı ardı ardına sıralarsınız?

AYTMATOV: Güzel bir soru... Evet, gözlem var. Romanın sonunu önceden kestiriyorum. Fakat başlamak zor. Sona uygun bir başlangıç yapmayı amaçlarım. Bu da beni çok uğraştırır. Romana girerken tekrar tekrar yazdığım ve beğenmediğim girişler olmuştur. On defa, yüz defa yazdıklarım olmuş, beğenmemişimdir. Onu ben kendi özümde yakalamaya çalışırım; yakaladığım anda da gelişmeye geçerim. Ondan sonra da roman akar gider. İşte o akış içinde içime doğan yeni olaylar da vak'aya karışıverir.

PARLATIR: Bir de şunu öğrenmek isterim. Cengiz Bey. Dünya edebiyatına bakışınız nasıl? Özellikle roman sanatı açısından...

AYTMATOV: Şüphesiz, romancılık büyük bir seviyeye geldi. Örneğin Güney Amerika'da Kolombiya, Meksika, Peru gibi yerlerde romanın yeni tipi, Kuzey Amerika'da ise kendi hayatına göre bir roman anlayışı doğdu. Bunların edebiyatları da farklı. Avrupa'da ise siyasî ve ekonomik çözülmeler ve dağılmalar korkunç romanları yaratacak herhalde.

PARLATIR: Yani her değişim bir başka sorunu beraberinde getiriyor ve bu romana yansıyor diyorsunuz?

AYTMATOV: Elbette, elbette... Biz sosyalizmi terk ettik, bütün sorunlar halloldu diye düşünüyorduk; oysa tam tersi oldu, sorunlar büsbütün arttı!..

PARLATIR: O halde romanlar da çoğalacak!.. Diyelim, *"Gün Uzar Yüzyıl Olur"* **benzeri romanlar sizin kaleminizden çıksın ve dünya edebiyatında da yeni yeni yankılar uyandırsın...**

İsmail PARLATIR
Güzel Yazılar Röportajlar
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

anıt : 1. Önemli bir olayın veya büyük bir kişinin gelecek kuşaklarca tarih boyunca anılması için yapılan, göze çarpacak büyüklükte, sembol niteliğinde yapı, abide. 2. Önemli ve değeri çok olan eser veya kişi.

etnik : Kavimle ilgili, budunsal, kavmî.

etnolog : Irk bilimci.

ilham : 1. Esin. 2. Tanrı'nın, peygamberlerin yüreğine doldurduğu tanrısal âleme özgü duygu ve düşünceler.

sosyolog : Toplum bilimci.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi'nde Mülakat: Gazete ve dergiler ile gelişen mülakat türü, Cumhuriyet Dönemi'nde gazete ve dergi sayısının artışıyla birlikte gelişim göstermiştir. Yaşar Nabi Nayır'ın "Edebiyatçılarımız Konuşuyor", Mustafa Baydar'ın "Edebiyatçılarımız Ne Diyor", Hikmet Feridun Es'in "Bugün de Diyorlar ki", Nurullah Berk'in "Ustalarla Konuşmalar" adlı eserleri mülakat türünün bu dönemdeki önemli eserleridir. Adı geçen yazarlar dışında Cumhuriyet Dönemi'nde Gavsi Ozansoy, Abdi İpekçi, Sermet Sami Uysal gibi yazarlarımız da mülakat türünde yazmışlardır.

Okuduğunuz mülakat, önemli edebiyatçılarımızdan İsmail Parlatır tarafından Kırgız edebiyatının dünya edebiyatında da ün yapmış büyük roman yazarı Cengiz Aytmatov'la yapılmıştır. Üzerinde durulan konular daha çok dil ve edebiyat olmuştur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine Söyleşi" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

3. Metnin ana düşüncesi ve yardımcı düşüncelerini belirleyiniz.

4. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi ve tarihî ögeleri belirleyiniz.

5. Metinde ortaya konan bilgi ve yorumları değerlendiriniz.

6. Metinde yazarın/anlatıcının konu ve okuyucuya yönelik tavrını belirleyiniz.

7. Okuduğunuz metni Ruşen Eşref Ünaydın'ın "Ahmet Haşim" metni ile karşılaştırınız ve iki metnin benzerlik ve farklılıklarını açıklayınız.

8. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

ETKİNLİK

Cumhuriyet öncesi Türk edebiyatında mülakat türünde yazılan eserleri ve bu eserlerin yazarlarını araştırınız.

Yazarın Biyografisi

İSMAİL PARLATIR (1946-...)

Konya'da doğan yazar; ilk, orta ve lise öğrenimini burada tamamladı. 1971 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü tamamlayarak burada okutmanlığa başladı, daha sonra yine burada doktorasını yaptı. Bir süre Cezayir Üniversitesinde Türkçe-Osmanlıca dersleri verdi; döndükten sonra 1982'de doçentliğe, 1988'de profesörlüğe yükseldi. 1983'te Türk Dil Kurumu üyeliğine seçildi, iki dönem burada çalıştı. Yüzün üzerinde makalesi bulunan yazar, Türk edebiyatının büyük araştırmacılarındandır.

Yazarın Tanzimat Edebiyatında Kölelik, Geçmişten Günümüze Türkler ve Türkiye, Gönülden Gönüle adlı araştırma ve incelemeleri; Recâizade Mahmut Ekrem, Ali Ekrem Bolayır, Tevfik Fikret, Şinasi adlı biyografileri vardır.

3. Metin

Hazırlık Çalışması

1. Röportaj ve mülakat aynı tür müdür? Neden?

2. Birleşmiş Milletler, 1993 yılında 22 Mart'ı "Dünya Su Günü" ilan etti. Bunun nedeni ne olabilir? Düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

SU

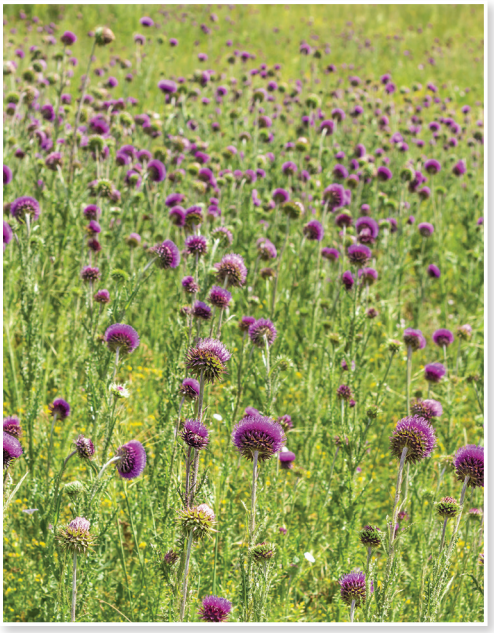

Devedikeni* çiçekleri iki yumruk büyüklüğündedir. Mosmordur. Dikenler orta boylu bir insan yüksekliğindedir. Çukurovada, Orta Anadoluda tek tek ekinlerin içinde biterler. Çukurovada, ıssızlıkta, sarı sıcakta yalnız yalnız esen yelde sallanırlar. Sıcak tüter. Devedikeninin moru sıcakta erir gibidir. Erimiş bir morluk güneşe bulaşır.

Akçakale istasyonu ile Derbesiye istasyonu arası çöl. Bu arada mosmor devedikenlerinden tarlalar gördüm. Tüten sıcağın altında erimiş, mor, mosmor devedikeni çiçeği tarlası... Çölün bir ucundan bir ucuna dalgalanır gibiydi. Mor renk güneşle karışmıştı. Sarıyla mor yoğruluyordu. Bu yangından, bu kurakta, bu alabildiğine tüten güneşte, yelleri yalım esen çölde devedikeninin kavruk yeşili, deniz gibi dalgalanan moru serap mı? Gittim ellerimle dokundum. Serap değil. Devedikeni çiçekleri çölün yakışığı, tadı.

Akçakalenin genç, inanmış bir kaymakamı var. Bana dedi ki:

"Serap görmek istemez misin?"

Belki çokları daha önce duymuştur. Ben yurdumuzun bir köşesinde serap olabileceğini ilk olarak duyuyorum. Ben, serabı Büyük Sahrada olur bilirdim.

"Olur mu ki?" dedim.

"Hem de öylesine olur ki... Denizi, adaları, kayıkları, vapurları ile ayağının dibine gelmiş bulursun. Yaklaşırsın kaybolur."

"İnanılmaz," dedim. "Nasıl olur?"

"Haydi görelim," dedi.

Bir cipe atladık. Bir tepeciğe vardık.

"Bak," dedi.

Güneyde, tüten sıcağın altında, serilmiş, pırıl pırıl bir deniz vardı. Denizin adaları vardı. Denizin üstünde bulutlar vardı süt beyaz.

Kaymakam:

"Denize doğru gidelim," dedi.

* *TDK Yazım Kılavuzu'nda (2012) deve dikeni şeklinde yazılır.*

Biz denize yaklaştıkça deniz ötelere ötelere kaçıyordu. Öteler Suriye hududu. Biraz daha yürüseydik denize doğru, bizim deniz hepten kaybolacaktı.

“Hani ya,” dedim, “kayıklar?”

“Bugün göremedik. Kim bilir? Bugün o kadar fazla güneş yok.”

Dönüşte Harran ovasından geçiyordum. İşte serabı o zaman gördüm. Kaymakam da daha önce Harran ovasını söylemişti zaten. Harran ovasında deniz öyle yaklaşınca kaçmıyordu. Tam ayağının ucundan başlıyor. İçinde kayıkları, vapurları, adaları, her şeyiyle tam deniz. Denizin üstünden usul usul dumanlar kalkıyor. Ufacık dalgalarında pırıltılar.

Böylesi serap öyle her zaman olmazmış. Büyük sıcakların serabıymış bu. Yanımdaki şoför böyle söyledi. Bugün de çölün en sıcak günlerinden biri. Bir, serap denizi, iki, devedikeni çiçeklerinin mor denizi. Adamın dili damağı kuruyor ama susuzluktan, gözü suya doyuyor.

Bu çölü, susuzluğu, yalım yelini gördükten sonra Hindistanda, Arabistanda, dünyanın öte yerlerinde suyu neden kutsal saymışlar, ona neden tapmışlar anladım. Urfadaki Anzelha gölü niçin kutsal olmuş anladım.

Kaymakam:

“Sizi,” dedi, “Bir artezyene götüreyim. Gelir misiniz?”

İşte buna şaştım. Çöl tekin değil. Geldim geleli öyle tuhaf şeylerle karşılaştım ki... Artezyen de olur. Çağlayan da olur. Çöl bu! Karışılmaz. Dilini bilen biliyor.

Akçakaleye iki üç kilometre bir köy. Vardık. Gözlerime inanamadım. Düzlükte bir su, topraktan fışkırıp durur. Orman içinde sanki mübarek. Dört yanını köylüler kuşatmış. Bakıp dururlar.

Kaymakam:

“Çıkartalı daha az oldu. Ama cana can kattı. Bu köyün eski suyunu görseydiniz yüreğiniz parçalanırdı. Yaz gelince eski su kurtlanır, içinde kurtlar kaynaşırdı. Kurtlu suyu içerlerdi. Bu bir de tuzluydu ki, zehir gibi. Zehiri iç, o suyu içme. Artezyen seksen bin liraya çıktı. Çıktı ama... Bakın alt yandan bostan yapıyor köylüler.”

Bir tarlanın içinde kazmaları, belleriyle çoluk çocuk bir köylü grubu çalışıyordu.

“Buralar, belki de çöl, çöl oldu olalı sebze görmemiştir.”

Nasıl görsün!

“Çölde su çıkarmayı hükümet bir Alman firmasına vermiş. Çok yerde artezyen çıkmıyor. O zaman biz de suyu motorla çekiyoruz. Su olsun da...”

Sonra çöldeki su üstünde durdum. Su çıkaran mühendislerden biri çöldeki su üstünde bana çok hoş şeyler anlattı:

“Vardık köye, kurduk makinalarımızı. Köylüler başımıza toplandılar. Sordular. Topraktan, dedim, su fışkıracak. İçeceksiniz. Bostanlarınızı sulayacak, hayvanlarınıza içireceksiniz. Alay ettiler, güldüler. Hakları da vardı. Ben bile, ilme inanmasam, bu çölden, bu yangın yerinden su çıkacağını aklımdan bile geçirmezdim. Hem de gürül gürül akacak. Bu, olacak iş mi! Köylüler, bizi merakla, umutsuzlukla takip ediyorlardı. Sabahtan akşama kadar birkaçı yanımızda duruyor, seyrediyordu. Bize yardım edenleri de vardı. Belki de sabırsızlanıyorlardı. Uzun zaman sonra işimiz bitti. Anladım ki su fışkıracak. Bakın, dedim, su fışkıracak! Bütün köy, çoluk çocuk, genç yaşlı, kundaktakileri bile getirmişlerdi, gelip suyun başına halka oldular. Beklediler. Kıpırdamıyorlardı. Gözlerini dikmişler öylecene bakıyorlardı. Birden su patladı. Birden duyulmamış bir çığlık kopardılar, hep birden. Sevinç, hayret çığlığıydı. Az sonra duruldular. Gene kıpırdamadan gözlerini suya dikip bakmaya başladılar. Gözleri kocaman kocaman

hayretten açılmıştı. O gün, bir ikindiüstüydü, akşam oldu kimse yerinden kıpırdayıp evine gitmedi. Gece yarısı gene gitmediler. Şafaktan önce kalktım, yanlarına geldim. Kımıldamadan daha öyle bakıyorlardı. Adamın yüreği ağzına geliyordu bu manzaraya. Sabah oldu gene öyleler... Bir hafta sonra köye tekrar döndüğümde on beş yirmi kişiyi suyun başında, fışkıran, bembeyaz, ışıltılı suyu seyreder buldum. Yüzlerindeki hayret gitmişti. Sevinçle, aşkla, muhabbetle akan suya bakıyorlardı."

Mucizelerin en inanılmazı, en büyüğü. Nasıl bakmasınlar?

Çöl insanı yılda bir yıkanır doğru dürüst, diyorlar. Susuzluktan.

Harran ovasında, Akçakalede, Derbesiyede yirmi otuz kadar köy gördüm. Bazı köyler sularını iki üç saatlik yerlerden eşeklerle, atlarla getiriyorlardı. Bir köyde küçücük bir sarnıcın başına bütün köy birikmiş, su kavgası ediyordu. Bir deri tulumları... Sırtlarında, ıslak ıslak, su damlaya damlaya, iki büklüm, çölün bu ucundan öteki ucuna su taşırken gördüm kadınları.

Bir artezyen, çölde, büyük bir mucizedir.

Konuştuğum bazı Urfalılar, su işinin büyük iş olduğunu, daha hızlı, daha çabuk, çölün suya kavuşturulmasını istiyorlardı.

Bence, toprak altındaki köylünün oralardan çıkmasına artezyenlerin büyük faydası olacak. Yarın, belki de bir artezyen başında, uzun, ince, yeşil bir kavağı salınır göreceğiz.

Yaşar Kemal
Peri Bacaları
Bu Diyar Baştan Başa 3
(Metnin aslına sadık kalınmıştır.)

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

artezyen : Burgu ile delinerek açılan ve suyu yükseğe fışkırtan kuyu.

bostan : 1. Sebze bahçesi. 2. Kavun, karpuz tarlası.

cip : Her türlü arazide kullanılabilen motorlu taşıt.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Röportaj: Kişi, yer veya eşyayla ilgili olarak yazarın yaptığı incelemeleri kişisel görüşlerini de katarak yazdığı yazı türüdür. Gazete ve dergi yazısı olan röportajda yazar, yazısını fotoğraflarla destekleyebilir. Gazeteciliğin gelişmesiyle ortaya çıkan röportaj, Latincede "toplamak, getirmek" anlamlarına gelmektedir. Röportajlarda yazar; okuyucuya sadece bilgilerini aktarmaz, görüş ve izlenimlerini de aktarır. Bu nedenle öznellik söz konusudur. Röportaj yazarı; yazacağı konuyu iyice araştırmalı, konuyla ilgili incelemeler yapmalı ve konuyu çarpıtmadan okuyucuya aktarmalıdır. Konular toplumla da sanatla da ilgili olabilir. Birinci kişi ağzından yazılan röportajlarda diyaloglardan yararlanılabilir. Dil, ağırlıklı olarak göndergesel işlevinde kullanılır ve açıklayıcı, betimleyici, öyküleyici, tartışmacı anlatım biçimlerinden yararlanılır. Röportajlarda amaç, halkı aydınlatmak olduğu için açık ve anlaşılır bir dil kullanılır. Röportajlar konularına göre kişiyi, yeri ve eşyayı konu alan röportajlar olmak üzere üçe ayrılırken; sunuş biçimine göre Alman ve Amerikan röportajı olmak üzere ikiye ayrılır.

20. yüzyılda gazetecilikle gelişen röportaj türünde, dünya edebiyatından Amerikalı Jack London (Cek Landın) ve Ernest Hemingway gibi yazarlar eser vermiştir. Türk edebiyatında ise Yaşar Kemal başta olmak üzere Fikret Otyam, Mete Akyol ve Dursun Akçam gibi yazarlarımızın eserleri vardır.

Okuduğunuz "Su" metni röportaj türünün önemli isimlerinden olan Yaşar Kemal'in "Bu Diyar Baştan Başa" serisinin üçüncü kitabı "Peri Bacaları"ndan alınmıştır. Serinin ilk kitabı "Nuhun Gemisi", ikincisi "Yanan Ormanlarda Elli Gün", dördüncüsü ise "Bir Bulut Kaynıyor" adlı kitaplarıdır. Yaşar Kemal; röportajlarında işsizlik, göç, açlık, sağlık gibi sorunlara sıkça yer vermiş, doğayı da ihmal etmemiştir. Röportajlarını kaleme alırken betimlemelerden sıkça yararlanmıştır. Bir öykü havası taşıyan röportajlarında şiirsel anlatımı da kullanmıştır. Okuduğunuz metinde Urfalıların yaşadığı su sorununu ve bu soruna getirilen çözümü anlatmaktadır.

Mülakat ve Röportajın Benzerlikleri

- Her ikisi de bilgi ve belgelere yer verir, fotoğraflardan yararlanabilir.
- Her ikisi de gazete ve dergilerde yayımlanır.
- Her ikisinde de araştırma önemlidir.

Mülakat ve Röportaj Arasındaki Farklılıklar

- Mülakat, alanında ünlü kişilerle yapılan soru ve cevaplardan oluşan bir türdür. Röportaj ise kişileri, yeri ve eşyayı ayrıntılı bir şekilde konu edinen ve gerektiğinde soru cevaplara yer veren bir türdür.
- Mülakatı yapan kişi, yazısına yorum katamaz ama röportajda yazar, yazısına yorum katabilir.
- Röportajın içeriği de hitap ettiği kitlesi de mülakata göre daha geniştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Okuduğunuz "Su" metninde anlamı verilen kelimelerin dışında bilmediklerinizi metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

2. Metnin türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirleyiniz.

3. Metin ile metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

4. a) Okuduğunuz metinden alınan aşağıdaki paragrafta başvurulan anlatım biçimini belirleyiniz. Bu anlatım biçiminin metindeki işlevlerini açıklayınız.

"Harran ovasında, Akçakalede, Derbesiyede yirmi otuz kadar köy gördüm. Bazı köyler sularını iki üç saatlik yerlerden eşeklerle, atlarla getiriyorlardı. Bir köyde küçücük bir sarnıcın başına bütün köy birikmiş, su kavgası ediyordu. Bir deri tulumları... Sırtlarında, ıslak ıslak, su damlaya damlaya, iki büklüm, çölün bu ucundan öteki ucuna su taşırken gördüm kadınları."

b) Metinde kullanılan başka anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarını belirleyiniz.

5. Metnin görsel unsurla ilişkisini belirleyiniz.

6. Metinde yazarın bakış açısını belirleyiniz.

7. Metin türünün diğer önemli yazar ve eserlerini belirleyiniz.

8. Aşağıda Yaşar Kemal'in "Röportaj bir edebiyat sayılabilir mi?" sorusuna verdiği cevap verilmiştir. Bu cevap ve okuduğunuz metinden hareketle metin ve yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

"Röportaj bir edebiyat sayılabilir mi? Bu soruyla çok karşılaştım. Röportajı bir edebiyat dalı saymak ne, röportaj bal gibi edebiyattır. Onu haberden ayıran nitelik onun edebiyat gücüdür. Haber bir yaratma değildir, bir taşımadır. Röportaj bir yaratmadır. Gerçeğe, gerçeğin, yaşamın özüne yaratılmadan varılamaz. Yaratmadan hiç kimse hiçbir şekilde gerçeği yakalayamaz, yakalarsa da karşısındakine anlatamaz. Haber gerçek değil mi, bence haber gerçeğin simgesidir. Haberin arkasında neler var, neler dönüyor, ne yaşamlar, dramlar, sevinçler var, haber bize bunu veremez. Röportaj haberin varamadığı yere varandır, nasıl, yaratarak, gerçeği değiştirerek değil, yaratarak."

ETKİNLİK

Okuduğunuz "Ahmet Haşim", "Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine Söyleşi" ve "Su" metinlerini tür, içerik, dil ve anlatım açısından karşılaştırınız. Ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

	Tür	İçerik	Dil ve Anlatım
Ahmet Haşim	.....	.....	.....
Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine Söyleşi	.....	.....	.....
Su	.....	.....	.....

DİL BİLGİSİ

1. Okuduğunuz "Ahmet Haşim" metninden alınan aşağıdaki parçayı anlatım bozukluğu açısından inceleyiniz. Bulduğunuz hataları düzelterek cümleleri doğru hâlleriyle metnin altındaki noktalı alana yazınız.

— Son zamanlarda, sanat millîdir, diyorlar. Siz ne dersiniz?

"— Zannederim ki son zamanlarda hemen her şey dediler. Gazetelerde görüyorum. Her gün yeni bir ilim, yeni bir âlim, yeni bir sanat ve yeni bir dâhiden bahsettiler. Birçok dâhiler var ortada, fakat bir tek dâhice eser yok. Ben kendi hesabıma, şimdiye kadar gerçekten üstünde durulabilecek bir millî edebiyatın bahsedildiğini bilmiyorum. Size itiraf edeyim: Ben fazla bir Avrupalılıktan pek hoşlanmam; bazen Anadolu türkülerini dinlemekten sonsuz hazlar duymuşumdur. Ayaş'tan Ankara'ya dönerken bir gece, arabacının söylediği şarkıları belki bütün bir Servetifünun edebiyatına tercih etmekte tereddüt etmem. Fakat, buna rağmen, ben bu yeni millî şiirden ne bir şey anlıyorum, ne de hoşlanıyorum."

— Fakat hece vezni, millî gramer, millî dil ve ifade ile Türkçede millî bir şiir arayanlar var. Sizin yeni dil ve hece vezni hakkındaki fikirleriniz nedir. Millî cereyan taraftarlarının pek istedikleri bir Türkçe kökleşecek mi?

"— Türkçe gerçekten de sadeliğe doğru mühim bir gelişme gösteriyor. Bu bahiste Ziya Gökalp'in mütevazı bir hava içinde gösterdiği gayret herhalde unutulmayacak. Fakat millî şiire gelince, böyle bir şey icat etmeye bilmem lüzum var mı? Her dilde olduğu gibi Türkçede de çok eski zamanlardan beri doğup süregelmekte olan bir millî şiir var. Onu, şairler değil, isimsiz halk yapmıştır. Dille meşgul olan bütün ilim akademileri birleşse, halka ait olan o mukaddes sazın tellerinden, gülünç olmayan bir sesi yine da çıkaramazlar.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Okuduğunuz "Cengiz Aytmatov ile Dil ve Edebiyat Üzerine Söyleşi" metninden alınan aşağıdaki parçayı yazım ve noktalama açısından inceleyiniz. Tespit ettiğiniz hataları metnin altındaki noktalı alana yazınız.

PARLATIR: Sayın Aytmatov, söyleşimize önce "dil" diyerek girelim istiyorum. Dile bakış açınız nedir?

AYTMATOV: Dil sorununu tek başına ele almak mümkün değil. Her bir halkın sahip olduğu önemli değerleri vardır. Biri yaşadığı yurdu, toprağı; ikincisi dili. Fakat dil önde gelir. Şöyle ki bazı halklar topraklarından sürülmüş; yerini yurdunu kaybetmiş olabilir. Nitekim Stalin zamanında bu oldu. Fakat bu halk, dilini kaybetmedi. Eğer dilini de kaybetmişse bir halk, asimile olmuş demektir. Stalin zamanında biz bunu da yaşadık. Ancak biz

bunun için de mücadele verdik; yani kendi dilimizi, kendi kimliğimizi korumak için mücadele ettik. Bu mücadeleden maksat karşılıklı savaş değil, fikirlerimizle, yazılarımızla haklılığımızı ispat etmektir; fikir hayatımızı geliştirmektir.

Dünya halkları etnik ve lenguistik açıdan ayrı özelliklere sahiptir.

PARLATIR: Cengiz Bey, siz Türk lehçelerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Türk diline nasıl bakıyorsunuz?

AYTMATOV: Bu konuya iki açıdan bakmak lâzım. Önce bütün olarak, yani Kırgızca, Özbekçe, Türkmence, Kazakça, Azerîce vb. hepsi Türk dilidir. Etnik derecede ise kendi dil yapısını sürdürenler olmuş. Bu açıdan onlara ayrı bir dil gibi bakmak lâzım. Ben bu sorunu çok düşünürüm. Türk dillerinin hepsinin üstünde bir ortak edebî dil yaratmak lâzım. Örneğin Araplara bakalım. Edebî dil olarak Arapça değişik milletlerce ortak bir özelliğe sahip; ancak Suudî Arapçası, Mısır Arapçası, Libya Arapçası vb. kendi lehçesini kullanıyor.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

YAZMA

ETKİNLİK

Okuduğunuz metin ve edindiğiniz bilgilerden hareketle bir mülakat hazırlayınız.

Düzenlemelerinizi yaptıktan sonra hazırladığınız mülakatı defterinize yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

ETKİNLİK

Yazma çalışması sırasında hazırladığınız mülakatı, sınıf ortamında belirlediğiniz bir arkadaşınız ile gerçekleştiriniz. Dinleyici olarak aşağıdaki çalışmaları gerçekleştiriniz.

- Dinleme amacınızı belirleyiniz.
- Konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit ediniz.
- Konuşmada konu akışını takip ediniz.
- Konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
- Dinlediklerinizi özetleyiniz.
- Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.
- Konuşmanın tutarlılığını sorgulayınız.
- Konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.

A. Aşağıda verilen metni okuyunuz. Metnin altında verilen soruları cevaplayınız.

CAHİT SITKI TARANCI İLE BİR KONUŞMA

(...)

Nasıl yazarsınız? Mevzularınızı arar mısınız? Ve sırf yazmak ihtiyacıyla masa başına hazırlıksız oturduğunuz olur mu?

— Nasıl yazdığımı ben de açıkça bilmiyorum, dersem şaşmayınız. Şiirdir bu, hiç belli olmaz. Yemek yerken veya yolda giderken bir mısra geliverir, galiba Valéry'nin (Valeri) yukarıdan inen mısra gibi bir şey. Bakarsınız, o zamana kadar karanlık gördüğünüz bir dünya birdenbire aydınlanmış. Artık o mısrası kılavuzunuz olur, yazacağınız şiiri, mevzuunu, şeklini, boyunu posunu, hepsini o tayin eder. Ve o şiir bitinceye kadar siz işgal altında bir memleket gibisiniz. Dairede çalışmanızı, yemeğinizi, gezmenizi, uykunuzu ona tahsis etmek mecburiyetindesiniz. (...) Bu arada kalbinizin, sinirlerinizin, kafanızın, hatta kollarınızın ve ayaklarınızın akıl sır ermez bir işbirliği hâlinde çalıştığını görürsünüz. Gerçekten güzel şiirlerdeki hayatiyet belki de buradan geliyor. Şiirle hayat arasındaki bu sıkı münasebete inandığım içindir ki, şiiri hiçbir zaman bir fikrin ispatı, bir davanın müdafası, bir felsefe sisteminin takdimi olarak telâkki etmedim. Şiirin bünyesinin gerektirdiği bu bağımsızlık, şairlerin hürriyet aşkıyla da izah edilebilir.

(...)

Şimdi edebiyat sahasında bir şeyler hazırlıyor musunuz? Yeni projeleriniz var mı?

— Dağınık mısralardan, beyitlerden, kıtalardan bahsetmesem daha iyi olur. Şiirden başka bir projem olmadığını söylemekle iktifa edeyim.

İlk yazılarınızla şimdikiler arasında ne gibi bir ayrılık görüyorsunuz? Edebî telâkkileriniz zamanla ne gibi değişikliklere uğradı?

— İlk yazılarımda şekil zaafı vardı, mısra titizliği, "bütün" endişesi yoktu. Eskiden duymak kâfidir, sanırdım. Ne kadar aldanıyormuşum! Bereket versin, sonradan kendimi toparlayabildim: *Ömrümde Sükût* ile *Otuz Beş Yaş*'ı okuyanlar bu farkı görebilirler. Edebî telâkkim! Yirmi yaşındaki bir şairin edebî telâkkisi olamaz ki. Edebî telâkki zamanla teşekkül eder. Jean Cassou'nun (Jon Kesyu) "Şiir ne yapabilir demek, insanoğlu ne yapabilir, demeye gelir" sözünü kendime düstur etmişimdir. İnsanoğlundan beklediğim her şeyi şiirden bekliyorum.

Bugünkü edebiyatımız hakkında hükmünüz?

— Şiirimizin namuslu ve usta ellerde olduğuna çok memnunum. Hikâyemiz de öyle. Fakat roman ve piyes alanında aynı canlılığı gösteremediğimize çok üzülüyorum. Romanda bu işi bir aşk ve mesele olarak ele alan bir Peyami Safa, roman görüşüne iştirak edin veya etmeyin, bu vakıayı teslim etmek mecburiyetindesiniz.

Edebiyatımızın gelişmesi için neleri gerekli görürsünüz?

— Sanatkâr gönül rahatlığı ile çalışabilmek için, bu faaliyetine herhangi bir şekilde müdahale edilmemesini ister; bu da onun en tabiî bir hakkıdır. Bir sanatkârın herhangi bir şekilde himaye edilmesine taraftar değilim. Sanatkâr, hayat kavgasında yalnız kala kala, mağlup ola ola kendini olgunlaştırır. Ekmeğini kazanmak için başka bir iş tutması mı lâzım? Tutsun. Yazacak şeyi varsa herkesin uyuduğu saatlerde yazar. Sanatkâr bu haysiyetini idrak etmeli ve asla uşak veya dalkavuk derekesine düşmemelidir. En güzel, en ömürlü eserlerin haysiyetli ve şerefli sanatkârlardan çıktığını her zaman görmekteyiz. Bugün çok şükür haysiyetli sanatkârlarımız olduğu için edebiyatımızın gelişmekte olduğunu görüyoruz ve daha da gelişeceği hakkındaki inancımız artıyor. Beklemek, sabırlı olmak lâzım.

(...)

İsmail PARLATIR
Güzel Yazılar Röportajlar
(Metin, aslına sadık kalınarak kısaltılmıştır.)

1. Yukarıdaki metin ve daha önce okuduğunuz metinlerden hareketle mülakat türünün belirgin özelliklerini noktalı alana yazınız.

.....
.....
.....
.....

2. Okuduğunuz metinde dil, ağırlıklı olarak hangi işlevde kullanılmıştır? Nedenleriyle birlikte noktalı alana yazınız.

.....
.....

3. Okuduğunuz metni yazım ve noktalama açısından inceleyiniz. Belirlediğiniz hataları noktalı alana yazınız.

.....
.....
.....
.....

4. Okuduğunuz metni anlatım bozukluğu açısından inceleyiniz. Anlatım bozukluğu olan cümleleri düzelterek noktalı alana yazınız.

.....
.....
.....
.....

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Nedenlerini açıklayınız.

(....) Mülakat türünde resim ve belgelerden yararlanılır.

(....) Mülakatı yapan kişi, sorduğu sorulara aldığı cevapları değiştirerek yayımlayabilir.

(....) Mülakatlarda ağırlıklı olarak söyleşmeye bağlı anlatım türü kullanılır.

(....) Mülakat ile röportaj birbirinin yerine kullanılabilir.

C. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun kelime veya kelime gruplarını yazınız.

- Ruşen Eşref Ünaydın'ın ..... ve ..... adlı eserleri, mülakat türünün edebiyatımızdaki önemli örnekleridir.
- .....; buluşma, görüşme anlamına gelen Arapçadan dilimize girmiş bir kelimedir.
- ....., mülakat türünün edebiyatımızdaki en önemli temsilcisidir.

Ç. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Mülakat ile ilgili aşağıda verilen yargılardan hangisi yanlıştır?

A) Soru-cevap üzerine kurulan bir türdür.

B) Mülakatı yapan kişi, mülakat yaptığı kişinin sözlerini değiştiremez.

C) Mülakatlar, gazete ve dergilerde yayımlanır.

D) Mülakatta ele alınan konu; konuşma esnasında kaydedilir, sonra yazıya aktarılır.

E) Edebiyatımızda ilk kez Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda bu türün örnekleri verilmiştir.

2. Aşağıdaki eserlerden hangisi mülakat türünde kaleme alınmamıştır?

A) Bugün de Diyorlar ki - Hikmet Feridun Es

B) Diyorlar ki - Ruşen Eşref Ünaydın

C) Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar - Mustafa Baydar

D) Peri Bacaları - Yaşar Kemal

E) Edebiyatçılarımız Konuşuyor - Yaşar Nabi Nayır

3. Aşağıdaki yazarlardan hangisi mülakat türünde eser vermemiştir?

A) Yaşar Nabi Nayır

B) Sabahattin Eyüboğlu

C) Mustafa Baydar

D) Gavsi Ozansoy

E) Nurullah Berk

4. Aşağıdakilerden hangisi röportaj türünde yazılmış bir eserdir?

A) Kavgalarım B) Diyorlar ki C) Eşref Saat

D) Bir Bulut Kaynıyor E) Bize Göre

5. Edebiyat dile dayanır . (I) Bir şiirde , (II) hikâyede, romanda, tiyatroda bize heyecan veren o derin ve ulvi hisler , (III) kafamızın içinde bir dünya yaratan hayaller ve tasvirler varlıklarını ve tesirlerini kelimelere borçludur. Musikide ses, resimde boya , (IV) mimaride taş ne ise ; (V) edebiyatta kelime odur.

Bu parçadaki numaralanmış noktalama işaretlerinden hangisi yerinde kullanılmamıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

6. Eski Türk Şehirlerinin (I) hemen hepsi abide (II) denilecek güzel eserlerle süslüydü. Selçuklu da (III) Osmanlı da (IV) mimariye büyük değer veriyordu. Onların yaptırdıkları eserler; şehirlere Türk'e (V) has bir çehre kazandırmıştır.

Bu parçadaki altı çizili sözlerden hangisinin yazımı yanlıştır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. Gerekli çalışmalar bitirilince projeye başlayabilirsiniz.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerin hangisinden kaynaklanmaktadır?

A) Fiilimsinin edilgen olmasından

B) Özne eksikliğinden

C) Yanlış sözcük kullanılmasından

D) Dolaylı tümleç eksikliğinden

E) Sıralama hatası

D. Aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

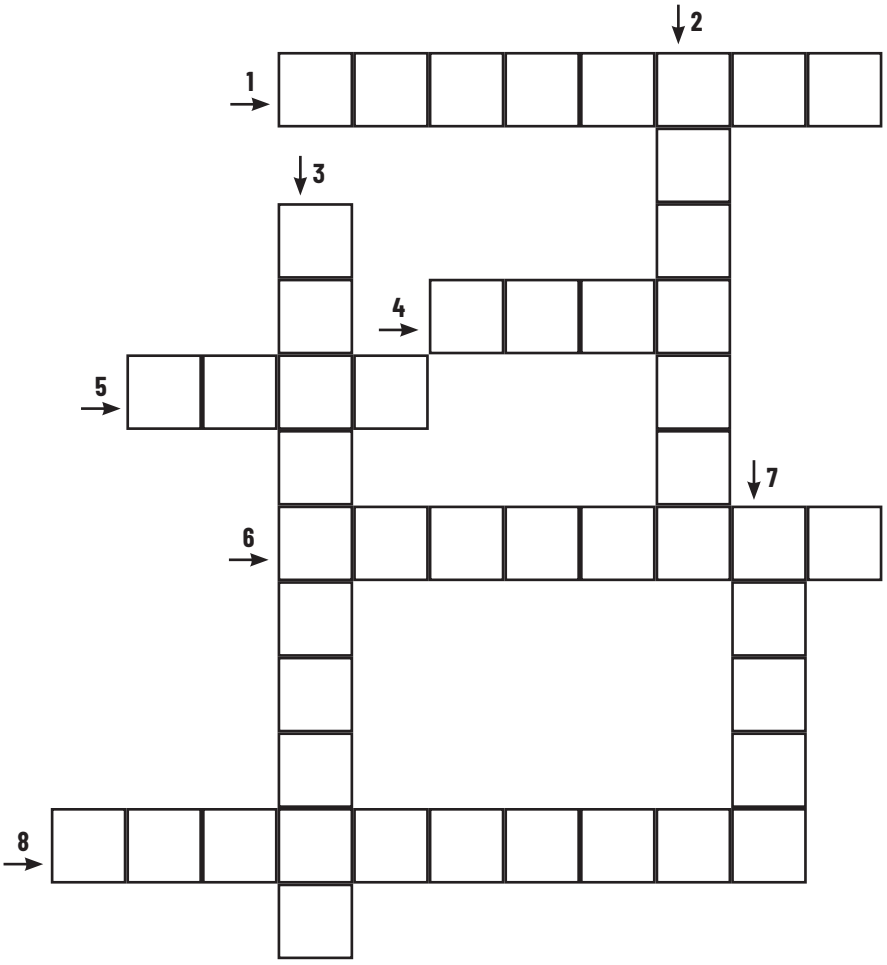

1. Gazeteciliğin gelişmesiyle ortaya çıkan röportajın Latincedeki anlamlarından biri.
2. Alanında ün yapmış kişilerle önemli konularda sorulan soruların ve bu sorulara verilen cevapların yazıya aktarılmasıyla oluşan tür.
3. Ruşen Eşref Ünaydın, Türk edebiyatında mülakat türünün en önemli eserlerinden biri.
4. Ziya Paşa'nın Tanzimat Dönemi'nde kaleme aldığı ve röportaj türünün özelliklerine rastlanan eseri.
5. Konusuna göre röportaj türlerinden biri.
6. Kişi, yer veya eşyayla ilgili olarak yazarın yaptığı incelemeleri kişisel görüşlerini de katarak yazdığı yazı türü.
7. Sunuş biçimine göre röportaj türlerinden biri.
8. Dünya edebiyatında, 20. yüzyılda gazetecilikle gelişen röportaj türünde eser veren yazarlardan biri.

E. Aşağıda verilen tanılayıcı dallanmış ağaçtaki bilgilerden bazısı doğru, bazısı yanlıştır. İlk ifadeden başlayarak ve cevap oklarını takip ederek doğru çıkışa ulaşınız.

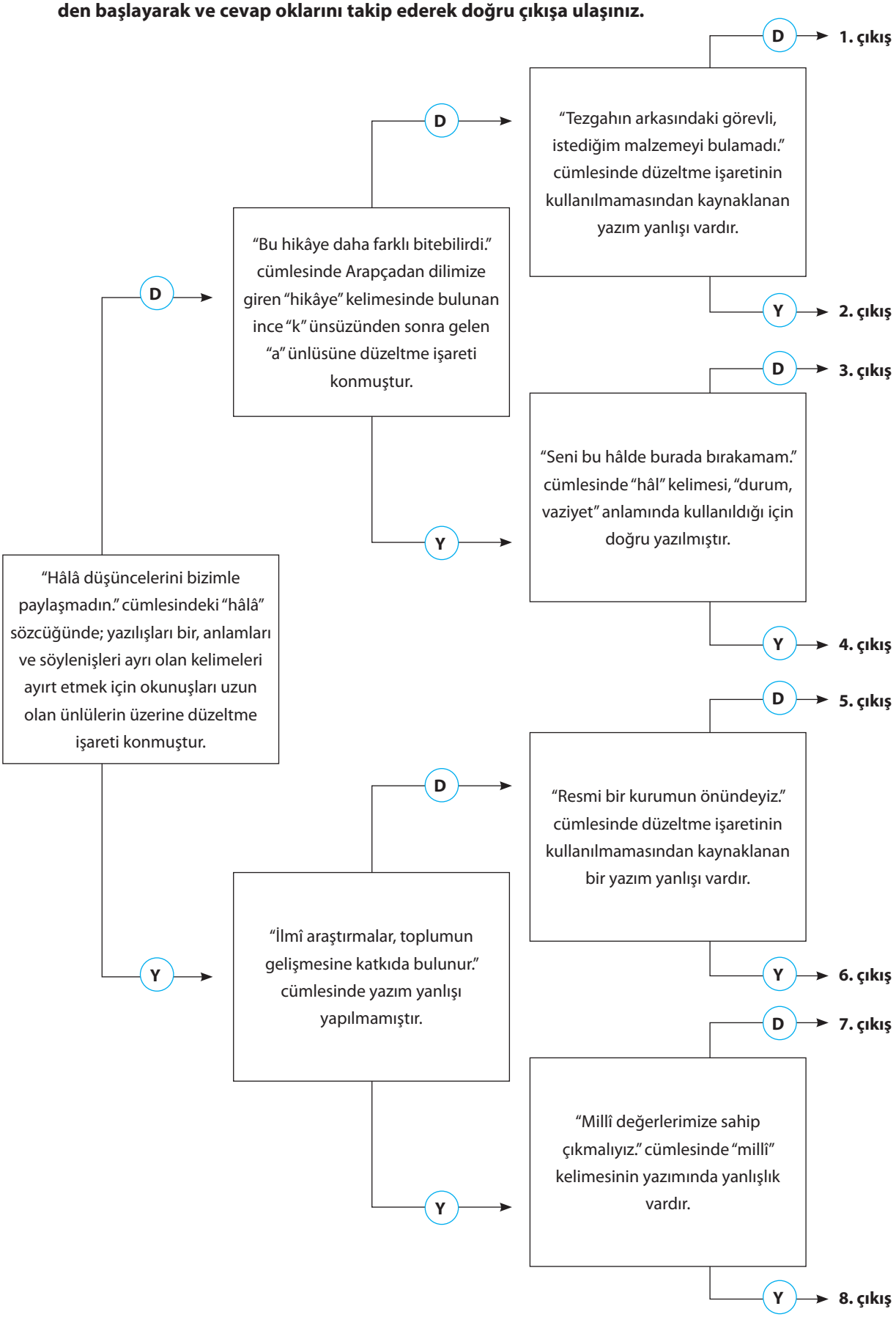

TERİMLER VE KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ

A

açıklık : Bir söz veya yazıda maksadın açık olması özelliği, duruluk, vuzuh.

ahenk: 1. Uyum. 2. Birbiriyle uyumlu seslerin bir arada kullanılması ve bu uyumun okuyucuda estetik zevk uyandırması.

akıcılık: Söz, yazı ve anlatımın akıcı olma özelliği, selaset.

alegori: 1. Bir görüntü, bir yaşantı veya bir davranışın daha iyi kavranmasını sağlamak için göz önünde canlandırıp dile getirme, yerine koyma. 2. Bir sanat eserindeki ögelerin gerçek hayattan bir şeyleri temsil etmesi durumu.

ana düşünce: Bir yazının temeli olan asıl düşünce, ana fikir.

anlatı: Roman, hikâye, masal vb. edebî türlerde bir olay dizisini anlatma biçimi, hikâyeleme, hikâye etme, tahkiye.

anlatıcı: Anlatmaya bağlı edebî metinlerde olayları ve yaşanan durumları aktaran.

anlatım: 1. Anlatma işi. 2. Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme, ifade.

anlatım teknikleri: Roman veya hikâyede yazarın duygularını, düşüncelerini, olayları veya durumları okuyucuya etkili bir şekilde anlatmanın yöntemleri. Anlatma, gösterme, bilinç akışı, geriye dönüş teknikleri vb.

antoloji: Şairlerin, yazarların, bestecilerin eserlerinden alınmış, seçme parçalardan oluşan eser, güldeste, seçki.

aruz ölçüsü: Hecelerin uzunluk ve kısalık, kapalılık veya açıklık değerlerine göre, türlü ses kalıplarından oluşan özellikle divan şiirinde kullanılan nazım ölçüsü.

âşık: Halk içinde yetişen, deyişlerini genellikle sazla söyleyen, sözlü şiir geleneğine bağlı ozan, saz şairi, halk şairi, halk ozanı.

B

bağlam: Bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler bütünü.

bakış açısı: Bir olay, konu veya düşünce incelenirken izlenen belirli yön, görüş açısı, açılım, perspektif.

bent: Bir manzumeyi oluşturan ikiden çok dizeli parçalardan her birine verilen ad.

betimleme: Tasarlama, bir şeyi sözle veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma, tasvir.

beyit: Anlam bakımından birbirine bağlı iki dizeden oluşmuş şiir parçası.

biçim: Bir nesnenin dış çizgileri bakımından niteliği, dıştan görünüşü, şekil, eşkâl.

bilim kurgu: Çağdaş bilim verileriyle düş gücünden oluşan (film, roman vb.).

bilinç akışı tekniği: Roman, öykü gibi kurmaca anlatı türlerinde bireyin; hayatı, nesneleri, etrafında gördüğü şeyleri nasıl algıladığını bir bilinç yansıması şeklinde aktardığı yol.

C

cinas: Anlamları farklı ama hem söylenişleri hem de yazılışları benzer olan sözcüklerin bir arada kullanılmasıyla gerçekleşen söz sanatı.

cönk: Saz şairlerinin, kendilerinin veya başkalarının şiirlerini derledikleri, uzunlamasına açılan, deri kaplı defter, sığır dili.

Ç

çağrışım: Davranışlar, düşünceler ve kavramlar arasında yer ve zaman birliğinin etkisiyle kurulan bağlantılar sonucu, bilinç alanına bunlardan birisi girdiğinde ötekini de bilince çekmesi olayı, tedai.

çatışma: Roman ve hikâye gibi anlatı türlerinde farklı düşünce ve hayat tarzından kaynaklanan anlaşmazlık durumu. Çatışmalar zıt kavramlar ve durumlarda gerçekleşir: Doğu-Batı, iyi-kötü, zengin-fakir...

D

diyalog: Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde iki veya daha çok kimsenin konuşması.

dize: Şiirin satırlarından her biri, mısra.

durak: Hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerde ölçü kalıpları içindeki durma yerleri.

durum (kesit) hikâyesi: Bir olaydan çok günlük yaşamın herhangi bir kesitini ele alıp anlatan hikâye türü.

E

edebî akım: Belirli üslup, düşünce ve ilkeler çevresinde oluşmuş ve ortak özellikler taşıyan edebî eserler, bu eserlerin ve yazarlarının ait olduğu anlayış.

edebiyat: Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın.

empresyonizm (izlenimcilik): Sanat alanında genel olarak dış etkilerin içe vuruluşu, içte izler bırakması ve sanat eserlerini biçimlendirmesi. Akım olarak resim alanında başlamış tipik bir Fransız akımıdır. Sonra edebiyata da geçmiştir.

epik: Destan niteliğinde olan, destana benzeyen, destan gibi, destansı.

estetik: Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat.

F

folklor: Bir ülke halkının sözlü edebiyatını, gelenek ve göreneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını, halk hekimliğini ve bunlara benzeyen tüm halk kültürünü inceleyen bilim, halk bilimi.

G

gerçeklik: Gerçek olan, var olan şeylerin tümü, hakikat.

geriye dönüş tekniği: Bir olayı ya da durumu anlatırken, onu doğuran bir olaya dönme yoluyla anlatının kronolojik akışının bozulmasını içeren anlatım tekniği.

gösterme: Anlatıcının okuyucu ile eser arasına girmediği, olay ve durumları doğrudan anlattığı anlatım tekniği.

H

hece ölçüsü: Belirli sayıdaki hece kümelerine dayanan şiir ölçüsü, parmak hesabı, hece, hece vezni.

hiciv: Bir kimseyi, bir toplumu, bir düşünceyi, bir nesneyi, bir göreneği yermek için yazılmış yazı veya söylenmiş söz, yergi.

I, İ

içerik: Sözlü veya yazılı anlatımda verilmek istenen öz, düşünce, duygu ve imgelerin bütünü.

ileti: Yazı veya sözle verilen, gönderilen bilgi, mesaj.

iletişim: Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon.

inceleme: Bir bilim veya sanat konusunu her yönüyle geniş biçimde açıklayan eser veya yazılı araştırma.

J

jest: Herhangi bir şeyi açıklamak için genellikle el, kol ve baş ile yapılan içgüdüsel veya iradeli hareket.

K

karakter: Bir eserde duygu, tutku ve düşünce yönlerinden ele alınan kimse.

kip: Fiillerde belirli bir zamanla birlikte konuşanın, dinleyenin ve hakkında konuşulanın, teklik veya çokluk olarak belirtilmiş biçimi, sıyga.

konu: Konuşmada, yazıda, eserde ele alınan düşünce, olay veya durum, mevzu, süje.

koşma: Sazla okunmak için hece ölçüsü ile yazılmış, ilk kıtasının birinci, ikinci ve dördüncü dizeleriyle öteki kıtalarının dördüncü dizeleri birbiriyle, kalan dizeler de kendi aralarında uyaklı, konuları sevgi ve doğa olayları olan bir halk şiiri.

kurgu: Hikâye, roman, piyes vb. edebî türlerde olay kuruluşu.

kurmaca: 1. Olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış. 2. Tasarlanmış olay.

L

lirik: 1. Coşkun, ilhamla dolu. 2. Çok etkili, coşkun, genellikle kişisel duyguları dile getiren edebiyat. 3. Eski Yunan edebiyatında lir eşliğinde söylenen (şiir).

M

manzum: Şiir biçiminde yazılmış.

mecaz: Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz.

mekân: Anlatmaya bağlı edebî metinlerde olayın meydana geldiği ve geliştiği yer.

mensur şiir: Şiir yönü ağır basan düzyazı, şiirce.

mersiye: Ölen bir kimsenin gençliğini, güzelliğini, iyiliklerini, değerlerini, arkada bıraktıklarının acılarını, büyük felaketlerin acılı etkilerini dile getiren söz veya okunan ezgi, yazılan yazı, ağıt.

metin: 1. Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst. 2. Basılı veya el yazması parça.

mimik: Duyguları, düşünceleri belirtecek biçimde yüzde beliren kımıldanışlar, hareketler.

mitoloji: 1. Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim. 2. Bir ulusa, bir dine, özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü.

mizahi: İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan (yazı, karikatür vb.).

murabba: Nazım birimi dörtlük olan, dörtlük sayısı 3 ile 7 arasında değişen, aruz ölçüsüyle yazılan, dinî ve didaktik konular başta olmak üzere her konuda yazılabilen divan edebiyatı nazım şekli.

müstezat: Gazelden türeyen, her dizesine bir küçük dize eklenen, aruz ölçüsüyle yazılan divan edebiyatı nazım şekli.

N

nazım: Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, şiir.

nazım biçimi (şekli): Dize sayısı, birim sayısı, uyak ve ölçü bakımından belli özellikler gösteren manzum yapı.

nazım birimi: Şiirde en küçük anlam bütünlüğünü sağlayan ve kendi içinde bağımsız dize topluluğu.

nazım türü: İçeriğine ve konusuna göre şiirin kendi içinde ayrılan ve adlandırılan her bir türü.

neoklasisizm: Sembolizme karşı 20. yüzyılın başında ortaya çıkan klasik üslubu canlandırmaya yönelik edebî akım.

nesir (düzyazı): Şiir olmayan söz ve yazı, mensur, inşa.

nesnel: Gerçeğe varmak amacıyla, taraf tutmadan inceleme yapan, hüküm veren, objektif.

nükte: 1. İnce anlamlı, düşündürücü ve şakalı söz, espri. 2. Yazıda, resimde, sözde ve davranışta ince, derin anlam, espri.

O

olay: Öykü, roman, masal gibi edebî ürünlerde konuyu geliştiren, konunun akışını sağlayan olguların bütünü, vaka, hadise.

olay hikâyesi(klasik hikâye): Yaşanmış ve yaşanması mümkün olan olayları yer ve zaman bildirerek anlatan hikâye türü.

olay örgüsü: Öykü, roman, masal gibi edebî ürünlerde konuyu oluşturan olayların birbiriyle bağlantısına verilen ad.

orta oyunu: Sahne, perde, dekor, suflör kullanmadan halkın ortasında oynanan Türk halk tiyatrosu.

Ö

ölçü: Bir şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk oluşu, vezin.

öyküleme: Öykü, roman, masal gibi edebî ürünlerde tasarlanan, gözlemlenen ya da yaşanan bir olayı yer, zaman ve kişi kavramlarına bağlayarak anlatma biçimi.

özetleme: Anlatıcının olayları veya bilgi vermek istediği bir durumu özetleyerek anlattığı teknik.

P

perde: Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri.

piyes: Seslendirilmek veya sahnede oynanmak için hazırlanmış eser, temsil, oyun.

plan: Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen.

portre: Bir kimsenin, bir şeyin sözlü veya yazılı tasviri.

R

realizm: 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da , romantizmin aşırı duygusallığına tepki olarak ortaya çıkan akım, gerçekçilik.

redif: Şiirde uyaktan sonra tekrarlanan, aynı harflerden oluşan kelime veya ek, yedek.

ritim: Şiirin ahenkli olmasını sağlayan ; hecelerin vurgu, uzunluk, yükseklik gibi ses özelliklerinin ortaya çıkarttığı ses uyumu.

romantizm: 18. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole aşırı yer veren sanat akımı, coşumculuk.

rubai: Aruz ölçüsünün belli kalıplarıyla yazılan, dört dizelik divan şiiri nazım biçimi.

S, Ş

semai: Sekizer hece ölçüsüyle yazılmış olan halk şiiri türü.

simge: Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, alem, remiz, rumuz, timsal, sembol.

somut: Varlığı duyularla algılanabilen, soyut karşıtı.

sone: İki dörtlü ve iki üçlüden oluşan, on dört dizeli bir Batı şiir türü.

soyut: Varlığı duyularla algılanamayan, somut karşıtı.

söyleyiş: Bir kelimenin ses, hece, ton ve vurgu bakımından söylenme biçimi, söyleniş, sesletim, telaffuz.

söz sanatı: Edebî sanat. Edebiyatta anlatımı zenginleştirmek, renklendirmek ve daha çarpıcı bir duruma getirmek için temelde benzetme esasına dayalı söz ve manaya bağlı anlatım inceliği ve özelliği.

T

tasavvuf: Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım.

tasvir: Tasarlama, bir şeyi sözle veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma, betimleme.

tema: Öğretici veya edebî bir eserde işlenen konu, düşünce, görüş, tem, ana konu.

tip: 1. Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyeti ve ideolojisinin temsilciliğini yüklenen kişi (edebiyat). 2. Kendine özgü kişiliği olmayan, genellikle bilinen kalıplardaki insanları gösteren oyun kişisi (tiyatro).

tuluat: Yazılı metni olmayan, kararlaştırılmış taslağı, yerine, zamanına göre oyuncular tarafından, sahnede yakıştırılan sözlerle tamamlanan oyun, doğaçlama.

tutarlılık: Duygu, düşünce ve hayallerin mantıklı bir biçimde ve birbirleriyle uyum içinde verilmesi.

U

uyak: Şiirde dizelerin sonunda tekrarlanan ve aynı ahengi veren heceler veya aynı görevde olmayan ancak benzeşen sesler, kafiye.

Ü

üslup: 1. Anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz. 2. Bir sanatçıya, bir çağa veya bir ülkeye özgü teknik, renk, biçimlendirme ve söyleyiş özelliği, biçem, stil. 3. Sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil.

Y

yalınlık: Açık, süsten ve zorlamadan uzak, kolayca anlaşılabilen anlatım, sadelik.

yardımcı düşünce: Bir paragrafta ana düşüncenin daha iyi açıklanmasını sağlayan, onu daha belirgin hâle getiren, işlediği konunun sınırlarını çizen düşünce. Bir paragrafta birden fazla yardımcı düşünce olabilir.

yorum: 1. Bir yazının veya bir sözün anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma, tefsir. 2. Bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirme.

V, Z

zaman: Olay çevresinde gelişen edebî metinlerde olayın gerçekleştiği, geçtiği süre.

zihniyet: Bir toplum veya topluluktaki bireylerde görüş ve inanış etmenlerinin etkisiyle belirlenen düşünme yolu, düşünüş biçimi, anlayış.

DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ

Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinizi değerlendirme amacıyla hazırlanan ölçütlerde verilen değerlendirme kriterlerini okuyunuz. Size uygun olan derecelere "✔" işareti koyunuz. "Kısmen" ve "İyi" olarak işaretlediğiniz kazanımları gözden geçiriniz.

Ek 1: Okuma Becerilerini Değerlendirme Ölçütü

	Kısmen	**İyi**	**Çok iyi**
1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit edebiliyorum.			
2. Metnin türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirleyebiliyorum.			
3. Metnin tema ve konusunu belirleyebiliyorum.			
4. Metindeki çatışmaları belirleyebiliyorum.			
5. Metnin olay örgüsünü belirleyebiliyorum.			
6. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirleyebiliyorum.			
7. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyebiliyorum.			
8. Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirleyebiliyorum.			
9. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerinin işlevlerini belirleyebiliyorum.			
10. Metnin üslup özelliklerini belirleyebiliyorum.			
11. Metinde millî, manevi ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik ögeleri belirleyebiliyorum.			
12. Metinde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımalarını değerlendirebiliyorum.			
13. Metni yorumlayabiliyorum.			
14. Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendirebiliyorum.			

Ek 2: Yazma Becerilerini Değerlendirme Ölçütü

	Kısmen	İyi	Çok iyi
1. Farklı türlerde metinler yazabiliyorum.			
2. Yazacağım metnin türüne göre konu, tema, ana düşünce, amaç ve hedef kitleyi belirleyebiliyorum.			
3. Yazma konusuyla ilgili hazırlık yapabiliyorum.			
4. Yazacağım metni planlayabiliyorum.			
5. Metin türüne özgü yapı özelliklerine uygun yazabiliyorum.			
6. Metin türüne özgü dil ve anlatım özelliklerine uygun yazabiliyorum.			
7. İyi bir anlatımda bulunması gereken özelliklere dikkat ederek yazabiliyorum.			
8. Farklı cümle yapılarını ve türlerini kullanabiliyorum.			
9. Görsel ve işitsel unsurları doğru ve etkili kullanabiliyorum.			
10. Yazdığım metni gözden geçirebiliyorum.			
11. Ürettiğim ve paylaştığım metinlerin sorumluluğunu üstlenebiliyorum.			
12. Yazdığım metni başkalarıyla paylaşabiliyorum.			

Ek 3: Dinleme Becerilerini Değerlendirme Ölçütü

	Kısmen	İyi	Çok iyi
1. Amacıma uygun dinleme tekniklerini kullanabiliyorum.			
2. Dinlediğim konuşmanın konu ve ana düşüncesini tespit edebiliyorum.			
3. Dinlediğim konuşmada konu akışını takip edebiliyorum.			
4. Dinlediğim konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirleyebiliyorum.			
5. Dinlediklerimi özetleyebiliyorum.			
6. Dinlediklerimi ön bilgilerimle karşılaştırabiliyorum.			
7. Dinlediğim konuşmanın tutarlılığını sorgulayabiliyorum.			
8. Dinlediğim konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayabiliyorum.			

Ek 4: Konuşma Becerilerini Değerlendirme Ölçütü

	Kısmen	İyi	Çok iyi
1. İletişim sürecini oluşturan ögeleri ve iletişimde dilin önemini belirleyebiliyorum.			
2. Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirleyebiliyorum.			
3. Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapabiliyorum.			
4. Konuşma metnini planlayabiliyorum.			
5. Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlayabiliyorum.			
6. Konuşmamda yararlanacağım görsel ve işitsel araçları hazırlayabiliyorum.			
7. Konuşmama uygun sunu hazırlayabiliyorum.			
8. Konuşma provası yapabiliyorum.			
9. Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşabiliyorum.			
10. Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınıyorum.			
11. Konuşmamda beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanabiliyorum.			
12. Konuşmama etkili bir başlangıç yapabiliyorum.			
13. Konuşmamın içeriğini zenginleştirebiliyorum.			
14. Konuşmamda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeleri kullanabiliyorum.			
15. Konuşmamı etkili bir biçimde sonlandırabiliyorum.			
16. Konuşmamda süreyi verimli kullanabiliyorum.			
17. Konuşmamda teknolojik araçları etkili biçimde kullanabiliyorum.			

KAYNAKÇA

Adıvar, H. E. (2010). *Sinekli Bakkal*. İstanbul: Can Yayınları.

Aksal, S. K. (1988). *Kahvede Şenlik Var*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Asya, A. N. (2015). *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ataç, N. (2003). *Okuruma Mektuplar-Prospero ile Caliban*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Başkut, C. F. (2006). *Paydos-Büyükşehir*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Batur, S. (2015). *Türk ve Dünya Edebiyatı Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

Bilginer R. (1998). *Sevgi ve Barış*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Buğra, T. (1989). *Yarın Diye Bir Şey Yoktur*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Bulut, S. (1997). *Hüseyin Cahit Yalçın Yaşamı Sanatı Yapıtları*. İstanbul: Engin Yayınevi.

Çetişli, Doç. Dr. İsmail. (1999). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Isparta: Kardelen Kitabevi.

Çetişli, Prof. Dr. İsmail. (2011). *Edebiyat Sanatı ve Bilimi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Devellioğlu, Ferit. (1998). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. İstanbul: Aydın Kitabevi.

Ekici, Kılıç, Ö. (2016). *Mavi Işığın Karanlık Yüzü*. Bilim ve Teknik, 589.

Enginün, İ. (1989). *Cenap Şahabettin*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ersoy, M. Â. (2011). *Safahat*. Ertuğrul Düzdağ (Haz.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Esendal, M. Ş. (1983). *Mendil Altında*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Fikret, T. (1985). *Rübâb-ı Şikeste Kırık Saz Bütün Şiirleri*. Asım Bezirci (Haz.). İstanbul: Can Yayınları.

Göçgün, Ö. (1987). *Namık Kemal*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Gökalp, Z. (2015). *Yeni Hayat*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Gökdemir, S. ve Gökdemir A. (1990). *Yunus Emre Güldeste*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Güneş, B. (2003). *Halk Şiiri Antolojisi*. Ankara: İlke Yayıncılık.

Güntekin, R. N. (1998). *Acımak*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Güntekin, R. N. (1998). *Çalıkuşu*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Günyol, V. (1999). *Çalakalem*. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hamid, A. (1948). *Makber*. İstanbul: Kanaat Kitabevi.

Haşim, A. (1991). *Bize Göre İkdam'daki Diğer Yazıları*. İnci Enginün, Zeynep Kerman (Haz.). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Haşim, A. (2012). *Göl Saatleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Hikmet, N. (2015). *Bütün Şiirleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

İleri, S. (1991, 27 Aralık). *"Ahmet Haşim'in Düzyazıları"*. Milliyet Gazetesi.

İsen, M., Macit, M., Horata, O, Kılıç, F. ve Aksoyak, İ. H. (2002). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Kabadayı, O. (2016). *Bilişim Dünyasının Dili: Sanal Ortam Türkçesi*. Türk Dili, Eylül.

Kabaklı, A. (2006). *Türk Edebiyatı I-V*. İstanbul: Edebiyat Vakfı Yayınları.

Kaplan, M. (2014). *Edebiyatımızın İçinden*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1990). *Millî Savaş Hikâyeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları,

Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.

Karay, R. H. (2009). *Gurbet Hikâyeleri-Yer Altında Dünya Var*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kemal, O. (2009). *Elli Kuruş*. İstanbul: Büyülü Fener Yayınları.

Kemal, Y. (1961). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları.

Kemal, Y. (2006). *Ölmez Otu Dağın Öte Yüzü 3*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kemal, Y. (2011). *Röportaj Yazarlığında 60 Yıl.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kemal, Y. (2012). *Peri Bacaları-Bu Diyar Baştan Başa 3*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kocatürk, U. (2005). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Komisyon (2020). *Hadislerle İslâm* 4. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Macit, M. (2000). *Nedim Hayatı Eserleri ve Sanatı*. Ankara: Akçağ Kitabevi.

Moliere. (2017). *Cimri.* Sabahatin Eyüboğlu (Çev.). İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mutluay, R. (1976). *50 Yılın Türk Edebiyatı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. (2018). Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Parlatır, İ. (1997). *Güzel Yazılar Röportajlar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Püsküllüoğlu, A. (2006). *Yaşar Kemal Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Rado, Ş. (2016). *Eşref Saat.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Safa, P. (2000). *Fatih-Harbiye*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Safa, P. (2012). *Sanat Edebiyat Tenkit*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Sepetçioğlu, M. N. (1956). *Abdürrezzak Efendi*. İstanbul: Türk Sanatı Yayınları.

Steinbeck, J. (1993). *Fareler ve İnsanlar*. Neriman Silahtaroğlu (Çev.). İstanbul: Cem Yayınları.

Şehriyar, M. H. (1990). *Haydar Baba'ya Selam*. Selahattin Kılıç, İlhan Şimşek (Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tahir, K. (2017). *Devlet Ana.* İstanbul: İthaki Yayınları.

Tecer, A. K. (2009). *Bütün Şiirleri.* Leyla Tecer (Haz.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Tecer, A. K. (2016). *Koçyiğit Köroğlu*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Tevetoğlu, F. (1988). *Mehmet Emin Yurdakul Hayatı ve Eserleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Türkçe Sözlük. (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ünaydın, R. E. (1985). *Diyorlar ki.* Şemseddin Kutlu (Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Uysal, İ. N. (2017). *Erte, Keler ve Uğurlayıcı.* Türk Dili, Temmuz.

Vahapzade, B. (1979). *Şiirler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Yazım Kılavuzu. (2012). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Genel Ağ Kaynakçası

http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/mk_tecer/mk_tecer.htm (Erişim tarihi: 04.02.2022)

GÖRSEL KAYNAKÇA

CEVAP ANAHTARI

TÜRKİYE HARİTASI

TÜRK DÜNYASI HARİTASI

1. Türkiye Türkleri
2. Balkan Türkleri
3. Gagavuz Türkleri
4. Kazaklar
5. Özbekler
6. Kırgızlar
7. Türkmenler
8. Karakalpaklar
9. Uygurlar
10. Sarı Uygurlar ve Salarlar
11. Tatarlar
12. Çuvaşlar
13. Başkurtlar
14. Kırımçaklar
15. Ahıska Türkleri
16. Azerbaycan Türkleri
17. Dağıstan Türkleri
18. Kumuklar
19. Karaçaylar
20. Balkarlar (Malkarlar)
21. Nogaylar
22. Stavropol Türkmenleri
23. Saha (Yakut) Türkleri
24. Altay Türkleri
25. Hakaslar
26. Tuva Türkleri
27. Tobol Tatarları
28. Barabalar
29. Şorlar
30. Çulım
31. Kumandı
32. Kandak
33. Karagas
34. Uranhay
35. Irak Türkleri
36. Suriye Türkleri
37. Kıbrıs Türkleri
38. Kaşgaylar
39. Hamse Türkmenleri
40. Karaim Türkleri
41. Kırım Türkleri
42. Avrupa'daki Türkler
43. Kabardin-Balkar Türkleri
44. İran Türkleri

İŞARETLER

- Devlet sınırı
- Özerk cumhuriyet ve vilayet sınırı
- Bağımsız Türk devletleri
- Özerk cumhuriyet, eyalet ve vilayetler
- Özerk olmayan Türk bölgeleri
- Kanal (Süveyş Kanalı)

BAĞIMSIZ DEVLETLER

a) Azerbaycan C.	Bakü
b) Kazakistan C.	Astana
c) Kırgız C.	Bişkek
ç) Kuzey Kıbrıs Türk C.(KKTC)	Lefkoşa
d) Özbekistan C.	Taşkent
e) Türkiye Cumhuriyeti	Ankara
f) Türkmenistan C.	Aşkabad

ÖZERK CUMHURİYETLER

a) Başkortostan C.	Ufa	g) Saha (Yakutistan) Muhtar C.	Yakutsk
b) Çuvaşistan C.	Çeboksarı	ğ) Tuva C.	Kızıl
c) Dağıstan C.	Mahaçkala	h) Uygur (D. Türkistan) C.	Urumçi
ç) Gagavuz C.	Komrat	ı) Tataristan C.	Kazan
d) Kabardin-Balkar C.	Nalçik	i) Altay C.	Krasnoyarsk
e) Karakalpakistan C.	Nukus	j) Hakasya C.	Abakan
f) Nahcivan C.	Nahcivan	k) Karaçay-Çerkes C.	Çerkesk

NOTLAR

Bu kitaba sığmayan daha neler var!

Karekodu okutun, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaşın!

ÖDS

ÖĞRENCİ/ÖĞRETMEN DESTEK SİSTEMİ

https://ods.eba.gov.tr

- Konu Anlatımlı Ders Videoları
- Soru Çözüm Videoları
- Ders Anlatım Videoları
- Çoktan Seçmeli Sorular

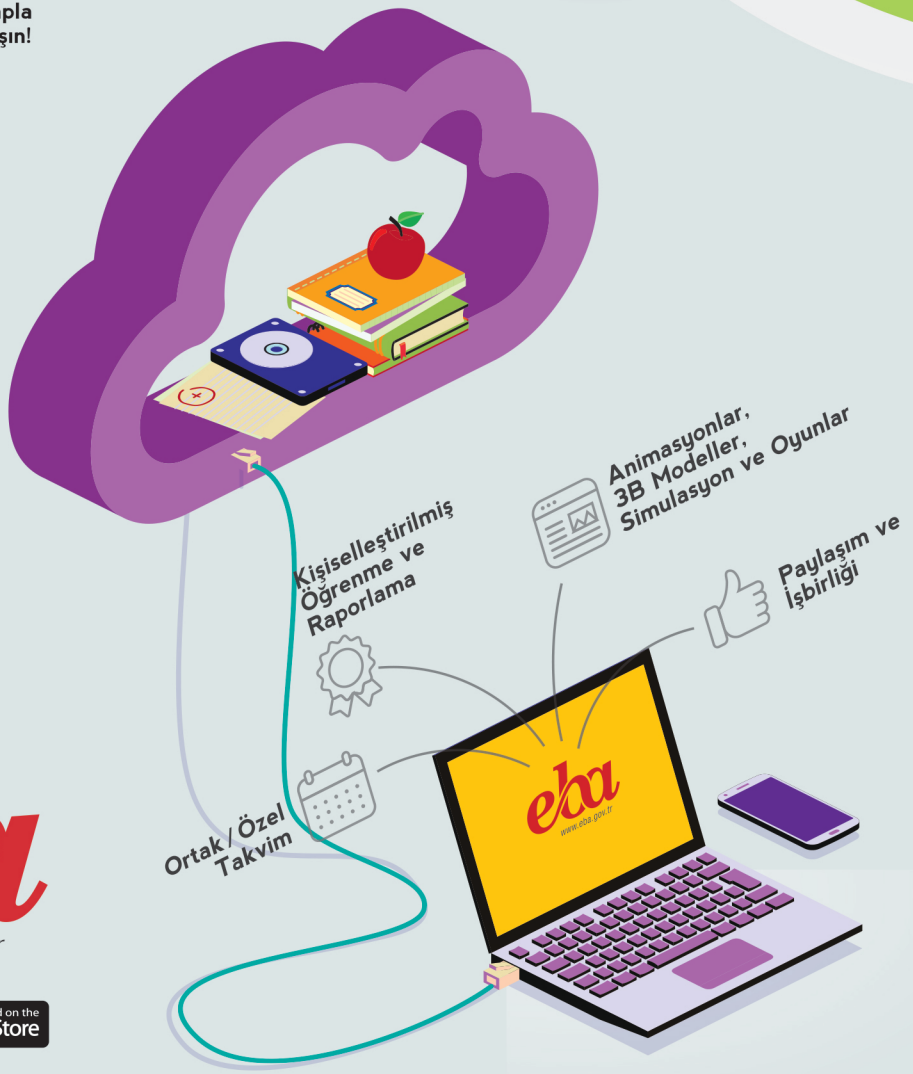

eba

www.eba.gov.tr

Google play | App Store

9 786259 913902

BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.

PARA İLE SATILAMAZ.

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.